

Pakkokeinolain muutostarpeiden arviointi: vangitsemisen edellytykset ja salaiset pakkokeinot (1. vaihe)

Pakkokeinolain muutostarpeiden arviointi: vangitsemisen edellytykset ja salaiset pakkokeinot (1. vaihe)

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-582-1

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Pakkokeinolain muutostarpeiden arviointi: vangitsemisen edellytykset ja salaiset pakkokeinot (1. vaihe)

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:55		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Yhteisötekijä	Oikeusministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	244

Tiivistelmä

Hallituksen esityksen muotoon laaditussa mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 2 luvun säännöksiä vangitsemisen edellytyksistä ja 10 luvun säännöksiä salaisista pakkokeinoista.

Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti varmistaa, että pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla ehdottamalla nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käyttöä vakavaan rikollisuuteen liittyen. Esityksessä ehdotetaan säädettaväksi salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä, osallistuvan tietolähteen käytöstä ja ampuma-aserikoksen lisäämisestä ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi.

Esityksen tavoitteena on myös selkeyttää pakkokeinolain mukaisia vangitsemisedellytyksiä ottaen huomioon kansainvälinen ja kansallinen oikeuskäytäntö. Esityksessä ehdotetaan, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen (esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa. Lisäksi vangitsemisen edellytykseksi ehdotetaan uutta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvaa vangitsemisperustetta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan syksyllä 2026.

Asiasanat rikosprosessi, pakkokeinolaki, pakkokeinot, vangitseminen, salaiset pakkokeinot

ISBN PDF 978-952-400-582-1 **ISSN PDF** 2490-1172

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-582-1>

Bedömning av ändringsbehov i tvångsmedelslagen: förutsättningar för häktning och hemliga tvångsmedel (fas 1)

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:55	Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet	

Utarbetad av	Justitieministeriet	Sidantal	244
Språk	finska		

Referat

I detta betänkande som har formen av en regeringsproposition föreslås ändringar i bestämmelserna om förutsättningarna för häktning i 2 kap. i tvångsmedelslagen och bestämmelserna om hemliga tvångsmedel i 10 kap. i tvångsmedelslagen.

Målet med propositionen är att i enlighet med regeringsprogrammet säkerställa att tvångsmedelslagen i tillräcklig utsträckning stöder brottsbekämpningen genom att det föreslås mer omfattande hemliga tvångsmedel än för närvarande i anslutning till allvarlig brottslighet. I propositionen föreslås bestämmelser om hemlig genomsökning av platser och användning av deltagande informationskällor. Det föreslås också att skjutvapenbrott fogas till grunderna för användning av överskottsinformation.

Målet med propositionen är också att förtydliga förutsättningarna för häktning enligt tvångsmedelslagen med beaktande av internationell och nationell rättspraxis. I propositionen föreslås det att häktning av en person som på sannolika skäl är misstänkt för brott alltid ska förutsätta att särskilda villkor som anges i tvångsmedelslagen föreligger (till exempel risk för att personen drar sig undan, försvårar utredningen av saken eller fortsätter sin brottsliga verksamhet). Som förutsättning för häktning föreslås dessutom en ny häktningsgrund som grundar sig på risken för äventyrande av allmän ordning eller säkerhet.

Lagen avses träda i kraft hösten 2026.

Nyckelord	straffprocess, tvångsmedelslag, tvångsmedel, hemliga tvångsmedel, förutsättningar för häktning
------------------	--

ISBN PDF	978-952-400-582-1	ISSN PDF	2490-1172
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-582-1
-------------------	---

Assessment of needs to amend the Coercive Measures Act: Preconditions for remand and secret coercive measures (Phase 1)

Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements 2025:55	Subject	Memorandums and statements
Publisher	Ministry of Justice, Finland	

Group author	Ministry of Justice, Finland	Pages	244
Language	Finnish		

Abstract

Assessment of needs to amend the Coercive Measures Act: Preconditions for remand and secret coercive measures (Phase 1)

This report, drawn up in the form of a government proposal, contains amendments to the provisions on the preconditions for remand laid down in chapter 2 of the Coercive Measures Act and to the provisions on secret coercive measures laid down in chapter 10 of the same Act.

In accordance with the Government Programme, the proposal aims to ensure that the Coercive Measures Act provides sufficient support for the combating of crime. To this end, the proposal introduces more extensive secret coercive measures in connection to serious crime. It is proposed that provisions be laid down on a covert search of premises, on the use of participatory covert human intelligence sources, and on adding a firearms offence among the offences that may constitute grounds for using surplus information.

The proposal also aims to clarify the preconditions for remand under the Coercive Measures Act, taking into account international and national case law. According to the proposal, remanding a person suspected with probable cause of an offence would always require the existence of a special precondition defined in the Coercive Measures Act (for example risk of evading, hindering or continuing an activity). In addition, a new precondition for remand based on a threat to public order or security is proposed.

The act is scheduled to enter into force in autumn 2026.

Keywords criminal procedure, Coercive Measures Act, coercive measures, secret coercive measures, preconditions fore remand

---

ISBN PDF	978-952-400-582-1	ISSN PDF	2490-1172
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

---

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-582-1>

Sisältö

Oikeusministeriölle	10
1 Asian tausta ja valmistelu	13
2 Nykytila ja sen arviointi	15
2.1 Lähtökohdat	15
2.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet	18
2.3 Pakkokeinolaki.....	19
2.3.1 Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti (2 luku)	19
2.3.2 Salaiset pakkokeinot (10 luku)	28
2.3.2.1 Johdanto	28
2.3.2.2 Jälkikäteen ilmoitettava paikkaan kohdistuva etsintä (EV 305/2022 vp)	29
Yleistä	29
Säätelyn tarpeellisuus rikoksen selvittämisen-, paljastamis- ja estämisen vaiheen kannalta	33
Käytännön merkitys, tarpeellisuus ja välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi.....	35
Arvioitavan säätelyn yleiset ja erityiset edellytykset	44
Salainen kotietsintä ja salainen paikanetsintä sekä etsinnän kohteena olevan tilan käyttötarkoitus	51
Päätöksentekomenettely ja kiiretilanteet	54
Teknisten laitteiden tutkiminen salaisen etsinnän aikana.....	56
Haltuunottaminen ja jäljentäminen salaisen etsinnän aikana.....	60
Tekninen tutkinta salaisen etsinnän aikana	62
Julkisen asiamiehen instituutio	63
Salaisen etsinnän videointivelvollisuus	64
Salainen erityinen kotietsintä.....	65
2.3.2.3 Osallistuva tietolähde	66
Yleistä	66
Säätelytarpeen arviointi ja säätelyn merkitys rikoksen selvittämisen kannalta	70
Tietolähdetoiminta Tullissa ja osallistuva tietolähde -toimivaltuuden merkitys.....	74
Tietolähdetoiminta Rajavartiolaitoksella ja osallistuva tietolähde -toimivaltuuden merkitys	76
Osallistuvan tietolähteen säätelytarpeen arviointi kaikkien PTR-viranomaisten osalta	78
Viranomaisten toimivaltuuksien käytön tukeminen avustavilla toimilla	79
Säätelytarpeen keskeiset elementit	81
Osallistuminen rikolliseen toimintaan ja tietolähteen rikosoikeudellinen vastuu	84
Rikosprovokaatio	86

2.3.2.4	Ylimääräisen tiedon käyttäminen ja ampuma-aserikos (EV 305/2022 vp).....	88
2.3.2.5	Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin rikostorjuntalakien yhteensovittaminen	92
3	Tavoitteet	96
3.1	Johdanto	96
3.2	Vangitsemisen edellytykset	96
3.3	Salaiset pakkokeinot	96
4	Ehdotukset ja niiden vaikutukset	97
4.1	Keskeiset ehdotukset	97
4.1.1	Vangitsemisen edellytykset	97
4.1.2	Salaiset pakkokeinot.....	98
4.1.2.1	Johdanto	98
4.1.2.2	Salainen etsintä	98
4.1.2.3	Osallistuva tietolähde	100
4.1.2.4	Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi ...	101
4.2	Pääasialliset vaikutukset	101
4.2.1	Vangitsemisen edellytykset	101
4.2.1.1	Viranomaisvaikutukset	101
4.2.1.2	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	102
4.2.2	Salainen paikkaan kohdistuva etsintä.....	103
4.2.2.1	Viranomaisvaikutukset	103
4.2.2.2	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	107
4.2.3	Osallistuva tietolähde	108
4.2.3.1	Viranomaisvaikutukset	108
4.2.3.2	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	110
4.2.4	Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi	111
4.2.4.1	Viranomaisvaikutukset	111
4.2.4.2	Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset	111
4.2.5	Yhteenvedo viranomaisvaikutuksista	112
4.2.6	Yhteenvedo perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista.....	113
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	114
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	114
5.1.1	Vangitsemisen edellytykset	114
5.1.1.1	Muutos edellytyksiin ilman uutta vangitsemisperustetta.....	114
5.1.1.2	On omiaan -kynnys	115
5.1.1.3	Rangaistusvaatimukseen perustuva vangitsemisedellytys.....	116
5.1.1.4	Yjt-perusteen sitominen rikosnimikekohtaisesti taikka yleisesti rikoksiin, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta	117
5.1.2	Salainen paikkaan kohdistuva etsintä.....	119
5.1.2.1	Yleisenä edellytyksenä välttämättömyysvaatimus.....	119
5.1.2.2	Julkisen asiamiehen instituution ulottaminen kaikkiin salaisiin etsintöihin	119

5.1.2.3	Videointivelvollisuus koskisi ainoastaan salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää	119
5.1.2.4	Säädettäisiin vain salaisesta koti- ja paikanetsinnästä	120
5.1.2.5	Salaisen kotietsinnän edellytykset rikoksen vakavuuteen liittyen	120
5.1.3	Osallistuvan tietolähteen käyttö	122
5.1.3.1	Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi tai sitä valvoisi etukäteisesti tuomioistuin tai syyttäjä	122
5.1.3.2	Osallistuvan tietolähteen käytön sitominen perusterikoksiin tai rikoksen vakavuuteen	126
5.1.4	Salainen etsintä ja osallistuvan tietolähteen käyttö: sääntelytarpeen arviointi rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi	127
5.1.5	Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten rikostorjuntalakien yhteensovittaminen	128
5.2	Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	129
5.2.1	Vangitsemisen edellytykset	129
5.2.2	Salainen etsintä	132
5.2.3	Osallistuva tietolähde	135
6	Lausuntopalaute	138
7	Säännökohtaiset perustelut	139
7.1	Pakkokeinolaki	139
7.1.1	2 luku Kiinnittäminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti	139
7.1.2	10 luku Salaiset pakkokeinot	145
8	Lakia alemman asteinen sääntely	170
9	Voimaantulo	171
10	Toimeenpano ja seuranta	172
11	Suhde muihin esityksiin	173
11.1	Esityksen riippuvuus muista valmisteilla olevista esityksistä	173
11.2	Suhde talousarvioesitykseen	173
12	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	175
12.1	Vangitsemisen edellytykset	175
12.2	Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä	179
12.2.1	Johdanto	179
12.2.2	Salainen kotietsintä	180
12.2.3	Salainen erityinen kotietsintä	183
12.2.4	Salainen paikanetsintä	184
12.3	Osallistuva tietolähde	185
12.3.1	Johdanto	185

12.3.2 Osallistuvuutta koskeva elementti.....	185
12.3.3 Tietolähteen turvallisuuden varmistaminen	188
12.3.4 Perustuslain 124 §	190
12.3.5 Oikeusturva	194
12.4 Ampuma-aserikoksen lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi	196
12.5 Yhteenveto	198
Lakiehdotus	199
Laki pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta.....	199
Lagförslag	211
Lag om ändring av 2 och 10 kap. i tvångsmedelslagen.....	211
Liitteet	224
Rinnakkaistekstit	224

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 13.2.2025 työryhmän, jonka tehtävänä on arvioida pakkokeinolain muutostarpeita ja sen perusteella valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Pakkokeinolain lisäksi muutokset voivat koskea erityisesti johdonmukaisuussyistä myös muuhun lainsäädäntöön tarvittavia muutoksia.

Tehtävä oli tarkoitus toteuttaa vaiheistettusti jakautuen kahteen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa muutostarpeita arvioitaessa huomiota tuli kiinnittää erityisesti hallitusohjelman pakkokeinolakia koskeviin kirjauksiin. Lisäksi tuli tarkastella vangitsemisen edellytyksiä koskevia säännöksiä ottaen huomioon ratkaisu KKO 2024:20. Ehdotus tuli laatia hallituksen esityksen muotoon.

Nyt käsillä oleva hallituksen esityksen muotoon laadittu työryhmän mietintö koskee ensimmäisen vaiheen toteuttamista rajoittuen myös sitä koskeviin asiakokonaisuuksiin.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman (Vahva ja välittävä Suomi, 20.6.2023, jäljempänä *hallitusohjelma*) mukaan hallitus vahvistaa rikostorjuntaa kansalaisten turvallisuuden ja viranomaisia kohtaan koetun luottamuksen lisäämiseksi ja että muun ohella pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittäväällä tavalla (s. 180). Lisäksi hallitusohjelman mukaan arvioidaan jälkikäteen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen (s. 180) ja hallitus mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käytön rikollisjengissä aktiivisesti toimivan henkilö kohdalla (s. 182).

Työryhmän toimikaudeksi asetettiin 1.3.2025–31.5.2027. Ensimmäisen vaiheen osalta työryhmällä oli 8 kokousta. Suunniteltuna ensimmäisen vaiheen arviointina aikatauluna on hallituksen esityksen saattaminen eduskuntaan käsiteltäväksi maaliskuun 2026 aikana.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin erityisasiantuntija Joni Korpinen oikeusministeriöstä. Asiantuntija Kaisla Pohjolainen ja erityisasiantuntija Melinda Ahlfors toimivat työryhmän sihteerinä. Tutkimus- ja kirjoitustyötä on tehnyt myös Pohjolainen. Työryhmän jäseniksi nimitettiin lainsäädäntöneuvos Liisa Leppävirta oikeusministeriöstä, erityisasiantuntija Melinda Ahlfors oikeusministeriöstä ja asiantuntija Kaisla Pohjolainen oikeusministeriöstä, poliisiylitarkastaja Sami Ryhänen

sisäministeriön poliisiosastola, rajaturvallisuusasiantuntija Markus Paljakka sisäministeriön rajavartio-osastolta, valtiosyyttäjä Mikko Männikkö valtakunnan-syyttäjän toimistosta, apulaispäällikkö Sirpa Väätäinen Syyttäjälaitoksesta, poliisitarkastaja Kari Siivo Poliisihallituksesta, apulaisosastonjohtaja käräjätuomari Essi Konttinen-Di Nardo Helsingin käräjäoikeudesta, asianajaja Björn Boucht Suomen Asianajajista, käräjätuomari Harri Tuhkanen Tuomioistuinvirastosta ja tullilylitarkastaja Kimmo Kaunisto Tullista.

Oikeusministeriö nimitti 17.2.2025 Poliisihallituksen pyynnöstä poliisitarkastaja Teemu Saukoniemen Poliisihallituksesta työryhmän jäseneksi poliisitarkastaja Kari Siivon tilalle.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti arvioinut muutostarpeita ja tehnyt arvioinnin perusteella ehdotukset. Työryhmän mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä, osallistuvan tietolähteen käytöstä ja ampuma-aserikoksen lisäämisestä ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen (karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa. Lisäksi vangitsemisen edellytykseksi ehdotetaan uutta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvaa vangitsemisperustetta.

Saatuun työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa yksimielisen mietintönsä kunnioittavasti oikeusministeriölle.

Helsingissä 12. päivänä marraskuuta 2025

Joni Korpinen

Kaisla Pohjolainen

Liisa Leppävirta

Sami Ryhänen

Markus Paljakka

Mikko Männikkö

Sirpa Väätäinen

Teemu Saukoniemi

Essi Konttinen-Di Nardo

Björn Boucht

Harri Tuhkanen

Kimmo Kaunisto

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta

Esityksen pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 2 luvun säännöksiä vangitsemisen edellytyksistä ja 10 luvun säännöksiä salaisista pakkokeinoista.

Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti varmistaa, että pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittäväällä tavalla ehdottamalla nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käyttöä vakavaan rikollisuuteen liittyen. Esityksessä ehdotetaan säädettyväksi salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä, osallistuvan tietolähteen käytöstä ja ampuma-aserikoksen lisäämisestä ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi.

Esityksen tavoitteena on myös selkeyttää pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen edellytyksiä ottaen huomioon kansainvälinen ja kansallinen oikeuskäytäntö. Esityksessä ehdotetaan, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitsemisen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaisissa määritellyn erityisen edellytyksen (esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa. Lisäksi vangitsemisen edellytykseksi ehdotetaan uutta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvaa vangitsemisperustetta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan syksyllä 2026.

Perustelut

1 Asian tausta ja valmistelu

Pakkokeinolaki (806/2011) ja esitutkintalaki (805/2011) tulivat voimaan vuoden 2014 alussa. Lait on pääosin valmisteltu vuosina 2007–2010 (oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2 ja HE 222/2010 vp).

Viimeksi pakkokeinolain muutostarpeita tarkasteltiin laaja-alaisemmin oikeusministeriön 10.7.2020 asettamassa työryhmässä. Työryhmän tehtävänä oli tarkastella pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän asettamispäätöksen mukaan pakkokeinolain lisäksi muutostarpeiden tarkastelu koski erityisesti johdonmukaisuussyistä myös muuta lainsäädäntöä. Työryhmän mietinnön (OM 2022:1) pohjalta valmisteltiin hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi HE 217/2022 vp. Lainmuutokset tulivat voimaan 1.10.2023.

Mainitun esityksen hyväksymisen yhteydessä hyväksyttiin seuraavat eduskunnan lausumat (EV 305/2022 vp), joissa edellytetään, että:

1. hallitus selvittää ja arvioi mahdolliset yhteydenpidon rajoittamisen valvontaan liittyvät lainsäädännön muutostarpeet ja tuo tarvittaessa asiaa koskevat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian,
2. hallitus seuraa ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevien muutosten vaikutuksia ja kohdentumista vakavuusasteeltaan erilaisiin rikoksiin ja tarvittaessa tarkastelee sääntelyn muutostarpeita,
3. hallitus selvittää ja arvioi ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian, ja
4. hallitus selvittää ja arvioi, onko jälkikäteen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman (Vahva ja välittävä Suomi, 20.6.2023, jäljempänä *hallitusohjelma*) mukaan hallitus vahvistaa, että muun muassa pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla (s. 180), arvioidaan jälkikäteen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen (s. 180) ja hallitus mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käytön rikollisjengissä aktiivisesti toimivan henkilön kohdalla (s. 182).

Oikeusministeriö asetti 13.2.2025 työryhmän pakkokeinolain muutostarpeiden arvioimiseksi (VN/21297/2023). Työryhmän toimikaudeksi asetettiin 1.3.2025–31.5.2027. Työryhmän asettamispäätöksen mukaan työryhmän tehtävänä on arvioida pakkokeinolain muutostarpeita ja sen perusteella valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Asettamispäätöksen mukaan tehtävä toteutettaisiin vaiheistetusti jakautuen kahteen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tehtävänä oli arvioida pakkokeinolain muutostarpeita huomioiden erityisesti edellä mainittu hallitusohjelman pakkokeinolakia koskevat kirjaukset ja lisäksi tulisi tarkastella vangitsemisen edellytyksiä koskevia säännöksiä ottaen huomioon ratkaisu KKO 2024:20. Asettamispäätöksessä ensimmäisen vaiheen arvioituna aikatauluna oli hallituksen esityksen saattaminen eduskuntaan käsiteltäväksi maaliskuun 2026 aikana.

Asettamispäätöksen toisessa vaiheessa työryhmän tehtävänä on laaja-alaisemmin arvioida pakkokeinolain muutostarpeita ottaen huomioon erityisesti eduskunnan kannanotot, laillisuusvalvontaratkaisut sekä oikeuskäytännössä esiin nousseet kysymykset. Näitä on selvennetty tarkemmin työryhmän asettamispäätöksen taustajaksossa. Lisäksi arvioinnissa tulee ottaa huomioon pakkokeinolakia koskevat käytännön toimijoiden havainnoista aiheutuvat lainsäädäntötarpeet sekä kansainvälisistä velvoitteista työryhmän työn aikana mahdollisesti aiheutuvat lainsäädäntötarpeet. Molempien vaiheiden osalta työryhmän tulee laatia mietintönsä hallituksen esityksen muotoon.

Nyt käsillä olevassa esityksessä on kyse edellä mainitusta ensimmäisen vaiheen muutostarpeiden tarkastelusta ja asettamispäätöksen mukaisen ensimmäisen vaiheen toteuttamisesta. Täten tämän esityksen mukainen tarkastelu, arviointi ja ehdotukset rajautuvat vain edellä mainitun ensimmäisen vaiheen mukaisiin asiakokonaisuuksiin.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lähtökohdat

Kun pakkokeinoa käytetään rikoksen selvittämisessä, keinon käytön perustana on jo tehdyksi epäilty konkreettinen rikos. Rikoksen selvittämisessä käytettävien pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen käytön yhtenä edellytyksenä on yleensä se, että selvittävänä on tietty rikos (niin sanottu perusterikos). Tuolloin mahdollisuus käyttää pakkokeinoa rikoksen selvittämisessä määräytyy kyseisestä rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen mainitaan rikosnimikkeeltään keinokohtaisessa säännöksessä. Joidenkin pakkokeinojen (esimerkiksi takavarikko) käytön edellytyksenä ei ole kuitenkaan se, että selvittävänä on tietyn vakavuustason tai tietyn nimikkeinen rikos, vaan keino voi lähtökohtaisesti tulla käytettäväksi kaikkien rikosten selvittämisessä (ks. myös HE 217/2022 vp s. 9).

Pakkokeinon käytön sitominen tietyn vakavuustason rikokseen liittyy pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä ilmaistuun suhteellisuusperiaatteeseen, jonka keskeisenä sisältönä on oikeasuhtaisuus käytettävän pakkokeinon ja selvittävänä olevan rikoksen vakavuuden välillä. Suhteellisuusperiaate on otettava huomioon paitsi pakkokeinoa konkreettisesti käytettäessä, myös jo arvioitaessa tarvetta lainsäädännöllä mahdollistaa pakkokeinon käyttö tietyn rikoksen selvittämisessä. Vaikka rikoksen rangaistusasteikko sellaisenaan mahdollistaisi pakkokeinon käytön tietyssä tapauksessa, erityisesti rikoksen lievempien ilmenemismuotojen osalta tilanne on konkreettisesti soveltamistilanteessa vielä lisäksi arvioitava suhteellisuusperiaatteen valossa (ks. myös HE 217/2022 vp s. 9). Pakkokeinolain 11 luvun 1 §:n mukaan laissa tarkoitetun pakkokeinon käyttöön ei vaikuta se, että rangaistus mitattaisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Suhteellisuusperiaatteessa mainitaan eräänä arviointiperusteena pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen. Pakkokeinoilla voidaan puuttua perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin, kuten esimerkiksi perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 9 §:n 1 momentissa turvattuun liikkumisvapauteen, 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Pakkokeinojen käyttöedellytyksistä säädettyä on otettava huomioon eräiden perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvät lakivaraukset. Esimerkiksi perustuslain 7 §:n 3 momentissa

ilmaistun sääntelyvarauksen mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslain 10 §:n 3 momentin yksilöidyn lakivarauksen mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Pykälän 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Esimerkiksi perustuslain 9 §:n 1 momentissa tarkoitetun liikkumavapauden tai perustuslain 15 §:ssä tarkoitetun omaisuuden suojan osalta taas ei ole tässä huomioitavaa lakivarausta, joten mainittujen perusoikeuksien rajoittamiseen sovelletaan perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä (ks. myös HE 217/2022 vp s. 9).

Pakkokeinoimivaltuuksistakin säädettäessä huomioon otettavat perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ovat seuraavat (PeVM 25/1994 vp s. 5, ks. myös HE 217/2022 vp s. 9–10):

- Perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin.
- Rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
- Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä. Rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima.
- Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.
- Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Jokin perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoitusten taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.
- Perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.
- Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä rajoituksen välttämättömyysvaatimukseen liittyy se, että pakkokeinon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys tai tarpeellisuus jonkin rikoksen selvittämisessä ei ole yksin ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pitäisikö keinoon käyttö lainsäädännöllisesti sallia tuon rikoksen selvittämisessä. Toimivaltuutta ei tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta

(PeVL 36/2002 vp s. 6). Perusoikeusrajoitusta voidaan pitää välttämättömänä, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä (PeVL 32/2013 vp s. 4).

Yksittäisten pakkokeinotoimivaltuuksien suhdetta edellä sanottuun käsitellään tarvittavassa määrin tarkemmin näitä toimivaltuuksia koskevissa kohdissa jäljempänä tässä jaksossa. Esityksessä ehdotettavien lainmuutosten suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä taas käsitellään tätä koskevassa 12. jaksossa.

Pakkokeinolaissa on kyse perus- ja ihmisoikeusherkästä sääntelykohteesta, jossa on sovittava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopusoinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt yleisesti huomiota siihen, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle on ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Lainmuutoksilla toteutettavat toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, mutta välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon myös jo aiemmin säädetyt valtuudet. Vähäinkin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aiheutta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia. Perustuslakivaliokunnan mielestä edellä kuvatut osittaismuutokset ovat omiaan vaikeuttamaan kokonaiskuvan saamista esitutkinta- ja pakkokeinolain-säädännöstä ja sen vaikutuksista. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että pakkokeinotoimivaltuuksien toimivuudesta, hyväksyttävyydestä ja välttämättömyydestä olisi syytä tehdä kattava selvitys (PeVL 98/2022 vp, kohdat 1–3).

Viimeksi mainitun osalta on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että esitutkintalaki ja pakkokeinolaki muodostavat kokonaisuuden, jossa esitutkintalaki määrittelee esitutkintaviranomaiset ja pakkokeinolaki toimivaltuudet, joita rikosten selvittämisessä voidaan käyttää. Toimivaltuuksien käyttäminen perustuu eri rikosten vakavuuden arvioimiseen ja niiden selvittämisen intressien suhteuttamiseen: mitä vakavampi rikos on kyseessä, sen tärkeämpää sen selvittäminen on. Rikoksen vakavuus tosin sanoen määrittelee esitutkintaviranomaisten käytössä olevat toimivaltuudet, joiden avulla rikos pyritään selvittämään. Pakkokeinolaki sisältää kootusti ja johdonmukaisesti sääntelyn pakkokeinotoimivaltuuksista rikoksen selvittämiseksi.

Toimintaympäristön ja rikollisuuden kehityksen vuoksi myös toimivaltuussäätelyä on tarpeen tarkastella sen toimivuuden ja riittävyiden kannalta. Usein tämä myös tarkoittaa toimivaltuussäätelyn arvioimista ja muuttamista kohdennetusti, mikä on myös tarkoituksenmukaista.

Edellä mainittua pakkokeinotoimivaltuuksien kattavaa selvitystarvetta ei tule myöskään rinnastaa täysimääräisesti eri rikostorjuntaviranomaisten toimivaltuussäätelyn laajempaan tarkasteluun suhteessa niitä koskevaa erityissäätelyä. Pakkokeinolain mukaisten toimivaltuuksien osalta rikoksen selvittämiseksi jäljempänä jaksossa 5.1.5 selostetaan tarkemmin teknistä muutostarvetta suhteessa Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakeja.

Lisäksi on syytä ottaa huomioon toimintaympäristön muuttumistahti ja varteenotettavan oikeuskäytännön vähittäinen muuttuminen. Muun ohella näistä syistä toimivaltuussäätelyn tapauskohtainen muuttaminen on tarkoituksenmukaista ja tietyissä tilanteissa jopa kiireellisiä muutoksia vaativa (ks. esim. HE 70/2025 vp koskien laite-etsinnästä päättämistä).

Edellä selostetun työryhmän asettamispäätöksen mukaisesti pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu tehdään vaiheistetusti, ja nyt käsillä olevassa esityksessä koskien ensimmäistä vaihetta keskitytään pääsääntöisesti hallitusohjelmakirjausten mukaiseen arviointiin.

2.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet

Edellisessä jaksossa viitattujen perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan pakkokeinon kohteena olevan henkilön perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. On lisäksi syytä kiinnittää huomiota perustuslain 22 §:ään, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tässä suhteessa merkityksellinen tässä esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta on ennen kaikkea yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, EIS; SopS 18 ja 19/1990; sellaisena kuin se on myöhemmin muutettuna SopS 71 ja 72/1994, SopS 85 ja 86/1998, SopS 8 ja 9/2005, SopS 6 ja 7/2005 sekä SopS 50 ja 51/2010). Lisäksi merkitystä on erityisesti kansalaisyhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella (SopS 7 ja 8/1976; KP-sopimus). Ks. myös HE 217/2022 vp s. 10.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen osalta erityisen merkityksellisinä artikloina tässä esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta voidaan mainita sopimuksen 5 artikla oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen ja 6 artikla oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi huomiota on syytä kiinnittää ennen kaikkea sopimuksen 8 artiklaan oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta ja 13 artiklaan oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon.

KP-sopimuksen osalta tässä tehtävän tarkastelun kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy esimerkiksi tehokkaiden oikeussuojakeinojen osalta sopimuksen 2 artiklaan, oikeutta vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen koskevaan 9 artiklaan, vapaudenmenetyksiä koskevaan 10 artiklaan, liikkumisvapautta koskevaan 12 artiklaan, oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan 14 artiklaan ja yksityiselämän, perheen, kodin tai kirjeenvaihdon suojaan koskevaan 17 artiklaan.

Tarkemmin edellä viitattuja artikloita ja esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen sisältöä tarkentavaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytäntöä selostetaan tarpeellisilta osin ja kunkin kysymyksen edellyttämällä tavalla jäljempänä nykytilan arviointia koskevassa jaksossa ja säännöskohtaisissa perusteluissa.

2.3 Pakkokeinolaki

2.3.1 Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkintaresti (2 luku)

Vangitsemisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 2 luvussa. Lain 2 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi 5 §:n 1 momentissa säädettyin edellytyksin. Vangitsemisen edellytysten osalta viitataan siten luvun 5 §:ssä säädettyihin pidättämisen edellytyksiin. Säännöksiä sovelletaan vangitsemisvaatimuksen ensimmäisen käsittelyn sekä vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos 1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, 2) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän: a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (*karttamisvaara*), b) vaikeuttaa

asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (*sotkemisvaara*), taikka c) jatkaa rikollista toimintaa (*jatkamisvaara*), 3) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon, tai 4) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen on säädöstekstitason sanamuodon mukaan mahdollista yksinomaan epäillyn rikoksen vakavuuden perusteella (2 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohta). Kyse on tällöin vangitsemisesta niin sanotun ylitörkeän rikoksen perusteella. Lievempien rikosten osalta vangitseminen edellyttää sen sijaan myös jonkin tai joidenkin erityisten edellytysten käsillä oloa, eli tilanteeseen edellytetään liittyvän myös karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara (2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohta). Tällaisten erityisten edellytysten käsillä olosta on annettava konkreettista tosiseikkoihin perustuvaa selvitystä, eivätkä yleiset ja abstraktit perustelut riitä epäillyn vangitsemiseksi (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 122, KKO 2020:16, kohta 10 ja KKO 2024:20, kohta 20). Kohtien 3 ja 4 vangitsemisperusteet koskevat puolestaan tilanteita, joissa rikoksesta epäilty on tuntematon tai joihin liittyy vaara epäillyn maasta poistumisesta.

Vangitseminen on myös tietyin edellytyksin mahdollista alhaisemmalla todennäköisyysasteella. Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään vangitsemisesta tilanteessa, jossa henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, mutta epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä. Tällöin epäilty saadaan vangita, jos vangitsemiseen on 5 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Vangitseminen ei saa lain 2 luvun 13 §:n mukaisesti olla kohtuutonta. Ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Vangitsemisasian käsittelyn yhteydessä on lisäksi huomioitava pakkokeinolain 1 luvussa säädetty yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaate.

Säännökset vangitsemisen edellytyksistä koskien rikoksia, joista säädetty vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta tai enemmän, ovat pysyneet pitkään varsin samansisältöisenä. Sääntelyä arvioitaessa eri yhteyksissä on useasti toistettu, etteivät vangitsemisen erityiset edellytykset koske ylitörkeitä rikoksia, jolloin vangitseminen on voinut perustua yksin rikoksen vakavuuteen. Rikoslain voimaantulon jälkeen annetun asetuksen (39/1889) 20 §:n 3 momentissa (614/1974) velvoitettiin,

että epäilty on tullut vangita, kun rikoksesta ei ole voinut tulla lievempää rangaistusta kuin kahden vuoden vapausrangaistus, jollei ole ilmeistä, että vangitsemiseen ei ole aihetta. Vangitsemisen edellytyksiä koskeva säännös siirrettiin vuonna 1987 säädettyyn pakkokeinolakiin (450/1987), joskin vähemmän ehdottomana. Aiemmasta poiketen ylitörkeästä rikoksesta todennäköisin syin epäilty saatiin vangita, jos se oli tarpeen esitutinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi (1 luvun 3 pykälän 1 momentin 1 kohta ja 8 pykälän 1 momentti). Muiden kuin ylitörkeiden rikosten kohdalla edellytettiin jonkin erityisen edellytyksen, karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran, käsillä oloa (1 luvun 3 pykälän 1 momentin 2 kohta). Jäljempänä pakkokeinolain 1 luvun 8 §:n 1 momenttia muutettiin tulkintaepäselvyyden vuoksi poistamalla säännöksestä vangitsemisen tarpeellisuuteen viittanut osa (213/1995). Esitöiden mukaan muutoksella täsmennettiin säännöksen soveltamista, sillä säännöstä oltiin vastoin sen alkuperäistä tarkoitusta tulkittu siten, että jonkin erityisen vaaran olemassaoloa olisi vaadittu myös erityisen törkeiden rikosten kohdalla (HE 181/1994 vp, s. 8). Myös myöhemmän pakkokeinolakiin liittyneen muutoksen yhteydessä lain esitöissä toistettiin, että vangitsemisen erityiset edellytykset eivät koske ylitörkeitä rikoksia (HE 52/2002 vp, s. 56–57).

Pakkokeinolakia uudistettaessa esitutkinta- ja pakkokeino toimikunta arvioi pakkokeinolain epäillyn rikoksen vakavuuteen perustuvaa vangitsemista suhteessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (jäljempänä *EIT*) oikeuskäytäntöön (KM 2009:2, s. 108–109). Komiteamietinnön mukaan pelkkä rikosepäily näytti EIT:n käytännön valossa oikeuttavan pidättämisen ainakin vapaudenriiston alkuvaiheessa. Ajan kuluessa vangittuna pitämiseltä voitiin kuitenkin edellyttää muutakin kuin rikosepäilyä, esimerkiksi pakenemis- tai jatkamisvaaraa, tosin EIT:n oikeuskäytännössä näiltä osin kysymys oli ollut jopa vuosia kestäneistä tutkintavankeuksista, jotka eivät tulleet Suomessa kysymykseen. Toimikunta ei nähty aihetta pelkästään epäillyn rikoksen vakavuuteen perustuvan pidättämis- tai vangitsemisperusteen poistamiseen. Kokonaisuudistuksen myötä pakkokeinolakiin (806/2011) sisällytettiin ylitörkeästä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitsemista koskeva säännös aikaisempaa vastaavassa muodossa. Esitöissä kuitenkin huomioitiin, että ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan pelkkään rikosepäilyyn perustuvaan vangitsemiseen on suhtauduttava sitä kriittisemmin, mitä pidemmälle aika kuluu. Tähän näkökohtaan voidaan vangitsemisasiasian uudelleen käsittelyn yhteydessä kiinnittää erityistä huomiota vangittuna pitämisen kohtuullisuutta arvioitaessa. Esitöissä huomioidaan myös, että vähimmän haitan periaatteen mukaisesti vangitsemiseen ei tule turvautua, jos pakkokeinon käytön tavoitteet ovat saavutettavissa vapaudenriistoa lievemmällä vaihtoehdoisella

pakkokeinolla (HE 222/2010 vp, s. 247). Lievempien kuin ylitörkeiden rikosten kohdalla vangitseminen edellyttää edelleen aikaisempaa vastaavasti jonkin erityisen edellytyksen täyttyvän.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (jäljempänä *EIS*) 5 artiklan 1 kappaleen c kohdan mukaan vapaudenriisto on sallittu, kun henkilö pidätetään tai hänen vapautensa riistetään lain nojalla hänen saattamisekseen toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi, milloin on syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen tai jos katsotaan välttämättömäksi estää häntä tekemästä rikosta tai pakenemasta teon jälkeen. Artiklan 3 kappaleen mukaan artiklan 1 kappaleen c kohdan määräysten nojalla pidätetty tai vapaudenriiston kohteeksi joutunut on viipymättä tuotava tuomarinvain tai lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän muun viranomaisen tutkittavaksi, ja hänellä on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa tai oikeus tulla vapautetuksi oikeusjutun ollessa vireillä. EIT:n 5 artiklaa koskevan tämänhetkisen tulkinnan mukaan rikoksesta epäillyn vangitsemista ei voida perustaa yksin epäillyn rikoksen vakavuuteen, vaan vangitsemiselle on lisäksi osoitettava olevan olennaiset ja riittävät perusteet jo ensimmäisessä vangitsemiskäsittelyssä (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 102). Olennaisilla ja riittäväillä syillä on viitattu kansallisen lainsäädännön mukaisiin erityisiin edellytyksiin, kuten karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaaraan. Tulkinta on tältä osin muuttunut aikaisemmasta EIT:n ratkaisukäytännöstä, jota esitutkinta- ja pakkokeinotoimikuntakin on aikaisemmin pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä arvioinut (ks. myös tarkemmin säätämisyjärjestysperustelut jaksossa 12.1). Vangitsemisen edellytyksiä koskevassa ratkaisussaan KKO 2024:20 korkein oikeus on katsonut muuttuneeseen EIT:n tulkintakäytäntöön viitaten, että rikoksesta epäillyn määrääminen pidettäväksi vangittuna pelkästään epäillyn rikoksen vakavuuden perusteella oli perustuslain 106 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 7 §:n kanssa, kun sitä tulkittiin EIS:n 5 artiklaa koskevan EIT:n ratkaisukäytännön mukaisesti.

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentti sekä 5 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdat luettuna yhdessä johtanevat siihen, että tiettyjen vakavien rikosten, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, kohdalla ei vaadita minkään erityisen edellytyksen täyttyvän, kun taas tätä lievempien rikosten kyseessä ollessa vangitseminen edellyttää jonkin erityisen edellytyksen käsillä oloa. Muiden kuin ylitörkeiden rikosten kohdalla sovellettava 2 kohta ei soveltamisalaa koskevan rajauksensa ("rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta") puolesta voida soveltaa ylitörkeiden rikosten kohdalla. On kuitenkin huomioitava, että pakkokeinolain yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaate, sekä kohtuuttoman vangitsemisen kielto soveltuvat

vangitsemisvaatimusta tehtäessä sekä vangitsemisesta päätettäessä. Arvioitaessa esimerkiksi vangitsemisen oikeasuhtaisuutta tai kohtuullisuutta voidaan siten huomioida muun ohella myös EIT:n oikeuskäytännöstä ilmenevät seikat.

Pakkokeinolain vangitsemisen edellytyksiä koskevan sääntelyn voidaan arvioida olevan osin yhteensopimaton ensinnäkin EIS 5 artiklan 3 kappaleen kanssa sellaisena kuin EIT on säännöstä uudemmassa ratkaisukäytännössään *Buzadji v. Moldova* -ratkaisusta lähtien tulkinnut sekä samoin perustuslain vapaudenriistoa koskevan 7 §:n kanssa, joka saa osin sisältönsä edellä mainitusta EIT:n vapaudenriistoa koskevasta tulkintakäytännöstä.

Vaikka EIT:n ratkaisukäytäntö vangitsemisen edellyttämistä olennaisista ja riittävästä perusteista voidaan jo nykytilassa ottaa käytännössä huomioon pakkokeinolain 1 luvun yleisiä periaatteita ja kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa soveltamalla, arvioidaan, että voimassa oleva pakkokeinolain sääntely jättää vangitsemisen edellytysten soveltamiselle jossain määrin epäselvät reunaehdot. Oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin, ja viranomais-toiminnassa tulisi olla lakiin palautettavissa oleva toimivaltaperuste. Edelleen perusoikeusrajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin. Tarkoituksenmukaisena pidetään, että EIT:n ratkaisukäytännöstä kumpuavan erityisten edellytysten käsillä oloa koskevan vaatimuksen tulisi ilmetä suoraan pakkokeinolaista, eikä perustua yksin pakkokeinolaissa säädettyihin yleisiin periaatteisiin. Sääntelyä ei voida pitää pelkästään yleisiin periaatteisiin nojaten myöskään riittävän täsmällisenä, tarkkarajaisena eikä ennakoitavana erityisesti, kun kyse on yksilön vapautta voimakkaasti rajoittavasta pakkokeinosta. Perusoikeuksien rajoittamista koskeviin yleisiin oppeihin lukeutuvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen näkökulmasta on keskeistä, että perusoikeusrajoituksen tulee olla laissa tarkkarajainen ja riittävän täsmällisesti määritetty. Rajoituksen olennaisen sisällön, kuten henkilön vapautta rajoittavan toimivallan edellytysten, tulee ilmetä laista. Sääntelyn tulee olla siinä määrin täsmällistä, että sillä annetaan riittävä ennustettavuus viranomaistoimista (PeVL 15/1996 vp, s. 2). Ongelmallisena voidaan pitää lisäksi sitä, että lievempien rikosten kohdalla erityisten edellytysten vaatimus on säännöksessä nimenomaisesti ilmaistu, mikä voi osaltaan ohjata lainsoveltajaa vastakohtaispäätelmään, että erityisten edellytysten käsillä oloa ei vastaavasti vaadittaisi ylitörkeiden rikosten kohdalla.

Perusteltuna pidetään vangitsemisen edellytyksiä koskeva sääntelyn muuttamista siten, että epäillyn rikoksen vakavuudesta riippumatta vangitseminen edellyttää aina jonkin erityisen edellytyksen käsillä oloa. Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitsemiselle tulisi siten jatkossa olla aina myös muu konkreettinen peruste kuin yksinomaan epäillyn rikoksen vakavuus.

Rikoksen vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistuksen pituus eivät olisi kuitenkaan merkityksettä seikkoja erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaessa. Jo kumotun pakkokeinolain (450/1987) esitöissä on ilmaistu, että jo yleisestävistäkin syistä täytyy olla vahvat perusteet jättää erityisen törkeästä rikoksesta, kuten murhasta, epäilty tutkinnan ajaksi vapautteen (HE 14/1985 vp, s. 48). Esitutkinta- ja pakkokeinoimikunnan mietinnössä KM 2009:2 on arvioitu syyttömyysolettaman rajoittavan yleisestävyyteen pohjautuvaa perustelua silloin, kun kysymys on vasta rikosepäilystä. Komiteamietinnössä on kuitenkin yhdytty näkökohtiin, joiden mukaan vakavimpien rikosten kohdalla karttamis- tai sotkemisvaaran voi katsoa korostuvan (KM 2009:2, s. 108).

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2024:20 katsonut, että jatkamisvaaran, kuten muidenkin vangitsemisen edellytysten, kohdalla olisi otettava huomioon käsiteltävänä olevan rikosepäilyn vakavuus. Vakavien rikosten kohdalla vangitsemisen edellytyksistä ei välttämättä edellyttäisi yhtä vahvaa selvitystä kuin lievempien rikosten kohdalla (KKO 2024:20, kohta 41). Samansuuntaisesti sotkemisvaaraa koskevassa ratkaisussaan korkein oikeus on katsonut epäillyn rikoksen vakavuuden voivan vaikuttaa sotkemisvaaran olemassaolon arviointiin (KKO 2019:99, kohta 15). On kuitenkin huomionarvoista, että vangitsemisen ei tulisi perustua yksin rikoksen vakavuuteen tai odotettavissa olevan rangaistuksen pituuteen (KKO 2024:20, kohta 40, KKO 2020:16, kohta 20). Myös EIT:n ratkaisukäytännössä on annettu merkitystä rikoksen vakavuudelle yhtenä keskeisenä vangitsemisperusteiden käsillä oloa tukevana seikkana. Esimerkinomaisesti karttamis- ja jatkamisvaaraan liittyen EIT on katsonut rikoksen luonteen ja vakavuuden olevan tekijöitä, jotka saattavat viitata riskiin rikollisen toiminnan jatkamisesta tai puhua vahvasti henkilön vangitsemisen puolesta ja jotka joissakin erityisen vakavia rikoksia koskevissa tapauksissa saattavat toimia jopa yksin vangitsemisen perusteena (*Hysa v. Albania* 21.2.2023, kohta 67, *Lakatos v. Unkari* 26.6.2018, kohta 62, *Merčep v. Kroatia* 26.4.2016, kohta 96, *Šuput v. Croatia* 31.8.2011, kohta 101–110).

Pakkokeinolaissa vangitsemisen erityisinä edellytyksinä tunnetaan tällä hetkellä karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaara, joita on kutakin pidetty ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä olennaisina ja riittävinä perusteina vangitsemiselle. Sanottujen kolmen perusteen lisäksi EIT on ratkaisukäytännössään pitänyt vangitsemista mahdollisena usean muunkin perusteen nojalla. Olennaisiksi ja riittäviksi perusteiksi EIT on hyväksynyt ainakin yleisen järjestyksen vaarantumisen, tarpeen rikoksesta epäillyn suojelemiseen, rikoksesta epäillyn kuulumisen järjestäytyneeseen rikollisryhmään, tarpeen hankkia todisteita useista eri lähteistä kunkin rikoksesta epäillyn rikosvastuun arvioimiseksi tarvittavien tosiseikkojen ja syyllisyyden asteen selvittämiseksi sekä rikosasian erityisen monimutkaisuuden ja laajuuden (*Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 49, *I.A v. Ranska* 23.9.1998, kohta 104 ja 108).

sekä *Podeschi v. San Marino* 13.4.2017, kohta 147 sekä *Lisovskij v. Liettua* 2.5.2017, kohdat 76–77). EIT:n oikeuskäytännössä hyväksytyjen vangitsemisen erityisten edellytysten ala on siten laaja ja jossakin määrin asteittain kehittyvä. Pakkokeinolaissa omaksuttu vangitsemisen erityisten edellytysten soveltamisala on kapeampi kuin mitä ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään hyväksynyt. Tosin on huomionarvoista, että osin edellä mainituille perusteille, kuten järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuulumiselle, voidaan antaa merkitystä arvioitaessa pakkokeinolain mukaisten erityisten edellytysten käsillä oloa.

Ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut yleisen järjestyksen vaarantumisen uhkaa vangitsemisen perusteena. EIT on katsonut, että tiettyjen rikosten erityisen vakavuuden ja niihin kohdistuvan yleisen reaktion vuoksi ne voivat aiheuttaa yhteiskunnallista levottomuutta, joka voi oikeuttaa rikoksesta epäillyn vangitsemisen, ainakin joksikin aikaa. EIT on kuitenkin korostanut perusteeseen vetoamisen edellyttävän, että tällainen vaara perustuu tosiseikkoihin, jotka osoittavat henkilön vapauttamisen tosiasiallisesti häiritsevän yleistä järjestystä. Rikoksesta epäillyn vangitsemista yleisen järjestyksen vaarantumisen perusteella ei voida käyttää yksinomaan ennakoimaan vankeusrangaistusta (*Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 51). Asiassa *J.M. v. Tanska* annetussa ratkaisussa EIT hyväksyi vapaudenriiston perusteeksi kansallisen tuomioistuimen arvioinnin siitä, että vakavan seksuaali- ja henkirikoksen tunnustaneen rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisen katsottiin loukkaavan yleistä oikeustajua. Asiassa vangitsemispäätöstä perusteltiin syytteiden vakavuuden ohella yleisön reaktiolla (*J.M. v. Tanska* 13.11.2012, kohta 61–62). Erityisen vakavia rikoksia koskien EIT on arvioinut syytteen luonteen ja vakavuuden olevan tekijöitä, jotka puhuvat voimakkaasti vapauttamista vastaan ja puoltavat vangitsemista. Sotarikosta koskevassa asiassa EIT katsoi syytteen vakavuuden voivan johtaa päätelmään, että muita oikeutettuja vangitsemisperusteita, kuten yleisen järjestyksen häiriöltä suojaaminen tai yleisen oikeustajun ylläpitäminen, olisi olemassa (*Merčep v. Kroatia* 26.4.2016, kohta 96). Edelleen EIT katsoi yleisen järjestyksen ylläpitämistä koskevan vangitsemisperusteen vaikuttavan asianmukaiselta tapauksissa, joissa syytteet koskevat vakavia loukkauksia perustavanlaatuisia ihmisoikeuksia vastaan, ja jotka yleisesti herättävät julkisuudessa erityistä moraalista paheksuntaa (*Merčep v. Kroatia* 26.4.2016, kohta 104). EIT:n ratkaisukäytännön perusteella vangitseminen voisi perustua vaaraan yleisen järjestyksen vaarantumisesta, mutta vangitsemisperuste tulisi kyseeseen vain poikkeuksellisesti sekä laadultaan ja luonteeltaan erityisen vakavien rikosten kohdalla.

Pakkokeinolaissa ei ole säädetty pakkokeinon käytöstä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden turvaamiseksi. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vaarantumiseen tai niiden ylläpitoon viitataan kuitenkin muutoin lainsäädännössä eri yhteyksissä, ja se on saanut käsitteparina osin erilaisia merkityssisältöjä. Poliisilaissa (872/2011) yleisen

järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on säädetty poliisin tehtäväksi. Yleinen järjestys ja turvallisuus on ollut pitkään poliisin tehtävänkuvauksen keskeisin käsite ja sen sisältö on laaja ja osaksi jäsentymätön. Käsitteen alaan kuuluu ainakin kaikki sellainen poliisitoiminta, jonka tarkoituksena on luoda ja ylläpitää turvallista elin- ja toimintaympäristöä yhteiskunnan jäsenille, torjua ja estää ennakolta oikeudenloukkauksia ja häiriötä sekä poistaa tapahtuneet häiriöt ja selvittää tapahtuneet oikeudenloukkaukset (HE 224/2010 vp, s. 70). Myös rikoslain (39/1889) 17 luvussa (563/1998) säädetään rikoksista yleistä järjestystä vastaan. Yleistä järjestystä vastaan tehdyille rikoksille on yhtenäistä se, että ne aiheuttavat pahennusta, ärtymistä ja mielipahaa. Ihmisten käsitykset siitä, millaiset teot aiheuttavat pahennusta tai ärtymistä, saattavat olla hyvin erilaisia. Rikoslain esitöissä käsitteen onkin katsottu olevan arvostuksenvarainen ilmaisu, jolle voidaan antaa varsin erilaisia merkitysisältöjä (HE 6/1997 vp, s. 104).

Edelleen järjestyksilain (612/2003) tarkoituksena on edistää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Yleistä järjestystä ja turvallisuutta on kuvattu joustavaksi käsitepariksi, joka ei ole täsmällisesti määriteltävissä. Sen, mikä katsotaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vastaiseksi, on katsottu vaihtelevan ajan ja paikan mukaan (HE 20/2002 vp, s. 33). Yleisen järjestyksen häiritseminen ja turvallisuuden vaarantaminen on määritelty lain 3 §:ssä säädetyn kiellon kautta. Yleisen järjestyksen häiritseminen tai turvallisuuden vaarantaminen yleisellä paikalla on kielletty metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla, toistuvilla uhkaavilla eleillä, hyökkäävillä liikkeillä, suullisesti esitetyillä uhkailuilla ja muulla vastaavalla, pelkoa herättävällä uhkaavalla käyttäytymisellä sekä ampumalla, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla. Yleisestä järjestyksestä ja yleisestä turvallisuudesta on säädetty myös ulkomaalaislaissa (301/2004). Lain 156 §:n mukaisesti maahantulon ja maassa oleskelun edellytyksenä on, että henkilön ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä tai yleistä turvallisuutta. Esitöiden mukaan yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen katsottaisiin kuuluvan toiminta, jolla pyritään takaamaan yhteiskunnan jäsenille turvallinen ja viihtyisä elin- ja toimintaympäristö sekä torjumaan ja selvittämään rikoksia ja oikeudenloukkauksia sekä ennaltaehkäisemään ja poistamaan häiriöitä (HE 28/2003, s. 215). Mielenterveyslain 8 §:ssä tarkoitettuun hoitoon määräämisen edellytyksenä on muun muassa se, että henkilön hoitoon toimittamatta jättäminen vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta. Lain esitöissä muiden henkilöiden terveyden tai turvallisuuden vaarantumisella viitataan esimerkiksi siihen, kun henkilön läheisille tai hänestä huolehtiville henkilöille aiheutuu ilmeistä terveydellistä uhkaa tai mielen-terveyden tasapainon vakavaa järkkymistä tai kun hänen lastensa kehitys häiriintyy (HE 201/1989 vp, s. 16).

Vangitsemisessa on kyse vapautteen kohdistuvasta pakkokeinosta. Perusoikeuksia, kuten henkilökohtaista koskemattomuutta tai vapautta liikkua, rajoitetaan paikoin yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen perustuen. Järjestys- ja turvallisuusaspektilla, kytkettynä perustuslain 22 §:ssä säädettyyn julkisen vallan velvollisuuteen turvata perusoikeuksia, on perusteltu muun muassa eräitä poliisi-valtuuksia (HE 34/1999 vp, s. 40–43, PeVL 5/1999 vp, s. 3). Yksilön perusoikeuksien rajoittamista yleiseen etuun, kuten yleiseen järjestyksen ja turvallisuuteen, perustuen on pidetty kuitenkin oikeuskirjallisuudessa myös haasteellisena (ks. Tuori: Yleinen järjestys ja turvallisuus – perusoikeusko? LM 1999/6–7).

Voimassa olevan pakkokeinolain mukaan ylitörkeiden rikosten kohdalla ei tarvitse osoittaa minkään vaaraedellytyksen käsillä oloa, vaan vangitsemisen edellytyksiä koskevassa arvioinnissa tulee lähinnä huomioitavaksi pakkokeinolain 1 luvun yleiset periaatteet sekä kohtuuttoman vangitsemisen kielto. Kun vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikosnimikkeestä riippumatta joko karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaraa koskevan edellytyksen täyttymistä, voidaan pitää mahdollisena, etteivät vangitsemisen edellytykset kaikissa tilanteissa välttämättä täytyisi joko jo tutkinnan alkuvaiheessa taikka sen edetessä, vaikka kyse olisi erityisen vakavasta rikoksesta ja epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin johtavan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen. Tältä osin pakkokeinolaissa säädettyjen vangitsemisen edellytysten ei katsota ihmisoikeustuomioistuimen kehittyneen ratkaisukäytännön myötä vastaavan täysin tunnistettuihin tarpeisiin. Vangitsemisen edellytysten soveltamisalan voidaan katsoa jäävän lisäksi EIT:n ratkaisukäytännössä hyväksytyä kapeammaksi.

EIT:n olennaisia ja riittäviä perusteita koskeva oikeuskäytäntö huomioon ottaen perusteltuna pidetään, että pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momenttia täydennettäisiin uudella vangitsemisperusteella. Tarkoituksenmukaiseksi uudeksi vangitsemisperusteeksi katsotaan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukainen epäily yleisen järjestyksen vaarantumisesta (*disturbance to public order caused by an offence*). Vangitsemisperuste koskisi rikoksia, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.

Pakkokeinolain 2 luvussa säädetään myös tuomitun vangitsemisen edellytyksistä (2 luvun 12 §). Säännöksen soveltamisalaan kuuluvat tilanteet, joissa kyse ei ole enää rikosepäilystä, vaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitusta, joskaan ei vielä lainvoimaisesti. EIT:n *Buzadji v. Moldova* -ratkaisun ja sitä seuranneen ennakkopäätöksen KKO 2024:20 katsotaan koskevan nimenomaisesti rikosepäilyyn perustuvaa vangitsemista tai vangittuna pitämistä. Kansallisen tai ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella ei ole syytä tulkita, että pakkokeinolain 2 luvun 12 § olisi ristiriidassa perustuslain taikka kansainvälisten

ihmisoikeussäännösten tai niitä koskevan tulkinnan kanssa, eikä sääntelyyn ehdoteta tehtävän tältä osin muutoksia. Syyttäjä tai vastaajalle rangaistusta vaativa asianomistaja voi yhä vaatia rikoksesta tuomitun vangitsemista luvun 12 §:n nojalla, kun tuomittu rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, vaikkei tilanteessa olisi käsillä vaaraa tuomitun pakenemisesta tai muutoin rangaistuksen täytäntöönpanon karttamisesta taikka rikollisen toiminnan jatkamisesta.

2.3.2 Salaiset pakkokeinot (10 luku)

2.3.2.1 Johdanto

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään tiedonhankinnan kohteena olevalta henkilöltä salassa käytettävien salaisten pakkokeinojen käytöstä rikoksen selvittämisessä. Näihin keinoihin kuuluvat telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu (mukaan lukien asuntokuuntelu), tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen lait tarkkailu, peitetoiminta, valeosto, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku.

Salaisten pakkokeinojen käytölle asetetaan 10 luvussa korkeat selvitettävän rikoksen vakavuustasoa koskevat vaatimukset ja muutenkin tiukat pakkokeinojen käyttöä koskevat edellytykset. Tämä liittyy paitsi pakkokeinojen käyttämiseen salassa, erityisesti puuttumiseen perustuslailla turvattuihin perusoikeuksiin jälkimmäisen vaihdella pakkokeinosta ja käyttämistilanteesta riippuen. Salaisen pakkokeinon käyttö varsin tyypillisesti edellyttää vakavaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Eräitä salaisia pakkokeinoja voidaan käyttää lähtökohtaisesti mainittua lievempien rikosten selvittämisessä. Perustuslakivaliokunnan mukaan salaisten pakkokeinojen salavihkaisuus toimien luonteen osalta on otettava huomioon arvioitaessa muutostarpeita pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen kannalta (ks. esim. teknisen tarkkailun osalta PeVL 8/1994 vp).

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 2 momentissa asetetaan lisäksi tietyjen salaisten pakkokeinojen käytölle erityisiä edellytyksiä. Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä lait tarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Erittäin tärkeän merkityksen vaatimus tarkoittaa sitä, että ilman kyseisen pakko-keinoon käyttöä rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai muuten olisi hyvin työlästä. Huomioon voidaan myös esimerkiksi ottaa se, että tutkinnan pitkittymisestä aiheutuu erityistä vaaraa (HE 222/2010 vp, s. 121). Välttämättömyyden vaatimus taas tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että viranomaisen on voitava osoittaa, että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkimusmenetelmillä ei ole mahdollista tai ainakin vaatii oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttää rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Välttämättömyys voi perustua kokonaisarvioon siitä, että muut keinot tulisivat olemaan esimerkiksi tuloksettomia tai tiedonhankintaan soveltumattomia ilman, että niiden käyttöä tulisi konkreettisesti edellyttää (HE 222/2010 vp, s. 316, ks. myös HE 217/2022 vp s. 35).

2.3.2.2 Jälkikäteen ilmoitettava paikkaan kohdistuva etsintä (EV 305/2022 vp)

Yleistä

Salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevaa sääntelyä on aikaisemminkin arvioitu lainvalmistelussa, viimeksi 1.10.2023 voimaan tulleita pakkokeinolakia koskevia muutoksia valmistelleessa työryhmässä (Pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelu, 2022:1, jäljempänä *pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelutyöryhmä*). Pohdittavana tuolloin oli, että ilmoitus etsinnästä tulisi tehtäväksi sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu, mutta ilmoitusvelvollisuutta voitaisiin kuitenkin lykätä tai ilmoitusvelvollisuudesta jopa luopua, jos erittäin tärkeät intressit tapauskohtaisesti perustelisivat tätä.

Pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelutyöryhmän mietinnössä toisaalta todetaan työryhmässä arvioidun, että esitetty sääntely tuntuisi kohdistuvan enemmän rikosten ennalta estämiseen kuin niiden selvittämiseen, jonka suhteen katsottiin, että asian harkinta olisi perustellumpaa esimerkiksi poliisilain muutostarpeita harkittaessa. Lisäksi mietinnön mukaan työryhmässä päädyttiin siihen, että kyse on periaatteellisesti suuresta ja merkityksellisestä ehdotuksesta, joka tuli työryhmässä käsiteltäväksi liian myöhäisessä vaiheessa valmisteluun nähden (ks. tarkemmin mietintö: [OM 2022:1](#)).

Lisäksi vuonna 2016 sisäministeriössä on laadittu selvitys poliisilain tiedonhankinta-säännösten riittävydestä yhteiskunnan kannalta kaikkein vakavimpien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa (arviomuistio, 13.3.2016, SMDno-2015-604, jäljempänä *sisäministeriön arviomuistio*). Selvitys kohdentui jälkikäteen ilmoitettavan etsinnän, laite-etsinnän ja takavarikon tarpeellisuuteen.

Edellä jaksossa 1 todetusti hallitusohjelmassa on kirjaus, jonka mukaan arvioidaan jälkikäteen ilmoitettavan kotietsinnän säätäminen (s. 180). Jälkikäteen ilmoitettava kotietsintä tarkoittaa tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävää etsintää eli salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää.

Eduskunta on vastauksessaan EV 305/2022 vp hallituksen esitykseen pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamiseksi (HE 217/2022 vp) muun ohessa hyväksynyt lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää ja arvioi, onko jälkikäteen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Mainittua pakkokeinolain muuttamiseen liittyvää hallituksen esitystä koskevassa hallintovaliokunnan lausunnossa (HaVL 37/2022 vp s. 6) todetaan, että pakkokeinolaissa ei ole säännöksiä tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävästä etsinnästä. Lausunnon mukaan valiokunnan saaman selvityksen mukaan poliisin käytännön toiminnassa tulee esiin esimerkiksi terroristisiin ryhmiin tai järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liittyen tilanteita, joissa tiettyyn tilaan tai paikkaan kohdistuva etsintä olisi perusteltua tehdä kohdehenkilön tietämättä. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että jälkikäteen ilmoitettavaa etsintää koskeva sääntely on merkityksellistä sekä rikosten estämisen että niiden selvittämisen näkökulmasta, ja pitää perusteltuna arvioida, onko mainitun kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta. Yhtenä elementtinä prosessissa voitaisiin huomioida etsintävaltuutetun käyttäminen etsinnän edellytysten etukäteistarkastelussa samaan tapaan kuin erityisessä kotietsinnässä.

Lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 30/2022 vp, s. 22–23) puolestaan todetaan olevan selvää, että pakkokeinolakiin tai muuhun lainsäädäntöön ehdotettavat oleelliset muutokset edellyttävät huolellista lainvalmistelua ja arviointia eikä sellaista ole mahdollista toteuttaa eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Valiokunta korostikin erityisesti edellä mainittuun hallintovaliokunnan lausuntoon viitaten, että jatkossa on perusteltua selvittää ja arvioida, onko jälkikäteen ilmoitettavan paikkaan kohdistuvan etsinnän kaltaiselle sääntelylle tarvetta erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan näkökulmasta ja tuoda asiaa koskevan selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäviksi mahdollisimman pian (EV 305/2022 vp, lausuma 4).

Pakkokeinolain 8 tai 10 luvussa ei ole säännöksiä tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävästä etsinnästä. Pakkokeinolain 8 luvussa säädetään etsinnästä.

Luvun 1 §:n mukaan paikkaan kohdistuvia etsintöjä ovat kotietsintä, joka voi olla yleinen tai erityinen kotietsintä, sekä paikanetsintä. *Yleisellä kotietsinnällä* tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetussa kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää (1 momentti), kun taas *erityisellä kotietsinnällä* tarkoitetaan etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinoin lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä (2 momentti). Erityisestä kotietsinnästä voisi olla kyse esimerkiksi, kun tieto liittyisi valtion turvallisuuden, oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan, lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tai papin tehtävässään saamaan tietoon tai lähdesuojan alaan liittyvään tietoon. *Paikanetsinnällä* puolestaan tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan muussa kuin 2 tai 3 momentissa tarkoitetussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo (3 momentti).

Kotietsinnän edellytyksistä säädetään pakkokeinoin lain 8 luvun 2 §:ssä. Yleinen tai erityinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos: 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisöskakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, ja 2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä esimerkiksi 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto, tai 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja tai seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Luvun 4 §:n mukaan paikanetsintä saadaan toimittaa esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin edellytyksin ja 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun henkilön löytämiseksi.

Läsnäolosta kotietsinnässä säädetään 8 luvun 5 §:ssä, jonka mukaan kotietsinnässä tulee mahdollisuuksien mukaan olla paikalla etsinnän toimittajan nimeämä todistaja. Lisäksi sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevalle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata, jos se viivyttäisi toimitusta merkittävästi. Jollei kukaan mainituista henkilöistä eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, kotietsinnästä sekä 6 §:n mukaisesta oikeudesta saada pyynnöstä etsintäpäätöksen jäljennös, 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu.

Edellä viitatus 8 luvun 6 §:n mukaan kotietsintää aloitettaessa on paikalla olevalle 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulle henkilölle kerrottava etsinnän tarkoitus ja annettava etsintäpäätöksen jäljennös. Jos kirjallista etsintäpäätöstä ei vielä ole, hänelle on ilmoitettava oikeudesta saada pyynnöstä päätöksen jäljennös. Lisäksi hänelle on ilmoitettava 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös.

Luvun 7 §:n mukaan erityistä kotietsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että takavarikko tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon. Luvun 8–12 §:ssä säädetään etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimuksista, velvollisuuksista, palkkiosta ja korvauksesta, etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottamisesta sekä sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittelystä.

Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuin. Pykälän 2 momentin mukaan jos yleisessä kotietsinnässä tai paikanetsinnässä ilmenee, että etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen kotietsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti, pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää erityisen kotietsinnän toimittamisesta ja etsintävaltuutetun määräämisestä. Lisäksi 3 momentin mukaan poliisimies saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän tai paikanetsinnän henkilön löytämiseksi tai sellaisen esineen takavarikoimiseksi, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verekseltään. Poliisimies voi ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän myös silloin, kun etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.

Vaikka pakkokeinolain 8 tai 10 luvussa ei ole säännöksiä tiedonhankinnan kohteen tietämättä tehtävästä etsinnästä, kotietsintä voidaan toimittaa ilman ennakoilmoitusta niin, että paikalle saapumisen jälkeen ennen etsinnän aloittamista varataan paikanhaltijalle tilaisuus olla läsnä. Etsinnän toimittamisesta ei siten tarvitse ennakolta ilmoittaa. Jos henkilö ei ole paikalla tai häntä ei tavoiteta, etsintä saadaan toimittaa jälki-ilmoituksin. Tällaiset tilanteet eivät kuitenkaan ole kovin yleisiä, sillä muun ohella läsnäoloon oikeutetulle henkilölle tulee varata paikalle pääsemiseksi jonkin verran aikaa.

Tällöin kyse on sinänsä jälkikäteen ilmoitettavasta etsinnästä, josta etsinnän kohde ei tiedä sen toimittamishetkellä. Kyse ei kuitenkaan ole henkilöltä salassa tehtävästä etsinnästä, josta ilmoitettaisiin jälkikäteen tai ilmoitusta ei tehtäisi ollenkaan, sillä pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan kotietsinnästä on viipymättä

ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu. Ilmoitusta ei siten ole mahdollista lykätä taikka jättää kokonaan tekemättä, kuten on mahdollista tietyin edellytyksin 10 luvussa säädettyjen salaisten pakkokeinojen osalta. Näin ollen nyky sääntelyn puitteissa esimerkiksi kotietsinnän toimittaminen jokaisessa tapauksessa käytännössä paljastaa rikostutkinnan käynnissä olon muun ohella tutkinnan kohdehenkilölle sekä muille mahdollisille rikoskumppaneille ja voi pahimmillaan vaikuttaa haitallisesti muiden tutkintakeinojen käyttöön ja hyödyllisyyteen johtaen mahdollisesti jopa rikosvastuun toteutumattomuuteen.

Voimassa olevan lain mukaan etsinnässä on kyse sen toimittamishetkeen sidotusta ilmoitusvelvollisuudesta. Nyt käsillä olevassa esityksessä käytetään kohdehenkilöltä salassa tehtävästä etsinnästä termiä salainen paikkaan kohdistuva etsintä (jäljempänä myös *salainen etsintä* tai *salainen kotietsintä*, *salainen erityinen kotietsintä* ja *salainen paikanetsintä*).

Sääntelyn tarpeellisuus rikoksen selvittämisen-, paljastamis- ja estämisen vaiheiden kannalta

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään salaisista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi, kun taas poliisilain (872/2011, *PoL*) 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rikoksen *estämisellä* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Lain esitöiden (HE 224/2010 vp s. 89) mukaan valmistelun estäminen sisältää myös rangaistavan teon valmistelun estämisen, vaikka valmistelua ei olisi kriminalisoitu. Pykälän 3 momentin mukaan rikoksen *paljastamisella* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Säännöstasollakin paljastamisen käsite on siten rajattu esitutkinnan aloittamista edeltävään vaiheeseen.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilain 5 luku perustuu olennaisilta osin pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää olennaisesti samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen kuin niitä voidaan käyttää pakkokeinolain 10 luvun perusteella rikosten selvittämiseen. Rikoksen paljastamiseen salaisia tiedonhankintakeinoja

voidaan käyttää vain, jos kysymyksessä olisi laissa tarkemmin säädetty maanpetos- tai terrorismirikos. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan tietyissä tapauksissa käyttää myös vaaran torjumiseen (HE 275/2022 vp, s. 3).

Rikoksen estämisessä kynnyksenä salaisen tiedonhankintakeinon käyttämiselle on perusteltu syy olettaa henkilön syyllistyvän rikokseen. Pakkokeinolaissa kynnyksenä salaisen pakkokeinon käyttämiselle on syytä epäillä henkilön syyllistyneen rikokseen. Pakkokeino- ja poliisilain mukaisten salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen kynnysten eroavaisuus toimivaltuuksien käyttämisessä on muun ohella ajallinen suhteessa tutkittavana tai estettävänä olevaan rikokseen. Pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen käyttäminen edellyttää aina jo tietyn rikoksen tunnusmerkistön täyttävää tekoa tai rikosepäilyä, kun taas ajallisesti poliisilain 5 luvun mukaiset salaiset tiedonhankintakeinot tiettyjen vakavien rikosten osalta ovat mahdollisia aikaisemmassa vaiheessa perustuen henkilön toiminnasta tehtyihin havaintoihin tai muuten saatuihin tietoihin.

Pakkokeino- ja poliisilain mainittujen kynnysten välinen ero ei kuitenkaan ole aina välttämättä täysin selvä ja ne voivat olla toisistaan vaikeasti erotettavissa. Käytännössä usein perusteltu syy olettaa henkilön syyllistyvän rikokseen voi tarkoittaa myös sitä, että pakkokeinolain mukainen syytä epäillä kynnyks on jo täyttynyt. Poliisilain esitöiden mukaan tapauksissa, joissa salaiseen tiedonhankintaan on ryhdytty rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, saattaa tiedonhankinnan aikana ilmetä, että esitutkinnan aloittamiskynnyks on ylitetty eli että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi (HE 224/2010 vp, s. 38–39). Lisäksi estämistoiminnassa ilmenevä rikos voi kuitenkin olla jokin muu kuin se, jonka estämiseksi toimiin on ryhdytty. Esimerkiksi useat terrorismirikokset ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät rikokset edellyttävät usein valmistelevia toimia. Kynnysten osalta erona kuitenkin voi olla esimerkiksi se, että ei ole vielä tiedossa, mistä tarkemmin yksilöidystä rikoksesta kyse saattaa olla. Rikoksen estämiseksi tiedossa kuitenkin tulisi olla nimettävissä oleva tunnusmerkistö eli vähintäänkin käsitys siitä, mitä rikosta tai rikoksen lajia tiedonhankinta koskee.

Vakavien rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyy merkittävä yhteiskunnallinen intressi. Erityisesti vakavassa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa on usein kyse monisyisestä toiminnasta, joka usein on laaja-alaista ja nykyään usein verkostomaiseen rakenteisiin perustuvaa. Vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien erilaisten tilanteiden ja menettelytapojen moninaisuuden, erilaisuuden, laaja-alaisuuden ja tapauskohtaisuuden vuoksi sääntelytarpeen ei voida yksiselitteisesti katsoa kohdistuvan ainoastaan joko rikoksen ennalta estämis- tai selvittämisvaiheeseen. Vakavien rikosten paljastamisen, estämisen ja

selvittämisen sekä tekijöiden rikosvastuuseen asettamisen kannalta ei tulisi olla tarpeettomia katvealueita, erityisesti kun kyse on toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuussäätelystä.

Esityksen tarkastelu kuitenkin rajautuu ainoastaan pakkokeinolain mukaiseen rikoksen selvittämisvaiheeseen ja esityksessä ehdotetut muutokset salaisiin pakkokeinoihin koskevat ainoastaan pakkokeinolain 10 luvussa säädettyä. Vaikka salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilain 5 luku perustuu olennaisilta osin pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista, kyse on toimivaltuussäätelyn kannalta eri sääntelyistä, joista säädetään eri laeissa, ja joiden osalta sääntelytarvearviointi ei kaikilta osin ole täysin rinnastettavissa. Poliisilaki kuuluu sisäministeriön vastuualueelle. Vaikka edellä mainitusti soveltuvin osin vastaava sääntely voisi olla tarpeellista myös rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi, esityksen valmistelussa on pidetty perusteltuna tehdä arviointi poliisilain 5 luvun muutostarpeiden osalta erikseen (ks. tarkemmin muita toteuttamistapoja koskeva jakso 5.1.4.). Tältä osin on myös syytä ottaa huomioon salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva sääntely Tullin ja Rajavartiolaitoksen kannalta niitä koskevien rikostorjuntalakien osalta.

Käytännön merkitys, tarpeellisuus ja välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi

Vakava ja järjestäytynyt rikollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan monin tavoin. Vakavien rikosten selvittämiseen liittyy merkittävä yhteiskunnallinen intressi. Tehokkaan ja toimivan rikostorjunnan ytimessä ovat toimivaltaisten viranomaisten tehokkaat rikostutkintakeinot, jotka edellyttävät toimivaa toimivaltuussäätelyä. Nykysäätelyn puitteissa salainen paikkaan kohdistuva etsintä ei ole mahdollista, vaikka muutoin pakkokeino- ja poliisilaki mahdollistavat laaja-alaiset esitutkintaviranomaisten salaiset pakko- ja tiedonhankintakeinot. Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän voidaan arvioida olevan yksi puuttuvista palasista tehokkaan ja toimivan rikostorjunnan keinovalikoimassa.

Edellisessä jaksossa mainitusti tämän esityksen tarkastelu ja ehdotukset rajautuvat ainoastaan pakkokeinolain 10 lukuun ja rikoksen selvittämisvaiheeseen. Tästä huolimatta jäljempänä esitetyt perusteet ehdotettavien keinojen merkityksellisyydestä, tarpeellisuudesta ja välttämättömyydestä voivat pääosiltaan myös koskea rikoksen estämis- ja paljastamisvaihetta (ks. myös jakso 5.1.4.). Edellä mainitussa sisäministeriön arviomuistiossa salaisen etsinnän ja siihen liittyen muiden toimenpiteiden tarpeellisuutta poliisilain 5 luvun osalta perustellaan osin samoilla perusteilla kuin tässä esityksessä rikoksen selvittämisvaiheen osalta.

Yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, mitä tärkeämpään oikeushyvään rikos kohdistuu ja mitä mittavimmat ovat rikoksen kielteiset seuraukset. Poliisin nykyiset rikostutkinta- ja tiedonhankintakeinot eivät aina välttämättä tuota sellaista tietoa, jonka avulla rikokseen voitaisiin puuttua riittävän ajoissa taikka selvittää rikoskokonaisuus kaikkine tekijöineen. Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden viimeaikaisena kehityssuuntana on ollut verkostomainen toiminta. Erityisesti terroristisessa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa toiminnan taustalla olevat todelliset toimijat jäävät helposti selvittämättä, kun toimintaa harjoitetaan hajautetusti toisistaan tietämättömien välitoimijoiden avulla.

Perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä seuraa, että esitetyn pakkokeinon tulee olla rikoksen selvittämiseksi käyttökelpoinen, hyödyllinen ja tarpeellinen. Toimivaltuutta ei kuitenkaan tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta (PeVL 36/2002 vp s. 6), vaan perusoikeusrajoitusta voidaan pitää välttämättömänä, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä (PeVL 32/2013 vp s. 4).

Välttämättömyysvaatimus ilmenee myös silloin, kun kyse on siitä, saisiko esitutkintaviranomainen luvan tietyn pakkokeinon käyttämiseksi. Välttämättömyysarvioinnissa on siksi erotettava toisistaan välttämättömyyden arviointi uuden keinon säätämistarpeen arvioinnin osalta ja välttämättömyysarviointi keinon konkreettisen käyttämisen kannalta. Toisaalta keinon tapauskohtaista käyttämistä koskeva välttämättömyysarvioinnista voidaan johtaa perusteita myös säätämistarvetta koskevaan välttämättömyyden arviointiin.

Pakkokeinolain esitöiden (HE 222/2010 vp s. 316, myös HE 52/2002 vp asunonkuuntelun osalta) mukaan ”välttämättömyys” tarkoittaisi lähtökohtaisesti sitä, että esitutkintaviranomainen voisi saada luvan käyttää kysymyksessä olevaa salaista pakkokeinoja vain, jos viranomainen voi osoittaa, että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä, esimerkiksi kotietsinnällä ja takavarikolla taikka televalvonnan tai -kuuntelun avulla ei olisi mahdollista tai ainakin vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Välttämättömyys voisi kuitenkin perustua kokonaisarvioon siitä, että muut keinot tulisivat olemaan esimerkiksi tuloksettomia tai tiedonhankintaan soveltumattomia ilman, että niiden käyttöä olisi tullut konkreettisesti yrittää.

Kokonaisuuden kannalta on myös syytä ottaa huomioon perusoikeusrajoitusten kannalta muiden käytettävissä olevien salaisten pakkokeinojen tai salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisen ajallinen kesto tai jopa käyttämisen tarve ylipäättänsä. Esimerkiksi terrorismirikosten ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen

liittyvien rikosten tutkinta voi olla laaja-alaista ja pitkäkestoista tarkoittaen samalla myös eräiden perusoikeusherkkien, perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen pitkäaikaistakin käyttämistä. Tämä usein tarkoittaa perusoikeusrajoitusvaikutusten ohella myös merkittävää ponnistusta viranomaisten resurssien kannalta, mikä liittyy myös edellä mainittuun kokonaisarvioon siitä, että ilman tietyn keinon käyttömahdollisuutta rikostutkinta vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti.

Tietyn uuden keinon säätämistarvetta koskevan tarpeellisuuden ja välttämättömyyden arvioinnissa on siten otettava huomioon sekä perusoikeusrajoituksen aste – huomioiden myös muut käytettävissä olevat keinot – että keinon vaikutukset viranomaisresurssien kannalta ja rikosten selvittämisen tehostamisen tavoite painavan yhteiskunnallisen suojeluintressin suhteen.

Esitutkintaviranomaisten käytännön toiminnassa on havaittu useita tilanteita, joissa tiettyyn tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuneen etsinnän toimittaminen olisi ollut viranomaisen tiedonhankintaintressien kannalta perusteltua tehdä kohdehenkilön tietämättä. Esitutkintaviranomaisella tarkoitetaan tässä esityksessä poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta (jäljempänä myös *PTR-viranomaiset*). Rikoksen selvittäminen perustuu vakavammassa tapauksissa usein esitutkintaviranomaisen salaiseen tiedonhankintaan, jonka tavoitteena on kerätä rikosvastuun toteutumiseksi tarpeelliset tiedot. Jos esitutkintaviranomaisen tiedonhankinta liian varhaisessa vaiheessa paljastuu tiedonhankinnan kohdehenkilölle, tämä voi vaarantaa tiedonhankinnan tarkoituksen toteutumisen ja pahimmillaan estää rikosvastuun toteutumisen ja muiden oikeushyvien suojelemisen. Kohdehenkilö voi esimerkiksi muuttaa toimintatapojansa salatakseen ne esitutkintaviranomaiselta, ryhtyä viranomaisiin kohdistuviin muihin vastatoimiin tai varoittaa potentiaalisia rikoskumppaneitaan siitä, että hän on tiedonhankinnan kohteena. Näin ollen liian aikaisessa vaiheessa aktualisoituvaa esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuus voisi tehdä tyhjäksi koko sen tarkoituksen, jossa tiedonkeruuta suoritetaan.

Terrorististen ryhmien ja järjestäytyneiden rikollisryhmien jäsenten arvioidaan olevan koko ajan tietoisempia perinteisistä rikostutkinta- ja tiedonhankintakeinoista, niitä koskevista oikeudellisista reunaehdoista ja pyrkivän toimimaan siten, ettei tieto heidän toiminnastaan tulisi viranomaisten tietoon. Myös modernin viestintätekniikan suomia teknisiä salausmahdollisuuksia ja anonymiteettisuojaaja hyödynnetään tehokkaasti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö reaali maailmassa tehtäviä fyysisiä toimia enää tarvittaisi lainkaan tai että rikollisuudesta ei jäisi fyysisiä todisteita jälkeen.

Digitaalisesta kehityksestä huolimatta terrorististen sekä eräiden muiden vakavien rikosten valmistelu ja toteuttaminen usein edellyttää reaali maailmassa tapahtuvia fyysisiä toimia. Lisäksi erityisesti vakavien rikosten ja ammattimaisemman toiminnan osalta tekijät ovat tietoisempia digitaalisen toimintaympäristön heikkouksista ja ovat näiltä osin myös palanneet enenevässä määrin käyttämään esimerkiksi muita perinteisempiä tiedonvaihdon mahdollistavia keinoja. Tällaisista toimista jää yleensä erilaisia ja -asteisia jälkiä. Jäljet voivat olla esimerkiksi rikoksenteosuunnitelman luonnoksia, ryhmän sisäisen työnjaon osoittavia asiakirjoja, suunnitellun iskukohteen ennakkotiedusteluun tai -valvontaan liittyviä muistiinpanoja, matkustusasiakirjoja, tietokoneen salausohjelmalla avattuja suunnitelman toteuttamista koskevia sähköpostiviestejä taikka suunnitelman toteuttamiseksi tarvittavia aineita tai esineitä. Samankaltaisten toimien voidaan katsoa liittyvän myös järjestäytyneeseen rikollisuuteen esimerkiksi törkeiden huumausainerikosten toteuttamiseksi. Lisäksi esimerkiksi rikoshyötyyn liittyvien virtuaalivaluuttojen osalta kyse usein voi olla paperisista lompakoista ja fyysisessä muodossa (usein paperilapulla) olevista virtuaalivaluuttalompakkojen palautusavaimista. Edellä kuvatuissa tilanteissa salainen paikkaan kohdistuva etsintä olisi merkityksellinen tutkintakeino eli sillä arvioidaan olevan erittäin tärkeä merkitys rikosten selvittämiseksi.

Esimerkiksi törkeiden huumausainerikosten osalta salaiselle paikkaan kohdistuvalle etsinnälle olisi tarvetta erityisesti suurien rikoskokonaisuuksien selvittämiseksi. Tällä hetkellä huumausaineiden maahantuonti on verkostomaisten rikollisryhmien hallinnassa. Viimeisimmissä kokonaisuuksissa on selvinnyt, että lyhytaikaiseksi vuokratuja huoneistoja käytetään maahantuontierien vastaanottamiseen, jatkamiseen ja jakeluun. Rikolliset yrittävät suojata toimintaansa monin eri tavoin, esimerkiksi käyttämällä salattua viestintää, jossa toimet ohjeistetaan erittäin tarkasti. Rikollisryhmän rikosvastuun toteuttamisen kannalta olisi olennaista, että viranomaisten tutkintatoimet eivät paljastuisi verkostolle liian aikaisin ja muun ohella etsinnät ja kiinniotot pystyttäisiin suorittamaan oikea-aikaisesti. Jos tässä ei onnistuta, huumausaineet voivat jäädä kateisiin ja edellä mainitusti rikoksen keskeiset tekijät jäädä selvittämättä. Kiinni saattaa jäädä vain yksittäisiä tekijöitä, jotka toimivat ohjeistuksen mukaan, eivätkä välttämättä tiedä muista toimijoista kuin nimimerkit. Täten myös tehokkaan rikostorjunnan pitkäaikaisempi tarkoituksenmukaisuus heikentyy merkittävästi, sillä päätekijät jatkaisivat toimintaansa rekrytoiden uusia henkilöitä suorittamaan toiminnan pienemmät roolit. Näin ollen myös yhteiskunnan kannalta vahingollisimpien tekijöiden rikosvastuu jää usein toteutumatta.

Vaikka esitutkintaviranomaiset ovat onnistuneet selvittämään laajoja törkeitä huumausainerikoskokonaisuuksia, on tyypillistä, että rikollinen toiminta jatkuu siitä huolimatta. Yhtenä syynä tähän on juuri se, että keskeisiä rikolliseen toimintaan liittyviä henkilöitä ei ole pystytty selvittämään ja saattamaan rikosoikeudelliseen

vastuuseen. Syynä tähän muun ohella on se, että rikostutkinnat ovat paljastuneet epäillyille liian aikaisessa vaiheessa eli viranomaiset ovat joutuneet puuttumaan toimintaan liian varhaisessa vaiheessa ja ennen kuin rikoskokonaisuuteen muita kuuluvia keskeisiä henkilöitä on tunnistettu. Edellä kuvatusti liian aikaisin rikollisille paljastuva rikostutkinta vähentää sen vaikuttavuutta laajoissa rikoskokonaisuuksissa.

Jos olisi mahdollista suorittaa salainen paikkaan kohdistuva etsintä epäiltyjen käyttämään asuntoon tai muuhun tilaan, voitaisiin esimerkiksi varmistaa, ovatko huumausaineet tai muut laittomat esineet tai aineet saapuneet sekä mahdollisesti saada tietoa muista rikoskokonaisuuteen liittyvistä keskeisistä henkilöistä. Tarpeellista olisi myös mahdollistaa esineen tai aineen haltuunottaminen tai jäljentämisen siten, että rikostutkinta ei paljastuisi epäillyille liian varhaisessa vaiheessa. Tässä yhteydessä tarvetta voi usein olla myös vaihtaa vaaralliset aineet tai esineet vaarattomiin. Näin pystyttäisiin puuttumaan rikolliseen toimintaan tehokkaammin mahdollistamalla lisäaikaa toimivaltaisille viranomaisille.

Tietyissä tapauksissa edellä mainituista tai niiden kaltaisista seikoista voidaan saada tieto suorittamalla etsintä esimerkiksi sellaisessa tilassa, jota henkilö tai ryhmä käyttää kokoontumisiinsa tai varastona. Etsintä voi siten tuottaa tietoa, joka on välttämätöntä tai ainakin erittäin merkityksellistä rikoksen selvittämiseksi. Tällaisen etsinnän toimittamisesta voisi olla perusteltua olla ilmoittamatta heti toimittamishetkellä toimenpiteen kohdehenkilölle, koska hänen toimintaansa kohdistuvan tiedonhankinnan jatkaminen voi olla välttämätöntä vielä etsinnän toimittamisen jälkeenkin. Etsinnän toimitushetken sidottu ilmoitusvelvollisuus tekee vastaisen tuloksellisen tiedonhankinnan käytännössä mahdottomaksi. Tiedonhankinnan tehokkuus parantuisi merkittävästi, kun kohdehenkilö ei ainakaan välittömästi tai viivytyksettä tulisi tietoiseksi häneen kohdistetuista toimenpiteistä. Näin paranisivat myös mahdollisuudet tunnistaa rikoskokonaisuuteen mahdollisesti liittyvät muut keskeiset henkilöt.

Muun ohella törkeiden huumausainerikosten osalta salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän säätämistarpeen välttämättömyysarviointi perustuu useimmissa tapauksissa myös oleellisesti säästettäviin esitutkintaviranomaisten voimavaroihin ja esitutkinnan kohtuuttoman viivästymisen välttämiseen. Huumausainerikoksia koskevat tutkintakokonaisuudet ovat useimmiten varsin laajoja, pitkäkestoisia ja niihin liittyy maahantuonnin sekä laajan välittämisketjun lisäksi oletus suuresta rikoshyödyistä. Näissä rikoksissa ovat usein kyseessä myös erittäin vaaralliseksi luokitellut huumausaineet. Yhteiskunnallinen intressi selvittää näitä rikoskokonaisuuksia on suuri. Viime vuosien rikollisuuden kehityksessä tulee huomioida myös entistä väkivaltaisempien toimintatapojen kytkeytyminen huumausainerikollisuuteen, esimerkiksi niin sanottu crime as a service -ilmiö.

Merkitystä on myös etsinnän kohteena olevan tilan käyttötarkoituksella ja sillä, milloin viranomaisen toiminta paljastuu kohteelle tai kohteille. Esitutkintaviranomaiselle voi tulla myös toimintapakko esimerkiksi erittäin vaarallisen huumausaineen tai ampuma-aseiden takavarikoimiseen, vaikka etsinnän tarkoituksena olisi ollut saada tutkintaa suuntaavaa tietoa. Tällöin salainen paikkaan kohdistuva etsintä lisäisi myös esitutkintaviranomaisten tapauskohtaista ja tarpeellisia toimintamahdollisuuksia siihen asti, kunnes kohteet huomaavat aineiden tai esineiden puuttumisen. Joskus aika voi olla pitkäkin ja huumausaineiden vaihtaminen niin sanotusti valepaketteihin saattaa sitä tapauskohtaisesti hieman lisätä, esimerkiksi kun rikoksenteijät käyvät harvoin varastossa, jossa huumausaineita säilytetään.

Salaisen etsinnän käytännön merkitystä törkeän huumausainerikoksen selvittämiseksi kuvaa myös seuraava käytännön esimerkitapaus:

Teknisellä katselulla (PKL 10:19) nähtiin epäillyn kantavan asuntoonsa ison pahvilaatikon, mutta sen sisällöstä ei ollut tietoa. Käsityksenä oli, että epäilty ottaa useasta eri suunnasta huumeita vastaan ja välittää niitä eteenpäin. Asunto oli järjestetty huumausaineiden säilytystä varten ja tosiasiallisesti siellä asui ulkomaalainen epäilty, jonka tehtävänä oli ylläpitää toiminnassa Suomen haaraa. Epäilty ei ollut asunnossa kirjoilla, vaan toisessa maassa, josta myös huumausaineet salakuljetettiin Suomeen. Asuntoa ei siten käytetty tosiasiallisesti vakituiseen asumiseen, vaan asunto toimi huumausaineiden varastona. Rikoskokonaisuudessa oli useita kohteita ja harhaiskuihin ei ollut varaa, jottei koko operaatio paljastuisi epäillyille liian aikaisin. Tapauksessa oli kyse erittäin laajasta kansainvälisestä rikoskokonaisuudesta, jossa tavoiteltiin suurta rikoshyötyä.

Rikoskokonaisuuden selvittäminen edellytti pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen käyttöä vaatien myös merkittävässä määrin resurssien käyttämistä. Tapauksessa jouduttiin turvautumaan muiden salaisten pakkokeinojen pitkäaikaiseen käyttöön, mikä merkitsi vastaavasti myös perusoikeuspuuttumisten ajallisen keston lisääntymistä. Pakkokeinolain 8 luvun mukaista kotietsintää ei voitu tapauksessa tehdä, koska siitä olisi mennyt tieto liian aikaisin rikoskokonaisuuteen osallisille, mikä olisi vaarantunut rikoskokonaisuuden selvittämisen.

Tutkinnan edetessä epäilty saatiin kiinni huumausaineiden luovutuksesta ja voitiin tehdä kotietsintä epäillyn asuntoon. Asunnosta takavarikoitiin suuri määrä huumausaineita. Tapauksessa tutkinnassa olisi voitu olla käyttämättä pitkäaikaisesti muita salaisia pakkokeinoja ja myös säästää merkittävästi poliisin resursseja, jos salainen etsintä olisi ollut mahdollista huumausaineiden olemassaolon varmistamiseksi.

Edellä mainitusti yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, mitä tärkeämpään oikeushyvään rikos kohdistuu ja mitä mittavimmat ovat rikoksen kielteiset seuraukset. Esimerkiksi muun ohella rikoslain 34 a luvun mukaiset terrorismirikokset voivat usein olla vahingollisuutensa, potentiaalisen uhrimääränsä, aiheuttamansa kärsimyksen sekä yhteiskunnallisten ja taloudellisten seurausvaikutustensa osalta vakavimpia ajateltavissa olevia rikoksia. Terroristisessa tarkoituksessa tehtävät rikokset kohdistuvat yhtäältä perustuslaissa suojeltuihin oikeushyviin ja toisaalta yhteiskunnan toimivuuteen kokonaisuudessaan.

Voidaan ajatella tilannetta, jossa poliisi saa luotettavana pidettäviä tietoja siitä, että jonkin tuntemattoman tahon on määrä toimittaa terroriteossa tarvittavia käyttövalmiita räjähteitä tiedonhankinnan kohdehenkilölle. Poliisilla on tieto toimituksesta mutta ei sen tarkasta ajankohdasta. Terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelun selvittämiseksi ja vakavamman rikoksen estämiseksi on välttämätöntä, että räjähteet saadaan pois kohdehenkilön hallusta mahdollisimman pian sen jälkeen, kun toimitus on tapahtunut. Jos poliisi tekee kyseisen henkilön hallitsemaan tilaan etsinnän ennen kuin räjähdysaineiden siirto on tapahtunut, toimii kohdehenkilölle etsinnästä tehtävä ilmoitus sellaisena varoituksena, joka saa hänet tai jonkun muun toimintaan liittyvän henkilön muuttamaan rikollista toimintasuunnitelmaansa. Kokonaiskuvan varmistamiseksi etsintä voidaan joutua suorittamaan useassa kohteessa samanaikaisesti, jolloin tieto etsinnästä ei saisi välittömästi päätyä mahdollisten rikoskumppanien tietoisuuteen. Rikoksesta epäilyt voivat myös testata poliisin tietoisuutta väärillä tiedoilla sen selvittämiseksi, reagoiko poliisi saatuaan tietoon. Tämä on yleistä erityisesti järjestäytyneessä rikollisuudessa.

Niin ikään järjestäytynyt rikollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan laaja-alaisesti ja haitallisesti. Järjestäytynyt rikollisuus on usein myös rajat ylittävää ja pahimmillaan väkivaltaista. Suomenkin osalta on viime vuosina havaittu uusien rikollisjärjestöjen rantautuminen (ks. esim. valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030, OM 2025:7, mm. s. 16 kohta 3.3).

Muun ohella terrorismirikosten ja järjestäytyneen rikollisuuden haitallisuuden ja seurausten vakavuuden vuoksi yhteiskunnalla on vakavasti otettava intressi estää rikokset ennalta ja selvittää ne jo varhaisessa vaiheessa, ennen kuin niiden pitkälle menevät vahingolliset seuraukset koko laajuudessaan toteutuvat. Salainen paikkaan kohdistuva etsintä arvioidaan erittäin merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi keinoksi erityisesti vakavien rikosten selvittämiseksi.

Mahdollista ei liene kuitenkaan arvioida, että jokaisessa tapauksessa salainen etsintä yksinään olisi rikostutkinnan kannalta riittävä tutkintakeino. Todennäköisesti kyse pääsääntöisesti olisi sellaisesta keinosta, joka olisi erityisen hyödyllinen tutkintakeino, mutta lähtökohtaisesti tietyssä määrin muita tutkintakeinoja tukevassa roolissa. Salaisella etsinnällä voidaan kuitenkin olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja ja sillä todennäköisesti olisi erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tietyissä tapauksissa tutkintakeino itsessään voisi myös olla välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Tutkintakeinona salainen etsintä myös mahdollistaisi tehokkaamman viranomaisresurssien käyttämisen ja todennäköisesti vähentäisi muiden, perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen käyttötarvetta joko kokonaan tai ainakin ajallisesti keinojen käyttämisen suhteen. Näin ollen myös perusoikeuksiin puuttuminen vastaavasti vähentyisi kohdistuen suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteen mukaisesti välttämättömään.

Salainen paikkaan kohdistuva etsintä pakkokeinona olisi myös merkityksellinen koskien törkeää henkeen tai terveyteen kohdistuvaa rikoksen valmistelua (esimerkiksi koulusurmasuunnitelmat). Näihin rikoksiin voi liittyä pääepäiltyjen lisäksi muita henkilöitä. Kaikkien henkilöiden osalta rikosvastuuseen saattaminen on ollut ongelmallista riittävän näytön puutteen vuoksi valmistelurikoksesta ja tältä osin ongelmanna usein onkin ollut rikostutkinnan paljastuminen liian varhaisessa vaiheessa.

Lisäksi törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun osalta haasteena on näytön hankkiminen valmistelun vaiheesta tai saada lisätietoa esimerkiksi jo saadun tiedon luotettavuuden arvioimiseksi. Tällaisten tekojen estämiseen liittyy merkittävä intressi, mutta haasteena on esimerkiksi melko korkea kynnyksen rikoksen valmistelun rangaistavuudelle, ja usein saatetaankin olla jo henkirikoksen tunnusmerkistön yrityksen kynnyksellä. Usein tieto tämän tyyppisestä rikoksesta tulee rikostiedustelutietona tai henkilöltä, joka haluaa uhasta ilmoittaa, mutta ei kuitenkaan toimia todistajana. Valmistelun selvittämiseksi viranomais-toiminnan paljastumisen ajoitus kohdehenkilölle on ratkaiseva ja tällä hetkellä valitettavasti usein rikoksen estämisen osalta kyse voi olla tuurista. Esimerkiksi salaisella kotietsinnällä voitaisiin kartoittaa epäillyn varustautumista ja mahdollisia kirjallisia suunnitelmia tekoa varten. Tällä voitaisiin saada selvyyttä valmistelun vaiheesta ja muista välttämättömistä tiedoista.

Esimerkiksi koulusurmauhkiin tyypillisesti liittyy valmistelua, esimerkiksi aseiden hankkimista ja suunnitelmien tekemistä. Lisäksi iskuihin saattaa liittyä tiedonhankintaa vastaavista tapauksista sekä iskukohteen tiedustelua. Tyypillisesti näitä tekoja toteutetaan yksin, mutta henkilöt voivat käydä keskusteluja usein nimi-merkkien takana vahvasti salatuissa keskusteluryhmissä. Vaikka ensisijainen

puuttumistapa esimerkiksi koulu-uhkauksien osalta on vaaran torjuminen ja epäilyn henkilöllisyyden selvittäminen sekä kontaktointi (erityisesti tilanteissa, joissa on julkaistu uhkaus tai manifesti), liian aikainen puuttuminen voi johtaa siihen, että epäily jatkaa teon suunnittelua sen jälkeen. On myös mahdollista, että toteuttajia olisi useampia ja yhden kiinni jääminen ei lopettaisi toteuttamisen uhkaa. Huomioon on siten otettava niin yksin toimivat kuin ryhmissä toimivat henkilöt, sillä molempien osalta vaarana on mahdollisuus toteuttaa mitä vakavimpia rikoksia.

Muu esimerkkitapaus liittyy henkirikoksen valmisteluun, jossa poliisin tiedustelutiedon mukaan henkilö A on tilannut palkkamurhan kohdistuen henkilöön B ja viestintä tapahtuu salatussa ympäristössä. Toimeksiannon toteuttajasta ei ole tarkempaa tietoa, joten ainoa tapa saada tietoa olisi tehdä salainen kotietsintä A:n asuntoon ja mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi tekninen lait tarkkailu hänen käytössään oleviin teknisiin laitteisiin. Jos asiassa tehtäisiin tavallinen koti- ja mahdollinen laite-etsintä, ja tieto rikosepäilystä tulisi A:n tietoon liian varhaisessa vaiheessa, asian selvittäminen voisi vaarantua sotkemisvaaran vuoksi.

Edelleen voi olla tilanteita, joissa etsinnän toimitushetkeen sidottu ilmoitusvelvollisuus saattaisi paljastaa muun meneillään olevan salaisen pakkokeinon käyttämisen. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi, kun kyse on tietolähde-toiminnasta. Usein saattaa olla kyse sellaisesta tilanteesta, jossa tieto rikoksesta, sellaisen toteuttamissuunnitelmasta tai vakavan vaaran uhasta on vain hyvin rajatun henkilöpiirin tiedossa. Tällaisessa tilanteessa esitutkintaviranomaisen puuttuminen asiaan todennäköisesti paljastaisi myös toisen meneillään olevan salaisen tiedonhankinnan ja pahimmassa tapauksessa saattaisi tietolähteenä toimivan henkilön vaaraan. Liian aikainen esitutkintaviranomaisen rikostutkinnan selviäminen kohdehenkilöille voisi myös aiheuttaa sen, että rikoksen toteuttamistapa tai sitä koskevat suunnitelmat muuttuvat ja johtaisivat siihen, että pitkäänkin kestänyt rikostutkinta päättyy tuloksettomaksi, minkä vuoksi vakavan rikoksen seuraukset saattavat todennäköisemmin toteutua ja rikosvastuu jäädä toteuttamatta.

Esityksessä perustelluksi arvioidaan, että salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevalla sääntelyllä olisi merkitystä erityisesti vakavampien rikosten selvittämisen kannalta. Pääsääntöisesti kyse olisi sellaisesta toimivaltuudesta, jonka käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja, ja jolla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Salainen paikkaan kohdistuva etsintä pakkokeinona olisi rikoksen selvittämiseksi käyttökelpoinen, hyödyllinen ja tarpeellinen, mutta myös tehokas siltä kannalta, että se mahdollistaisi usein rikoksen selvittämisen silloin, kun se muuten ei olisi joko mahdollista tai

rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti (ks. PeVL 36/2002 vp s. 6 ja PeVL 32/2013 vp s. 4).

Arvioitavan sääntelyn yleiset ja erityiset edellytykset

Yleiset edellytykset

Salassa tehtävä paikkaan kohdistuva etsintä tarkoittaa perusoikeusherkkää toimivaltuussääntelyä. Erityisesti salainen kotietsintä merkitsee syvälle käyvää puuttamista perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaiseen kotirauhan suojaan. Tarpeelliseksi arvioidaan, että salaisen etsinnän kohdehenkilön oikeusturva varmistettaisiin luomalla selkeät takeet sille, että etsinnän toimittamiselle olisi jokaisessa yksittäisessä tapauksessa perustellut syyt. Tarpeen on myös varmistaa, että salainen etsintä toimitettaisiin asianmukaisesti. Lisäksi tarpeellista on, että uuden salaisen pakkokeinon käytön ala rajattaisiin tarkkarajaisesti. Vaikka samat reunaehdot koskevat tietyiltä osin sekä salaista kotietsintää että salaista paikanetsintää, jälkimmäisen ei arvioida perusoikeuspuuttumiseltaan olevan rinnastettavissa salaiseen kotietsintään, minkä vuoksi niiden käyttöä koskevien edellytysten eroavaisuutta tietyiltä osin pidetään perusteltuna (ks. jäljempänä tarkemmin erityisistä edellytyksistä).

Voimassa oleva pakkokeinolain 10 luku sisältää muitakin perusoikeusherkkiä salaisia pakkokeinoja, joista osa niin ikään puuttuu perustuslaissa suojattuun kotirauhan suojaan. Esimerkiksi 10 luvun 17 §:n mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (*asuntokuuntelu*). Asuntokuuntelun toimittamiseksi asennettavien laitteiden asennuksen yhteydessä ei kuitenkaan ole mahdollista suorittaa etsintää.

Asuntokuuntelu on mahdollista 17 §:ssä erikseen säädettyjen vakavien rikosten selvittämiseksi. Asuntokuuntelun käyttämisen erityisenä edellytyksenä on lisäksi 2 §:n 2 momentin mukaan se, että asuntokuuntelun käyttäminen on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi sen lisäksi että sillä tulisi voida olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Vaikka asuntokuuntelun edellytyksissä ei erikseen mainita siitä, että rikoksen selvittämisen tulisi olla olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja, sisältyy tämä pakkokeinon käytön edellytys 2 §:n 2 momentissa asetettavaan välttämättömyyden vaatimukseen (HE 222/2010 vp s. 331).

Asuntokuuntelun osalta merkitystä ei ole sillä, sijoitetaanko tai asennetaanko tekniseen kuunteluun käytettävä laite vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vai toteutetaanko tekninen kuuntelu asunnon ulkopuolelta käsin (HE 222/2010 vp s. 331). Pakkokeinolain 10 luvun 26 §:n 1 ja 2 momentin mukaan esitutkintavirkamiehellä on asuntokuuntelun toteuttamiseksi oikeus tuomioistuimen luvalla salaa mennä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi. Kotietsinnästä kuitenkin säädetään erikseen eli edellä mainitussa tilassa suoritettava etsintä, tutkiminen ja muu tarkastaminen ei ole sallittua asentamisen yhteydessä.

Asuntokuuntelu ei siten käytännön menettelyn tasolla tietyssä suhteessa paljolti eroa salaisesta kotietsinnästä, koska nykyäänkin lainsäädäntö mahdollistaa vakituiseen asumiseen menemisen kohdehenkilön tietämättä. Erona olisi kuitenkin tilassa tehtäväksi sallittavat tutkintatoimenpiteet ottaen kuitenkin huomioon esitutkintaviranomaisen puuttumisvelvollisuus. Tosin puuttumisvelvollisuuden osalta on syytä huomioida, että mahdollisuudesta siirtää tietyin edellytyksin puuttumista muuhun kuin pakkokeinon perusteena olevaan rikokseen säädetään 10 luvun 47 §:ssä. Suojattavan perusoikeuden eli kotirauhan suojan ja siihen puuttumisen kannalta salaisessa kotietsinnässä olisi siten jossain määrin kyse ainakin menettelyllisesti vastaavan kaltaisesta puuttumisesta kohdehenkilön perusoikeuksiin kuin asuntokuuntelussa erityisesti laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisen ja poistamisen suhteen.

Salaisen kotietsinnän sääntelytarpeen arvioinnissa voitaneen tietyissä määrin ottaa huomioon asuntokuuntelulle asetetut yleiset edellytykset. Tarpeellista on erityisesti arvioida 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisen välttämättömyysvaatimuksen soveltumista salaiseen kotietsintään. Arvioinnissa on huomioitava myös asuntokuuntelun perusterikokset (ks. jäljempänä erityisistä edellytyksistä tarkemmin).

Vaikka salaisen kotietsinnän voidaan katsoa jossain määrin rinnastuvan asuntokuunteluun, ainakin kotirauhan piiriin menemisen kannalta, perusoikeuspuuttumiseltaan kyse ei kuitenkaan ole rinnasteisista salaisista pakkokeinoista. Kotirauhan suojaamassa paikassa tapahtuva asuntokuuntelu tarkoittaa yksityisten keskustelujen kuuntelua tai tallentamista teknisillä laitteilla. Salaisena pakkokeinona asuntokuuntelulla puututaan merkittävästi perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Kotirauhan suojaamassa paikassa käydyt keskustelut ovat usein luottamuksellisia ja henkilökohtaisia. Äänten perusteella tietoon voi myös tulla se, mitä asunnossa muuten tapahtuu tai tehdään. Asuntokuuntelulla puututaan näihin keskusteluihin ja suojattuun oikeushyvään merkittävästi. Tämän vuoksi asuntokuuntelun edellytykseksi on myös asetettu välttämättömyysvaatimus.

Pakkokeinolain 2 §:n 2 momentin välttämättömyysvaatimukseen on sidottu asuntokuuntelun lisäksi ainoastaan peitetoiminta ja valeosto. Pakkokeinolaissa on siten katsottu nämä kolme salaista pakkokeinoa sellaisiksi keinoiksi, joilla puututaan merkittävimmin kohdehenkilöiden perusoikeuksiin, minkä vuoksi niiden käyttöön on suhtauduttava pidättäytyvästi. Vastaavanlaisia edellytyksiä ei ole asetettu muille 10 luvun salaisten pakkokeinojen käytölle, vaikka niilläkin puututaan kohdehenkilöiden perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, kuten telekuuntelu.

Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän perusoikeuksiin puuttumisen asteen arvioidaan rinnastuvan niihin pakkokeinoihin, joiden käyttämisen edellytykseksi on voimassa olevassa pakkokeinolaissa säädetty edellytys keinon erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi. Esimerkiksi asuntokuuntelussa perusoikeuksiin puuttuminen kohdistuu sekä kotirauhaan että luottamukselliseen viestintään, kun puolestaan salaisella kotietsinnällä puututtaisiin lähtökohtaisesti vain kotirauhan suojaan. Toisaalta molemmissa on kyse yksityiselämän suojasta eikä perusoikeuksia lähtökohtaisesti voida asettaa arvojärjestykseen. Tässä yhteydessä kyse on kuitenkin siitä, onko puuttumisessa kyse vain yhdestä suojellusta oikeushyvästä vai useammasta. Salaisella paikanetsinnällä puolestaan ei puututtaisi kotirauhan suojaan.

Edellä mainituin perustein esityksessä arvioidaan, että välttämättömyysvaatimukseen sidotulla asuntokuuntelulla puututaan lähtökohtaisesti tuntuvammin perusoikeuksiin kuin salaisilla etsinnöillä. Esimerkiksi salainen kotietsintä ei kohdistuisi kotirauhan suojaamassa paikassa käytäviin luottamuksellisiin keskusteluihin eikä siihen mitä paikassa tapahtuu tai tehdään. Salainen etsintä toimivaltuutena myös todennäköisesti vähentäisi tarvetta käyttää muita perusoikeuksiin puuttuvia salaisia pakkokeinoja tai ainakin vähentäisi niiden käyttämistä koskevaa ajallista kesto.

Lisäksi jos salaisten etsintöjen edellytykseksi asetettaisiin keinon käytön välttämättömyys rikoksen selvittämiseksi, salaisia etsintöjä ei olisi mahdollista käyttää tilanteissa, joissa sinänsä olisi mahdollista käyttää myös pakkokeinolain 8 luvun mukaisesti toteutettavaa etsintää. Ongelmaksi tällöin muodostuisi rikostutkinnan paljastuminen liian varhaisessa vaiheessa. Näin ollen sekä perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumisen asteen että käytännön rikostutkintatarpeiden näkökulmista salaisille etsinnöille arvioidaan soveltuvan huomattavasti paremmin pelkästään vaatimus erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi kuin sen lisäksi välttämättömyysvaatimus. Joka tapauksessa keinon käyttämisen osalta olisi otettava huomioon sekä soveltuisivat pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 1 momentti ja 1 luvun yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus- ja vähemmän haitan periaate.

Erityiset edellytykset

Salaisen etsinnän arvioidaan pakkokeinona olevan merkityksellinen usean eri rikoslajin selvittämisen suhteen. Vakavat rikokset eivät rajoitu pelkästään terrorismirikoksiin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai vähintäänkin näihin rikoksiin ei voida yksiselitteisesti liittää vain tiettyjä rikoksia. Vakava rikollisuus usein sisältää monenlaista rikollisuutta, kuten törkeät talous-, seksuaali-, paritus-, ihmiskauppa-, valmistelu- ja omaisuusrikokset. Esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisen asuntokuuntelun perusterikoslistaus ei sisällä edellä mainittuja rikoksia, kuten törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu. Asuntokuuntelu ei esimerkiksi olisi mahdollista kouluampumisen valmistelun selvittämiseksi.

Salainen etsintä arvioidaan tarpeelliseksi myös törkeän ryöstön valmistelun selvittämiseksi, joka ei myöskään kuulu asuntokuuntelun perusterikoksiin. Törkeän ryöstön valmistelun selvittämisen kannalta pätevät vastaavat perustelut kuin törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun osalta. Esimerkiksi törkeä ryöstö sisältyy asuntokuuntelun perusterikoksiin. Valmistelun osalta voidaan esimerkiksi käyttää arvokuljetusryöstön suunnittelua ja muita valmistelevia tekoja, joiden osalta on otettava huomioon vastaavat ajoituksen oikea-aikaisuuteen liittyvät seikat kuin edellä on esitetty. Liian aikaisin tapahtuva poliisin puuttuminen voi pahimmillaan johtaa siihen, että rikosvastuu jää toteutumatta. Lisäksi mikäli suunnittelusta rikoksesta on ollut esimerkiksi tietolähteen antamaa tietoa, voisi tieto tietolähteen käyttämisestä myös paljastua epäillylle tai epäillyille. Pahimmillaan tiedon paljastuminen saattaa aiheuttaa vaaraa mahdollisen lähteen hengelle ja terveydelle tai tämän läheisille, mikäli asia on ollut hyvin rajatun henkilöpiirin tiedossa. Mikäli kuitenkin puuttuminen tapahtuu liian myöhään, voivat suunnittelun ryöstön kohteena tai toiminnan vaikutuspiirissä olevat henkilöt joutua hengen ja terveyden vaaraan, koska ryöstöissä käytetään usein ampuma-aseita ja mahdollisesti räjähteitä.

Lisäksi salaiselle etsinnälle arvioidaan olevan tarvetta monessa lapseen kohdistuneessa epäilyssä seksuaalirikoksessa, joka ei myöskään ole asuntokuuntelun perusterikos. Usein epäillyn laitteilla tai hänen käyttämässään pilvipalveluissa (joista ei poliisilla ole välttämättä lainkaan tietoa ennen kuin tietotekniset laitteet löydetään ja tutkitaan) epäillään olevan epäillyn ja lapsen välistä kommunikaatiota ja/ tai epäillyn ja joko lapsen tai molempien kuvaamaa ja lähettämää videomateriaalia, joka on keskeistä näyttöä asiassa. Usein tietoteknisiltä laitteilta löytyvä näyttö voi olla ainoa saatavilla oleva todistusaineisto, jos lapsi ei uskalla tai halua kertoa tapahtuneesta, mikä on usein tilanne kyseisissä tapauksissa.

Käytännössä salaisen etsinnän tarve liittyy laite-etsinnän tai teknisen laite-tarkkailun turvaamiseen, jossa epäillyn tietoteknisissä laitteissa on mahdollisesti kymmenien tai jopa satojen uhrien henkilöllisyyden selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Lapset kertovat itselleen tapahtuneesta rikoksesta vain melko harvoin, eikä näihin rikoksiin usein päästä kiinni kuin tietoteknisen todistusaineiston eli rikoksesta epäillyn tietoteknisten laitteiden kautta. Lapset eivät usein tee tapahtuneesta ilmoituksia eivätkä välttämättä ikinä edes kerro tapahtuneesta kenellekään, ainakaan aikuiselle tai viranomaiselle. Heihin kohdistuneen seksuaalirikosten selvittäminen siten hyvinkin usein edellyttää sitä, että tietotekninen näyttö saadaan poliisin haltuun ja asianomistajat voidaan materiaalista tunnistaa.

On ollut tapauksia, joissa tietoteknistä todistusaineistoa on yritetty ja onnistuttukin hävittämään epäiltyjen toimesta silläkin aikaa, kun poliisi on murtautunut rikoksesta epäillyn asunnon ovea päästäkseen asuntoon. Esimerkiksi eräässä tapauksessa matkapuhelin laitettiin leivänpaahtimeen ja toisessa tapauksessa kovalevy tyhjennettiin. Edellä mainitut hävittämistilanteet ovat tapahtuneet silloin, kun oven murtaamiseen on jo varauduttu ja sisäänmeno on pyritty tekemään niin nopeasti kuin mahdollista. Tällaisissa tilanteissa salainen etsintä olisi todennäköisesti ainoa käytettävissä oleva tutkintakeino rikoksen selvittämiseksi.

Lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoskokonaisuuksia tehdään myös useissa tapauksissa siten, että samaan kokonaisuuteen osallistuu hyvin iso verkosto rikosten-tekijöitä. Etsinnän toimitushetken sidotulla etsinnän ilmoittamisella vaarannetaan se, että epäilty kertoo vireillä olevasta rikostutkinnasta muille epäillyille, jotka onnistuvat ennen etsinnän toteuttamista tuhoamaan omilta laitteiltaan rikoskokonaisuuden selvittämiseksi tarvittavan näytön. Näin ollen myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta salainen etsintä olisi merkityksellinen tutkintakeino ja jopa välttämätön, jotta salaisella etsinnällä mahdollisesti löytyvät laitteet tai muut todisteet voitaisiin tutkia siten, ettei kohdehenkilö saa tietoa koti- ja laitteen etsinnästä ennen niiden suorittamista tai niiden aikana. Keinon välttämättömyyttä puoltaa myös rikosnimikkeiden vakavuus, lapsen oikeuksien suojelemisen tärkeys ja niiden kautta se, etteivät kyseiset hyvin vakavat rikokset jäisi selvittämättä ja rikosentekijät voisi jatkaa toimintaansa.

Lisäksi salainen etsintä arvioidaan tarpeelliseksi keinoksi paritus- ja ihmiskaupparikosten selvittämisen suhteen. Näihin rikoksiin liittyen toiminta on usein järjestäytyntä rikollisuutta. Paritusrikoksissa on tyypillistä, että rikoksen uhreja majoitetaan ja seksin myyminen tapahtuu asunnoissa, jotka eivät ole kenenkään nimissä viranomaisrekistereissä tai ne ovat vuokrattavissa lyhyt vuokratuokrapalvelussa. Eri kaupungissa voi olla useampia tällaisia asuntoja, joissa tietyn syklin mukaan prostituoidut vaihtuvat viikoittain. Paritusrikokseen kytkeytyvät prostituoidut ovat rikosprosessissa

pääsääntöisesti todistajia, eivätkä he yleensä ole halukkaita kertomaan asiasta. Haluttomuuteen todennäköisimmin liittyy alisteinen suhde järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja pelko seuraamuksista. Salaisella etsinnällä yhdistettynä muihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin olisi mahdollista käydä keräämässä näyttöä asunnon tosiasiallisesta käyttötarkoituksesta, saada selvitystä toiminnan järjestäytyneisyydestä esimerkiksi asunnosta löytyviä ”vuorolistoja” jäljentämällä. Nykytilassa etsinnästä on ilmoitettava jollekin ja tällöin esimerkiksi asunnon omistaja, joka voi olla tietämätön parituksesta, voi katkaista vuokrasuhteen ja epäillyt voivat tätä kautta ymmärtää viranomaisten saaneen tietää rikollisesta toiminnasta ja näin tiedonhankinta ja rikoksen selvittäminen vaarantuisi ja vaikeutuisi.

Vastaavat rikoksen selvittämiseen liittyvät tiedonhankinnalliset ongelmat koskevat myös ihmiskaupparikollisuutta. Ihmisiä voidaan pitää lainvastaisissa olosuhteissa ja alistettuna. Salaisilla etsinnöillä olisi mahdollista dokumentoida rikokseen liittyviä seikkoja, eikä epäillyn tullessa ilmi todisteiden hävittäminen enää vaikeuttaisi rikoksen selvittämistä.

Edellä mainittujen rikosten lisäksi salainen etsintä arvioidaan tarpeelliseksi keinoksi talousrikosten selvittämiseksi. Talousrikoksissa ammattimaiset toimijat käyttävät usein erilaisia bulvaaneja ja keinotekoisia järjestelyjä rikosten toteuttamisessa. Niissä tavoitellaan myös varsin suurta taloudellista hyötyä ja teot kohdistuvat usein yhteiskuntaan esimerkiksi vältettyjen veroseuraamuksien kautta tai laiminlyömällä yritystoiminnan velvoitteita. Usein järjestelyt omaisuuden kätkemiseksi ovat monimutkaisia. Mikäli rikosepäily paljastuu liian aikaisin, yritetään omaisuutta hävittää viranomaistoimien ulottumattomiin. Salaisella etsinnällä olisi mahdollista saada erityisesti reaaliaikaisissa tutkintakokonaisuuksissa (joissa on vielä mahdollisuus saada rikoshiötyä ja estää sen hävittäminen) tietoa rikoshiödyn lisäksi rikoksen osallisista ja suunnitelmista. Salaisen kotietsinnän lisäksi usein kyseeseen tulisivat mahdolliset yrityksen tilat, varastot sekä tietotekniset laitteet (salainen paikanetsintä ja tekninen laitetarkkailu).

Talousrikosten osalta esimerkkinä voidaan mainita tapaus, jossa poliisi tutkii laajaa rakennusalan kuittikauppaan liittyvää kokonaisuutta muun muassa törkeänä veropetoksena. Järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluvien, rakennusalalla toimivien henkilöiden epäillään hankkivan perusteettomia veronpalautuksia valtiolta tekaistuilla ja perusteettomilla laskuilla. Toiminnan epäillään olevan pitkään jatkunut, ja siihen epäillään liittyvän sellaisia rikollisessa organisaatiossa hierarkisessa asemassa ylempänä olevia tahoja, joiden identiteetti on toistaiseksi tuntematon. Esitutkintaa varten olisi erittäin tärkeää saada haltuun yrityksen kirjanpitoaineisto, jotta voitaisiin selvittää rikollisen toiminnan laajuus sekä lisäksi muut toimintaan liittyvät, tuntemattomat tahot. Suorittamalla pakkokeinolain 8 luvun mukainen

paikanetsintä laittomasti toimivan yrityksen toimistoon, tulisivat etsinnän kohteena olevaan yritykseen liittyvien rikoksesta epäiltyjen lisäksi myös poliisille tuntemattomat rikoksesta epäillyt käytännössä tietoiseksi rikosepäilystä. Suorittamalla esimerkiksi paikanetsintä yrityksen tiloihin alkuperäiseen yritykseen liittyviltä henkilöiltä salassa, voisi poliisi saada kirjanpitoaineistoa läpikäymällä selville toimintaa mahdollisesti ohjaavan toimijan, joka on ollut poliisille tähän asti tuntematon. Tällöin poliisi voisi kohdistaa paljastettuun tahoon esimerkiksi muita salaisia pakkokeinoja ja hankkia tällä tavalla todistusaineistoa rikosepäilyn tueksi. Salaisella etsinnällä kotirauhan ulkopuolella sijaitsevaan paikkaan voisi täten olla erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Edelleen esimerkkinä voidaan esittää tilanne, jossa Tulli epäilee Suomessa toimivan yrityksen X tilaavan Kiinasta droonien alasampumiseen käytettäviä teknisiä laitteita ja toimittavan niitä Venäjälle EU:n asettamien pakotteiden vastaisesti. Tulli tutkii asiaa epäiltynä törkeänä säännöstelyrikoksena tai törkeänä pakoterikoksena. Tullilla ei ole tiedossa, mikä yritys lähettää laitteet Suomeen, eikä varmaa tietoa ole siitä, missä yritys X:n varasto tosiasiallisesti sijaitsee. Yritys X:n postiosoitteeksi on ilmoitettu osoite suomalaisessa kaupungissa, missä toimii virallisesti myös kymmenen muuta vientiyritystä. Tulli epäilee, etteivät yritykset, yritys X mukaan lukien, tosiasiallisesti toimi kyseisessä osoitteessa vaan kyse on ainoastaan niin sanotusta pöytälaatikko-osoitteesta. Tulli voisi suorittaa salaisen paikanetsinnän yrityksen X tiloihin ja selvittää tällä tavalla, toimiiko yritys X tosiasiallisesti tiloissa ja sijaitseeko tiloissa myös yrityksen varastotilat. Nykytilassa tällä tavalla toimimalla rikoksesta epäillyt tulisivat tietoiseksi asiasta, kun heidät pyydetäisiin läsnä oleviksi etsintään, ja mikäli yrityksen varasto ei sijaitisi kyseisessä osoitteessa, olisi vakava vaara sille, että epäillyt pyrkisivät välttämään kiinnijäämistään hävittämällä todistusaineistoa ja piilottamaan pakotteiden alaisia laitteita.

Edellä mainitussa esimerkissä salaisen etsinnän avulla Tulli voisi kohdistaa paikanetsinnän tiedossa olevaan yritys X:n postiosoitteen mukaisiin tiloihin rikoksesta epäilyiltä salassa ja selvittää, toimiiko yritys X tosiasiallisesti osoitteessa sijaitsevissa tiloissa ja sijaitseeko yrityksen varastotilat esitutkinnan keskiössä olevine laitteineen siellä. Mikäli varastotila laitteineen sijaitisi tilassa, olisi Tullilla mahdollisuus todentaa laitteiden olemassaolo sekä esimerkiksi selvittää päällyksien lähettäjä- ja vastaanottomerkinnöin lähettäjä- ja vastaanottajatahot. Mikäli yrityksellä X ei olisi minkäänlaisia tosiasiallisia tiloja kyseisessä osoitteessa, voisi Tulli jatkaa tiedonhankintaa esimerkiksi muilla salaisilla pakkokeinoilla ja pyrkiä selvittämään yritys X:n tosiasialliset varastotilat ilman, että rikosepäily paljastuisi liian aikaisin. Tällaisissa tilanteissa salaisella paikanetsinnällä olisi erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Edellä mainituin perustein esityksessä pidetään perusteltuna, että salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän perusterikoslusta tulisi olla laajempi kuin pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisessa asuntokuuntelussa. Perusteltuna pidetään, että ehdotettavan keinon käytön edellytykseksi säädettäisiin 3 §:ssä tarkoitettujen telekuuntelun perusterikokset Tätä pidetään perusteltuna ainakin, kun kyse olisi salaisesta kotietsinnästä.

Salaisen paikanetsinnän osalta puolestaan perusteltuna pidetään, että perusterikokset vastaisivat 16 §:ssä säädetyn teknisen kuuntelun perusterikoksia. Koska perusoikeuspuuttumisen kannalta salainen paikanetsintä ei rinnastu salaiseen kotietsintään, perusteltuna pidetään salaisen paikanetsinnän laajempi käyttöala perusterikosten kannalta. Teknisen kuuntelun yleisenä edellytyksenä on, että kuuntelun kohteena olevaa henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tämän lisäksi perusterikoksiin kuuluvat huumausainerikos, tietyt terrorismirikokset, törkeä tulliselvitysrikos, panttivangin ottamisen valmistelu ja törkeän ryöstön valmistelu. Kaikkien näiden rikosten osalta on edellä esitettyjen esimerkkien valossa perusteltua arvioida, että salainen paikanetsintä olisi merkityksellinen tutkintakeino myös ottaen huomioon suhteellisuusperiaate.

Salainen kotietsintä ja salainen paikanetsintä sekä etsinnän kohteena olevan tilan käyttötarkoitus

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

Rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Pakkokeinolaissa käytetään vakiintuneesti termiä vakituiseen asumiseen käytettävä tila, mutta samoissa yhteyksissä viitataan rikoslain 24 luvun 11 §:n määritelmään. Esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 12 §:n mukaista suunnitelmallista tarkkailua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan ja teknistä laitetta ei saa käyttää rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan kohdistuvassa tarkkailussa tai suunnitelmallisessa tarkkailussa. Pakkokeinolain 10

luvun 17 §:ssä tarkoitettua asuntokuuntelua on puolestaan mahdollista kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, kun taas 19 §:n mukaista teknistä katse-
lua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Perustuslain 10 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojan alue ei ole yhteneväinen rikos-
lain kotirauhan suojaamien paikkojen määritelmän kanssa (PeVL 33/2014). Koti-
rauhan suojapiirin ydinalue on henkilön asunto, mutta kotirauhan suojaa nauttii
myös muut pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitetut tilat, kuten esimerkiksi
hotellihuone, kun sitä käytetään vakituiseen asumiseen.

Perustuslakivaliokunta on katsonut kotirauhan piiriin ulottuvan toimenpiteen ole-
van hyväksyttävä ”rikosten selvittämiseksi”, jos toimi sidotaan siihen, että on ole-
massa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan (ks. esim.
PeVL 39/2016 vp). Valiokunnan mukaan perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kat-
taa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (ks.
esim. PeVL 16/2004 vp ja PeVL 18/2010 vp). Valiokunta on muun muassa sotilas-
tiedustelulain säätämisen yhteydessä kiinnittänyt huomiota siihen, että säänte-
lyssä oli omaksuttu ilmaisu ”vakituiseen asumiseen käytettävä tila”. Valiokunta on
katsonut tällaisen käsitteen käytön mahdolliseksi esimerkiksi silloin, kun ilmai-
sun ”vakituiseen asumiseen käytetty huone tai tila” on ymmärrettävä tarkoittavan
valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan käsitettä, joka kattaa kaikenlaiset pysyväis-
luonteiseen asumiseen käytettävät tilat (PeVL 37/2002 vp, s. 2/II). Valiokunnan
mukaan myös vapaa-ajan asunnot nauttivat kotirauhan suojaa, vaikka niissä ei
ympärivuotisesti asuttaisikaan (PeVL 65/2010 vp, s. 3/II). Tiedustelulakien säätämi-
sen yhteydessä valiokunta on torjunut voimakkaasti hallituksen esityksessä esitetyn
tätä vastaisen kannan. Valiokunnan mielestä sääntelyä oli syytä muuttaa sanonnalli-
sesti siten, että viitataan ”vakituiseen asumiseen käytettävän tilan” sijasta ”pysyväis-
luonteiseen asumiseen käytettävään tilaan” (PeVL 36/2018 vp, s. 36).

Paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeva sääntely uudistettiin esitutkinta- ja pakko-
keinolainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Pakkokeinolain 8 luvun
1 §:ssä määritetään paikkaan kohdistuvan etsinnän lajit eli yleinen ja erityinen koti-
etsintä sekä paikanetsintä. Yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain 24 luvun
11 §:ssä tarkoitetussa kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää (PKL
8:1.2), erityinen kotietsintä taas koskee etsinnän kohteeksi joutuvaa tietoa, jonka
osalta olisi velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta tai johon kohdistuu pakko-
keinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikko- ja asiakirjan jäljentämiskielto (PKL
8:1.3). Paikanetsinnällä puolestaan tarkoitetaan etsintää muussa kuin 8 luvun 1 §:n
2 momentissa tai 3 momentissa tarkoitetussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä
pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajan-
kohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo (ks. esim. HE 222/2010 vp s. 102).

Pakkokeinolain esitöiden mukaan 8 luvun paikkaan kohdistuvien etsintöjen jaottelulla on pyritty siihen, että kotietsinnän kohteena olisi koti sanan varsinaisessa merkityksessä ja eräät siihen välittömästi liittyvät tilat ja muut paikat, että etsinnän erityistyyppiksi tulisi salassapitovelvollisen tai salassapitoon oikeutetun luona tehtävä etsintä siihen liittyvien erityispiirteiden vuoksi, ja että muut paikkaan kohdistuvat etsinnät, niin suljettuun kuin yleisölle avoimeen tilaan ja muuhun paikkaan kohdistuvat, muodostaisivat kolmannen ryhmän (HE 222/2010 vp, s. 290).

Voimassa olevan lain kolmiportainen jaottelu tarkoittaa sitä, että *yleisen kotietsinnän* osalta kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. *Paikanetsinnällä* puolestaan tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan muussa kuin edellä tarkoitettussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi erilliset varastotilat ja kerhotilat.

Vaikka edellä mainitun yksinkertaisen jaottelun osalta etsinnän kohteena olevan tilan arvioiminen vaikuttaa pakkokeinolain systematiikan näkökulmasta suoraviivaiselta, tilan tosiasiallisella käyttötarkoituksella on merkitystä tapauskohtaisessa arvioimisessa (salaisten) pakkokeinon käytämisen suhteen. Käytännössä on havaittu, että esimerkiksi asuntoja käytetään tai vuokrataan pelkästään laittomien esineiden tai aineiden säilyttämiseen ja näissä käytetään esimerkiksi bulvaaneja kiinnijäämisriskin välttämiseksi. Sama koskee hotellihuoneita ja ajoneuvoja tai vesikulkuneuvoja.

Esimerkiksi järjestäytyneessä rikollisuudessa hyödynnetään usein lyhytaikaisesti vuokrattuja huoneistoja, hotellihuoneita tai asuntoja tarkoituksena muun muassa säilyttää, varastoida tai välittää huumausaineita tai ampuma-aseita. Näiden tilanteiden osalta tilat kuuluisivat lähtökohtaisesti salaisen kotietsinnän alaan, kun puolestaan salaisen paikanetsinnän alaan kuuluisivat ajoneuvot, vesikulkuneuvot ja varasto- tai kerhotilat (omat tai vuokratut), joissa esimerkiksi säilytetään suuria määriä huumausaineita tai ampuma-aseita. Viimeksi mainittuun kokonaisuuteen voidaan laskea mukaan myös palvelinsalit, joissa ylläpidetään pimeän verkon laittomia huumausaineakauppapaikkoja. Viime kädessä kuitenkin tilan tosiallinen käyttö ratkaisee, sillä esimerkiksi asuinhuoneistoa ei välttämättä käytetä asumiseen, mutta toisaalta varastoakin voidaan jossakin tilanteessa käyttää asumiseen.

Joka tapauksessa lain esitöissäkin esitetty peruslähtökohta on selvä. Paikkaan kohdistuva etsintä koskee usein tiloja, joiden piiriin kuuluvat paikat ovat rakennuksia, niiden huoneita taikka huoneissa olevia tai niihin liittyviä säilytyspaikkoja

(esimerkiksi komero). Säilytyspaikaltakaan ei edellytetä sitä, että sen tulee olla suljettu. Tilalle on ominaista, että se on seinin ja usein myös katolla rajattu. Muita paikkoja ovat lähinnä ulkoalueet. Rikoslain 24 luvun 11 §:ssä puolestaan todetaan kotirauhan suojaamia paikkoja olevan asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Pykälässä käytetyillä ilmaisuilla ”asunto” ja ”loma-asunto” on yleensä melko vakiintunut sisältö. Asuntoihin luetaan muun ohessa kerros- ja rivitalohuoneistot, omakotitalot ja niiden osat. Loma-asunnoista yleisimpiä ovat kesämökit ja ympärivuotisesti käytössä olevat mökit. Kulkuvälineisiin liittyen asunnoiksi on katsottava esimerkiksi asuntoautot ja rekka-auton nukkumiseen tarkoitetut osat (HE 222/2010 vp).

Vaikka edellä mainittu niin sanottu perusjaottelu vakituiseen asumiseen käytettävän tilan etsinnän ja muun paikan etsinnän suhteen on sinänsä selvä, todellisuudessa erityisesti vakavan rikollisuuden kannalta arviointi perustuu tapauskohtaiseen arviointiin paikan tosiallisen käyttötarkoituksen suhteen lähtökohtana toimiva perusasetelma kuitenkin huomioon ottaen. Esimerkiksi ulkoisesti varastotilaa muistuttava tila voi tosiallisesti olla käytössä vakituksena asumiseen käytettävänä tilana. Satunnainen yöpyminen tilassa ei kuitenkaan välttämättä tee tilasta vakituiseen asumiseen käytettävää tilaa, joka katsottaisiin kuuluvan kotirauhan suojaamaksi paikaksi.

Pakkokeinolain 8 luvun mukainen jaottelu on yhtä lailla relevantti salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän suhteen. Vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan tehtävä salainen kotietsintä on luonteeltaan vakavampaa puuttumista perusoikeuksiin kuin salainen paikanetsintä. Esityksessä pidetään perusteltuna, että salaisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän erityisedellytykset poikkeavat toisistaan muun ohella niiden käytön edellytyksenä olevien perusterikosten osalta (ks. edellä yleisistä ja erityisistä edellytyksistä).

Päätöksentekomenettely ja kiiretilanteet

Pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen osalta kyse on pääsääntöisesti tuomioistuimen ennakkoluvan edellyttävistä tutkintakeinoista. Poikkeustilanteita ovat esimerkiksi kiiretilanteet, joiden osalta edellytetään kuitenkin tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa, ja valeosto, peitetoiminta sekä tietolähdetoiminta. Luvun 43 §:ssä säädetään menettelystä tuomioistuimessa salaisten pakkokeinojen lupa-asian käsittelyn kannalta ja 60 §:ssä säädetään salaisen pakkokeinon käytön ilmoittamisesta.

Kohdehenkilön tietämättä tehtävässä etsinnässä on kyse perusoikeusherkästä sääntelystä. Erityisesti salaisessa kotietsinnässä olisi kyse syvälle käyvästä puuttumisesta perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaiseen kotirauhan suojaan. Välttämätöntä siten on, että etsinnän kohdehenkilön oikeusturva varmistettaisiin luomalla selkeät takeet sille, että etsinnän toimittaminen olisi jokaisessa yksittäisessä tapauksessa perusteltu ja että etsintä toimitettaisiin asianmukaisesti. Selkeänä lähtökohtana sääntelylle siten on sen kuuluminen tuomioistuimen ennakkovalvonnan piiriin tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta, joiden osalta tulisi kyseen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta.

Salaisissa etsinnoissa kyse todennäköisesti olisi usein sellaisesta tilanteesta, jossa esitutkintaviranomaisen on reagoitava nopeasti, koska aikaikkuna suorittaa etsintä kohdehenkilön tietämättä on rajoitettu. Kiiretilanteet korostuvat erityisesti silloin, kun etsinnän kohteena oleva tila ei ole ennakolta esitutkintaviranomaisen tiedossa. Vaikka pääsääntönä olisi keinon kuuluminen tuomioistuimen ennakkovalvonnan piiriin, tarpeellista olisi lainsäädäntötasolla myös mahdollistaa esitutkintaviranomaisten reagointimahdollisuudet kiiretilanteissa. Kiiretilanteiden osalta tarve kohdistuisi kuitenkin lähinnä salaisen paikanetsinnän tilanteisiin, vaikka toisaalta kiiretilanteet saattavat olla usein käsillä myös salaisessa kotietsinnässä. Vaikka useimmiten etsinnän kohteena oleva asunto voi olla esitutkintaviranomaisen tiedossa, epäiltyjen sopimat tapaamis- tai muut rikoksen tekemiseen liittyvät paikat saattavat nopeasti vaihtua esimerkiksi viranomaisten harhauttamiseksi.

Salainen paikanetsintä voisi kohdistua esimerkiksi rikoksesta epäillyn käyttämään ajoneuvoon tai sen tavaratilaan. Epäillyn käyttämä ajoneuvo voi kuitenkin tilanteesta riippuen nopeastikin vaihtua, esimerkiksi viranomaisten harhauttamiseksi. Tällöin ei välttämättä olisi mahdollista etukäteisesti hankkia tuomioistuimen lupaa salaisen paikanetsinnän toimittamiseksi tietyn yksittäisen ajoneuvon osalta. Toki mahdollista voisi olla esimerkiksi luvan hankkiminen niin sanotusti henkilöperusteisesti, mutta todetusti ajoneuvokohtaisesti luvan hankkiminen ei todennäköisesti olisi mahdollista tai tarkoituksenmukaista ottaen huomioon tilanteiden kiireellisyys nimenomaan siltä kannalta, että aikaikkuna etsinnän suorittamiseksi voi olla hyvinkin rajoitettu. Näiden tilanteiden osalta tuomioistuimen ennakkolisesti luvasta poikkeamista pidetään perusteltuna ja tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa riittävänä. Saman tarpeen arvioidaan koskevan myös salaista kotietsintää.

Salaisen paikanetsinnän osalta kyse voisi myös olla tilanteesta, jossa nopealla aikataululla tulisi tehdä etsintä hotellin matkalaukkusäilytystilan yksittäiseen matkalaukkuun, jonka rikoksesta epäilty on jättänyt lyhytaikaiseen hotellin säilytykseen. Esimerkkitalanteena voidaan mainita, kun laukun haltija on epäilty ulkomaalainen palkkatappaja ja on perusteltu epäily, että matkalaukussa saattaisi olla tekoväline,

jolla teko olisi tarkoitus suorittaa. Muutoin keinoina on suorittaa jatkuvaa epäillyn valvontaa muun muassa oletetun uhrin suojelutarpeen vuoksi. Salaisella paikanetsinnällä epäilty rikos olisi mahdollista selvittää ja vakavammat seuraukset estää helpommin ja nopeammin.

Kokonaisuuden kannalta on huomioitava myös etsintöihin usein liittyvä yllätysmomentti, johon ei ennakolta useinkaan ole mahdollista varautua. Yllätysmomentin mahdollisuus korostuu erityisesti paikanetsinnöissä, mutta yllätykselliset ja kiireelliset tilanteet eivät ole poissuljettuja salaisissa kotietsinnöissä.

Perusteltuna pidetään sitä, että pääsääntönä olisi tuomioistuimen ennakkovalvonta sekä salaisessa koti- että paikanetsinnässä. Perusteltuna pidetään kuitenkin myös sitä, että välttämättömien kiiretilanteiden vuoksi säädettäisiin mahdollisuudesta salaiseen tiedonhankintaan koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä tehdä salainen etsintä, joka olisi jälkikäteisesti viivytyksettä saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuimen jälkikäteisvalvontaa ei kuitenkaan pidetä perusteltuna salaisessa erityisessä kotietsinnässä, vaan se olisi mahdollista ainoastaan tuomioistuimen ennakkoluvan perusteella (salaista erityistä kotietsintää käsitellään tarkemmin jäljempänä).

Teknisten laitteiden tutkiminen salaisen etsinnän aikana

Pakkokeinolain 8 luvun 20–22 ja 27–29 §:ssä säädetään laite-etsinnästä. Voimassa oleva pakkokeinolaki ei mahdollista salaista laite-etsintää. Laite-etsinnän päättämistä koskevaa sääntelyä on hiljattain ehdotettu muutettavaksi (HE 70/2025 vp) siten, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esimerkiksi välttämättömien kiiretilanteiden osalta laite-etsinnän toimittamisesta voi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta tällöin tulee kyseeseen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta.

Luvun 20 §:n mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepääte-laitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään 10 luvussa. Vaikka laite-etsinnällä hankittavat tiedot ovat edellä mainitusti rajattu, ei laite-etsintä ole perusoikeuksien suojan kannalta merkityksetön pakkokeino, vaan se voi kohdistua esimerkiksi laitteessa olevaan luottamukselliseen viestiin, ja sen yhteydessä voi ilmetä muita tietoja henkilön yksityiselämästä (HE 217/2022, s. 32). Laite-etsintä voi

kohdistua myös sellaiseen laitteeseen, joka ei sisällä yksityiselämän kunnioittamisen tai henkilötietojen suojan kannalta merkityksellisiä tietoja, kuten työmaakoneet (ks. HE 70/2025 vp).

Luvun 21 §:n mukaisesti laite-etsintä saadaan toimittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvittävänä ovat yhteisöosakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, ja etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka jäljennettävä asiakirja. Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella viety. Laite-etsintää ei ole rajattu yksinomaan erityisen vakaviin rikoksiin, vaan sitä voidaan hyödyntää varsin laaja-alaisesti eri rikosten selvittämisessä. Laite-etsinnän edellytyksiä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon muun ohella pakkokeino-lain 1 luvun 2 §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate.

Vahva digitalisoitumisen kehittyminen on tarkoittanut myös entistä sähköistyvämpää toimintaympäristöä, jossa fyysisten todisteiden painoarvo on pikemminkin ollut vähenemässä. Toisin sanoen enenevissä määrin todisteet ovat sähköisesti datan muodossa tallennettuna joko päätelaitteilla tai pilvi-infrastruktuurissa, johon on muun ohella pääsy laitteiden kautta. Joidenkin arvioiden mukaan yli 80 prosenttia rikostutkinnoista sisältää sähköisiä todisteita. Laite-etsinnässä on siten kyse merkittävästä rikostutkinnallisesta keinosta (ks. myös HE 70/2025 vp).

Tavanomaisessa tapauksessa rikoksesta epäillyn hallussa olevat erilaiset laitteet ovat todennäköisesti esitutkintaviranomaisten tiedossa, mutta erityisesti terrorismirikoksissa, järjestäytyneessä rikollisuudessa tai muissa vakavissa rikoksissa epäilyillä saattaa usein olla käytössään lukuisia eri laitteita ja usein tällaisten rikosten tekemiseen käytettävät laitteet paljastuvat esitutkintaviranomaisille vasta etsintöjen tai kiinniottojen yhteydessä. On syytä huomioida, että myös erilaisia pelialustoja on mahdollista käyttää varsinaisen käyttötarkoituksen lisäksi viestintään muiden kanssa.

Sähköisessä muodossa olevien todisteiden osalta on usein korostunut hävittämiskorostunut riski, joka on mahdollista tehdä myös etähävittämisenä toisen laitteen avulla taikka kyse voi olla automaattisesta tai ajastetusta hävittämistoiminnosta. Näin ollen epäilylle rikostutkinnan paljastumisen yhteydessä avautuu myös mahdollisuus hävittää todisteita tai tieto rikosepäilystä muille rikoskumppaneille saattaa avata mahdollisuuden todisteiden hävittämiseen.

Koska nykyään merkityksellisiä todisteita on enenevissä määrin sähköisessä muodossa, salaisen etsinnän yhteydessä todennäköisesti on korostunut tarve myös toimittaa laitteiden tai ohjelmistojen tutkiminen. Näin ollen salaisen etsinnän

yhteydessä toimitettava laitteen tai ohjelmiston tarkkailu tapahtuisi niin ikään salassa laitteen haltijalta tai muulta siihen oikeutetulta henkilöltä. Tarve salaiselle laitteen tutkimiselle olisi, kun kyse olisi säädettävistä salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän listarikoksista, joiden esitutkinnassa olisi erittäin todennäköisesti hankittavissa näyttöä epäillyn hallussa olevasta tietoteknisestä laitteesta. Vakavammissa rikosasioissa on tärkeää, että tietoteknisen laitteen tutkiminen ja ratkaiseva näyttö voidaan hankkia laitteelta ilman, että rikoksen selvittäminen vaarantuu sen takia, että kohde saa asian tietoonsa liian varhaisessa vaiheessa, koska edellä mainitusti laitteen etätyhjentäminen on enenevässä määrin yleisempää ja helpompaa.

Salaisten etsintöjen yhteydessä voidaan edellä mainitusti löytää myös sellaisia laitteita, joista ei ole ennestään ollut esitutkintaviranomaisilla tietoa. Täten myöskään telepakkokeinojen käyttäminen niiden osalta ei välttämättä ole ollut mahdollista ennen salaisen etsinnän toimittamista. Erityisesti vakavien ja laajojen rikosten selvittämisessä on tärkeää selvittää myös mahdolliset muut rikolliseen toimintaan liittyvät henkilöt tai rikollisen toiminnan laajuus. Usein tällaiset yhteydet paljastuvat juuri erilaisten tietoteknisten laitteiden kautta.

Vaikka salaisen etsinnän pääasiallisena tarkoituksena on löytää fyysisiä todisteita rikollisesta toiminnasta, todennäköistä on, että etsinnän yhteydessä havaitaan erilaisia esitutkintaviranomaiselle tuntemattomia laitteita, joiden tarkempi tutkiminen olisi hyödyllistä meneillään olevan rikostutkinnan kannalta. Täten myös salaisen etsinnän peruslähtökohta säilyisi samana eli on perusteltu syy olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka (myös datan muodossa). Koska pääasiassa kyse olisi kuitenkin esitutkintaviranomaiselle tuntemattomista laitteista, pidetään perusteltuna, että esitutkintaviranomaisella olisi mahdollisuus päättää laitteen tutkimisesta (joko mahdollisuuksien mukaan laitteen tarkastelu etsittävässä tilassa tai laitteen kopiointi myöhempää tarkastelua varten) salaisen etsinnän yhteydessä. Esimerkiksi teknisestä laitetarkkailusta voi päättää kiiretilanteissa myös pidättämiseen oikeutettu virkamies (PKL 10:24). On kuitenkin huomioitava, että laitteen ulkopuolinen tarkastelu ja laitteen yksilöivien tunnisteen selvittäminen eivät olisi laitteen tietosisältöön kohdistuvaa etsintää eli laite-etsintää (HE 70/2025 vp, s. 32), mutta kyse voisi olla teknisestä laitetarkkailusta, mikäli kyse olisi muusta kuin laitteen ulkopuolisesta tutkimisesta. Nämä yksilöivät tiedot voisivat mahdollistaa muiden salaisten pakkokeinojen käyttämisen, esimerkiksi telepakkokeinojen käyttämisen.

Edellä mainitusti pakkokeinolain 8 luvun 21 §:ssä säädetyt edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle ovat verrattain matalat verrattuna yleisesti 10 luvussa säädettyihin salaisiin pakkokeinoihin, kuten tekninen laitetarkkailu. Lisäksi 8 luvun mukaista laite-etsintää ei ole mahdollista tehdä kohdehenkilöltä salassa.

Pakkokeinolain 10 luvun 23 §:ssä säädetyllä teknisellä laitetarkkailulla tarkoitetaan tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen muuta kuin yksinomaan aistinvaraista tarkkailua, tallentamista tai muuta käsittelyä rikoksen selvittämiseksi merkityksellisen seikan tutkimiseksi. Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään 10 luvussa. Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa teknistä laitetarkkailua rikoksesta epäillyn todennäköisesti käyttämään 1 momentissa tarkoitettuun tietokoneeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen taikka sen ohjelmistoon, kun tätä on syytä epäillä 16 §:n 3 momentissa tarkoitettusta rikoksesta. Luvun 24 §:n mukaan tuomioistuin päättää teknisestä laitetarkkailusta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää teknisestä laitetarkkailusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta. Poliisilakiperusteisesta teknisestä laitetarkkailusta säädetään poliisilain 5 luvun 23 §:ssä.

Tekninen laitetarkkailu toimivaltuutena on riippumaton laitteen käyttöpaikasta eli sillä ei hankita tietoa laitteen sijaintipaikassa tapahtuvasta toiminnasta. Täten toimivaltuus eroaa myös teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta. Niin sanottu näppäimistökuuntelu on myös yksi teknisen laitetarkkailun muodoista (HE 222/2010, s. 335 ja HE 217/2022, s. 52). Teknistä laitetarkkailua voidaan käyttää itse laitteen ja sen ohjelmiston toiminnan sekä laitteen sisältämien tietojen (yksilöintitiedot mukaan luettuna) tarkkailuun. Teknisen laitetarkkailun kohteena voi olla esimerkiksi laitteen sisältämä sähköisessä muodossa oleva asiakirja, rikoksesta epäillyn ja laitteen välinen vuorovaikutus, laitteen tai sen ohjelmiston yksilöintitiedot, viestintään liittymätön ohjaus- ja signaalintiliikenne (Esitutkinta- ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1 099–1 100). Tekninen laitetarkkailu ei voi kohdistua telepakkokeinojen piiriin kuuluvaan tietoon, mutta toimivaltuudella on mahdollista hankkia laitteesta sellaisia tietoja, jotka laitteessa ovat ennen tarkkailun toimittamista tai jotka tulevat laitteeseen tarkkailun toimittamisen aikana. Muotoilussa soveltuvin osin noudatetaan laite-etsintää koskevaa lain 8 luvun 20 §:n 2 momentin muotoilua, koska tarkoituksena on sitä vastaava rajoitus (HE 217/2022 s. 127).

Rikostutkinnallisesti tekninen laitetarkkailu on siten jossain määrin samanlainen tutkintakeino kuin laite-etsintä, mutta tekninen laitetarkkailu toteutetaan salassa kohdehenkilöltä ja sen käyttö on sidottu rikoksen vakavuuteen ja tiettyihin perusteorikoksiin. Edellä mainitusti usein voi olla tarvetta salaisen etsinnän yhteydessä

tarkastella todennäköisesti rikoksesta epäillyn käyttämiä tietoteknisiä laitteita. Koska teknisen lait tarkkailun voidaan katsoa tietyissä määrin rinnastuvan laite-etsinnän käyttötarkoituksiin, perusteltuna pidetään mahdollisuutta toimittaa tekninen lait tarkkailu salaisen etsinnän yhteydessä. Kyse olisi kuitenkin itsenäisestä ja erillisestä salaisesta pakkokeinosta, jota koskevat omat edellytykset ja päätöksen tekomenettely. Esimerkiksi mikäli tarvetta olisi salaisen etsinnän yhteydessä toimittaa tekninen lait tarkkailu ennalta tuntemattomaan laitteeseen, tulisi toimitettu tekninen lait tarkkailu saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi jälkikäteisesti pakkokeinolain 10 luvun 24 §:n mukaisesti.

Koska tekninen lait tarkkailu on kiiretilanteissa mahdollista myös pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä, tarpeelliseksi ei ole arvioitu säätää erillistä toimivaltuutta toimittaa pakkokeinolain 8 luvun mukainen laite-etsintä salaisesti, vaan riittäväksi arvioidaan mahdollisuus suorittaa salaisen etsinnän yhteydessä tekninen lait tarkkailu. Pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n 3 momentin mukainen neljän vuoden vankeusrangaistuskyynnys kattaa lähes kaikki 3 §:ssä tarkoitetut rikokset lukuun ottamatta panttivaningin ottamisen valmistelua, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelua, kouluttautumista terrorismirikoksen tekemistä varten, törkeän ryöstön valmistelua, törkeää tulliselvitysrikosta ja matkustamista terrorismirikoksen tekemistä varten. Mainitut rikokset kuitenkin kuuluvat teknisen kuuntelun perusterikoksiin. Näin ollen tekninen lait tarkkailu olisi mahdollista suorittaa sekä esityksessä ehdotetun salaisen koti- että paikanetsinnän yhteydessä, mikäli edellytykset sille muutoin täyttyisivät.

Haltuunottaminen ja jäljentäminen salaisen etsinnän aikana

Salaisen koti- ja paikanetsinnän aikana voi usein olla tarve jokin tietty esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka ottaa tilapäisesti haltuun tai jäljentää. Kyse voi olla joko fyysisestä asiasta tai tietoteknisessä laitteessa olevasta datanmuodossa olevasta tiedosta. Kyse voi olla tarpeesta tarkastella todistetta tarkemmin esimerkiksi poliisin tiloissa tai vaihtaa vaarallinen esine tai aine vaarattomaan. Kyse voi olla myös haltuunottamisesta pakkokeinolain 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten.

Tarpeen arvioidaan kohdistuvan enimmäkseen todisteiden (myös datan muodossa) jäljentämiseen tai vaarallisen esineen tai aineen vaihtamiseen vaarattomaan. Kyse voisi olla esimerkiksi rikossuunnitelman sisältävän asiakirjan valokuvaamisesta tai huumausainetta sisältävän paketin vaihtaminen niin sanottuun valepakettiin. Viimeksi mainittu sisältäisi tilanteesta riippuen todennäköisesti paketin tilapäisen

haltuunottamisen, jotta vaihtaminen valepakettiin olisi mahdollista tehdä. Joka tapauksessa lähtökohtaisesti kyse olisi sellaisista toimenpiteistä, jotka tulisi voida tehdä paljastamatta meneillään olevaa rikostutkintaa.

Pakkokeinolain 7 luvussa säädetään takavarikoimisesta ja asiakirjan jäljentämisestä. Takavarikoimisen edellytyksistä säädetään luvun 1 §:ssä. Samat edellytykset koskevat myös asiakirjan jäljentämistä (2 §). Kyse on esimerkiksi todisteen käyttämisestä rikosasiassa. Edellytyksenä ei ole tiettyyn rangaistusasteeseen sidottua kynnystä. Samat edellytykset myös koskevat tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (*data*) ja 7 luvussa asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan (1 §:n 2 momentti). Sääntelyä sovelletaan myös aineeseen ja esineestä voidaan irrottaa osa takavarikoitavaksi todisteenä käyttämistä varten, jos tutkintatoimenpidettä ei voida muuten suorittaa ilman suuria vaikeuksia (1 §:n 3 momentti). Takavarikoimisen ja asiakirjan jäljentämisen osalta on kuitenkin otettava huomioon 7 luvun 3 §:ssä säädetty takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot.

Luvun 8 §:ssä säädetään haltuunottamisesta takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä varten. Sääntelyn mukaan etsinnän yhteydessä saa ottaa haltuun esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä varten. Ilmoituksesta haltuunottamisesta säädetään 9 §:ssä. Pääsääntönä on viipymättä tapahtuva ilmoitus sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun, jos hän ei ole ollut paikalla haltuunoton tapahtuessa. Pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksen tekemistä voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä siirtää enintään viikko haltuunottamisesta, jos tärkeä tutkinnallinen syy sitä vaatii. Sen jälkeen tuomioistuimien saa mainitun virkamiehen pyynnöstä päättää ilmoituksen siirtämisestä enintään kaksi kuukautta kerrallaan. Ilmoitus on kuitenkin tehtävä viipymättä esitutkinnan päätyttyä.

Voimassa oleva sääntely siten mahdollistaa jälkikäteen ilmoitettavan haltuunottamisen ja jäljentämisen. Sääntelyn voisi ajatella soveltuvan myös salaisen etsinnän yhteydessä. Pakkokeinolain 7 luvun sääntelyn lähtökohtana ei kuitenkaan ole kohdehenkilön tietämättä tehtävät toimenpiteet, vaan lähtökohtana on toimenpiteiden toimittamishetkeen sidottu ilmoittamisvelvollisuus, jota voidaan kuitenkin tietyissä määrin siirtää edellä mainitun 7 luvun 9 §:n 2 momentin mukaisesti. Koska salaisessa etsinnässä olisi kyse kohdehenkilöltä salassa tapahtuvasta toiminnasta, 7 luvun sääntelyn ei sellaisenaan arvioida luontevasti tai ongelmitta soveltuvan.

Eryteisesti tutkinnan paljastumisriskin vuoksi takavarikkoa ei pidetä tarkoituksenmukaisena salaisten etsintöjen yhteydessä. Takavarikkosääntelyä koskevien ilmoitusvelvollisuuksien lisäksi esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoiminen

ei todennäköisesti olisi mahdollista ilman, että tutkinta paljastuisi kohdehenkilöille. Oletettavasti tietystä tilasta tai paikasta hävinneiden esineiden tai aineiden poissaolo havaitaan. Poikkeuksen tähän pääsääntöön muodostavat tilanteet, joissa tiedossa olisi, että rikoksesta epäilty ei kävisi tilassa pitkään aikaan esimerkiksi ulkomailla oleskelun vuoksi. Tila voi olla myös varastokäytössä, eikä siten päivit-
 täisessä käytössä. Varmuutta tilan harvakäyttöön ei kuitenkaan liene mahdollista saada tai ainakin sen varmistaminen vaatisi resurssien käyttöä, esimerkiksi teknisen katselun muodossa. Huomionarvoista on, että joissakin tapauksessa poliisille saat-
 taa muodostua tilassa olevan omaisuuden vuoksi niin sanottu toimintapakko, jol-
 loin vaarallista esinettä tai omaisuutta ei voida jättää etsinnän kohteena olleeseen tilaan ja ne on takavarikoitava. Tuolloin kyseeseen voi tulla myös haltuunottamisen ilmoittamisen siirtäminen pakkokeinoin 7 luvussa säädetysti. Näissä tilanteissa tulee huomioida myös 10 luvun 47 §:ssä säädetty mahdollisuus tietyin edellytyksin siirtää puuttumista muuhun kuin pakkokeinon perusteena olevaan rikokseen.

Koska tarpeelliseksi arvioidaan haltuunottamisen ja jäljentämisen mahdollistami-
 nen myös salaisten etsintöjen yhteydessä, perusteltuna pidetään asiasta erikseen
 säätämistä 10 luvussa. Haltuunottamista ja jäljentämistä koskevasta ilmoitus-
 velvollisuudesta arvioidaan riittäväksi säädettävän 10 luvun 60 §:ssä säädetysti.

Tekninen tutkinta salaisen etsinnän aikana

Salaisen koti- ja paikanetsinnän osalta on syytä huomioida myös tarve teknisen tut-
 kinnan mahdollistamisesta. Rikosteknisten näytteiden taltiointi on kotietsintää,
 esimerkiksi tahranäytteiden ottaminen liinavaatteista tai alusvaatteista, asunnon,
 paikan tai vaatteiden dokumentointi valokuvaamalla ennen kuin epäilty saa tie-
 toonsa rikosepäilyn, jalkineiden jälkien taltiointi, asiakirjojen valokuvaaminen sekä
 hävitettävien todisteiden dokumentointi. Etsinnän tarkoituksena ei siis tarvitse olla
 takavarikko tai muu toiseen pakkokeinon johtava peruste vaan todisteiden hank-
 kiminen etupainotteisesti siinä tarkoituksessa, ettei niitä pystytä hävittämään.

Tarve voi liittyä myös esimerkiksi henkilön tunnistamiseen tai rikospaikan varmis-
 tamiseen. Jälkimmäisessä tilanteessa poliisilla voi esimerkiksi olla tiedustelutietoja
 paikasta, jossa on tehty henkirikos mutta tutkinnan liian aikaisen paljastumisen
 vuoksi etsintä ja tekninen tutkinta olisi välttämätöntä tehdä salaisena joko vaki-
 tuisen asumiseen käytettävään tilaan, muihin tiloihin tai ajoneuvoihin. Osallisten
 tunnistamisessa käsillä voi olla perusterikokseen liittyvä tilanne, jossa esimerkiksi
 huumausaineiden varastointiin käytetystä tilasta käytetyistä astioista tai muista
 esineistä yritetään saada tunnistamiseen tarvittavia näytteitä.

Edellä mainituin perustein perustelluksi katsotaan myös teknisen tutkinnan mahdollistaminen salaisen etsinnän aikana. Tarpeelliseksi ei ole arvioitu asiasta sääntämistä erikseen, vaan toiminta lukeutuisi haltuunottamiseen tai jäljentämiseen salaisen etsinnän aikana.

Julkisen asiamiehen instituutio

Salaisen koti- ja paikanetsinnän kohteena olevan henkilön oikeusturvan toteutumisen varmistamisen kannalta perustelluksi arvioidaan, että salaisesta etsinnästä päätäisi tuomioistuin salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta välttämättömiä kiiretilanteita lukuun ottamatta, joiden osalta olisi kyse kuitenkin tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnasta.

Lisäksi salaisen kotietsinnän osalta oikeusturvan varmistamiseksi tarpeellisena pidetään, että keinon kohteena olevan henkilön tai rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun paikan haltijan oikeutta valvomaan asian tuomioistuinkäsittelyyn liitetäisiin julkisen asiamiehen instituutio. Koska kyse on salaisesta pakkokeinosta, sen kohdehenkilöt eivät voi itse valvoa etujaan. Tämän vuoksi niin sanottua julkisen asiamiehen instituutiota pidetään tarpeellisena. Tältä osin sääntely vertautuisi asuntokuuntelusta säädettyyn. Lisäksi tarpeellisena pidetään etsinnän jälkikäteisen tarkastelun varmistamiseksi, että etsintä tallennettaisiin teknisesti (ks. tästä tarkemmin jäljempänä).

Pakkokeinolain 10 luvun 44–46:ssä säädetään julkisesta asiamiehestä, julkisen asiamiehen kelpoisuusvaatimuksesta ja julkiselle asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta. Tuomioistuimen on viran puolesta määrättävä asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Julkinen asiamies ja siihen tehtävään pyydetty eivät saa oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyinä saaneet tiedon. Julkinen asiamies saa käyttöönsä teknistä kuuntelua koskevan vaatimuksen ja tuomioistuimelle esitettävän selvityksen sekä voi esittää kysymyksiä kuunteluluvan hakijalle. Julkinen asiamies voi myös kannella tuomioistuimen päätöksestä. Julkisen asiamiehen tulee siten olla läsnä kuunteluvaatimusta käsiteltäessä. Julkinen asiamies voi kiinnittää tuomioistuimen huomion vaatimuksen perusteettomuuteen ja hänellä on oikeus vaatia päätökseen otettavaksi ehtoja, jotka suojaavat kuunneltavaksi esitetyn ja hänen perheenjäsentensä tai muiden asuinkumppaniensa yksityisyyttä sekä oikeus vastustaa jatkolupavaatimuksia. Julkinen asiamies on siten edunvalvoja, jonka on ilman ”päämiestensä” tukea suunniteltava toimintansa 44 §:n 3 momentissa säädetyn salassapitovelvollisuuden vuoksi (Esitutkinta- ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1094).

Koska salaisessa kotietsinnässä on kyse salaisesta pakkokeinosta ja sillä puututaan merkittävästikin kohdehenkilöiden yksityiselämän ja kotirauhan suojaan, perusteltuna pidetään, että asuntokuuntelun tavoin salaisen kotietsinnän tuomioistuin-käsittelyyn liitettäisiin julkisen asiamiehen instituutio. Kuten asuntokuuntelussa, tuomioistuin määräisi julkisesta asiamiehestä viran puolesta ja asiamies osallistuisi salaista kotietsintää (ml. salainen erityinen kotietsintä) koskevan vaatimuksen käsittelyyn tuomioistuimessa. Kaikki asuntokuunteluun liittyvät oikeudet ja velvollisuudet pätsivät myös salaisen etsinnän osalta. Sama koskisi myös kiiretilanteita, kun kyse olisi tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnasta. Koska julkisesta asiamiehestä jo säädetään kattavasti 10 luvun 44–46:ssä, tarkoituksenmukaisena pidetään ehdotettavien tarpeellisten muutosten tekemistä kyseisiin pykäliin.

Perusteltuna pidetään julkisen asiamiehen instituution ulottamista kuitenkin ainoastaan salaisen kotietsintään ja salaiseen erityiseen etsintään. Koska salaisella paikanetsinnällä ei puututtaisi kotirauhan suojaamaan paikkaan, riittäväksi arvioidaan etsinnän videointivelvollisuus etsinnän asianmukaisuuden jälkikäteiseksi arvioimiseksi tarvittaessa.

Salaisen etsinnän videointivelvollisuus

Tarpeellisenä oikeusturvatakeena pidetään myös esitutkintaviranomaisen velvollisuutta videoida salainen etsintä. Salaisen etsinnän toimittamista koskeva esitutkintaviranomaisen teknisellä laitteella tapahtuva videointivelvollisuus koskisi kaikkia salaisia etsintätilanteita.

Perustelluksi katsotaan laaja videointivelvollisuus, jotta jälkikäteisesti voitaisiin tarvittaessa varmistua toimitetun salaisen etsinnän asianmukaisuudesta. Velvollisuus voisi tarkoittaa esimerkiksi asunnon osalta sitä, että etsinnän videointivelvollisuus alkaisi heti oven avaamisesta ennen sisälle menoa asuntoon ja päättyisi asunnosta poistumiseen. Esitutkintaviranomaisten käytettävissä olevien tutkintakeinojen taktisia seikkoja ei olisi kuitenkaan syytä paljastaa, esimerkiksi keinoja, joilla asunnon ovi saataisiin avattu. Sama koskee myös salaista paikanetsintää, esimerkiksi ajoneuvoon sisään pääsemistä. Lisäksi salaisen etsinnän aikana asunnossa, muussa tilassa tai ajoneuvossa saatetaan joutua tekemään sellaisia tutkintataktiselta kannalta salassa pidettäviä toimia, joita ei ole perusteltua videoida. Tällaisten tilanteiden videoimatta jättäminen saattaa kuitenkin olla hankalaa ja hankaloittaa videointivelvollisuuden tarkoituksen toteutumista. Esitutkintaviranomaisten tutkintataktiset keinot ovat kuitenkin pääsääntöisesti salassa pidettäviä. Taktisten keinojen salassa pidettävyyden varmistamisessa olisi kuitenkin otettava huomioon

salaisen etsinnän kohdehenkilön oikeustuvan varmistaminen siten, että etsinnän toimittamisen asianmukaisuuden riittävä jälkikäteinen arviointi tarvittaessa olisi mahdollista.

Salainen erityinen kotietsintä

Pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan *erityisellä kotietsinnällä* tarkoitetaan etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Erityisen kotietsinnän piiri siten koskee sillä suojattua tietoa, eikä välttämättä automaattisesti etsinnän kohteena olevaa tilaa. Tosin tiettyjen tilojen osalta lähtökohtana on, että ne oletettavasti sisältävät erityisen kotietsinnän piiriin kuuluvaa tietoa. Tällaisia tiloja ovat esimerkiksi tiettyyn ammattikuntaan liittyvät tilat kuten asianajotoimistot.

Erityistä kotietsintää koskevat myös 8 luvun 5 ja 6 §:n säännökset läsnäolosta ja menettelystä kotietsinnässä. Lisäksi sovellettavaksi tulevat säännökset koskien etsintävaltuutettua ja sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittelyä (PKL 8:7–13).

Pakkokeinolain 8 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan etsintävaltuutetun on oltava läsnä erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista. Etsintävaltuutetun on osallistuttava erityiseen kotietsintään riippumatta siitä, missä vaiheessa etsinnän luonne erityisenä kotietsintänä havaitaan ja millä tavalla asiakirja-aineisto käydään läpi. Jos vasta etsinnän alettua havaitaan, että etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan kyseisissä oikeudenkäymiskaaren säännöksissä tarkoitettua salassapitovelvollisuuden tai -oikeuden piiriin kuuluvaa tietoa, etsintä on keskeytettävä, kunnes etsintävaltuutettu saadaan määrättyä ja paikalle (Esitutkinta ja pakkokeinot: Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1 009–1 010). Lain esitöiden mukaan etsintävaltuutetuksi voidaan tarvittaessa määrätä useampi kuin yksi henkilö, esimerkiksi jos tarvitaan erityistä asiantuntemusta tai eri alojen asiantuntemusta (HE 222/2010 vp, s. 298).

Erityinen kotietsintä voi myös olla tarpeen toimittaa etsinnän kohteen haltijan tietämättä. Tarpeellista on kuitenkin huomioida erityiseen kotietsintään liittyvät salassapitovelvollisuudet tai -oikeudet, jotka asettavat rajoitteita etsinnälle. Pakkokeinolain 8 luvun erityistä kotietsintää koskevat säännökset erityisesti menettelyn osalta eivät kuitenkaan sellaisenaan ongelmitta sovellu salassa tehtävään erityiseen kotietsintään. Esimerkiksi etsintävaltuutetun läsnäolo etsinnän suorittamisen aikana ei välttämättä ole helposti toteutettava.

Edellä mainitusti salassa tehtävät etsinnät jouduttaneen usein tekemään pienen mahdollisuuksien ja aikaikkunoiden sallimissa rajoissa, joten esitutkintaviranomaiseen kuulumattoman henkilön mukaan ottaminen etsintään ei jokaisessa tapauksessa välttämättä ole turvallista tai edes mahdollista toteuttaa. Toisaalta koska edellä selvitetysti perusteltuna pidetään salaisen etsinnän videointivelvollisuutta, mahdolliseksi arvioidaan etsintävaltuutetun valvonnan mahdollistaminen jälkikäteisesti ottaen myös huomioon aineiston sinetöintivelvollisuus ja siihen liittyvä tuomioistuinkäsittely. Mahdolliseksi arvioidaan myös etsintävaltuutetun ”osallistuminen” etsintään etäyhteydellä videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen siten, että hän voi seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista reaaliaikaisesti puhe- ja näköyhteydellä etsinnän toimittamisen ja siitä vastaavien henkilöiden suhteen. Jälkimmäistä vaihtoehtoa pidetään perustellumpana fyysisen osallistumismahdollisuuden lisäksi ottaen huomioon salaisen erityisen kotietsinnän erityisluonne.

Koska esityksessä myös pidetään perusteltuna julkisen asiamiehen instituution liittämistä mukaan salaista kotietsintää koskevaan menettelyyn, mahdolliseksi arvioidaan instituution hyödyntämistä myös etsintävaltuutettua koskevien velvoitteiden ja menettelyn suhteen. Kyse olisi siten niin sanotusti kaksoisroolista verraten siihen, että julkisen asiamiehen lisäksi menettelyssä olisi mukana erillinen etsintävaltuutettu. Muutoin pakkokeinolain 8 luvun säännökset etsintävaltuutetusta ja siihen liittyvästä menettelystä soveltuisivat soveltuvin osin myös salassa tehtävän erityisen kotietsinnän osalta (ks. tarkemmin jäljempänä säännöskohtaiset perustelut).

2.3.2.3 Osallistuva tietolähde

Yleistä

Tietolähdetoiminnasta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytyksistä ja käytön päättämisestä säädetään pakkokeinolain 10 luvun 39 ja 40 §:ssä. Lisäksi luvun 2 §:n 2 momentin mukaan edellytyksenä tietolähteen ohjatulle käytölle on, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Poliisilakiperusteisesta tietolähdetoiminnasta säädetään poliisilain 5 luvun 40–42 §:ssä. Pakkokeinolain ja poliisilain tietolähdettä koskevat määritelmät eroavat toisistaan ainoastaan tavoitteiden osalta. Pakkokeinolain kontekstissa kyse on rikoksen selvittämisestä ja poliisilakiperusteisessa tietolähdetoiminnassa kyse on poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi tehtävästä salaisesta tiedonhankintakeinosta. Siviilitiedustelun osalta tietolähteen ohjatusta käytöstä säädetään poliisilain 5 a luvun 23–25 §:ssä.

Tullilla ja Rajavartiolaitoksella on voimassa olevien lakien mukaisesti poliisia vastaavat oikeudet tietolähdetoimintaan sekä rikosten estämiseksi että selvittämiseksi omilla tehtävälueillaan. Tullin oikeudesta tietolähdetoimintaan Tullille laissa säädettyjen tullirikostorjuntatehtävien hoitamiseksi säädetään rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 39–41 §:ssä. Rajavartiolaitoksen oikeudesta tietolähdetoimintaan rikoksen estämiseksi ja rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi liittyvän tehtävän hoitamiseksi säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvun 36–38 §:ssä. Tietolähdetoimintaan Tullin tai Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa sovelletaan pakkokeinolain 10 luvun sääntelyä. Rajavartiolaitos sai oikeuden tietolähteen ohjattuun käyttöön lakimuutoksessa 399/2025. Lakimuutokset tulivat voimaan 1.9.2025. Samalla lakiin lisättiin oikeus tietolähdetoimintaan rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvän tehtävän hoitamiseksi.

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 1 momentin mukaan tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*). Pykälän 2 momentin mukaan poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksytyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*). Pykälän 3 momentin mukaan tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kiellyttävästä toiminnasta. Tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Pykälän 4 momentin mukaan tietolähdettä koskevien tietojen tallettamisesta henkilörekisteriin ja palkkion maksamisesta säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Luvun 40 §:ssä säädetään tietolähteen ohjatusta käytöstä päättämisestä. Pykälän mukaan Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä. Tietolähteen ohjatusta käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Tietolähteen ohjatusta käytöstä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään

määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies. Tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Pakkokeinolain, poliisilain, rikostorjunnasta Tullista annetun lain sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain tietolähdetoimintaa koskeva sääntely ei anna tietolähteelle oikeutta osallistua rikolliseen toimintaan. Pakkokeinolain 10 luvun 29 §:n mukaan ainoastaan peitetoimintaa suorittava poliisimies saa, 28 §:ssä säädetyn rikosentekokiellon estämättä, osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos säännöksessä mainitut edellytykset täyttyvät. Tietolähdetoiminnassa viimeksi mainittu tarkoittaisi niin sanotun osallistuvan tietolähteen käyttöä eli tilannetta, jossa tiedonhankinta edellyttäisi esimerkiksi jonkin laittoman esineen tai aineen kuljettamiseen tai näyte-erän hankkimiseen liittyvässä tapauksessa tietolähteen osallistumista rikolliseen toimintaan poliisin tai Tullin ohjauksessa ja valvonnassa. Tämä ei siis ole voimassa olevan lain nojalla sallittua.

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa säädetään tietolähteen ohjatun toiminnan käytön rajoituksista ja tiedonhankinnan toteuttamisesta muutenkin. Tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Lain esitöissä on tarkennettu käytön rajoituksia seuraavasti (HE 222/2010 vp, s. 348):

Muu henkilö kuin virkamies ei voi käyttää viranomaisten toimivaltuuksia, ellei asiasta ole nimenomaisesti säädetty. Tietolähteelle ei ehdoteta annettavaksi oikeuksia perusoikeuksien ydinalueelle kohdistuvien toimivaltuuksien käyttöön. Tästäkin lähtökohdasta on selvää, että tietolähdettä ei voida käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Esimerkiksi kotietsintää koskevien säännösten kiertäminen tietolähdettä käyttämällä ei olisi sallittua (Allan v. Yhdistynyt kuningaskunta 5.11.2002). Sama koskee teknistä tarkkailua (Van Vondel v. Alankomaat 25.10.2007, M.M. v. Alankomaat 8.4.2003 ja A. v. Ranska 23.11.1993). Poliisi ei voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla.

Sallittua tietolähdetoiminnassa olisi kuitenkin se, että tietolähde suhteidensa johdosta liikkuu rikollisryhmän parissa tai tapaa entuudestaan tuntemiaan henkilöitä sekä keskustelee heidän kanssaan. Peitetoimintavaltuuden

kiertämisestä taas on kysymys, jos tietolähde poliisiin pyytämiä tietoja saadakseen joutuu soluttautumaan sellaiseen rikollisryhmään, johon hän ei entuudestaan kuulu. Tällaiseen menettelyyn tietolähdettä ei saisi ohjata eikä käyttää.

Sallittua tiedonhankintaa myös olisi esimerkiksi yhteyden muodostaminen valeostajan ja valeoston kohteen välille tai heidän tutustuttaminen toisiinsa. Tietolähde voisi välittää myös tietoja tai toimia rajoitetusti vaikkapa tulkkina. Tätä toimintamahdollisuutta rajoittaisi kuitenkin se, ettei poliisiin tai tietolähteen toiminta saa johtaa siihen, että tietolähde toiminnallaan syyllistyy rikokseen. Esimerkiksi jo pelkästään yhteyden luominen huumausaineen myyjän ja valeostajan välillä voi olla tietolähteen kannalta arveluttavaa, koska tietolähteen toimintaa voidaan tällaisessa tilanteessa arvioida huumausainerikoksena tai avunantona siihen. Kyseisen rikoksen tunnusmerkistö kattaa laajalti erilaisia tekotapoja ja rangaistavan käyttäytymisen ala ulottuu laajalle. Rikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisiin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikokseen tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikokseen.

Esitöissä viittaus peitetoimintavaltuuden kiertämiseen ja soluttautumiseen liittyy nimenomaisesti 10 luvun 27 §:ssä säädettyyn peitetoimintaan, jolla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Esitöiden mukaan puhekielessä soluttautumisella ymmärretään henkilön liittymistä organisaatioon tai muuhun ryhmään tarkoituksena hankkia tietoja sisältä päin tai vaikuttaa ryhmän toimintaan (HE 34/1999 vp). Soluttautuminen salataan kohteelta ja ulkopuolisilta (HE 222/2010 vp, s. 338).

Niin ikään esitöiden mukaan peitetoiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että peitetehtävässä toimiva poliisimies kykenee saavuttamaan rikollisryhmän jäsenten luottamuksen, jotta voidaan saada riittävän yksityiskohtaista tietoa rikollisesta organisaatiosta ja rikollisesta toiminnasta kokonaisuudessaan. Onnistunut soluttautuminen edellyttää luottamuksen ja uskottavuuden hankkimista rikollisten keskuudessa. Peitepoliisin tulee voida luottamuksen saavuttaakseen oleskella rikollisten keskuudessa sekä osoittaa tarvittaessa toiminnallaan, että hän suhtautuu rikollisten toimintaan välinpitämättömästi ja jopa hyväksyvästi. Tällöin peitepoliisi

saattaa joutua myös sellaisiin tilanteisiin, joissa hänen paljastumisensa estämiseksi, tiedonhankinnan turvaamiseksi ja oman turvallisuutensa varmistamiseksi tulisi voida osallistua rikollisryhmän rikolliseen toimintaan (HE 222/2010 vp, s. 133).

Keskeistä asiassa on luottamussuhteen muodostaminen. Esimerkiksi peiteltyssä tiedonhankinnassa ei olisi kysymys soluttautumisesta eikä toimivaltuutta saisi käyttää peitetoimintaa koskevan sääntelyn kiertämiseksi (HE 222/2010 vp, s. 327). Voimassa olevan pakkokeinolain mukaisesti peitetoiminnan määritelmän täyttävä soluttautuminen uusiin henkilöpiireihin edellyttää viranomaisille kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä eli on siten tietolähteiltä kiellettyä myös osana ohjattua tietolähteen käyttöä. Toisaalta ilman soluttautumista ja luottamuksen rakentamista tapahtuva lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuva tiedonhankinta on tietolähteelle sallittua osana tietolähteen ohjattua käyttöä. Tietolähdetoiminnassa ei myöskään soluttautumista tarvita, koska kyse on tietolähteen jo olemassa olevien sosiaalisten piirien ja tietojen hyödyntämisestä.

Osallistuvan tietolähteen käytössä on sinänsä kyse peitetoiminnan ja ohjatun tietolähdetoiminnan väliin asettuvasta tiedonhankintakeinosta. Osallistuvan tietolähteen käyttöä on aikaisemminkin arvioitu lainvalmistelussa, viimeksi pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelutyöryhmässä (ks. tarkemmin mietintö OM 2022:1). Tuolloin valmistelussa keskusteltiin mahdollisuudesta säätää osallistuvan tietolähteen käytöstä tietyissä tilanteissa, esimerkiksi tilanteessa, jossa tiedonhankinta edellyttäisi poliisin ohjauksessa toimivan tietolähteen osallistumista esimerkiksi jonkin laittoman esineen tai aineen kuljettamiseen tai näyte-erän hankkimiseen. Valmistelussa arvioitiin, että sääntely edellyttäisi tarkkarajaista, tapauskohtaista päätöstä ja välttämättömyyttä yksittäistapauksissa sekä toimivaltuuden käytön tavoitteena olisi estää tai tutkia vakavia rikoksia tai tapahtumia. Työryhmän mietinnössä tehtiin asian osalta myös oikeusvertailu (ks. myös tarkemmin tämän esityksen oikeusvertailu jaksossa 5.2.3).

Sääntelytarpeen arviointi ja sääntelyn merkitys rikoksen selvittämisen kannalta

Tietolähdetoimintaa koskevan sääntelyn täydentämistarvetta osallistuvalla tietolähteen käytöllä ilmentää seuraava esimerkki:

Huumausainerikollisuutta tutkiva esitutkintaviranomainen saa tiedon, että järjestäytyneen rikollisuuden toimija etsii henkilöä, joka voisi siirtää huumausaine-erän johonkin paikkaan tai sallisi rikollisten varojen siirron oman tilinsä kautta. Tämän tiedon saatuaan asiaa tutkiva

esitutkintaviranomainen suunnittelee ryhtyvänsä operaatioon, jossa huumausaineet tai rahavarat siirretään kyseiset rikollispiirit tuntevan tietolähteen toimesta vastaanottajalle pyrkimyksenä rikoskokonaisuuden selvittäminen.

Tällainen operaatio ei kuitenkaan ole mahdollinen, koska nykysääntelyn valossa tietolähde syyllistyisi huumausaine- tai rahanpesurikokseen avustamaan laittoman tavaran siirtämisessä.

Voimassa olevassa sääntelyssä tietolähdetoiminnassa sallitun ja kielletyn rajaa edellä mainitussa esimerkkitilanteessa kuvataan myös pakkokeinolain esitöissä. Sallittua tiedonhankintaa olisi esimerkiksi yhteyden muodostaminen valeostajan ja valeoston kohteen välille tai heidän tutustuttaminen toisiinsa, mutta toimintamahdollisuutta rajoittaisi kuitenkin se, ettei poliisin tai tietolähteen toiminta saa johtaa siihen, että tietolähde toiminnallaan syyllistyy rikokseen (ks. HE 222/2010 vp, s. 348).

Myös rikoslain 32 luvussa kriminalisoidut rahanpesu ja sen törkeä tekemuoto täyttyvät lukuisilla eri tekotavoilla. Erityisesti järjestäytyneessä rikollisuudessa päätavoitteena on mahdollisimman suuren rikoshyödyn kerryttäminen ja sen "tulouttaminen" rikollisesta toiminnasta vastuussa oleville henkilöille sekä muille toimintaan osallisille. Usein rikoshyödyn kautta on mahdollista selvittää myös rikolliseen toimintaan osalliset. Nykysääntelyn puitteissa ei kuitenkaan ole mahdollista hyödyntää tietolähdetoimintaa tavalla, joka parantaisi poliisin mahdollisuuksia selvittää edellä mainittuja rikolliseen toimintaan liittyviä keskeisiä henkilöitä. Osallistuvan tietolähteen käyttö mahdollistaisi poliisin tilannekontrollin, jolla olisi todennäköisesti useissa tapauksissa merkittäviäkin tehostavia vaikutuksia rikosten ja niistä vastuullisten henkilöiden selvittämiseksi ja saattamiseksi rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistaminen tehostaisi poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen (jäljempänä *PTR-viranomaiset*) PTR-viranomaisten toimintaedellytyksiä. Sääntelytarvetta ilmentävässä esimerkkitapauksessa osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevan sääntelyn avulla pystyttäisiin tehokkaammin selvittämään rikos ja saattamaan rikosvastuuseen ainakin huumausaineen tai pestävien rikollisten varojen vastaanottajataho ja mahdollisesti muitakin rikoskokonaisuuteen kuuluvia keskeisiä henkilöitä. Nykysääntelyn puitteissa rikoskokonaisuuksien ja niihin liittyvien tahojen selvittäminen vaatii usein paljon resursseja sekä yleensä myös muiden perusoikeusherkkien salaisten pakkokeinojen pitkäaikaistakin käyttöä, ja rikosvastuun toteutuminen voi usein olla epävarmaa. Osallistuvan tietolähteen

käyttö parantaisi edellä mainitusti PTR-viranomaisten tilannekontrollia vähentämällä mahdollisia epävarmuustekijöitä ja parantaen rikoksen selvittämiskeinoja ja -mahdollisuuksia.

Laajoissa rikoskokonaisuuksissa eri toimijoiden tunnistaminen on hyvin tärkeää. Esimerkiksi huumausaineiden maahantuonti tapahtuu yhä useammin verkostomaisissa rakenteissa niin sanotusti rikollisena palveluna (crime as a service), jossa maahantuojataho ja jakelusta huolehtiva vastaanottajataho ovat erillisiä. Maahantuojien tunnistaminen ei välttämättä johda vastaanottajatahon tunnistamiseen, ellei kuvatus kaltaisia keinoja ole huumausainerikollisuutta tutkivien esitutkinta-viranomaisten käytössä. Lähtökohtana olisi, että osallistuvan tietolähteen toimet olisivat osa tapahtumaketjua, joka toteutuisi joka tapauksessa riippumatta tietolähteen toimenpiteistä.

Toimintaympäristö sekä rikosten luonteen että niiden toteuttamistapojen suhteen on viime vuosina muuttunut merkittävästi. Toimintaympäristön muutosten myötä esimerkiksi kuvatus rikosketjun eri toimijoiden tunnistamisen tärkeys on korostunut verkostomaisen toteuttamiskeinojen ja toimintatapojen yleistyessä. Vakavan rikollisuuden toimintamallien siirryttyä hierarkkisista rakenteista kohti mukautuvia rikollisverkostoja, on kumppanuuksien havaitsemisessa korostunut yksittäisiin rikosketjuihin kuuluvien toimijoiden tunnistaminen. Myöskään pelkästään yhden tekijäkokonaisuuden selvittäminen ja siihen liittyvien henkilöiden saattaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen ei välttämättä johda uusiutumattomiin yrityksiin tai rikollisen toiminnan jatkumattomuuteen toiminnan perustuessa toisistaan tietämättömiin ja erillisiin tehtävänjakoihin.

Vaikka selvää on, että osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistaminen edesauttaisi tehokkaan rikostorjunnan toteutumista, on syytä huomioida, että kyse olisi tiettyssä määrin tietolähteen osallistumisesta rikolliseen toimintaan, kuten avunanto johonkin rikokseen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa tietolähde esimerkiksi siirtää jonkin pakkauksen, jonka sisällöstä ei ole tarkempaa tietoa, tai vuokraa tilan johonkin täsmentymättömään tarkoitukseen. Tällaisissa tilanteissa ratkaisu osallistuvan tietolähteen rikosvastuun ja sen poissulkemisen osalta tulisi tehdä varhaisemmassa vaiheessa kuin vasta esimerkiksi tietoisuuden perusteella syyteharkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä. Sääntelytarve ei kuitenkaan kohdistuisi siihen, että vähennettäisiin tietolähteen rikosoikeudellista vastuuta tilanteissa, joissa tietolähde olisi ilman toimivaltaisen virkamiehen myötävaikutusta ajautunut tilanteisiin, joissa hänen on osallistuttava rikoksen tekemiseen joko oman turvallisuutensa vuoksi tai paljastumisen estämiseksi. Keskeisenä tarkoituksena olisi siten tietolähteen toimintamahdollisuuksien tehostaminen tiukasti sidottuna toimivaltaisen viranomaisen ohjeisiin ja valvontaan.

Kuvaillun osallistuvan tietolähteen toimintamahdollisuudet sisältäisivät samantaisia toimia kuin peitetoiminnassa, esimerkiksi henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettaminen tai taloudellisten asioiden hoitaminen rikollisryhmän toiminnan avustamiseksi. Poliisin ja Tullin peitetoiminta kuitenkin tarkoittaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista eli henkilön liittymistä organisaatioon tai muuhun ryhmään tarkoituksena hankkia tietoja sisältä käsin tai vaikuttaa ryhmän toimintaan. Kyse on usein hyvin pitkäaikaisesta ja resursseja vaativasta toiminnasta, jonka lopputulos ei aina välttämättä ole varmaa, soluttautumisen onnistumisen epävarmuudesta puhumattakaan.

Poliisin ja Tullin rikostorjunnan toimintaedellytysten tehostamisen lisäksi osallistuvan tietolähteen käyttäminen todennäköisesti mahdollistaisi useissa tapauksissa nopeamman ja kustannustehokkaamman vaihtoehdon poliisin ja Tullin suorittamalle peitetoiminnalle. Kyse ei olisi niinkään poliisin ja Tullin resurssien tehokkaammasta kohdentamisesta, vaan peitetoimintaan ja sen perustana olevaan soluttautumiseen liittyvien epävarmuustekijöiden huomioon ottamista ja mahdollisten, jopa todennäköisten epävarmuustekijöiden vähentämistä. Osallistuvan tietolähteen käyttö toimivaltuutena ei kuitenkaan korvaisi peitetoimintatoimivaltuutta. Se ei myöskään toimisi peitetoiminnan vaihtoehtona, koska sen käyttöala mahdollisuuksineen olisi tietystä mielessä sattumanvaraisempi. Peitetoiminta on kohdenetumpaa pitkäaikaista, soluttautumista edellyttävää toimintaa, kun puolestaan tietolähdetoiminta on monilta osin tietolähteenä toimivasta henkilöstä riippuvasta eli siitä onko esitutkintaviranomaisella tiedossa tehtävään soveltuvaa ja suostuvaa tietolähdettä.

Terrorististen ryhmien ja järjestäytyneiden rikollisryhmien jäsenten voidaan arvioida olevan koko ajan tietoisempia perinteisistä rikostutkinta- ja tiedonhankintakeinoista, niitä koskevista oikeudellisista reunaehdoista ja pyrkivän toimimaan siten, ettei tieto heidän toiminnastaan tulisi viranomaisten tietoon. Rikollisten tietoisuus asettaa entistä enemmän haasteita rikostorjunnalle ja esimerkiksi peitetoiminnan käyttöalamahdollisuudet voivat useinkin olla hyvinkin rajatut. Jossain määrin luonteeltaan reaktiivisemmän tietolähdetoiminnan hyödyntäminen, perustuen tietolähteen jo olemassa oleviin kontakteihin, mahdollistaisi paremmat mahdollisuudet tehokkaalle rikostorjunnalle. Lisäksi osallistuvan tietolähteen käytöllä saatavien tietojen perusteella voitaisiin kohdentaa tarkemmin myös muita salaisia pakkokeinoja, millä olisi tehokkuusnäkökulmien lisäksi perusoikeusmyönteisiä vaikutuksia, kun esimerkiksi muiden perusoikeuksiin merkittävästikin puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttöajat ja -tarpeet voisivat vähentyä.

Tässä esityksessä tarkastelu, arviointi ja ehdotukset rajoittuvat rikoksen selvittämisen vaiheeseen ja pakkokeinolain 10 lukuun. Sääntelytarve on myös tunnustettu rikoksen estämis- ja paljastamisvaiheen osalta, mutta tältä osin tarkemman arvioinnin tekemistä erillisesti pidetään perusteltuna (ks. tarkemmin muita toteuttamistapoja koskeva jakso 5.1.4).

Tietolähdetoiminta Tullissa ja osallistuva tietolähde -toimivaltuuden merkitys

Tulli ja Rajavartiolaitos ovat poliisin tavoin esitutkintalain (805/2011) mukaisia sellaisia esitutkintaviranomaisia, joiden toimivaltuuksiin kuuluu nykyisen lainsäädännön mukaan tietolähdetoiminta sekä tietolähteen ohjattu käyttö. Toimivaltuuksia säädellään pakkokeinolain lisäksi Tullin osalta Tullin rikostorjuntalaissa ja Rajavartiolaitoksen osalta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa. Hallitusohjelman mukaan Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-yhteistyötä kehitetään edelleen sekä huolehditaan niiden toimintaedellytyksistä ja toimivaltuuksista (s. 180).

Esitutkintalaki ja pakkokeinolaki muodostavat kokonaisuuden, jossa esitutkintalaki määrittelee esitutkintaviranomaiset ja pakkokeinolaki toimivaltuudet, joita rikosten selvittämisessä voidaan käyttää. Toimivaltuuksien käyttäminen perustuu eri rikosten vakavuuden arvioimiseen ja niiden selvittämisintressien suhteuttamiseen: mitä vakavampi rikos on kyseessä, sen tärkeämpää sen selvittäminen on. Rikoksen vakavuus toisin sanoen lähtökohtaisesti määrittelee esitutkintaviranomaisten käytössä olevat toimivaltuudet, joiden avulla rikos pyritään selvittämään. Lainsäädännöllisen systematiikkaan nojaten perusteltuna pidetään, että osallistuva tietolähde olisi kunkin PTR-viranomaisen toimivaltuus rikoksen selvittämiseksi.

Tietolähdetoimintaan liittyvän lainsäädännöllisen tämänhetkisen systematiikan mukaan poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet ovat tietolähdetoimintaan liittyen yhdenmukaiset. PTR-viranomaisten yhteinen lainsäädännöllinen pohja mahdollistaa tehokkaan rikostorjunnallisen toiminnan lisäksi muun muassa yhteisen koulutuksen sekä useissa tapauksissa tietolähteiden yhteisen käsittelyn, ja tietojen tallennusalustan. Lainsäädännöllinen symmetrisyys sekä toiminnallinen yhdenmukaisuus tuottaa tietolähdetoiminnan kannalta merkittäviä etuja.

Tietolähteen tuottama ja toimittama tieto on erityisesti Suomessa hyvin rikoslajineutraalia. Tietolähteellä on usein tietoa, joka liittyy kaikkien PTR-viranomaisten toiminta-alueille. Tämän vuoksi viranomaisilla on yhteiset sovitut tiedonvälityskanavat tietoon, joka liittyy toisen viranomaisen tehtävien hoitamiseen. Huomionarvoista on, että tietolähteen näkökulmasta on tavallaan sattumanvaraista, minkä rikostorjuntaviranomaisen kanssa hän asioi, jolloin toimivaltuuksien erilaisuus voisi tuottaa hyvin ongelmallisia tilanteita.

Tietolähdetoiminta on järjestetty Tullissa samalla tavalla kuin poliisissa ja Rajavartiolaitoksessa. Tietolähdetoiminta kattaa kaikki ne alueet, joissa Tullin rikostutkinta toimii. Tietolähdetoiminta on Tullin valtakunnallista toimintaa keskitetyn johdon alla. Tulli suorittaa tällä hetkellä itsenäisesti tietolähdetoimintaa ja tietyissä tapauksissa tietolähteen ohjattua käyttöä. Lainsäädännön lisäksi toimintaa koskee erillinen määräys toiminnasta. Toimintaan kohdistuu erillinen laillisuusvalvonta, jossa laillisuusvalvoja tarkastaa vuosittain käytännössä kaiken toiminnan ja toimintaan liittyvät kirjaukset. Menettelyt tietolähteiden tunnistamisesta ja käyttämisessä noudattavat samaa systematiikkaa kuin poliisilla ja Rajavartiolaitoksella, jolloin on mahdollista vertailla tietolähteiden olemassaoloa eri viranomaisilla sekä välittää esimerkiksi tieto tunnistetusta korkean riskin tietolähteestä muille viranomaisille paljastamatta kuitenkaan tietolähteen henkilöllisyyttä.

Osallistuvan tietolähteen käytöllä pystyttäisiin entistä tehokkaammin selvittämään tullirikoksia ja saattamaan rikosvastuuseen tullirikoksiin syyllistyneet henkilöt. Tietolähdetoiminta on ylipäätään kokonaisuutena tärkeä ja keskeinen menetelmä Tullin rikostorjunnassa, koska sen avulla saadaan sellaista tietoa, jonka hankkiminen muilla keinoilla ei ole mahdollista. Lisäksi viime vuosina on entistä enemmän esimerkiksi ulkomaisten rikollisryhmien kohdalla yhteisesti todettu ryhmien harjoittaman rikollisen toiminnan monialaisuus, jolloin edellä mainitusti on jossain määrin jopa sattumanvaraista, minkä PTR-viranomaisen rikostorjuntatoimien seurauksena henkilöt tulevat sellaisten lainvalvontaviranomaistoimien piiriin, josta tietolähteeksi päädytään.

Esimerkkinä voidaan käyttää ryhmää, jonka jäsenet saapuvat Suomeen välillä vastaanottamaan huumausaine-eriä, kuljettamaan prekursoreita, he tulevat väkivaltaisesti perimään saatavia tai kuljettamaan rahavaroja maasta pois. Tämänkaltaisen ryhmän toiminnasta tietoa antava tietolähde tuottaa tietoa huumausaineiden salakuljetuksesta, rahanpesusta, huumausaineiden valmistamisesta, henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista tai ihmiskaupasta. Tietolähteen tuottama tieto ei ole tarkkarajaista vaan tietolähdettä tulee pystyä käsittelemään yhtenäisillä menettelyillä ja toimivaltuuksilla, sekä huolehtimaan viranomaisten kesken toimivasta ja sujuvasta tiedonvälityksestä. Tullin rikostorjunnan toiminta-alue on rajatumpi kuin poliisin, mutta toiminta-alue itsessään on sellainen, että siinä maahan saapuvien ja maasta lähtevien tavaroiden ja logistiikan virrassa ei ole muiden PTR-viranomaisten lainvalvontakontrollia. Yhtenä esimerkkinä voidaan käyttää tällä hetkellä yhä laajenevat ja monimutkaistuvat rikokset, joilla pyritään kiertämään kansainvälisiä pakotteita. Näiden logistiikkaketjujen toimijat ovat niitä kohde-ryhmiä, joista tietolähteitä rekrytoituu vain Tulliin. Nämä samat logistiikkaketjujen toimijat ovat yhä lisääntyvässä määrin mukana kaikessa vakavassa rikollisuudessa kuten esimerkiksi huumausainerikollisuudessa.

Tullin rikostorjunnassa korostuu kansainvälinen yhteistyö sen eri muodoissa, joista yksi on tietolähdetoiminta. Tässä yhteistyössä riittävät toimivaltuudet ovat välttämättömiä, jolloin sekä kansainvälinen että kansallinen yhteistyö esimerkiksi yhteisinä tutkintaryhminä on mahdollista. Erityisesti nykyistä pohjoismaista toimintaympäristöä ja sen muuttumista tarkasteltaessa tämä näkökulma tulee korostumaan entisestään.

Tietolähdetoiminta Rajavartiolaitoksella ja osallistuva tietolähdetoimivaltuuden merkitys

Tietolähdetoiminta kokonaisuudessaan on salainen pakkokeino, jolla on tärkeä merkitys myös Rajavartiolaitoksen vastuulla olevien vaativien rikosasioiden selvittämisessä. Tietolähdetoimintaa ei monissa tapauksissa ole mahdollista korvata jollain toisella salaisella tiedonhankinta- tai pakkokeinolla. Rajavartiomiehet kohtaavat ihmisiä rajatarkastus- ja rikostorjuntatehtävissä. He ovat yleensä ensimmäisiä viranomaisia, jotka kohtaavat ulkomaalaisen tämän tullessa maahan. Ensimmäisen viranomaiskosketuksen myötä voi syntyä tiedonantajasuhte, joka myöhemmin kehittyy tietolähdetoiminnaksi.

Rajavartiolaitoksen tietolähteiksi on valikoitunut henkilöitä, joilla on tietoja Rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta merkityksellisistä asioista. Usein tiedot liittyvät tavalla tai toisella henkilöiden rajojen ylittämiseen. Rajavartiolaitoksen tietolähteet ovat päätyneet Rajavartiolaitoksen tietolähteiksi jonkinlaisen aikaisemman kanssakäymisen seurauksena. Vaikka periaatteessa kuka tahansa henkilö voi toimia kenen tahansa viranomaisen tietolähteenä, on Rajavartiolaitoksen tietolähteet kuitenkin käytännössä hieman eroava ryhmä verrattuna esimerkiksi poliisin tietolähteisiin. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan ydinosamaisalan vuoksi osallistuvan tietolähteen käytössä ei siten käytännössä muodostu päällekkäisyyksiä muiden esitutkintaviranomaisten operatiivisen toiminnan kanssa. Näin ollen Rajavartiolaitoksen tietolähdetoiminnalla hankkimaa tietoa ei kyettäisi kattamaan esimerkiksi pelkästään laajentamalla poliisin toimivaltuuksia tietolähdetoiminnassa.

Tietolähdetoiminnan avulla hankitaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnalle merkityksellistä tietoa. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa tietolähdetoiminta on yksi keskeinen ja tärkeä salainen tiedonhankintakeino, jonka avulla saadaan tietoa sellaisista asioista, joista tiedon saaminen muutoin olisi todella haasteellista tai tietoa ei saataisi ollenkaan, kuten ihmisten salakuljetuksesta, vapautteen kohdistuvista rikoksista, asiakirjaväärennyksistä, rikollisorganisaatioista ja rahan liikkeistä Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin liittyen. Tietoa voidaan saada myös muusta vakavasta rikollisuudesta, kuten järjestäytyneen rikollisuuden toiminnasta, lähtömaan sotarikoksista, terrorismista ja Suomeen palaavista vierastaistelijoista.

Rajavartiolaitos välittää saamansa tiedot viranomaisten vastuujon mukaisesti tarvittaessa muille viranomaisille hyödynnettäväksi heidän tehtävissään. Rajavartiolaitos on siirtänyt muille esitutkintaviranomaisille myös paljon tietolähteiltä saatua vakaviin huumausainerikoksiin ja muuhun rikollisuuteen liittyvää tietoa.

Tietolähdetoiminnan järjestämiseksi Rajavartiolaitoksessa on perustettu oma erillinen tietolähdetoiminta ja annettu tietolähdetoimintaa koskeva sisäinen määräys. Organisaatio on poliisista erillinen. Rajavartiolaitoksessa perusmuotoista tietolähdetoimintaa harjoittavat vain asianmukaisen koulutuksen saaneet rajavartiomiehet. Koulutus on yhteismittalista poliisin koulutuksen kanssa ja osittain yhteistyössä järjestettyä. Rajavartiolaitos tekee lisäksi säännöllisesti ja laajasti operatiivista yhteistyötä tietolähdetoiminnassa poliisin kaikkien yksiköiden sekä muiden viranomaisten kanssa. Rajavartiolaitoksen esikunta valvoo osaltaan salaisen tiedonhankinnan ja salaisten pakkokeinojen käyttöä sekä raja- ja merivartiostojen sisäisen valvonnan järjestämistä ja toteutumista.

Osallistuvan tietolähteen käyttö mahdollistaisi aikaisempaa tehokkaammin myös Rajavartiolaitoksen toimivallan mukaisten rikosten selvittämisen. Parhaassa tapauksessa oikein ajoitettu osallistuvan tietolähteen käyttö saattaisi vähentää muiden salaisten pakkokeinojen käyttöä, kun pakkokeinon avulla toimintaa kyettäisiin kohdentamaan yksityiskohtaisemmin. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopisteenä on vakava rajat ylittävä rikollisuus, erityisesti laittoman maahantulon järjestämiseen sekä ihmiskauppaan ja ihmissalakuljetukseen liittyvät rikokset. Rajavartiolaitoksella on mainittujen rikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen osalta vahva ammattitaito ja osaaminen. Suurin osa Suomessa tutkittavista laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvistä rikoksista on Rajavartiolaitoksen selvittämisvastuulla. Myös Rajavartiolaitoksen tietolähdetoiminnassa on tunnistettu tapauksia, joissa osallistuvan tietolähteen käytöllä olisi ollut mahdollista estää valmisteilla olevia rikoksia tai selvittää jo tapahtuneita rikoksia, mutta toimenpiteitä ei ole voitu toteuttaa ilman realistista uhkaa tietolähteen syyllistymisestä rikokseen.

Esimerkinomaisesti osallistuvan tietolähteen käyttö olisi välttämätöntä tilanteessa, jossa Rajavartiolaitoksen rikostorjunta saisi tiedon, että kansainvälinen rikollisorganisaatio on tuomassa Suomeen laittomasti ryhmän ihmisiä. Rikollisorganisaatio olisi lisäksi pyytänyt Rajavartiolaitoksen tietolähdettä majoittamaan Suomeen tulleet henkilöt omaan asuntoonsa lyhyeksi aikaa, kuljettamaan Suomeen saapuneet henkilöt rajanylityspaikalta majoituspaikkaan sekä Suomeen laittomasti saapuneiden henkilöiden matkustusasiakirjojen haltuunoton. Toiminnassa olisi rikosoikeudellisesti kyse törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä. Rikostorjunnallisten toimenpiteiden kohdentamiseksi Rajavartiolaitoksen tulisi saada tietoa siitä, ketkä Suomeen tuotavat henkilöt ovat, mitä kautta he Suomeen saapuvat

ja milloin. Osallistuvan tietolähteen käytöllä pystyttäisiin edellä esitetyn kaltaisissa tilanteissa kattamaan merkittävä osa rikoksen selvittämisessä tarvittavasta tiedosta. Tietolähteen hyödyntäminen tiedonhankinnassa ei kuitenkaan ole mahdollista nykysääntelyn valossa, koska tietolähde syyllistyisi itse törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen avustaessaan rikollisorganisaatiota pyydetyllä tavalla. Rikoksen selvittämisen lisäksi, edellä kuvatussa toiminnassa Rajavartiolaitos pystyisi osallistuvan tietolähteen käytöllä saamaan tietoa siitä, onko Suomeen laittomasti saapuneiden henkilöiden joukossa ihmiskaupan uhreja tai muita haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, mikä vaatisi viranomaisten välitöntä puuttumista asiaan.

Osallistuvan tietolähteen käytöllä pystyttäisiin tehokkaammin selvittämään Rajavartiolaitoksen tutkintavastuulla olevia rikoksia ja saattamaan rikosvastuuseen laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvään organisaatioon keskeisesti liittyviä henkilöitä. Nykysääntelyn puitteissa rikoskokonaisuuksien ja niihin liittyvien tahojen selvittäminen vaatii usein merkittävästi resursseja sekä yleensä myös muiden salaisten pakkokeinojen pitkäaikaistakin käyttöä. Siitä huolimatta rikosvastuun toteutuminen voi usein olla epävarmaa. Osallistuvan tietolähteen käytöllä voitaisiin parhaimmassa tapauksessa estää rikoksen haittojen konkretisoituminen, mikä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan osalta tarkoittaisi haavoittuvassa asemassa olevien salakuljettujen tai muuten harhautetuiksi ja huijatuksi tulleiden ihmisten vapauttamista rikollisorganisaatioille alisteisesta asemasta.

Osallistuvan tietolähteen sääntelytarpeen arviointi kaikkien PTR-viranomaisten osalta

Säättämällä osallistuvan tietolähteen käytön toimivaltuudesta yhdenmukaisesti kaikille esitutkintaviranomaisille pystyttäisiin turvaamaan kaikille PTR-viranomaisille riittävän kattavat ja välttämättömät toimivaltuudet kokonaisvaltaiseen tietolähdetoimintaan (*tietolähteiden ohjattu ja osallistuva käyttö*) rikosten selvittämiseksi. Tietolähdetoiminnan kautta on saatavissa sellaista yksityiskohtaista tietoa, jota on vaikea tai jopa mahdotonta tuottaa muilla salaisilla tiedonhankinta- tai pakkokeinoilla. Säättämällä osallistuvan tietolähteen käyttö kaikille PTR-viranomaisille, mahdollistaisi se kokonaisvaltaisen ja tehokkaan tietolähdetoiminnan kunkin viranomaisen tietolähteidensä osalta pakkokeinolain mukaisia toimivaltuuksia hyödyntäen. Tätä pidetään tarkoituksenmukaisena erityisesti huomioiden edellä lausuttu siitä, että kullakin esitutkintaviranomaisella on omat tietolähteet, joita käsitellään omassa tietolähteorganisaatiossa.

Sääntelyratkaisua koskevassa arvioinnissa on huomioitava myös se, että operatiivisen rikostorjunnan käytännön tilanteet vaativat usein nopeaa reagointia ja päätöksentekoa. Säättämällä osallistuvan tietolähteen käytön toimivaltuudesta

kaikille esitutkintaviranomaisille kyettäisiin välttämään tilanne, jossa Rajavartiolaitoksen tai Tullin tietolähde sekä Rajavartiolaitoksen tai Tullin rikos-
 tutkintatoimialaan kuuluva rikoksen esitutkinta jouduttaisiin siirtämään poliisin vas-
 tuulle ennen kuin asiassa voitaisiin edetä osallistuvan tietolähdetoiminnan osalta.
 Tällaiset siirtotoimenpiteet eivät ole nopeasti toteutettavissa aiheuttaen pahimmil-
 laan katvealueita johtaen jopa rikosvastuun toteutumattomuuteen. On syytä myös
 ottaa huomioon se, että tietolähdetoiminta perustuu merkittävässä määrin tieto-
 lähteen sekä tietolähdeorganisaation kuuluvan virkamiehen väliseen luottamuk-
 selliseen suhteeseen, minkä vuoksi tietolähteen siirtäminen toiselle viranomaiselle
 olisi käytännössä usein hyvin hankalaa eikä myöskään tarkoituksenmukaista.

Vastaavalla tavalla osallistuvan tietolähteen käytölle säädettävän päätöksen-
 tekorakenteen olisi perusteltua tukea käytännön operatiivista toimintaa. Tietolähde-
 toiminnan kuvattu luonne estää käytännössä monimutkaiset päätöksenteon
 rakenteet. Tietolähteen käyttöön (ohjattu tai osallistuva) liittyvät päätökset olisi
 perusteltua tehdä tietolähteestä vastuussa olevassa organisaatiossa. Tietolähde-
 organisaatiolla on lain mukaan vastuu tietolähteen hengestä ja terveydestä, minkä
 vuoksi myöskään osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevaa päätöksentekoa ei
 olisi perusteltua ulkoistaa kovin kauas tietolähdetoiminnasta tosiasiallisesti vastaa-
 vasta tahosta. Osallistuvan tietolähteen käyttöön liittyvä päätöksenteko tulee pys-
 tyä siten suorittamaan kokonaisuudessaan sen organisaation sisällä, jossa toiminta
 aloitetaan.

PTR-viranomaisten yhdenmukainen pakkokeinosaantely mahdollistaisi myös
 tehokkaammin yhteiset kansalliset ja kansainväliset tutkintaryhmät, joissa on tar-
 koitus hyödyntää osallistuvan tietolähteen käyttöä. Tällaisen yhteistyön toimivuus-
 della on suuri merkitys vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvässä
 rikostorjunnassa.

Viranomaisten toimivaltuuksien käytön tukeminen avustavilla toimilla

Tarkoin PTR-viranomaisten ohjeisiin ja valvontaan perustuvan rikolliseen toimin-
 taan osallistumisen lisäksi tarpeellista olisi, että tietolähde voisi tukea viranomaisten
 toimivaltuuksien käyttöä käytännön toimintaan liittyvillä avustavilla toimilla. Kyse
 voisi olla esimerkiksi teknisessä tarkkailussa tai kuuntelussa käytettävän laitteen vie-
 misestä johonkin määrättyyn kohteeseen. Tietolähde ei näissäkään tilanteissa tulisi
 toteuttamaan tiedonhankintakeinoa, vaan esimerkiksi laitteen tekninen hallinta,
 sen toiminnan ohjaaminen, tallenteiden tarkastaminen ja arviointi toimenpiteen
 keskeyttämisestä säilyisivät PTR-viranomaisella. Osallistuvan tietolähteen hyödyn-
 tämisessä edellä mainitusti olisi kyse PTR-viranomaisille kuuluvien toimivaltuuksien
 käyttömahdollisuuksien tapauskohtaisesta laajentamismahdollisuudesta, kun

kyse olisi pääsystä sellaisiin tiloihin tai paikkoihin taikka ryhmiin, joihin PTR-viranomaisilla ei olisi mahdollisuutta muutoin päästä. Luonnollisesti lähtökohtana olisi, että käytettävien muiden salaisten pakkokeinojen osalta niistä säädetyt edellytykset tulisi erikseen myös täyttyä eikä osallistuvan tietolähteen käyttöä voisi käyttää viranomaisten toimivaltuuksien kiertämiseen.

Edellä mainitusti voimassa olevan lain mukaan sallittua käytännön toimintaan liittyvää avustamista on esimerkiksi yhteyden muodostaminen valeostajan ja valeoston kohteen välille tai heidän tutustuttaminen toisiinsa taikka tulkkina toimiminen, kunhan esitutkintaviranomaisen tai tietolähteen toiminta ei johda tietolähteen syyllistymiseen rikokseen ja rikollinen toiminta tapahtuisi viranomaisen ja tietolähteen toiminnasta riippumatta. Teknisluonteisiin salaisiin pakkokeinoihin liittyvät käytännön toiminnan mahdollistamistoimet, kuten teknisessä tarkkailussa tai kuuntelussa käytettävän laitteen vieminen johonkin määrättyyn kohteeseen, voidaankin rinnastaa esimerkiksi henkilöiden tutustuttamiseen.

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa säädetään tietolähteen ohjatun toiminnan käytön rajoituksista ja tiedonhankinnan toteuttamisesta muutenkin. Edellä on myös tarkemmin selostettu lain esitöitä ohjatun tietolähdetoiminnan käytön rajoituksista (HE 222/2010 vp, s. 348). Voimassa olevassa laissa keskeisiä elementtejä sallitun ja kielletyn ohjatun tietolähdetoiminnan osalta ovat, että muu henkilö kuin virkamies ei voi käyttää viranomaisten toimivaltuuksia, ellei asiasta ole nimenomaisesti säädetty, tietolähdettä ei voida käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen eikä esitutkintaviranomaisen tai tietolähteen toiminta saa johtaa siihen, että tietolähde toiminnallaan syyllistyy rikokseen.

Esitöissä kielletyn ja sallitun rajan osalta suhteessa viranomaisille kuuluvien toimivaltuuksien käyttämisestä on huomioitava, että kyse on nimenomaisesti rajoituksesta toimivaltuuksien käyttämiseen liittyen, ei koskien niiden toteuttamiseksi tarvittavia välttämättömiä toimenpiteitä. Esimerkiksi kiellettyä olisi kotietsinnän suorittaminen tietolähteen toimesta tai tietojen hankkiminen soluttautumalla sellaiseen rikollisryhmään, johon hän ei entuudestaan kuulu (peitet toiminta) taikka asuntokuuntelun suorittaminen.

Tietolähdettä ei myöskään voida käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Näin ollen PTR-viranomainen ei myöskään voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla, ellei kyse sitten olisi tietolähteen turvallisuuden varmistamisesta. Kuuntelun tai katselun osalta kyse olisi esimerkiksi teknisestä kuuntelusta, asuntokuuntelusta tai teknisestä katselusta, joista säädetään pakkokeinolain 10 luvussa erikseen.

Toimivaltuuksien käyttämisen mahdollistamisen suhteen tilanne on edellä mainittu eli tiettyyn pisteeseen asti toimivaltuuksien käyttämistä edistävät toimet voisivat olla sallittuja, mikäli siitä olisi erikseen laissa säädetty. Tyypillisesti kyse voisi olla esimerkiksi kuuntelulaitteiden sijoittamisesta tiettyyn paikkaan.

Säätelytarpeen keskeiset elementit

Osallistuvan tietolähteen käytöllä tarkoitetaan ennen toimenpiteisiin ryhtymistä tehtyyn asianmukaiseen päätökseen perustuvaa salaista pakkokeinoa, jossa tietolähde PTR-viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa suorittaa tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka voivat täyttää rikoksen tunnusmerkistön, tai mahdollistaa tiettyyn pisteeseen viranomaista toimivaltuuden käytön toteuttamiseksi. Luonnollisesti myös perusoikeuksien turvaamisesta ja muusta sääntelystä johdettavat rajoitukset sekä velvollisuudet kohdistuisivat lähtökohtaisesti PTR-viranomaiseen eli kyseistä toimivaltuutta käyttävään viranomaiseen.

Vaikka tiedonhankinnassa hyödynnettäisiin osallistuvaa tietolähdettä, kyse olisi PTR-viranomaisen käyttämästä toimivaltuudesta ja kansalaisten oikeusasemaan kajoava julkisen vallan käyttö toteutettaisiin yksinomaan PTR-viranomaisen toimesta ja päätöksellä. Kyse ei siis olisi tietolähteen omasta, itsenäiseen harkintavaltaan perustuvasta toiminnasta, vaan toiminta olisi viranomaisen toimesta tarkoin ohjattua, suunniteltua ja valvottua. Vastaavasti tietolähteen toiminta olisi siten osa PTR-toimintaa, minkä vuoksi tietolähteen toiminnan rikosoikeudellisen ja valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohtana olisi se, että säädetään uudesta PTR-viranomaisen toimivaltuudesta. Sääntelyssä olisi siten kyse oikeudesta hyödyntää tietolähdettä PTR-viranomaisen toimivaltuutena.

Tietolähteen osallistuva käyttö voi käynnistyä kyseisen tietolähteen toimittaman tai PTR-viranomaisen muutoin saaman tiedon perusteella. Ensin mainituissa tilanteissakaan kyse ei olisi tietolähdelahtoisesta toiminnasta, vaan keinon käyttöön liittyvä päätöksenteko tapahtuisi tällöinkin PTR-viranomaisen toimesta viranomaistoiminnan tavoitteiden näkökulmasta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että rikostorjunnallinen tiedontarve on tunnistettu jo aiemmin ja auenneeseen tiedonhankintamahdollisuuteen reagoitaisiin PTR-viranomaisen aloitteesta. Osallistuvan tietolähteen käyttö olisi luonteeltaan kuitenkin jossakin määrin reaktiivisempaa kuin esimerkiksi peitetoinnassa tapahtuva soluttautuminen rikollispiireihin. Edellä esitetty säätelytarvetta havainnollistava esimerkki kuvastaa mahdollisia tilanteita hyvin, kun kyse olisi esimerkiksi huumausaine-erän tai rahavarojen vastaanottamisesta ja siirtämisestä toiseen paikkaan taikka tilojen ja tarvikkeiden hankkiminen rikollisen toiminnan jatkumisen mahdollistamiseksi.

Edellä kerrottuun viitaten pidetään perusteltuna, että tietolähde voisi osana osallistuvan tietolähteen käyttöä PTR-viranomaisen ohjauksessa laajentaa sosiaalista piiriään tiedonhankintatarkoituksessa, mikäli laajentaminen ei edellä mainitusti kuitenkaan tarkoittaisi luottamuksellisten suhteiden rakentamista soluttautumistarkoituksessa. Toisin sanoen uusienkin tuttavuuksien luottamusta voitaisiin pyrkiä hankkimaan siinä määrin kuin se olisi tarpeen osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevassa päätöksessä määritetyn yksittäisen toimenpiteen suorittamiseksi. Sallitun ja kielletyn rajana olisi kuitenkin se, että tiedonhankinta, tässä tapauksessa uusien tuttavuuksien hankkiminen, tapahtuisi ilman soluttautumista ja luottamuksen rakentamista pidättäytyen lyhytkestoisen vuorovaikutuksen piirissä. Toisaalta kyse tällöin olisi todennäköisesti ennemmin ohjatun tietolähteen käyttötilanteesta, jossa mainittu toimiminen on jo mahdollista.

Toiminnallisesti lähtökohtana pidettäisiin sitä, että taktiset toimintamallit valittaisiin niin, että osallistuvan tietolähteen käyttö voitaisiin toteuttaa tietolähdettä vaarantamatta ja siten, että tietolähteen itsenäinen harkinta- ja päätöksentekovalta olisi lähes olematonta lukuun ottamatta tavanomaiseen ihmisten väliseen kanssa käymiseen kuuluvat toiminnot. Joka tapauksessa PTR-viranomaisella on jo nyt korostettu velvollisuus huolehtia tietolähteiden turvallisuudesta erityisesti tietolähteen ohjatun käytön tilanteissa eikä nyt hahmotellun sääntelyn osalta olisi tarkoituksena tehdä tähän lähtökohtaan merkittäviä muutoksia muuten kuin tietolähteen turvallisuutta parantavassa mielessä.

Korostetusta tietolähteen turvallisuuden huolehtimisvelvollisuudesta säädetään pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa, jonka mukaan tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden ja tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Vastaavasta velvollisuudesta säädetään poliisilain 5 luvun 40 §:n 3 momentissa. Pakkokeinolain esitöissä ei tarkemmin selosteta, mitä tietolähteen turvallisuudesta huolehtiminen konkreettisesti tarkoittaisi. Esitöissä kuitenkin todetaan, että poliisi ei voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla (HE 222/2010 vp, s. 348), mutta kiello on suhteessa sallittuun ja kiellettyyn toimintaan eikä liene tarkoitettu huomioitavaksi tietolähteen turvallisuudesta huolehtimista koskevassa kontekstissa. Kiellon tarkoituksena siten on estää muiden salaisten pakkokeinojen edellytysten kiertäminen, ei estää tietolähteen turvallisuudesta huolehtimista.

Pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen ja poliisilain 5 luvun salaisten tiedonhankintakeinojen jälkeen säädettiin siviilitiedustelusta poliisilain 5 a luvussa (HE 202/2017 vp). Luvun 25 §:ssä säädetään tietolähteen turvaamisesta siviilitiedustelussa. Pykälän mukaisesti tietolähteen suostumuksella on mahdollista

valvoa esimerkiksi tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja valvonnassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen, ellei niitä ole tarpeen säilyttää ja käyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä. Lisäksi tietolähde voidaan tämän suostumuksella varustaa kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Lisäksi 25 §:n mukaan tietolähteelle voidaan yksittäistapauksessa antaa käytettäväksi vääriä, harhauttavia tai peiteltäviä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka tietolähteen käytettäväksi valmistettavia vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi.

Siviilitiedustelussa on siten tunnistettu tarkemmin säännösten korostunut velvollisuus huolehtia tietolähteen turvaamisesta. Tietyissä tapauksissa velvollisuus huolehtia tietolähteen turvallisuudessa voi olla jopa korostuneempi rikosten estämis-, paljastamis- ja selvittämiskontekstissa mahdollisen vaaran välittömämmän luonteen vuoksi. Selvää kuitenkin on, että tietolähteen turvaamisen varmistamiseksi käytettävien teknisten kuuntelu- ja katselulaitteiden hyödyntämisen tarkoituksena ei saisi olla tiedonhankinta viranomaisten toimivaltuuksia koskevien edellytysten ja rajoitusten kiertämiseksi. Perusteltuna siten pidetään tarkempaa sääntelyä asian osalta myös pakkokeinolain 10 luvun mukaisessa tietolähdetoiminnassa kattaen sekä perusmuotoisen tietolähdetoiminnan, ohjatun tietolähteen käytön että osallistuvan tietolähteen käytön tilanteet.

Osallistuvan tietolähteen käytön sääntelytarvetta arvioitaessa on otettava huomioon voimassa oleva sääntely tietolähdetoiminnasta ja koskien peitetointoimivaltuutta. Tietolähdetoiminnan osalta yhteys on selvä, varsinkin kun esityksessä perusteltuna pidetään osallistuvan tietolähteen käytön mahdollistamista osana ohjatun tietolähteen käyttöä. Peitetointoimivaltuuden suhteen on puolestaan otettava huomioon sääntelyiden tietyntainen yhtenäisyys, esimerkiksi rikolliseen toimintaan liittyvä osallistumiselementti ja se, että peitetointoimivaltuuteen liittyvä soluttautuminen asettaa rajoituksia tietolähdetoiminnalle, kuten edellä on kerrottu. Tarkoituksenmukaisena pidetään soveltuvien osin osallistuvaa tietolähdettä koskevan sääntelysystematiikan vastaavanlaisuutta suhteessa peitetointoiminnasta säädettyyn, kuten toimintaan osallistuminen, käyttöä koskeva esitys ja suunnitelma sekä jossain määrin päättäminen, mutta toimivaltuuksien erilaisuuden vuoksi perusteltuna pidetään myös tiettyä eroavaisuutta sääntelyissä.

Edellä mainitusti peitetoimintatoimivaltuus rakentuu suunnitelmalliseen tiedonhankintaan käyttämällä soluttautumista, mikä on kiellettyä tietolähdetoiminnassa. Soluttautumisessa on kyse pitkäkestoisesta luottamuksen hankkimisesta ja sen rakentamisesta käyttäen vääriä tietoja ja erehdyttämistä. Peitetoiminnassa onkin kyse pakkokeinolain 10 luvun niin sanotusti kovimpaan keinovalikoimaan kuuluva vasta erityisestä salaisesta pakkokeinosta. Tätä ilmentää myös se, että luvun 2 §:n 2 momentin mukaan peitetoiminnan käyttämisen edellytykseksi on asetettu lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi (kolmiportaiseen edellytystasoon kuuluva välttämättömyysvaatimus). Tietolähdetoiminta, mukaan lukien ehdotettava osallistuvan tietolähteen käyttö, puolestaan eroaa peitetoiminnasta esimerkiksi keinojen luonteen kannalta, eikä tietolähdetoiminnan käyttämistä (ml. ohjattu käyttö) ole sidottu edellä mainittuun välttämättömyysvaatimukseen. Tietolähdetoimintaa, mukaan lukien osallistuvan tietolähteen käyttö, voidaan pitää vaikutuksiltaan kevyempänä keinoja kuin peitetoiminta, koska se ei perustuisi soluttautumiseen vaan tietyn henkilön jo olemassa olevien sosiaalisten kontaktien ja tiedonsaanti- ja toimintamahdollisuuksien hyödyntämiseen. Kyse ei siis ole rikoksen selvittämisen kohteena oleviin henkilöihin yhtä puuttuvasta toimenpiteestä kuin peitetoiminnassa. Tästä syystä perusteltuna niin ikään pidetään sitä, että vaikka tietyiltä osin osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva sääntelyn vastaavuus soveltuvin osin peitetoiminnasta säädetyn kanssa on tarkoituksenmukaista, sitä koskisi erilainen ja -tasoinen päätöksentekomenettely ja toimivaltuutena sen käyttöä ei olisi sidottu tiettyyn vakavuuskynnyksen mukaiseen perusterikoslistaukseen.

Osallistuminen rikolliseen toimintaan ja tietolähteen rikosoikeudellinen vastuu

Peitetoiminnan osalta pakkokeinolain 10 luvun 28 §:ssä säädetään rikosentekokiellosta. Peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen (1 momentti), mutta peitetoimintaa suorittava poliisimies saa tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, tai liikennesrikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi (2 momentti).

Luvun 29 §:ssä puolestaan säädetään järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisesta. Pykälän mukaan 28 §:n kiellon estämättä, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että: 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaan-kin, 2) poliisimiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle,

terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle, ja 3) avustaminen edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Lisäksi 29 §:n 2 momentin mukaan peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistua 41 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

Esitöiden mukaan 28 §:n 2 momentti ja erityisesti 29 §:n 1 momentti onkin kirjoitettu siten, että ne viittaisivat etukäteiseen ja suunnitelmalliseen arvioon ja harkintaan, ja 29 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisessa tilanteessa edellytettäisiin, että toimenpiteen suorittamishetkellä erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehtäisiin ilman peitepoliisin myötävaikutustakin. Toimenpiteiden hyväksyttävyyttä tulisikin lähtökohtaisesti ja mahdollisuuksien mukaan arvioida jo ennen toiminnan aloittamista, kun päätöstä pakkokeinon käytöstä valmistellaan (HE 217/2022 vp, s. 55, ks. myös HE 222/2010 vp, s. 340–341). Sekä 28 §:n 2 momentissa ja 29 §:n 1 momentissa on kyse toimivaltuussäätelyn muotoon kirjoitetusta säännöksistä, jotka sääntelevät sitä, mitä peitetoimintaa suorittava poliisimies saa säännöksissä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä (HE 217/2022 vp, s. 55).

Osallistuvan tietolähdetoiminnan osalta lähtökohtana on pidettävä sitä, että mikäli tietolähde toimisi toisin kuin hänet on ohjeistettu tekemään esimerkiksi kuljettamalla kiellettyä ainetta suunniteltua suuremman erän, kuljettamalla olennaisesti vaarallisempaa ainetta taikka ryhtymällä myymään siirrettäväksi tarkoitettua erää, taikka muuten perustuen omaan harkintaansa ja päätökseen osallistuisi toimintaan, hän olisi rikosoikeudellisessa vastuussa toimistaan. Näissä tilanteissa rikosvastuun mahdollisessa rajaamisessa sovellettaisiin rikoslain 4 luvun vastuuvapausperusteita koskevaa sääntelyä (kieltoerehdys, oikeuttamisperusteet, anteeksiantoperusteet). Esimerkiksi aineiden määrän ja laadun (vaarallisuuden) osalta ei välttämättä ole ennakolta riittävän täsmällistä tietoa. Toisaalta on huomioitava, että ohjauksen vastainen toiminta voi valvonnasta huolimatta paljastua vasta pitkän ajan kuluttua (esim. laboratorionäytteistä).

Joka tapauksessa selvää on, että osallistuvan tietolähteen käyttäminen tulisi perustua ennakolta tarkoin suunniteltuun ja ohjattuun PTR-viranomaisen toimintaan. Mikäli tarkoin ennakoitu, suunniteltu ja ohjattu tietolähteen osallistuva toiminta ei olisi mahdollista, keinoa ei saisi käyttää. Toisaalta syytä on myös ottaa huomioon mahdolliset tilanteet, joissa viranomaisen päätöksenteko ja toimivaltuuden käytön suunnittelu joudutaan tekemään nopealla aikataululla operatiivisesta tilanteesta johtuen. Tosin näissäkin tilanteissa ei poistu suunnitellun ja ohjatun viranomais-toiminnan vaatimus. Toiminnan tulisi siten aina perustua PTR-viranomaisen harkinta- ja päätösvaltaan – sikäli kuin kyse ei ole tietolähteen suostumukseen

liitännäisestä harkinta- ja päätöksentekovallasta – eikä tietolähteen oman toiminnan osalta tulisi lähtökohtaisesti olla juurikaan itsenäistä toimivaltaa sikäli kuin voidaan kuitenkin varmistaa tietolähteen turvallisuus. PTR-viranomaisen ohjeiden vastainen toiminta tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti olla edelleenkin rikosoikeudellisesti rangaistavaa, mikäli se täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön.

Esityksessä arvioidaan, että tietolähdetoiminnassa tietolähteen toiminta ei ole perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkista hallintotehtävää, julkisen vallan käyttöä tai merkittävää julkisen vallan käyttöä. Täten myöskään tietolähteeseen ja hänen toimintaansa ei liity virkavastuuta. Tietolähdetoiminnassa on kyse PTR-viranomaisen toimivaltuudesta, joka puolestaan on perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkisen vallan käyttöä ja johon ulottuu virkavastuu (ks. myös säätämisyjärjestysperustelut).

Edellä mainitusti osallistuvassa tietolähdetoiminnassa olisi myös kyse viranomaisten harkinta- ja päätöksentekovaltaan perustuvasta toimivaltuuksien käytämisestä. Osallistuvan tietolähteen toimet olisivat jokaisessa tilanteessa ainoastaan PTR-viranomaisen toimivaltuuksien käyttöön liittyviä, luonteeltaan avustavia toimia, joissa ei kuitenkaan olisi kyse julkisesta hallintotehtävästä tai julkisen vallan käytämisestä. Myös virkavastuun osalta kyse olisi yksinomaan toimivaltuutta käyttävälle viranomaiselle kuuluvasta vastuusta, joka ei itsenäisenä vastuuna ulottuisi itse tietolähteeseen, vaan osallistuvan tietolähteen käyttö sisältyisi kokonaisuudessaan viranomaisen toiminnan kattavaan virkavastuuseen.

Rikosprovokaatio

Oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kytkeytyvät näkökulmat korostuvat erityisesti arvioitaessa osallistuvan tietolähteen käyttöä rikosprovokaation näkökulmasta. Rikosprovokaation kieltö tulee arvioida itsenäisesti suhteessa rikoslain 5 luvun 5 §:ssä säänneltyyn yllytykseen. Rikosprovokaation kieltö kohdistuu erityisesti virkamiehiin ja siitä on säännelty pakkokeinolain 10 luvun 28 §:ssä, poliisilain 5 luvun 29 §:ssä ja poliisilain 5 a luvun 19 §:ssä. Säännösten mukaan peitetointia suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen. Pakkokeinolain esitöiden mukaan "[r]ikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikoksiin tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikoksiin" (HE 222/2010 vp, s. 348). Vastaavasti todetaan poliisilain esitöissä (HE 224/2010 vp, s. 126).

Olennaista on joka tapauksessa havaita, että kyse on viranomaiseen kohdistuvasta velvoitteesta, mikä käsillä olevassa asiayhteydessä tarkoittaa sitä, että PTR-viranomaisen tulisi suunnitella ja ohjeistaa osallistuvan tietolähteen toiminta siten, ettei tämä osana keinon käyttöä tekisi aloitetta rikoksen tekemiseen. Sinänsä on mahdollista, että huolellisesti sallitun riskin puitteissa toimittaessakin tapahtuisi rikosprovokaatio, mutta tällainen tilanne tulisi arvioitavaksi ensisijaisesti hyödyntämiskieltojen eikä virkavastuun tai ylipäätään toimivallan käytön moitittavuuden kannalta. Jos virkamies sitä vastoin on ottanut kielletyn tai ennakolta hankalasti hallitsemattoman riskin rikosprovokaation tapahtumisesta ja rikosprovokaatio tapahtuu, vastaisi hän yksin tapahtuneesta virheestä, jos tietolähde on toiminut ohjeiden ja käskyjen mukaisesti.

Kotimaisessa oikeuskäytännössä ainakin Helsingin hovioikeuden 15.12.2021 antamassa ratkaisussa (R 20/1689, 21/153909) on otettu kantaa tietolähteen käyttöön tässä esityksessä ehdotettuun liittyen ja suhteessa rikosprovokaatioon kuvatulla tavalla. Tapauksessa oli kyse todisteiden hyödyntämiskiellosta huumausaineiden maahantuontia koskeneessa tapauksessa, jonka esitutkinnassa Alankomaissa oli ollut mukana ”rikollinen siviilisoluttautuja”. Alankomaissa oli tehty myös poliisin peitetoimintaa. Hovioikeuden ratkaisun liitteenä olevasta käräjäoikeuden ratkaisusta ilmenee, että rikollisen siviilisoluttautujan rooli näytti rajoittuneen poliisisoluttautujan ja erään vastaajan esittelyyn sekä huumausainelastin kuljettamiseen Alankomaista Saksan rajalle.

Hovioikeus katsoi, että todisteet oli hankittu lainvastaisesti, koska ne oli saatu käyttämättä oikeusapumenettelyä ja tutkintamenetelmällä, joka ei ole Suomen lain mukaan sallittu. Todisteita ei määrätty hyödyntämiskieltoon, koska kysymys oli toisessa Euroopan Unionin jäsenvaltiossa käytössä olevasta tutkintamenetelmästä. Todisteita ei määrätty hyödyntämiskieltoon myöskään rikosprovokaatioväitteen perusteella. Tältä osin hovioikeus totesi, että ”[k]äräjäoikeuden selostamin tavoin esitutkintaviranomainen tai sen puolesta toimiva ovat esitetyn selvityksen mukaan liittyneet jo meneillä olevaan toimintaan. Asiassa saadusta selvityksestä ei myöskään ilmene, että esitutkintaviranomainen tai sen puolesta toimiva välillä olisivat vaikuttaneet N:n tahdonmuodostukseen.” Hovioikeus viittasi myös rikosprovokaatiota koskeviin käräjäoikeuden tuomion perusteluihin, joissa on hyödyntämiskiellon osalta todettu, että huumausaineen määrä, laatu, kuljetuksen hinta ja maksujärjestelyt ovat joko olleet suunniteltuna ennen rikollisen siviilisoluttautujan mukaantuloa tai niistä on päättäneet muut tahot. Käräjäoikeuden ratkaisun, jonka hovioikeus hyväksyi perusteluineen, mukaan ”[r]ikos ei siten ole käynnistynyt poliisin aloitteesta, vaan poliisi on liittynyt mukaan jo meneillään olevaan rikolliseen toimintaan, joka olisi toteutunut ilman viranomaisten myötävaikutusta.” Vastajiin ei ollut kohdistunut rikosprovokaatiota.

Tietolähdetoiminnassa erityisesti ohjatun ja osallistuvan tietolähteen käyttö sisältää riskin rikosprovokaatiosta. Niin sanotussa tavallisessa tietolähdetoiminnassa riski on vähäisempi, sillä kyse siinä on passiivisesta tietojen vastaanottamisesta ja toimivaltaisen viranomaisen toiminnan suuntaamisesta. Voimassa olevasta tietolähdetoimintaa koskevasta sääntelystä ei säädöstekstitasolla nimenomaisesti ilmene rikosprovokaatiokiello, mutta pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentin mukaan muun ohella ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Rikosprovokaatiokiello ilmenee siten lain esitöistä (HE 222/2010 vp s. 348), joissa EIT:n oikeuskäytäntöön viitaten todetaan, että rikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikoksiin tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikoksiin ks. esim. *Vanyan v. Venäjä* 15.12.2005 ja *Ramanauskas v. Liettua* 5.2.2008).

Perusteltuna pidetään, että osallistuvan tietolähteen säännöksistä ilmenisi rikosprovokaatiokiello. Vaikka edellä mainitusti rikosprovokaatiokiello koskee myös ohjattua käyttöä, osallistuvan tietolähteen käytön osalta pidetään perusteltuna myös erikseen nimenomaisesti säättää siitä, että toimivaltuuden käyttö on sallittua, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide (esimerkiksi aineen tai esineen kuljettaminen) tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta. Tämä katsotaan myös riittäväksi EIT:n oikeuskäytännön kannalta, jossa korostetaan toimintaan liittyvien rajojen selvyttä suhteessa rikosprovokaatoriskisiin (ks. esim. *Bannikova v. Venäjä* 4.11.2010, kohta 35 ja siinä viitattu ratkaisu).

2.3.2.4 Ylimääräisen tiedon käyttäminen ja ampuma-aserikos (EV 305/2022 vp)

Yleistä

Eduskunta on vastauksessaan EV 305/2022 vp hallituksen esitykseen pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamiseksi (HE 217/2022 vp) muun ohessa hyväksynyt lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää ja arvioi ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää ja tuo selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman pian.

Mainittua hallituksen esitystä koskevasta lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 30/2022 vp käy ilmi, että valiokunnan asiantuntijakuulemisessa esitettiin myös ampuma-aserikoksen lisäämistä niiden rikosten listaan, joiden osalta ylimääräistä tietoa voidaan käyttää. Tätä on perusteltu muun muassa laittomien

ampuma-aseiden määrän huomattavalla lisääntymisellä. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan olennaista uusia perusterikoksia harkittaessa on arvioitava, ovatko lisättäviksi ehdotetut rikokset vakavuusasteeltaan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin rinnastuvia ja täyttävätkö ne perustuslain 10 §:n 4 momentissa asetetut vaatimukset yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavista rikoksista. Mietinnön mukaan valiokunnan saaman selvityksen perusteella voidaan arvioida, että rikoslain 41 luvun 1 §:ssä rangaistavaksi säädetty ampuma-aserikos pitää sisällään varsin monenlaisia tekemuotoja. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi ampuma-aselaissa säädetyn pakkausmerkinnän tekemistä koskevan velvollisuuden laiminlyöminen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ampuma-aserikos ei siksi vakavuudeltaan vaikuttaisi ainakaan kaikilta osin rinnastuvan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin. Epäselvää vastaavasti on, täyttäisikö ampuma-aserikos kaikilta osin perustuslain 10 §:n 4 momentissa asetetut vaatimukset yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavista rikoksista. Mietinnön mukaan on syytä viivytyksettä selvittää ja arvioida ampuma-aserikoksen lisäämistä rikoksiin, joiden selvittämisessä ylimääräistä tietoa voidaan käyttää, sekä tuoda selvityksen perusteella tarvittavat lainmuutokset eduskunnan käsiteltäviksi mahdollisimman pian.

Pakkokeinolain 10 luvun 55 §:n mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu. Luvun 56 §:ssä taas säädetään ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Pykälän 2 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin momentissa tarkoitettusta rikoksesta.

Ennen lokakuussa vuonna 2023 tulleita pakkokeinolain muutoksia momentissa mainitut perusterikokset oli sisällytetty säännökseen hallituksen esityksen HE 14/2013 vp eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 66/2010 vp, s. 10, PeVL 32/2013 vp, s. 5–7). Perustuslakivaliokunta on tuolloin pitänyt välttämättömänä, että edellytyksenä oleva enimmäisrangaistusraja on korkeampi kuin kaksi vuotta vankeutta. Estettä ei perustuslakivaliokunnan mukaan ole kuitenkaan ollut sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisia-kin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin ja jotka täyttävät tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa asetetut vaatimukset. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tuollaisina rikoksina erityisesti

momentissa nykyään lueteltuja rikoksia sekä rikoslain 25 luvun 3 b §:n mukaista laitonta adoptiosuostumuksen hankkimista, jonka lakivaliokunta on kuitenkin jättänyt pois momentista (PeVL 32/2013 vp s. 7, LaVM 17/2013 vp s. 7).

Hallituksen esityksellä HE 217/2022 vp ehdotettiin 56 §:n 2 momenttiin lisättäväksi seuraavat kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevat rikokset: lahjuksen antaminen, lahjominen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virkaseman väärinkäyttäminen ja huumausainerikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksiin ei ehdotettu tehtäväksi muutoksia. Lisäksi hallituksen esityksellä HE 105/2023 vp pykälän 2 momentin 9 kohtaa ehdotettiin muutettavaksi niin, että se koskisi myös ehdotettua Euroopan unionin varojen väärinkäyttöä.

Hallituksen esityksen HE 217/2022 vp mukaisten ehdotusten osalta perustuslakivaliokunta toisti aikaisemman kantansa, jonka mukaan estettä ei ole sille, että ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin ja jotka täyttävät perustuslain 10 §:ssä luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoittamiselle asetetut vaatimukset (PeVL 32/2013 vp, s. 7/I, PeVL 98/2022 vp kohta 18). Valiokunta ei kuitenkaan pitänyt ehdotettuja laajennuksia pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin sääntelyyn perustuslain 10 §:n kannalta asianmukaisina, sillä se on suhtautunut pidättyvästi ylimääräisen tiedon käytön sallimiseen sellaisten rikosten selvittämisessä, joista säädetty ankarin rangaistus on vähemmän kuin kolme vuotta vankeutta, ja valiokunnan lausunkäytännön valossa lievemmin rangaistavien rikosten ottaminen sääntelyn piiriin on siten poikkeuksellista (PeVL 98/2022 vp, kohta 19). Perustuslakivaliokunta ei aikaisemmin ole pitänyt ongelmattomana sääntelyä, joka olisi merkinnyt ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista sellaisten rikosten selvittämisessä, joista käytännössä useimmiten seuraa vain sakkorangaistus (PeVL 32/2013 vp, s. 7/I), ja katsoi, että lakivaliokunnan tulee vielä tätä taustaa vasten arvioida tarkasti kyseiseen 2 momenttiin ehdotettujen rikosten lisäämisen perusteltavuutta (PeVL 98/2022 vp, kohta 20).

Lakivaliokunta puolestaan kiinnitti huomiota siihen, että perustuslakivaliokunta ei esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 98/2022 vp, s. 4—5) ole tarkemmin eritellyt, mitä esitetyistä laajennuksista se pitää erityisesti ongelmallisena, tai esittänyt perusteluja tälle. Valiokunnan lausunnon mukaan esityksen valiokuntakäsittelyssä on huomiota kiinnitetty erityisesti huumausainerikosta koskevaan lisäehdotukseen ja sen perusteltavuuteen sekä tältä osin muun muassa siihen, että huumausainerikoksen tunnusmerkistön alaisten tekojen kirjo on melko laaja

ja joissain tapauksissa kyse voi olla esimerkiksi melko pienimuotoisesta huumausaineen kasvattamisesta. Toisaalta huumausainerikoksen lisäämistä säännökseen on pidetty perusteltuna (LaVM 30/2022 vp, s. 14).

Myös hallintovaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa (HaVL 37/2022 vp, s. 2—3) pitänyt perusteltuna, että ylimääräistä tietoa voidaan esityksen mukaan käyttää nykyistä useamman rikoksen selvittämisessä (esim. huumausainerikos). Valiokunta katsoi, että asian arvioinnissa huomiota on syytä kiinnittää myös siihen, että jo voimassa oleva perusterikoslusta sisältää sinällään rikosnimikkeitä, joiden sisällä voi olla varsin monentasoisia tekoja ja myös paljon käytännössä sakolla rangaistavia tekemuotoja.

Lakivaliokunta katsoi lopulta kokonaisuutena, että kaikkien hallituksen esityksessä mainittujen rikosten sisällyttäminen ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin listaan on hyväksyttävissä. Valiokunta piti kuitenkin perustuslakivaliokunnan huomioiden valossa tärkeänä, että ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevien muutosten vaikutuksia ja kohdentumista vakavuusasteeltaan erilaisiin rikoksiin seurataan ja tarvittaessa tarkastellaan sääntelyn muutostarpeita (eduskunnan lausuma 2, EV 305/2022 vp).

Sääntelytarpeen arviointi

Nykyään käytännössä haasteeksi on osoittautunut se, että ampuma-aserikos ei sisälly ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan rikoslistaan. Käytännössä on usein ilmennyt haasteena esimerkiksi tilanne, jossa törkeää huumausainerikosta koskevassa tilakuuntelussa on tullut tieto siitä, että hotellihuoneessa käsitellään ampuma-asetta tai keskustellaan ampuma-aseen hallussapidosta tai sijainnista. Ampuma-aserikoksesta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta, eikä ampuma-aserikos ole esimerkiksi teknisen kuuntelun listarikos. Tällaisessa tapauksessa teknisellä kuuntelulla (PKL 10:16) saatua tietoa ei saa käyttää esitutkinnassa näyttönä, eikä tämän tiedon perusteella ole mahdollista avata rikosilmoitusta ampuma-aserikoksesta. Tällöin ei myöskään ole mahdollista tehdä esimerkiksi paikanetsintää hotellihuoneeseen tai tehdä henkilöntarkastusta huoneesta poistuville henkilöille, vaan poliisi joutuu seuraamaan toimintaa sivusta. Huomioiden laittomien ampuma-aseiden vaarallisuus sekä tahtotila saada laittomat ampuma-aseet pois kaduilta ja rikollisilta, on tilanne tältä osin poliisille hankala.

Tietoa saadaan käyttää ainoastaan rikosten estämiseksi tai toiminnan suuntaamiseksi. Käytännössä vaihtoehtona on tehdä tiedonhankintaa rikosten estämiseksi, mutta ampuma-aserikoksen kahden vuoden maksimikynnys asettaa tiukat rajoitteet salaisten tiedonhankintakeinojen käytölle. On syytä huomioida, että

ampuma-aserikoksen tunnusmerkistö täyttyy tosiasiaa jo silloin, kun ampuma-asetta pidetään hallussa. Mikäli tietoa käytetään poliisin toiminnan suuntaamiseksi, ei tietoa voida käyttää pakkokeinojen perusteena.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, että ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn arvioinnissa on syytä ottaa huomioon yhtäältä perustuslaissa turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja ja toisaalta tämän oikeuden tietynasteista rajoittamista puoltavat vakavien rikosten selvittämistä ja rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuteen liittyvät hyväksyttävät ja yhteiskunnallisesti painavat perusteet. Perustuslakivaliokunta on arvioinut, että kahden vuoden enimmäisrangaistusvaatimus toisi sääntelyn piiriin useita sellaisia rikoksia, joita ei voida pitää tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantavina rikoksina (PeVL 32/2013 vp s. 6–7). Perustuslakivaliokunta on toisaalta toistuvasti katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin (HE 309/1993 vp s. 54, PeVL 2/1996 vp s. 2, PeVL 32/2013 vp s. 3, PeVL 33/2013 vp s. 3, ks. myös HE 217/2022 vp s. 57).

Huumausainerikosten tavoin ampuma-aserikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Tämän ja edellä todetun johdosta perusteltuna pidetään, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös ampuma-aserikoksen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle.

2.3.2.5 Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin rikostorjuntalakien yhteensovittaminen

Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen soveltamisalasta. Pykälän 1 momentissa säädetään niistä salaisista pakkokeinoista, joita voidaan käyttää esitutkinnassa eli rikoksen selvittämiseksi salassa niiden kohteilta. Lisäksi 1 momentin mukaan näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Toisin sanoen pakkokeinolain 10 luvussa säädetään yksinomaan rikoksen selvittämiseksi käytettävistä salaisista pakkokeinoista, kun taas mainituissa muissa laeissa pääosin säädetään vastaavanlaisista keinoista rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Tämä on selvä jaottelu eri toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuus-sääntelyn kannalta (ks. myös HE 222/2010 vp, s. 314).

Mainitun 1 §:n 2 momentissa tarkennetaan 1 momentissa säädettyä soveltamisalaa poliisin sekä rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaisten suhteen. Kyseisen 2 momentin mukaan mitä pakkokeinolain 10 luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen tai esitutkintavirkamiehen oikeudesta käyttää pakkokeinoja, koskee peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta poliisin lisäksi rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään. Tullin oikeudesta käyttää peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä tullirikoksen esitutkinnassa säädetään rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa. Tullirikoksen esitutkinnassa suoritettavan peitetoiminnan ja valeoston toteuttaa poliisi Tullin pyynnöstä. Keskusrikospoliisin päällikön päätöksellä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa myös salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies. Rajavartiolaitoksen oikeudesta käyttää yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen esitutkinnassa säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Keskusrikospoliisin päällikön päätöksellä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi toteuttaa salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

Selostetun 2 momentin osalta sääntelyä koskevat rajaukset ja muissa laeissa säädetty toimivaltuusperusteet vaikuttavat selvärajaisilta siten, että pakkokeinolaissa säädetään keinoista rikoksen selvittämiseksi ja poliisin sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeissa säädetään pääosin keinoista rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja vaaran torjumiseksi. Tämä jako on lähtökohtaisesti selvä pakkokeinolain ja poliisilain osalta, mutta epäjohdonmukaisuuksia ja päällekkäistä sääntelyä vaikuttaisi olevan suhteessa keinojen käytöstä säädettyyn Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeissa ottaen huomioon myös sotilasviranomaisten toimivaltuus-sääntely siltä osin kuin siitä säädetään erikseen muualla.

Tullin osalta mainittu epäjohdonmukaisuus koskee Tullin rikostorjunnasta annetun lain 3 lukua. Luvun 1 §:n 2 momentin mukaan salaisten pakkokeinojen käytöstä tullirikosten selvittämiseksi säädetään pakkokeinolain 10 luvussa, jollei Tullin rikostorjuntalaeissa toisin säädetä. Pääsääntönä yhtäältä on, että rikosten selvittämiseksi käytettävistä salaisista pakkokeinoista säädetään pakkokeinolain 10 luvussa, mutta

toisaalta jäljempänä luvussa keinokohtaisesti säädetään keinojen käyttämisestä tullirikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi. Esimerkiksi peiteltyyn tiedonhankinnan päättämisen (12 §), peitetoiminnan ja toteuttamisen (23 §:n 2 ja 3 momentti sekä 24 §) ja valeoston (32 §:n 2 momentti, 33 § ja 34 §) osalta säädetään sekä tullirikoksen estämiseksi että sen selvittämiseksi. Toisaalta näiltä osin huomioitavaksi tulee myös pakkokeinolain 10 luvun vastaavia keinoja koskevat säännökset.

Rajavartiolaitoksen osalta epäjohdonmukaisuus puolestaan koskee Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvussa ainakin yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, sen edellytyksiä ja toteuttamista (34 a §:n 2 momentti ja 34 b §), yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamista (34 g §:n 2 momentti), yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa ja sen edellytyksiä (34 g §:n 2 momentti), yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toimittamista (34 i §) ja tietolähdetoimintaa ja tietolähteen ohjatun käytön edellytyksiä (36 §:n 1 momentti).

Sanottu lähtökohtainen epäjohdonmukaisuus ja mahdollinen päällekkäinen sääntely on suhteutettava pakkokeinolain 10 luvussa säädettyyn, erityisesti koskien 1 §:n 2 momenttiin ja esimerkiksi suhteessa ohjatun tietolähteen käyttöä. Momentin mukaisesti pakkokeinolain 10 luvussa säädetty tietolähteen ohjattu käyttö koskisi ainoastaan poliisia, vaikka luvun 40 §:ssä säädetään Tullin osalta ohjatun tietolähteen käytöstä päättämiseksi tullirikoksen selvittämiseksi (sama koskee Rajavartiolaitosta). Epäjohdonmukaisuus on myös suhteutettava yleisesti siihen, että tarvitseeko 10 luvussa vielä erikseen säätää tietyistä salaisista pakkokeinoista Tullin ja Rajavartiolaitoksen suhteen sikäli kuin edellä mainituista rikosten-
torjuntalaeista poistettaisiin epäjohdonmukaisuudet ja päällekkäinen sääntely koskien rikosten selvittämiseksi. Toisin sanoen kyse olisi siitä, että pakkokeinolain 10 lukuun lisättäisiin keinokohtaisesti sääntelyä muiden esitutkintaviranomaisten kuin poliisin oikeudesta käyttää tiettyjä salaisia pakkokeinoja, joista säädellään kyseisissä rikostorjuntalaeissa rikoksen selvittämiseksi.

Edellä mainitun perusteella selväksi arvioidaan tietynasteinen epäjohdonmukaisuus ja päällekkäinen sääntely Tullin sekä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeissa salais-
ten pakkokeinojen osalta rikoksen selvittämiseksi suhteessa pakkokeinolain 10 lukuun. Tietyiltä osin samat huomiot voivat koskea sotilasviranomaisia, joiden osalta 1.12.2025 tulevat voimaan uudet säännökset rikostorjunnasta puolustusvoimissa (89/2025). Perusteltuna pidetään, että salaisista pakkokeinoista säädetään yksinomaan pakkokeinolain 10 luvussa kaikkien toimivaltaisten esitutkintaviranomaisten kannalta ja salaisista tiedonhankintakeinoista kunkin viranomaisen osalta niitä koskevissa erityislaeissa, joskin tietynlaiset päällekkäiset sääntelyt viittauksineen voivat olla tarkoituksenmukaisia.

Edellä jaksossa 2.1 todetusti perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt yleisesti huomiota siihen, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle on ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin, [...] ja osittaismuutokset ovat omiaan vaikeuttamaan kokonaiskuvan saamista esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännöstä ja sen vaikutuksista. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että pakkokeinotoimivaltuuksien toimivuudesta, hyväksyttävyydestä ja välttämättömyydestä olisi syytä tehdä kattava selvitys (PeVL 98/2022 vp, kohdat 1–3). Tässä esityksessä ehdotetaan uusia salaisia pakkokeinoja rikoksen selvittämiseksi ja muutokset koskevat johdonmukaisesti poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta.

Esityksessä pidetään perusteltuna edellä mainittujen epäjohdonmukaisuuksien ja päällekkäisten sääntelyiden korjaamista tarpeellisilta osin. Muutostarvetta pidetään puhtaasti teknisenä sääntelyiden selventämisenä eikä kyse olisi lainkaan voimassa olevien toimivaltuuksien laajentamisesta.

Edellä kuvattu muutostarve on tullut esille valmistelun loppuvaiheessa, minkä vuoksi tarkoituksenmukaista mainittujen rikostorjuntalakien muutostarpeiden tarkempaa arviointia ei ole voitu tehdä. Koska kyse olisi ainoastaan teknisestä rikoksen selvittämistä koskevan toimivaltuusääntelyn selkeyttämisestä, perusteltuna ja mahdollisena pidetään tarvittavien muutosten tekemistä esityksen jatkovalmistelussa lausuntokierroksen jälkeen.

3 Tavoitteet

3.1 Johdanto

Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti varmistaa, että pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla. Lisäksi esityksessä on arvioitu ja ehdotetaan säädettäväksi salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä. Edelleen ehdotuksien tavoitteena on mahdollistaa nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käyttö vakavaan rikollisuuteen liittyen. Salaisen etsinnän ja ampuma-aserikoksen lisäämistä ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevan perusterikoslistauksen sääntelytarpeen arviointi perustuu myös eduskunnan hyväksymiin lausumiin (EV 305/2022 vp, 3. ja 4. lausuma).

Lisäksi esityksen valmistelusta vastaavan työryhmän asettamispäätöksen mukaan tavoitteena on tarkastella vangitsemisen edellytyksiä koskevia säännöksiä ottaen huomioon ratkaisu KKO 2024:20. Tarkastelun perusteella esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asiaan liittyvää sääntelyä.

3.2 Vangitsemisen edellytykset

Esityksen tavoitteena on selkeyttää pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen edellytyksiä ottaen huomioon kansainvälinen ja kansallinen oikeuskäytäntö. Esityksessä ehdotetaan, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitsemisen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen (esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa. Lisäksi vangitsemisen edellytykseksi ehdotetaan uutta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvaa vangitsemisperustetta.

3.3 Salaiset pakkokeinot

Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla mahdollistetaan nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käyttö vakavien rikosten selvittämiseksi. Muutosten tavoitteena on parantaa toimivaltaisten esitutkintaviranomaisten rikostorjuntakyvykkyyksiä samalla ottaen kuitenkin huomioon pakkokeinojen kohteena olevien perusoikeuksien turvaaminen asianmukaisella tavalla.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Vangitsemisen edellytykset

Pakkokeinolain 2 luvussa säädettyjä vangitsemisen edellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että vangitseminen ei voisi EIT:n kehittyneestä ratkaisukäytännöstä (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016) seuraavat vaatimukset huomioon ottaen perustua enää voimassa olevia vangitsemisen edellytyksiä vastaavasti pelkkään rikoksen vakavuuteen, vaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen (karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa.

Vaikka vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikoksen vakavuudesta riippumatta jonkin erityisen edellytyksen olevan käsillä, ehdotuksen osalta korostetaan tästä huolimatta sitä, että rikoksen vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistuksen pituus olisivat vangitsemisen edellytyksiä koskevassa arvioinnissa merkityksellisiä tekijöitä, jotka voisivat vahvasti osoittaa yhden tai useamman erityisen edellytyksen käsillä oloa. Esityksessä todetusti ylitörkeiden rikosten osalta rikoksen vakavuuden voidaan lähtökohtaisesti katsoa muodostavan jo vahvan perustan vangitsemiselle, eikä karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaarasta edellytettäisi yhtä vahvaa selvitystä kuin lievempien rikosten kohdalla (ks. myös KKO 2024:20, kohta 41).

Esityksessä ehdotetaan lisäksi täydennettäväksi vangitsemisen edellytyksiä uudella vangitsemisperusteella, joka tulisi sovellettavaksi, kun rikoksesta epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella olisi syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättämisensä vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta (ns. YJT-peruste). Perusteen soveltaminen ehdotetaan rajattavaksi vain ylitörkeisiin rikoksiin, kun rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus olisi vähintään kaksi vuotta vankeutta. Sanotulle perusteelle on löydettävissä tukea EIT:n oikeuskäytännöstä (ks. *Letellier v. Ranska* 26.6.1991 ja *J.M. v. Tanska* 13.11.2012).

Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvaa vangitsemisperustetta voisi soveltaa ensinnäkin, kun olisi syytä epäillä rikoksesta epäillyn aiheuttavan vapaana ollessaan vakavaa häiriötä tai jonkun henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvaa vaaraa. Arvioinnissa keskeisessä asemassa olisivat

erityisesti rikoksesta epäiltyyn liittyvät seikat, kuten tämän käyttäytyminen, epäiltyä rikosta seurannut mielentila tai yhteydet rikollisjoukkoon, sekä epäiltyyn rikokseen liittyvät tekijät, kuten teon kohdistuminen puolustuskyvyttömään henkilöön.

Toisaalta vangitsemisperuste voisi tulla sovellettavaksi myös, kun rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä johtuvan yleisen reaktion vuoksi olisi syytä epäillä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantuvan. Vangitsemisperuste saisi käyttöalaa yleiseen reaktioon liittyen tilanteissa, joissa epäillyn rikoksen vakavuus ja sen yhteiskunnallinen vaikutus olisivat poikkeuksellisia, ja joissa rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen heikentäisi huomattavasti rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta.

4.1.2 Salaiset pakkokeinot

4.1.2.1 Johdanto

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusia salaisia pakkokeinoja ja laajennettavaksi ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa perusterikoslistausta. Esityksessä myös ehdotetaan säädettävän salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä.

4.1.2.2 Salainen etsintä

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinolain 10 luvussa salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä (jäljempänä myös *salainen etsintä tai salainen paikkaan kohdistuva etsintä*). Kyse on perustavanlaatuisista muutosehdotuksista ja esitutkintaviranomaisten rikostutkintatoimivaltuuksien laajentamisesta. Salaisen kotietsinnän osalta kyse on myös merkityksellisestä sääntelystä perustuslain 10 §:ssä turvatun kotirauhan suojan kannalta. Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti lähes poikkeuksettomana pääsääntönä on toimittamishetken sidottu ilmoitusvelvollisuus etsinnän osalta eli nyky-sääntelyn puitteissa rikostutkinnan kohdehenkilöltä salassa tehtävä koti- tai paikanetsintä ei ole sallittua.

Ehdotettu salaista paikkaan kohdistuvaa etsintää koskeva sääntely vastaisi perusosiltaan ja määritelmiltään soveltuvin osin sitä, mitä pakkokeinolain 8 luvussa säädetään koti- ja paikanetsinnästä ja erityisestä kotietsinnästä. Eroavaisuudet 8 luvussa säädettyyn liittyisivät pääosin siihen, että esityksessä ehdotetut etsinnät toimitettaisiin kohdehenkilöiltä salassa ja niiden käyttö olisi rajattu rikoksen vakavuuteen tai erikseen säädettyihin perusterikoksiin.

Edellä jaksossa 2.2.3.1 on käsitelty etsintöihin liittyvää nykytilaa ja arvioitu uusien toimivaltuuksien tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä tehokkaan rikostorjunnan tosiasiallisten tarpeiden kannalta ottaen huomioon kuitenkin perusoikeuksien turvaaminen. Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän sääntelytarpeen arviointi ei ole uusi asia. Sääntelyn arviointitarve on huomattu jo jonkin aikaa sitten ja vuodesta 2022 lähtien sääntelyn arviointitarve on huomioitu myös eduskunnan toimesta (ks. tarkemmin EV 305/2022 vp, lausuma 4) ja hallitusohjelmassa (s. 180).

Esityksessä ehdotetaan, että salaista koti- ja paikanetsintää saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Salaisesta koti- ja paikanetsinnästä päättäisi tuomioistuimien salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Kiiretilanteissa tulisi kyseeseen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta. Salaisesta erityisesti kotietsinnästä päättäisi tuomioistuimien salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

Salaisen kotietsinnän (ml. salainen erityinen kotietsintä) käyttö olisi sidottu pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n mukaisiin telekuuntelun peruserikoksiin. Salaisen paikanetsinnän käyttö puolestaan olisi sidottu pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n mukaisen teknisen kuuntelun perustekynnykseen ja -rikoksiin. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että salaisen etsinnän yhteydessä haltuunottaminen ja jäljentäminen olisi mahdollista.

Tuomioistuimen etu- ja jälkikäteisvalvonnan lisäksi oikeusturvan ja salaisten etsintöjen asianmukaisen toimittamisen varmistamiseksi esityksessä ehdotetaan julkisen asiamiehen instituution liittämistä salaisen kotietsinnän käsittelyä koskevaan menettelyyn tuomioistuimessa. Salaisen erityisen kotietsinnän osalta lisäksi säädettäisiin etsintävaltuutetun osallistumisesta etsintään – joko fyysisesti tai reaaliaikaisesti videon välityksellä – huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu tietoon, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Esityksessä lisäksi ehdotetaan laajaa velvollisuutta tallentaa teknisellä laitteella toimitettu salainen etsintä. Lisäksi etsinnästä olisi laadittava pöytäkirja. Salaisen etsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n mukaisesti.

4.1.2.3 Osallistuva tietolähde

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinolain 10 luvussa osallistuvan tietolähteen käytöstä. Kyse on perustavanlaatuisista muutosehdotuksesta ja PTR-viranomaisten rikostutkintatoimivaltuuksien laajentamisesta. Voimassa oleva sääntely ei mahdollista osallistuvan tietolähteen käyttöä.

Edellä jaksossa 2.3.2.3 on käsitelty tietolähdetoimintaa koskevaa nykytilaa ja arvioitu uuden toimivaltuuden tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä tehokkaan rikostorjunnan tosiasiallisten tarpeiden kannalta. Osallistuvan tietolähteen käytön sääntelytarpeen arviointi ei myöskään ole uusi asia, sillä sääntelytarvetta on arvioitu aikaisemminkin lainvalmistelussa, viimeksi 1.10.2023 voimaan tulleita pakkokeinolakia koskevia muutoksia valmistelleessa työryhmässä.

Esityksessä ehdotetaan, että osallistuvaa tietolähdettä saadaan käyttää vain, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Ehdotuksen mukaan osana pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä PTR-viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tietolähde saisi osallistua rikolliseen toimintaan esimerkiksi hankkimalla toimitiloja, kuljettamalla henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa muilla näihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää. Lisäksi osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta, tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle, ja avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että osallistuva tietolähde saisi PTR-viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Lisäksi ehdotetaan erikseen säädettäväksi tietolähteen turvaamisesta.

Esityksessä ehdotetusti osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi Keskusrikospoliisin päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tullin tutkimuksen tullirikoksen selvittämiseksi päättäisi Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättäisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston

osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

4.1.2.4 Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämisestä koskeva perusterikokseksi

Esityksessä ehdotetaan, että ampuma-aserikos lisättäisiin pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentissa tarkoitetuksi rikokseksi, jonka osalta ylimääräistä tietoa saatettiin käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Vangitsemisen edellytykset

4.2.1.1 Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotetun perusteella ei arvioida olevan juurikaan viranomaisvaikutuksia. Ehdotetuilla muutoksilla lähinnä selvennettäisiin vangitsemisen edellytyksiä. Muutoksilla ei arvioida olevan vaikutuksia vangitsemistä koskevien tapausten määrään. Myöskään ehdotettavalla uudella perusteella ei arvioida olevan juurikaan vaikutusta käsiteltävien tapausmäärien suhteen, sillä uusi yleiseen järjestykseen tai turvallisuuteen perustuva vangitsemisperuste tulisi säännöskohtaisissa perusteluissa todetusti sovellettavaksi varsin poikkeuksellisissa tilanteissa (ks. tarkemmin säätämisyjärjestystä koskevat perustelut).

Vaikka ehdotuksella ei arvioida olevan erityisiä viranomaisvaikutuksia tai yleisesti vaikutuksia käsiteltävien vangitsemisasioiden määrään, muutoksen myötä arvioidaan mahdolliseksi työmäärän jonkinasteinen lisääntyminen vangitsemisen edellyttäessä rikoksen vakavuudesta riippumatta erityisten edellytysten käsillä olon arviointia ja perustelua. Kokonaisuudessaan vaikutuksen ei kuitenkaan arvioida muuttavan nykytilaa eikä siten aiheuttaen vartenotettavaa lisäystä työmäärällisesti.

4.2.1.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Vangitseminen on perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa keskeisenä perus- ja ihmisoikeutena suojattuun yksilön vapautteen voimakkaasti puuttuva pakkokeino. Esimerkiksi tutkintavankeudesta voi aiheutua vangittavaksi määrätylle erilaisia haittavaikutuksia liittyen muun muassa työ- ja opiskelupaikan tai asunnon menettämiseen taikka sosiaalisten suhteiden ylläpidon vaikeutumiseen.

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla selvennettäisiin ensinnäkin vangitsemisen edellytyksiä saattamalla ne vastaamaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaisia vaatimuksia siten kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vapaudenriistoa koskevaa artiklaa ratkaisukäytännössään tulkinnut. Vaikka rikoksesta epäillyn vangitseminen merkitsee aina perusoikeuspuuttumista, ehdotetun muutoksen katsotaan vahvistavan vangittavaksi vaadittavan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn perusoikeussuojaa, sillä sen seurauksena vangitsemisen erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaisiin rikoksen vakavuudesta riippumatta. Vaikka erityisten edellytysten voidaan lähtökohtaisesti arvioida olevan varsin herkästi käsillä mitä vakavamman rikoksesta on kyse, ehdotetun sääntelyn myötä rikoksesta epäilty saataisiin vangita vain tilanteissa, joissa vangitsemiselle olisi tilanteen mukaan olennaiset ja riittävät perusteet.

Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvan vangitsemisperusteen tarkoitus on ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Vangitsemisperuste on hyväksytty Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä olennaiseksi ja riittäväksi perusteeksi vangitsemiselle (ks. *Letellier v. Ranska* 26.6.1991). Sen lähtökohtana on muiden henkilöiden perusoikeuksien turvaaminen, kun ylitörkeästä rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin käsillä olevien olosuhteiden perusteella vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta. Vangitsemisperuste tulisi säännöskohtaisissa perusteluissa todetusti sovellettavaksi varsin poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa sen käsillä ololle olisi esitettävissä konkreettisia perusteita (ks. enemmän jakso 7.1.1). Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta on huomionarvoista, että vangitsemisperustetta sovellettaessa tulisi huomioida suhteellisuusperiaate sekä kohtuuttoman vangitsemisen kielto.

4.2.2 Salainen paikkaan kohdistuva etsintä

4.2.2.1 Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotettujen uusien toimivaltuuksien arvioidaan olevan erittäin merkityksellisiä viranomaisten rikostorjuntatoimivaltuuksien tehostamisen kannalta. Vaikka kyse on kokonaan uudeltaisesta sääntelystä ja salaisten pakkokeinoimivaltuuksien laajentumisesta, ehdotetulla sääntelyllä ei arvioida olevan merkittäviä viranomaisvaikutuksia.

Jäljempänä jaksossa 11.2 mainitusti talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Toimivaltaisten viranomaisten tulee kuitenkin seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia, ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia, voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa.

Pakkokeinolaki edellyttää esitutkintaviranomaisia kirjaamaan etsinnöistä pöytäkirjan. Laadittujen pöytäkirjojen lukumäärä kuvaa tarkimmin etsintöjen määrää, koska pöytäkirja kirjataan toteutuneesta etsinnästä. Vuonna 2024 poliisi teki yhteensä 13 333 kotietsintää, Tulli puolestaan yhteensä 272 ja Rajavartiolaitos taas 54. Paikanetsintöjä vuonna 2024 tehtiin poliisin toimesta 3 531, Tullin toimesta 143 ja Rajavartiolaitoksen toimesta 26. Lukumäärät ovat pysyneet vuodesta 2020 lähtien samoissa tasoissa lukuun ottamatta poliisin toimesta suoritettuja kotietsintöjä, jotka ovat vuodesta 2022 lähtien nousseet muutamalla tuhannella.

Pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisia asuntokuunteluja poliisin toimesta suoritettiin vuosina 2023 ja 2024 yhteensä 12. Luvun 19 §:n mukaisia teknisiä katseluita (kotirauhan suojaamaan paikkaan, mutta ei vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan) puolestaan suoritettiin poliisin toimesta vuonna 2024 yhteensä 110 (v. 2023: 79, 2022: 50, 2021: 26).

Esityksessä katsotaan, että vuositasolla salaisten kotietsintöjen määrää voisi arvioida suhteessa asuntokuunteluiden ja teknisen katselun määriin. Näin ollen esityksessä arvioidaan, että vuositasolla salaisia kotietsintöjä voisi olla arviolta 0–50. Arvio sisältäisi myös salaiset erityiset kotietsinnät. Salaisia paikanetsintöjä arvioidaan vuositasolla olevan yhteensä noin 0–100.

Esitutkintaviranomaiset

Salaisia etsintöjä suorittavien toimivaltaisten esitutkintaviranomaisten toiminnan kannalta salaisten etsintöjen toimittaminen kaikkine ulottuvuuksineen edellyttää resursseja. Kyse on uudesta toimivaltuudesta, jonka toteuttaminen suunnittelui-
neen ja turvallisuuden varmistuksineen edellyttää panostusta. Kyse ei kuiten-
kaan ole täysin uudesta tutkintakeinosta ja ero 8 luvussa säädettyihin etsintöihin
on sinänsä ainoastaan niiden tekeminen kohdehenkilöiltä salassa ja korkeammat
käyttöedellytykset. Toki tietyssä määrin ensiksi mainittu ero voi olla merkittävä.
Salainen etsintä edellyttää muun ohella työturvallisuuden näkökulmasta erilaista
resurssien käyttöä kuin 8 luvun mukaisissa etsinnöissä. Lisäksi on syytä ottaa huo-
mioon, että salaiset etsinnät myös eroavat toisistaan ja muun muassa kohteen
vaarallisuus, laajuus sekä muut taktiset asiat vaikuttavat kokonaisuudessa. Myös
esityksessä ehdotettu etsinnän laaja tietotekninen tallentamisvelvollisuus edellyt-
tää tietoteknistä panostusta edellyttäen näin myös jossain määrin resursseja.
Sama koskee myös reaaliaikaisen etäyhteyden järjestämistä salaisissa erityisissä
kotietsinnöissä. Muutokset edellyttänevät myös tietojärjestelmien päivittämistä,
josta aiheutuu jonkin verran kustannuksia, esimerkiksi koskien uusia lomakkeita
Salpa-järjestelmässä.

On kuitenkin tärkeä huomioida myös se, että esityksessä arvioidusti salainen paik-
kaan kohdistuva etsintä pakkokeinona voi myös merkittävästikin vähentää tarvetta
käyttää muita pakkokeinolain mukaisia (salaisia) pakkokeinoja, kun tutkintakeinona
salaisen etsinnän avulla toimintaa kyettäisiin kohdentamaan yksityiskohtaisemmin
mahdollistamalla näin tehokkaamman viranomaisresurssien käyttämisen (ks.
myös nykytilan kuvausta koskevat perustelut). Mahdollista on siten muiden perus-
oikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käytön vähentyminen
joko kokonaan tai keinojen käyttämisaikojen lyhentymisen tai keinojen kohteena ole-
van henkilömäärän pienentyminen. Esimerkiksi salainen etsintä pakkokeinona voisi
auttaa kohdentamaan salaisten pakkokeinojen käyttöä tuottamalla tietoa tai näyt-
töä, jonka perusteella myöhemmin tapahtuva tiedonhankinta voidaan kohdistaa
täsmällisemmin rikoksesta epäiltyyn. Näin pystytään vähentämään myös sellaisia
tilanteita, joissa salaisia pakkokeinoja kohdistetaan henkilöihin, joiden liityntä epäil-
tyyn rikokseen osoittautuu myöhemmässä vaiheessa poissuljetuksi.

Mahdollisena ei pidetä ennakolta tarkemmin arvioida taloudellisia vaikutuk-
sia esitutkintaviranomaisten kannalta ottaen huomioon edellä esitetyt arviot
mahdollisista lukumääristä tulevaisuudessa. Tästä riippumatta toimivaltaisten
esitutkintaviranomaisten kannalta arvioitavissa ei ole merkittäviä taloudellisia vai-
kutuksia, ja mahdolliseksi arvioidaan uusien toimivaltuuksien käyttäminen ole-
massa olevien resurssien puitteissa. Kokonaisuudessa on tosin otettava huomioon
henkilöstön eri tasoille annettava tarpeellinen koulutus sekä laillisuusvalvonnan

suuntaaminen esitutkintaviranomaisten hallinnon sisäisessä valvonnassa. Poliisissa valtakunnallisen koulutuksen ja laillisuusvalvonnan laskennallinen henkilötyövuosi-arvio yhdessä jäljempänä kohdassa 4.2.3.1 osallistuvan tietolähteen kanssa voisi olla kaksi (1 htv = 68 000 euroa). Koulutus painottunee erityisesti muutoksien voimaan tuloon mutta edellyttää myös syvempää koulutusta erityisesti etsintöjä toteuttaville henkilöille.

Tuomioistuimet

Ehdotetulla sääntelyllä arvioidaan olevan myös vaikutuksia tuomioistuinten kannalta. Esityksessä ehdotetusti salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittaminen kuuluisi tuomioistuimen etukäteisluvan piiriin lukuun ottamatta kiiretilanteita salaisen koti- ja paikanetsinnän osalta, jolloin kyseeseen tulisi tuomioistuimen jälkikäteisvalvonta. Kyse on siten uusista tuomioistuimen käsiteltäviksi tulevista salaisista pakkokeinoasioista. Osaltaan edellä mainitut viranomaisresurssien tehostamisvaikutukset koskevat myös tuomioistuinkäsittelyitä, mutta ei kuitenkaan välttämättä täysin vastaavissa määrin.

Tuomioistuinten kannalta kyse ei sinänsä olisi uudenlaisesta tehtävästä, sillä nykyisinkin tuomioistuimen etu- ja jälkikäteisvalvonnan piiriin kuuluu useita eri salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja. Kyse olisi kuitenkin uusista tuomioistuimessa käsiteltävistä lupa-asioista, jotka edellyttävät riittäviä henkilöresursseja.

Menettelystä tuomioistuimessa säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 43 §:ssä, jonka mukaan salaista pakkokeinoa koskeva lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasiän käsittelystä. Salaista etsintää koskeva vaatimus olisi otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, asia olisi ratkaistava kiireellisesti ja käsittely voitaisiin pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia ratkaistaisiin kuulematta rikoksesta epäiltyä ja lupa-asiaassa annettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla, mutta päätöksestä saisi ilman määräaikaakaan kannella. Käräjäoikeuksien lisäksi vaikutuksia olisi siten myös hovioikeuksien kannalta.

Salaisen paikanetsinnän osalta menettely tuomioistuimessa vertautuisi todennäköisesti pääsääntöisesti soveltuvin osin esimerkiksi telepakkokeinojen lupa-vaatimusta koskevaan tuomioistuinkäsittelyyn. Näin ollen vaatimusten käsittely tuomioistuimessa voisi tapahtua verrattain jouhevasti eikä merkittäviä resurssi-vaikutuksia viranomaisten osalta sinänsä olisi muutoin kuin uusien asioiden

käsittelmäärä (ks. edellä lukumäärien arvio). Salainen kotietsintä ja salainen erityinen kotietsintä kuitenkin esityksessä ehdotetun mukaisesti poikkeaisivat tästä ja niiden osalta tuomioistuinkäsittely vertautuisi menettelyllisesti asuntokuuntelua koskevaan lupa-asian käsittelyyn.

Esityksessä ehdotetun 44 §:n muutoksen mukaisesti tuomioistuimen olisi määrittävä salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Lisäksi salaisen erityisen kotietsinnän osalta tulee ottaa huomioon mahdollisen sinetöidyn aineiston tuomioistuin-käsittely, joka itsessään edellyttää viranomaisresursseja. Taloudellisia vaikutuksia siten syntyisi myös julkisen asiamiehen ja etsintävaltuutetun palkkioiden suhteen. Pakkokeinolain 8 luvun 10 §:n ja 10 luvun 46 §:n mukaan julkiselle asiamiehelle ja etsintävaltuutetulle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain 17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan palkkioista ja korvauksista.

Salaisiin kotietsintöihin ja salaisiin erityisiin kotietsintöihin liittyviä julkisen asiamiehen tai etsintävaltuutetun palkkioita on hankala etukäteisesti arvioida, mutta karkean arvion mukaan kulut voisivat vuositasolla olla noin 7 500–22 000 euron luokkaa, jos salaisia kotietsintöjä olisi vuositasolla esimerkiksi 10–30. Arvioon sisältyy työtunteja viisi per tapaus (120 euroa/tunti plus arvonlisävero). Toisaalta on myös otettava huomioon salaisten erityisten kotietsintöjen erityisluonteesta johtuvat suuremmat kustannusvaikutukset. Kyseeseen voi tulla erityisen monimutkainen tapaus, joka vaatii enemmän työtunteja kuin edellä arvioitu keskimääräinen työhön käytettävä aika. Näiden tilanteiden osalta julkisen asiamieheen liittyvät kulut voivat yksittäistapauksessa olla suuremmat kuin edellä on arvioitu. Kyse on kuitenkin tapauskohtaisesta tilanteesta eikä näiden erityistapausten lukumäärää tai niihin käytettäviä työtuntimääriä ole mahdollista ennakoita arvioida.

Vaikka edellä mainitusti kyse olisi uusista tuomioistuimessa käsiteltävistä lupa-asioista, resurssivaikutuksia ei arvioida tuomioistuinten kannalta välttämättä merkittäviksi. Arvioidusti eniten lukumäärällisesti olisi salaisia paikanetsintöjä, kun puolestaan salaiset kotietsinnät eivät välttämättä olisi kovin yleisiä. Salaiset erityiset kotietsinnät arvioidaan lukumäärällisesti vuositasolla harvinaisluonteisiksi. Kokonaisuudessa on tosin otettava huomioon myös tarvittava henkilöstön koulutus, joka tosin painottunee enimmäkseen muutosten voimaantumiseen.

Arvioituihin salaisten etsintöjen lukumääriin peilattuna, mikäli työ kohdistuisi käräjätuomarille, tarkoittaisi se käytännössä vuositasolla valtakunnallisesti arviolta yhteensä 1–2 tuomaryövuoden lisäystä. Yhden tuomarin henkilötyövuoden kustannus on arvioitu olevan noin 112 000 euroa, jolloin kustannusvaikutus olisi 112 000–224 000 euroa.

4.2.2.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Esityksessä ehdotetaan säädettävän salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä sekä salaisesta paikanetsinnästä. Ehdotetut uudet tutkintavaltuudet puuttuvat perustuslain 10 §:ssä turvattuun kotirauhan sekä osin myös yksityiselämän suojaan, sillä esitutkintaviranomainen voisi etsinnälle säädettyjen edellytysten täytyessä mennä kotirauhan suojaamaan tilaan, mukaan lukien vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, taikka rikoksesta epäillyn käyttämään varasto-, liike- tai muuhun vastaavaan tilaan tai kulkuneuvoon.

Kotirauhan- ja yksityiselämän suojaan kohdistuva rajoitus ja toimivaltuuden salainen luonne huomioon ottaen salaisen etsinnän eri muotojen käytettävyydelle ehdotetaan asetettavan tiukat edellytykset. Samoin toimivaltuuden käyttö ehdotetaan rajattavan vakaviin rikoksiin, joiden selvittämistä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena puuttua perusoikeutena turvattuihin yksityiselämän ja kotirauhan suojaan (ks. tarkemmin säätämisyjärjestystä koskeva jakso 12.3). Säätelyssä huomioidaan kotirauhan suojaa koskevasta perustuslain 10 §:n 3 momentin kvalifioidusta lakivarauksesta, perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä sekä perustuslakivaliokunnan merkityksellisestä lausuntokäytännöstä seuraavat vaatimukset. Salaiseen etsintään ehdotetaan lisäksi liitettävän vastapainona perusoikeuspuuttumiselle tehokkaat oikeussuojatakeet erityisesti tuomioistuimen etu- ja jälkikäteisluvan, etsinnän videointivelvollisuuden sekä julkisen asiamiehen instituution muodossa (ks. myös enemmän säätämisyjärjestystä koskeva jakso 12.3).

Salaisen etsinnän katsotaan voivan vähentää merkittävästi tarvetta käyttää muita pakkokeinolain mukaisia tutkintavaltuuksia. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten kannalta keskeistä onkin, että vaikka salaisen etsinnän toimittaminen voikin tilanteen mukaan puuttua esimerkiksi kotirauhan suojaan, ehdotetun säätelyn seurauksena muiden perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen käytön vähentyminen joko kokonaan tai ainakin ajallisesti on samanaikaisesti kuitenkin mahdollista.

Yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse. Salaisen etsinnän eri muotojen arvioidaan olevan erittäin merkityksellisiä viranomaisten rikostorjuntatoimivaltuuksien tehostamisen kannalta, mikä osaltaan liittyy tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

4.2.3 Osallistuva tietolähde

4.2.3.1 Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotetun uuden toimivaltuuden arvioidaan olevan erittäin merkityksellinen toimivaltaisten viranomaisten rikostorjuntatoimivaltuuksien tehostamisen kannalta. Vaikka kyse on kokonaan uudeltaisesta sääntelystä ja salaisten pakko-keinoimivaltuuksien laajentumisesta, ehdotetulla sääntelyllä ei arvioida sinänsä olevan merkittäviä viranomaisvaikutuksia.

Esityksessä ehdotetun mukaisesti osallistuvan tietolähteen käyttö olisi mahdollista osana ohjatun tietolähteen käyttämistä. Erona viimeksi mainittuun olisi aktiivisempi toiminta tietolähteenä toimivan henkilön kannalta ja mahdollisuus osallistua sellaiseen toimintaan, joka voi täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön, esimerkiksi aineen tai esineen kuljettaminen paikasta toiseen. Osallistuvan tietolähteen käyttö pakkokeinona voi merkittävästikin vähentää tarvetta käyttää muita pakkokeinoina mukaisia (salaisia) pakkokeinoja, kun tutkintakeinona sen avulla toimintaa kyettäisiin kohdentamaan yksityiskohtaisemmin mahdollistamalla näin tehokkaamman viranomaisresurssien käyttämisen (ks. myös nykytilan kuvausta koskevat perustelut). Mahdollista on siten muiden perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvien salaisten pakko- tai tiedonhankintakeinojen käytön vähentyminen joko kokonaan tai keinojen käyttämisaikojen lyhentymisen tai keinojen kohteena olevien henkilöpiirin pienentyminen.

Tietolähdetoiminta on vakiintunut osa PTR-viranomaisten salaista tiedonhankintaa ja sillä hankitaan tietoa toiminnan suuntaamiseksi, rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi rikoslajineutraalisti. Tietolähdetoiminnassa on käytössä Poliisihallituksen, Tullin valvontaosaston ja Rajavartiolaitoksen esikunnan määräämät vakiintuneet prosessit ja valvontakäytännöt, toiminta on johdettua ja oikeusvarmaa ottaen huomioon myös erillinen laillisuusvalvonta jokaisen toimivaltaisen viranomaisen osalta. Erityisesti toiminnan dokumentointiin ja valvontaan on kiinnitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana huomiota. Tietolähteiden ja heiltä saatavien tietojen määrät eivät ole julkista tietoa mutta yleisellä tasolla voidaan todeta, että pakkokeinona sen tuoma suorituskyky on erittäin merkityksellinen toimivaltaisten viranomaisten tehtävien hoitamisessa. Tietolähteen ohjattu käyttö

on kuitenkin ollut vuosittain vähäistä. Vähäinen käyttö johtuu pääasiassa toimivaltuuden kapea-alaisuudesta käytännön toiminnassa suhteessa nykysääntelyn rajoituksiin (ks. tarkemmin nykytilan kuvausta koskevat perustelut).

Vaikka tietolähdetoiminta ja ohjatun tietolähteen käyttö toimintamenettelyineen on vakiintunutta, osallistuvan tietolähteen käytössä olisi kyse uudenlaisesta menettelystä ottaen huomioon henkilöstön koulutustarve, operatiiviset toiminta- ja menettelytarpeet sekä erityisesti tietolähteenä toimivan henkilön korostunut suojaamistarve. Kyse olisi myös ehdotetun pakkokeinon käyttämisestä pääsääntöisesti vakavaan rikollisuuteen liittyen, minkä vuoksi myös riskitekijät sekä niiden minimoimistarpeet edellyttävät toimivaltaisten viranomaisten kannalta henkilöstöresurssien lisäksi tietoteknistä panostusta.

Esitutkintaviranomaisten koordinoitua tietolähdetoiminnassa on osallistuvan tietolähteen myötä tarkoituksenmukaista vahvistaa edellä mainittujen riskitekijöiden vähentämiseksi. **Poliisissa** tämä voisi tarkoittaa arviolta yhtä henkilötyövuotta (1 htv = 68 000 euroa). Valvonnan ja koulutuksen osalta myös osallistuva tietolähde on huomioitu salaisen paikkaan kohdistuva etsinnän yhteydessä (ks. edellä jakso 4.2.2.1). **Tullissa** toimivaltuuden käyttöön ottaminen edellyttää päätoimista resurssia, jolla varmistetaan myös uuden järjestelmätasaisen koordinaation toteuttaminen ja koulutus. Kokonaisuudessaan tämä voisi tarkoittaa arviolta kolmen henkilötyövuoden panostusta (1 htv = 68 000 euroa). **Rajavartiolaitoksessa** toimivaltuuden käyttöön ottaminen arvioidaan edellyttävän valtakunnallista koordinoitua, koulutusta, päätoimisen henkilöstön lisäämistä sekä laillisuusvalvonnan kehittämistä. Kokonaisuudessaan tämä voisi tarkoittaa arviolta kahden henkilötyövuoden panostusta (1 htv = 68 000 euroa).

Edellä mainitusti tietolähdetoimintaan liittyvät tilastotiedot eivät ole julkisia, mutta yleisesti voidaan todeta, että ohjatun tietolähteen käyttömäärät ovat olleet vähäisiä. Mahdollista ei ole tarkemmin arvioida osallistuvan tietolähteen mahdollisia käyttömääriä vuositasolla. Esityksessä kuitenkin arvioidaan, että viranomaisten resurssien kannalta kyse ei olisi merkittävästä vaikutuksesta ja uuteen toimivaltuuteen liittyvät tehtävät koulutus- ja valvontatehtävineen on hoidettavissa nykyisten määrärahojen puitteissa. Toimivaltaisten viranomaisten tulee kuitenkin seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia, ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia, voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa (ks. myös tarkemmin jakso 11.2).

4.2.3.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään tietolähdetoiminnasta sekä tietolähteen ohjauksesta käytöstä. Esityksessä ehdotettavassa osallistuvassa tietolähdetoiminnassa olisi kyse jo PTR-viranomaisilla käytössä olevan toimivaltuuden tapauskohtaisesta laajentamismahdollisuudesta. Esityksessä ehdotetaan laajennettavan tietolähteen toimintamahdollisuuksia vaarallisessa ympäristössä viranomaisvalvonnan ja -ohjauksen alaisena sekä toisaalta säädettävän aikaisempaa yksityiskohtaisemmin nimenomaisista keinoista turvata tietolähdettä. Ehdotuksen taustalla on muun ohella tarve tietolähteen suojaamiseen, sillä toimintaan osallistumista koskevan mahdollisuuden puuttumisen on arvioitu johtaa tietolähteen kannalta merkittäviin turvallisuusongelmiin. Turvallisuuden suojaamisen lisäksi tietolähteen oikeusturvan katsotaan ehdotetun sääntelyn myötä vahvistuvan, kun toimintaedellytyksiä koskeva sääntely selkeytyy.

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö eivät ole korostuneet perusoikeusjärjestelmän kannalta merkityksellisinä toimivaltuuksina (PeVL 11/2005 vp, PeVL 66/2010 vp, PeVL 67/2010 ja PeVL 35/2018 vp). Ehdotettavan laajennuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutukset eivät merkittävästi eroaisi perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyistä ohjatun tietolähteen käytöstä (PeVL 66/2010 vp ja PeVL 67/2010), ja keskeisimpänä muutoksena ehdotettavassa sääntelyssä on lähtökohtaisesti osallistumiselementti.

Esityksessä ehdotetaan, että tietolähde saisi tehdä PTR-viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa rikoksen toteuttamiseen liittyviä avustavia toimia. Kyse olisi tutkintakeinosta, johon voidaan katsoa liittyvän tilanteen mukaan rikosprovokaation riski. Esityksessä ehdotetusti osallistuvan tietolähteen käyttö olisi kuitenkin sallittua vain, mikäli erittäin pätevin perustein voitaisiin olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta. Toimivaltuuden käyttäminen olisi siten sidottu siihen, että tällainen riski arvioidaan etukäteisesti olemattomaksi. Osallistuva tietolähdetoiminta ei saisi myöskään peitetoiminnan tavoin yleisesti aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle. Toimivaltuuteen liittyviä oikeusturvakysymyksiä on arvioitu tarkemmin esityksen säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa (ks. enemmän jakso 12.3).

Esityksessä ehdotetaan PTR-viranomaiselle lisäksi oikeutta hyödyntää osallistuvaa tietolähdettä pakkokeinolain 10 luvun mukaisten toimivaltuuksien käytössä. Tietolähteelle ei ehdoteta annettavaksi oikeuksia perusoikeuksien ydinalueelle kohdistuvien toimivaltuuksien käyttöön, vaan kyse olisi yksin viranomaisen toimivaltuudesta. Tietolähdettä ei saisi myöskään käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Siltä osin kuin muun

pakkokeinon mahdollistavat toimet, esimerkiksi kuuntelulaitteen vieminen tiettyyn tilaan, saattaisi edellyttää tietolähteen toimia kotirauhan suojaamassa tilassa, ehdotettavaa sääntelyä on arvioitu kotirauhan suojan kannalta tarkemmin esityksen säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa (ks. enemmän jakso 12.3).

Osallistuvalla tietolähdetoiminnalla on ominaista, että toimivaltuutta käyttämällä on mahdollista rajoittaa ajallisesti tai määrällisesti taikka jopa välttää kokonaisuudessaan muiden perusoikeuksiin syvästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö.

Korostetusta tietolähteen turvallisuuden huolehtimisvelvollisuudesta säädetään jo tällä hetkellä pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa, joskaan lain esitöissä ei tarkemmin selosteta, mitä tietolähteen turvallisuudesta huolehtiminen konkreettisesti tarkoittaisi. Tietolähteen turvallisuuden varmistamiseksi esityksessä ehdotetaan säädettävien erinäisistä konkreettisista keinoista suojata tietolähdettä tietolähdetoiminnan aikana ja sen jälkeen. Sääntely perustuisi soveltuvin osin voimassa olevaan vastaavaan sääntelyyn tietolähteen turvaamisesta siviilitiedustelussa (ks. myös nykytilan kuvausta koskevat ja säätämisyjärjestystä koskevat perustelut). Kyse olisi tietyin edellytyksin tietolähteen asunnon tai muun asumiseen käyttämän tilan ja sen välittömän lähiympäristön valvomisesta teknisillä keinoilla ja tietolähteen varustamisesta kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella. Sanottuja pidetään tietolähteen perusoikeussuojan kannalta perusteltuna huomioiden osallistuvaan tietolähdetoimintaan liittyvä mahdollinen vaara hengelle ja terveydelle.

4.2.4 Ampuma-aserikos ylimääräisen tiedon käyttämistä koskeva perusterikokseksi

4.2.4.1 Viranomaisvaikutukset

Esityksessä ehdotetulla muutoksella ei arvioida olevan merkittäviä välittömiä vaikutuksia viranomaisten kannalta. Sinänsä vaikutuksena voi olla tutkittavien tapausten lukumäärän lisääntyminen, mutta viranomaisiin kohdistuvien mahdollisten vaikutusten osalta vaikutuksia ei arvioida merkittäviksi kokonaisuuden kannalta. Tuomioistuinten osalta ei arvioida olevan mainittavia vaikutuksia.

4.2.4.2 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Esityksessä ehdotetaan ampuma-aserikoksen lisäämistä niihin perusterikoksiin, joiden kohdalla pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n nojalla ylimääräistä tietoa saataisiin käyttää. Ampuma-aserikosten luonne huomioon ottaen niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan

turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Myös lakivaliokunta on katsonut, että aserikollisuuteen ja sen muodostamiin uhkiin on perusteltua varautua ja puuttua aiempaa tehokkaammin ja tuntuvammin (LaVM 9/2025 vp, s. 4).

Ehdotetun täydennyksen katsotaan vahvistavan perusoikeutena suojattua oikeutta elämään, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, sillä se mahdollistaa esitutkinta-
viranomaisille tehokkaammat keinot puuttua ja selvittää ampuma-aserikoksia. Ampuma-aserikosten selvittämisen tehostumisen voidaan puolestaan katsoa vähentävän aseita hyväksi käyttäen tehtäviä perusoikeuksiin kohdistuvia loukkauksia.

4.2.5 Yhteenveto viranomaisvaikutuksista

Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla ei arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia asiaan kuuluvien toimivaltaisten viranomaisten kannalta. Esityksessä ehdotettavien uusien salaisten pakkokeinojen soveltaminen edellyttää kuitenkin henkilöstön kouluttamista, uusia menettelytapoja ohjeistuksineen sekä panostusta tietotekniseen valmiuteen (esitutkintaviranomaisten osalta ks. tarkemmin jaksot 4.2.2.1 ja 4.2.3.1). Lisäksi salaisten etsintöjen osalta kyse olisi uusista tuomioistuimissa käsiteltävistä salaisista pakkokeinoasioista (ks. tarkemmin jakso 4.2.2.1).

Taulukko 1. Viranomaisvaikutustaulukko

VIRANOMAINEN	HTV-ARVIO	€-ARVIO
TUOMIOISTUIMET	n. 1–2	112 000 – 224 000
POLIISI	n. 3	204 000
TULLI	n. 3	204 000
RAJAVARTIOLAITOS	n. 2	136 000

Toisaalta esityksessä myös arvioidaan, että uusien salaisten pakkokeinotoimivaltuuksien johdosta muiden perusoikeusherkkien salaisten pakkokeinojen käyttö voi vähentyä merkittävästikin. Näin ollen ehdotetuilla uusilla toimivaltuuksilla voi myös olla viranomaisresurssien kannalta vähentävää vaikutusta kattaen vähintäänkin uusista toimivaltuuksista aiheutuvat lisäpanostustarpeet viranomaistoimintojen suhteen.

Vangitsemisen edellytyksiä koskevan ehdotuksen ei myöskään arvioida aiheuttavan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia toimivaltaisten viranomaisten kannalta. Muutoksilla ei arvioida olevan vaikutuksia vangitsemista koskevien tapausten määrään.

4.2.6 Yhteenveto perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista

Pakkokeinojen käytöllä puututaan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin. Tämä koskee erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä oikeutta yksityiselämän ja kotirauhan suojaan. Perustuslain 21 §:n nojalla on huomioitava myös oikeusturvakysymykset.

Järjestäytyneen rikollisuuden ja muun vakavan rikollisuuden kielteiset vaikutukset yhteiskunnalle ovat ilmeiset, minkä vuoksi yhteiskunnan intressi selvittää rikos on sitä suurempi mitä vakavammasta rikoksesta on kyse. Salaisia pakkokeinoja koskeva ehdotettu sääntely on omiaan tehostamaan esitutkintaviranomaisten rikostorjuntakyvykkyyttä. Yleisesti esityksellä katsotaan olevan rikostorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta, sillä ehdotettavan sääntelyn myötä esitutkintaviranomaisilla olisi paremmat valmiudet selvittää vakavia rikoksia. Rikostorjunnan tehostamisella voidaan ennakkollisesti estää vakavia perusoikeuksiin kohdistuvia oikeudenloukkauksia. Samoin rikosten selvittäminen on tavoite, jonka saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttää. Intressi rikosten selvittämiseksi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

Salaisia pakkokeinoja voidaan luonnehtia perusoikeusherkiksi erityisesti niiden salaisen luonteen vuoksi. Esityksessä ehdotettu toimivaltuussääntely on omiaan rajoittamaan toimivaltuuksien kohdehenkilöiden perusoikeussuojaa. Toimivaltuuksista ehdotetaan kuitenkin säädettävän pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden perusoikeudet huomioon ottaen siten, että perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset ovat perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta tasapainossa niillä saavutettaviin tavoitteisiin. Ehdotettujen muutosten suhdetta perus- ja ihmisoikeussuojaan käsitellään jäljempänä säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa 12. Samanaikaisesti on syytä huomioida, että esityksessä ehdotetut toimivaltuudet ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä käyttämällä on mahdollista rajoittaa ajallisesti tai määrällisesti taikka välttää kokonaisuudessaan muiden perusoikeuksiin syvästi puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Vangitsemisen edellytykset

5.1.1.1 Muutos edellytyksiin ilman uutta vangitsemisperustetta

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2024:20 katsonut rikoksesta todennäköisin epäillyn vangittuna pitämisen pelkästään epäillyn rikoksen vakavuuden perusteella olevan perustuslain 106 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 7 §:n kanssa, kun sitä tulkittiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa koskevan EIT:n käytännön mukaisesti.

Esityksen valmistelussa on tarkasteltu toteuttamistapaa, jossa vangitsemisen edellytyksiä muutettaisiin yksinomaan siten, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi rikoksen vakavuudesta riippumatta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vapaudenriistoa koskevan tulkintakäytännön mukaisesti olennaisten ja riittävien perusteiden käsillä oloa. Tältä osin arvioitavana on siten ollut vaihtoehto, jossa vangitsemisesta säädettäisiin muutoin pidättämisen edellytyksiä vastaavalla tavalla, mutta kuitenkin sillä poikkeuksella, että vangitseminen ei olisi mahdollista ylitörkeitä rikoksia koskevan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla.

Tarkastellun toteuttamistavan arvioitiin itsessään poistavan korkeimman oikeuden ratkaisussa esiin tuodun ristiriidan saattaen samanaikaisesti vangitsemisen edellytyksiä koskevan pakkokeinolain sääntelyn vastaamaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa koskevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä.

Valmistelussa sanotun toteuttamisvaihtoehdon katsottiin kuitenkin voivan tapauskohtaisesti johtaa siihen, että vangitsemisen edellytykset eivät kaikissa ylitörkeitä rikoksia koskevissa yksittäistapauksissa, kuten henkirikosten yhteydessä, täyttyisi. Tämä tarkoittaisi, että ylitörkeästä rikoksesta epäilty ei voitaisi tilanteen mukaan välttämättä vangita, vaikka epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin johtavan vaaraan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta. Perusteltuna pidettiin siten sitä, että vangitsemisen edellytyksiä täydennettäisiin uudella ylitörkeitä rikoksia koskevalla edellytyksellä, joka perustuisi nimenomaisesti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen.

5.1.1.2 On omiaan -kynnys

Esityksen valmistelussa on arvioitu yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan liittyen lisäksi toteuttamistapaa, jossa vangitsemisperusteen soveltaminen sidottaisiin erilliseen ”on omiaan vaarantamaan” -kynnykseen.

Esityksessä vangitsemisperuste on sidottu siihen, että käsillä olevien seikkojen perusteella on syytä epäillä, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta. Tarkasteltavana on kuitenkin ollut myös toteuttamistapa, jossa vangitsemisperustetta voitaisiin soveltaa, kun olosuhteiden perusteella olisi syytä epäillä, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen olisi omiaan vaarantamaan yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

Vapaudenriiston perusteiden, mukaan lukien sanotun vangitsemisperusteen, tulee perustua konkreettisiin tosiseikkoihin, eikä yleisten ja abstraktien perustelujen katsota olevan riittäviä (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 122). Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitseminen pohjautuu käytännössä tulevaisuuteen kohdistuvaan arviointiin, jolta ei voida edellyttää siten varmuutta siitä, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen tosiasiasa johtaisi yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen. Valmistelussa on kuitenkin arvioitu, nouseeko vangitsemisperusteen ”syytä epäillä” -soveltamiskynnys esityksessä ehdotetun sanamuodon myötä mahdollisesti liian korkealle siten, että vangitseminen perusteen nojalla ei tosiasiasa olisi mahdollista.

Vangitsemisen erityiset edellytykset (karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) on sidottu pakkokeinolaissa ”syytä epäillä” -kynnyksen ylittymiseen. Kynnys esiintyy myös muutoin osana eri pakkokeinojen käytön edellytyksiä varsin johdonmukaisesti. ”Syytä epäillä” -kynnyksen on kuvattu ylittyvän, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen (HE 14/1985 vp, s. 16). Oikeuskirjallisuudessa kynnyksen ylittymisen on todettu edellyttävän sellaisten objektiivisten perusteiden olemassaoloa, jotka tapauksen sisältämien yksityiskohtien valossa antaisivat yleisen elämäkokemuksen mukaan aiheutta epäillä kyseessä olevan vaaraedellytyksen toteutumista (Helminen–Fredman–Kanerva–Tolvanen–Viitanen 2014, s. 829). Tästä poiketen ”on omiaan” -kynnys on pakkokeinolain systematiikalle vieraampi, ja se on liitetty tällä hetkellä pelkästään etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimuksia koskevaan säännökseen.

Valmistelussa katsottiin perustelluksi, että yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvan vangitsemisen soveltamiskynnystä ei sidottaisi ”syytä epäillä” -kynnyksen ohella vielä erikseen ”on omiaan” -kynnykseen. Vangitsemisperuste olisi tarkoitettu sovellettavaksi varsin rajatusti, kun yleisen järjestyksen tai turvallisuuden olisi syytä epäillä vaarantuvan. Kynnyksen arvioidaan

olevan ehdotetussa muodossaan perusteltu, kun otetaan huomioon, että vaara-edellytyksiä koskeva arviointi kohdistuu epäillyn vastaisuudessa tapahtuvaan menettelyyn. Arviointi perustuu tietoihin, joita epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista tai muista seikoista on päätöksentekohetkellä käytettävissä. Valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena voitaisiin pitää vangitsemisperusteen soveltamiskynnyksen asettumista liian alhaiseksi, jolloin sen soveltaminen ei välttämättä rajautuisi vain niihin tilanteisiin, joissa sitä voidaan pitää oikeasuhtaisuuden näkökulmasta perusteltuna.

5.1.1.3 Rangaistusvaatimukseen perustuva vangitsemisedellytys

Esityksen valmistelussa on tarkasteltu myös vangitsemisen edellytyksiä koskevan säännöksen täydentämistä viidennellä vangitsemisperusteella. Kyse olisi vangitsemisesta tilanteessa, jossa virallinen syyttäjä ajaisi syytettä rikoksesta tai rikoksista, joista hän vaatisi tuomittavaksi vähintään kaksi vuotta ehdotonta vankeutta ja olisi todennäköistä, että syytteen tullessa toteennäytetyksi syytetty syyttäjän vaatimuksesta määrättäisiin tuomiolla vangittavaksi tai pidettäväksi vangittuna 12 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella. Edellytyksenä olisi lisäksi, että syytetyn vangitsematta jättämisen tai vapauttamisen epäiltäisiin vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

Ehdotetussa säännöksessä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen liittyvä vangitsemisperuste on sidottu ylitörkeisiin rikoksiin, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Rikoslaisissa on kuitenkin eräitä erityisen vakavaksi arvioitavia rikoksia, joista on säädetty huomattavan korkea rangaistusmaksimi, mutta joissa ylitörkeää rikosta koskeva rangaistusminimi vaatimus ei täyty. Kyse saattaa olla todelliselta rangaistusarvoltaan vastaavasta tai tilanteen mukaan jopa vakavammasta rikoksesta kuin ne rikokset, joissa rangaistusminimi on kaksi vuotta vankeutta. Myös tällaisiin tilanteisiin voidaan arvioida liittyvän uhka yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumista.

Käytännön soveltamistilanteissa vangitsemissäännösten on katsottu voivan johtaa siihen, että vakavan, joskaan ei ns. ylitörkeäksi lukeutuvan, rikoksen kohdalla muiden vangitsemisperusteiden katsotaan poistuvan oikeudenkäynnin yhteydessä, esimerkiksi pääkäsittelyssä todistelun vastaanottamisen jälkeen, minkä seurauksena rikoksesta epäilty on vapautettava. Vangitsemisperustetta voitaisiin pitää tarpeellisena tilanteissa, joissa syyttäjä olisi vaatimassa usean vuoden vankeusrangaistusta ja olisi todennäköistä, että rikoksesta epäilty määrättäisiin syytteen tullessa toteennäytetyksi vangittavaksi ja joissa olisi syytä epäillä mahdollista yleisen

järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumista, mikäli syytetty olisi vapaana katveaikana karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran päätyttyä mutta ennen tuomiolla vangitsemista.

Valmistelussa on pidetty kuitenkin tulkinnanvaraisena sitä, miten vangitsemisperuste suhteutuu yleisen järjestyksen häiriötä koskevaan EIT:n ratkaisukäytäntöön ottaen huomioon, että vangitsemisperuste olisi kytkeytynyt pitkälti syyttäjän vaatimaan rangaistukseen ja todennäköisyyteen vaaditun rangaistuksen mukaisesti tuomiolla vangitsemisesta. EIT:n *Letellier v. Ranska* -tuomion (26.6.1991, kohta 51) mukaan rikoksesta epäillyn vangitsemista yleisen järjestyksen vaarantumisen perusteella ei voida käyttää yksinomaan ennakoimaan vankeusrangaistusta. Toisaalta epä johdonmukaisena on pidetty myös sitä, että rikoksesta epäillyn saisi vangita lähellä tuomion antamista epäiltyyn rikokseen tai rikoksesta epäiltyyn liittyviin seikkoihin perustuen, joiden perusteella rikoksesta epäillyn pidättäminen tai vangitseminen muutoin ennen syyttäjän rangaistusvaatimuksen esittämistä ei olisi pakkokeinolain nojalla mahdollista.

5.1.1.4 Yjt-perusteen sitominen rikosnimikekohtaisesti taikka yleisesti rikoksiin, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta

Esityksen valmistelussa on arvioitu myös vaihtoehtoisesti sitä, että vangitsemisperuste koskien vaaraa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta laajennettaisiin nyt esitetyn ohella eräisiin muihin vakaviin rikoksiin. Tältä osin vaihtoehtoina tarkasteltiin ensinnäkin vangitsemisperusteen soveltamisalan laajentamista rikosnimikekohtaisesti sekä toisaalta vangitsemisperusteen kytkemistä sellaisiin rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus olisi vähintään neljä vuotta vankeutta.

Vangitsemisperusteen käyttöalaaan katsotaan kuuluvan erityisesti vakavat henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvat rikokset sekä seksuaalirikokset, sillä tällaisiin rikoksiin katsotaan voitavan yhdistää tarve suojella yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Vangitsemisperusteen sitomisesta ylitörkeisiin rikoksiin seuraa kuitenkin se, että eräät edellä esiin tuodut vangitsemisperusteen kannalta keskeiseksi katsottavat rikokset jäävät sen soveltamisalan ulkopuolelle. Tällaisiksi rikoksiksi voidaan luonnehtia esimerkiksi törkeää pahoinpitelyä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua, raiskausta sekä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, jotka eivät rangaistusasteikkonsa puolesta lukeudu ylitörkeisiin rikoksiin. On tosin huomioitava, että sanottuihin liittyy tyypillisesti myös törkeämpi tekomuoto, joka lukeutuu puolestaan soveltamisalan piiriin.

Yllä mainittuihin rikoksiin voidaan arvioida liittyvän varsin tyypillisesti karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara. Voidaan kuitenkin pitää mahdollisena, että jossakin yksittäistapauksessa tilanteen olosuhteet huomioiden minkään edellä mainitun ei katsottaisi olevan käsillä eikä rikoksesta epäiltyä saataisi tällöin vangita, vaikka henkilön vangitsematta jättämisen epäiltäisiin aiheuttavan uhkaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta.

Valmistelussa perusteltuna ei ole pidetty sitä, että rikoksesta epäillyn saisi tietyin edellytyksin vangita, vaikka pidättäminen sanotuin perustein ei olisi puolestaan mahdollista. Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot muodostavat käytännössä jatkumon siten, että kiinniotto-oikeus on kytketty osin pidättämisen edellytyksiin, kun taas pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset vastaavat suurelta osin toisiaan. Vangitsemisperusteen soveltamisalan laajentamisen muihin kuin ylitörkeisiin rikoksiin on katsottu siten pakkokeinolain vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen systematiikka huomioon ottaen edellyttävän muutoksia vangitsemisen edellytysten ohella myös pidättämisen edellytyksiin. Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvan vangitsemisperusteen sitominen esimerkinomaisesti rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus olisi vähintään neljä vuotta, voisi käytännössä muutoin johtaa siihen, että tapauskohtaisesti rikoksesta epäiltyä ei voitaisi pidättää, vaikka tämä voitaisiin kuitenkin pakkokeinolain mukaan vangita.

Perusteltuna pidetään sitä, että pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset muodostaisivat myös jatkossa jatkumon. Mikäli vangitsemisen edellytysten ohella myös pidättämisen edellytyksiä muutettaisiin niin, että rikoksesta epäillyn voisi pidättää tiettyjen rikosten yhteydessä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhan perusteella, vaihtoehto laajentaisi osaltaan vapaudenmenetyksen alaa edellyttäen siten erityistä valtiosääntöoikeudellista arviointia. Perusoikeusjärjestelmän näkökohdista erityisesti vaihtoehdon, jossa vangitsemisperuste sidottaisiin rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus olisi vähintään neljä vuotta vankeutta, katsottaisiin olevan oikeasuhtaisuuden kannalta haasteellinen, sillä vangitsemisperusteen soveltamisalaan tulisi rikoksia, joiden osalta vangitsemisperustetta ei arvioitaisi välttämättömäksi. Tältä osin epäselvää olisi lisäksi se, miten tällainen laajentaminen muihin kuin ylitörkeisiin rikoksiin suhteutuisi siihen, että vangitsemisperuste tulisi EIT:n ratkaisukäytännön mukaisesti kyseeseen vain poikkeuksellisesti sekä laadultaan ja luonteeltaan erityisen vakavien rikosten kohdalla.

5.1.2 Salainen paikkaan kohdistuva etsintä

5.1.2.1 Yleisenä edellytyksenä välttämättömyysvaatimus

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan tiettyjen salaisten pakkokeinojen osalta yleisenä edellytyksenä on, että niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttö edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinolaissa on siten katsottu nämä kolme salaista pakkokeinoa sellaisiksi keinoiksi, joilla puututaan merkittävimmin kohdehenkilöiden perusoikeuksiin, minkä vuoksi niiden käyttöön on suhtauduttava pidättäytyvästi. Vastaavanlaisia edellytyksiä ei ole asetettu muille 10 luvun salaisten pakkokeinojen käytölle, kuten telekuuntelu, vaikka niilläkin puututaan kohdehenkilöiden perustulaisissa suojattuihin perusoikeuksiin.

Esityksen valmistelussa on arvioitu toteuttamistapana myös sitä vaihtoehtoa, jonka mukaan ainakin salaisen kotietsinnän (ml. salainen erityinen kotietsintä) käyttö olisi sidottu edellä mainitun 2 §:n mukaiseen välttämättömyysvaatimukseen. Salaisen etsinnän on kuitenkin arvioitu olevan muun ohella perusoikeuspuuttumisasteeltaan rinnastettavissa ennemmin niihin salaisiin pakkokeinoihin, joiden edellytyksenä on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi, kuin välttämättömyysvaatimukseen sidottuihin keinoihin, kuten asuntokuuntelu. Näin ollen sekä perus- ja ihmis-oikeuksiin puuttumisen asteen että käytännön tarpeiden näkökulmista salaisille etsintöille arvioidaan soveltuvan huomattavasti paremmin vaatimus erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi kuin välttämättömyysvaatimus (ks. myös tarkemmin jakso 2.3.2.2 *yleiset edellytykset*).

5.1.2.2 Julkisen asiamiehen instituution ulottaminen kaikkiin salaisiin etsintöihin

Esityksessä ehdotetaan, että julkisen asiamiehen instituutio ulotettaisiin salaiseen kotietsintään mukaan lukien salainen erityinen kotietsintä. Esityksen valmistelussa on arvioitu lisäksi vaihtoehtoisena toteuttamistapana ulottaa julkisen asiamiehen instituutio koskemaan myös salaista paikanetsintää. Tätä ei kuitenkaan ole arvioitu tarpeelliseksi muun ohella siksi, että perusoikeuspuuttumiseltaan salainen paikanetsintä ei ole rinnastettavissa salaiseen kotietsintään.

5.1.2.3 Videointivelvollisuus koskisi ainoastaan salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää

Esityksessä ehdotetaan laajaa etsinnän videointivelvollisuutta koskien kaikkia salaisia etsintöjä. Valmistelussa pohdittavana oli myös vaihtoehtona se, että videointivelvollisuus koskisi ainoastaan salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää.

Pohdinnan taustalla oli edellä mainittu poikkeavuus perusoikeuspuuttumisen suhteen, minkä vuoksi arvioitiin myös mahdolliseksi, että välttämätöntä ei olisi ulottaa videointivelvollisuutta koskemaan myös salaista paikanetsintää. Tästä huolimatta perustelluksi arvioitiin videointivelvollisuuden ulottaminen myös salaiseen paikanetsintään sen asianmukaisen suorittamisen varmistamiseksi tarvittaessa jälkikäteisesti.

5.1.2.4 Säädetäisiin vain salaisesta koti- ja paikanetsinnästä

Esityksessä ehdotetaan, että salaisen koti- ja paikanetsinnän lisäksi säädetäisiin salaisesta erityisestä kotietsinnästä. Sääntely viimeksi mainitun osalta pääosiltaan vastaisi pakkokeinolain 8 luvussa säädettyä erityistä kotietsintää, mutta poikkeaisi siitä salassa tehtävän luonteen vuoksi ja käyttöedellytysten osalta. Muun ohella esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa selostetaan tarkemmin salaiseen erityiseen kotietsintään liittyvästä menettelystä, esimerkiksi koskien etsintävaltuutetun läsnäolon varmistamista etsintään joko fyysisesti tai etäyhteyksin, mikä olisi myös ehdoton edellytys etsinnän toimittamiseksi.

Esityksessä on arvioitu salaiset erityiset kotietsinnät vuositasolla harvinaisiksi (ks. tarkemmin 4.2.2.1). Valmistelussa on myös arvioitu vaihtoehtoisena toteuttamistapana sitä, että esityksessä ei lainkaan ehdotettaisi säädettaväksi salaisesta erityisestä kotietsinnästä. Arvioinnissa on pohdittu muun ohella salaisen erityisen kotietsinnän tosiasiallisia toteuttamismahdollisuuksia käytännössä. Valmistelussa on kuitenkin arvioitu tarpeelliseksi myös ehdottaa säädettaväksi kyseisestä etsinnästä, koska sen käyttäminen tosiasiaassa voi olla tarpeellista, vaikka vuositasolla ne arvioidaankin harvinaisiksi.

5.1.2.5 Salaisen kotietsinnän edellytykset rikoksen vakavuuteen liittyen

Esityksen valmistelussa arvioitiin vaihtoehtona myös sitä, että salaisen kotietsinnän edellytykseksi ehdotettaisiin säädettaväksi asuntokuuntelun edellytyksenä olevat perusterikokset (PKL 10:17). Asuntokuuntelun edellytyksenä on, että rikoksesta epäiltyä on syytä epäillä:

1. joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta tai biologisen aseiden kiellon rikkomisesta;

2. Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta tai törkeästä vakoilusta;
3. valtiopetoksesta tai törkeästä valtiopetoksesta;
4. lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta tai törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen;
5. taposta, murhasta tai surmasta;
6. törkeästä ihmiskaupasta;
7. törkeästä ryöstöstä;
8. törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta tai kaappauksesta;
9. rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–8 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetusta terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä radiologista asetta koskevasta rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toimintaan osallistumisesta, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismirikoksen rahoittamisesta, terroristin rahoittamisesta tai terroristiryhmän rahoittamisesta; taikka
10. törkeästä huumausainerikoksesta.

Voimassa olevassa pakkokeinolaissa asuntokuuntelua on mahdollista käyttää edellä lueteltujen vakavien rikosten selvittämiseksi. Lisäksi sen edellytyksenä on myös pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukainen välttämättömyysvaatimus. Toisin sanoen asuntokuuntelun käyttömahdollisuus on sen perusoikeuspuuttumisasteen vuoksi asetettu korkeiden käyttökynnysten taakse.

Edellä jaksossa 2.3.2.2 koskien salaisen etsinnän erityisiä edellytyksiä on tarkemmin kuvattu perusteluita koskien ehdotettavan salaista kotietsintää koskevan sääntelyn tarpeellisuutta eri rikoslajien kannalta. Nykytilan kuvausta koskevissa perusteluissa todetusti asuntokuuntelun perusterikoslista ei sisällä tiettyjä rikoksia, joiden osalta salainen kotietsintä on arvioitu tarpeelliseksi tutkintakeinoksi, kuten törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu. Esityksen valmistelussa ei toisin sanoen ole pidetty asuntokuuntelun perusterikoslistausta riittävän kattavana suhteessa niihin rikoksiin, joiden selvittämiseksi ehdotettava salainen kotietsintä pakkokeinona on arvioitu tarpeelliseksi. Vakavat rikokset eivät rajoitu pelkästään terrorismirikoksiin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai vähintäänkin näihin rikoksiin ei voida yksiselitteisesti liittää vain tiettyjä rikoksia. Vakava rikollisuus usein sisältää monenlaista rikollisuutta, kuten törkeät talous-, seksuaali-, paritus-, ihmiskauppa-, valmistelu- ja omaisuusrikokset. Lisäksi esityksessä on arvioitu, että

salainen kotietsintä ei perusoikeuspuuttumisasteensa kannalta ole rinnastettavissa asuntokuunteluun, minkä vuoksi sen käyttöedellytyksien ei ole perusteltuna myöskään olla vastaavat (ks. myös jakso 5.1.2.1 koskien käytön yleisiä edellytyksiä).

Edellä ja jaksossa 2.3.2.2 tarkemmin mainituin perustein esityksen valmistelussa on pidetty perustelluimpana vaihtoehtona, että salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän perusterikoslusta olisi laajempi kuin pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n mukaisessa asuntokuuntelussa. Perusteltuna siten pidetään, että ehdotettavan salaisen kotietsinnän (ml. salainen erityinen kotietsintä) käytön edellytykseksi säädettäisiin 3 §:ssä tarkoitettut telekuuntelun perusterikokset.

5.1.3 Osallistuvan tietolähteen käyttö

5.1.3.1 Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi tai sitä valvoisi etukäteisesti tuomioistuim tai syyttäjä

Esityksessä ehdotetaan, että osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi Keskusrikospoliisin päällikkö, Tullin rikostorjunnan päällikkö, Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu virkamies (/tullimies tai rajavartiomies). Esityksen valmistelussa on arvioitu vaihtoehtoisena toteuttamistapana myös sitä, että joko syyttäjä tai tuomioistuim toimisi päätöksentekijänä tietolähdetoimintaan määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun virkamiehen vaatimuksesta tai muutoin toimintaan liittyisi valvontaa oikeusviranomaisen toimesta.

Esimerkiksi Virossa tietolähde voi poliisin ohjauksessa, mutta tutkintatuomarin luvalla, suorittaa tiettyjä tarkoin määritellyjä toimenpiteitä, jotka muutoin katsottaisiin rangaistaviksi. Alankomaissa tällaisen osallistuvan tietolähteen käyttäminen on mahdollista syyttäjän kirjallisella luvalla. Tiettyjen muiden EU:n jäsenvaltioiden sääntelystä tarkemmin jaksossa 5.2.3.

Esityksen valmistelussa on arvioitu sinänsä mahdolliseksi säätää siten, että osallistuvan tietolähteen käyttö alitettaisiin joko syyttäjän tai tuomioistuimen etukäteislupaan, -arviointiin tai niitä vastaavaan muunlaiseen valvontaan. Syyttäjää ei kuitenkaan ole pidetty tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona ottaen huomioon syyttäjän rooli suomalaisessa esitutkintajärjestelmässä. Ratkaisuna syyttäjän valitseminen olisi myös poikkeuksellista pakkokeinolain laajemman systematiikan suhteen. Suomen järjestelmä ei myöskään tunnista esitutkintavaiheessa syyttäjän kanssa

tehtyjä sopimuksia syyttämättä jättämiseksi tulevaisuudessa. Selvyyden vuoksi on huomioitava, että lähtökohtaisesti tietolähteenä toimiva henkilö ei ole rikoksesta epäilty esitutkinnassa, jossa osallistuvaa tietolähdetoimintaa käytetään.

Niin ikään tuomioistuinta päätöksentekijänä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona. Ratkaisuna tämä poikkeaisi tietolähteen ohjatusta käytöstä ja olisi epäjohdonmukaista ottaen huomioon sen, että esityksen mukaisesti osallistuvan tietolähteen käytössä olisi kyse toiminnasta, joka tehtäisiin osana tietolähteen ohjattua käyttöä eli kyse toimivaltuutena olisi tietolähteen ohjatun käytön tapauskohtaisesta laajentamisesta. Tuomioistuimen päätöksentekomenettelyn ei myöskään arvioida olevan välttämättä riittävän nopea toimiakseen ongelmitta osallistuvan tietolähteen käyttötilanteissa, vaikka tuomioistuinten päivystysjärjestelmä mahdollistaa myös nopean toiminnan.

Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että peitetoiminnasta päättää niin ikään Keskusrikospoliisin päällikkö. Peitetoimintaa koskevan päätöksen jälkeen tuomioistuin ratkaisee vielä sen, onko peitetoiminnalle edellytyksiä. Kyse on tuomioistuimen toimesta tapahtuvasta valvonnasta (ks. jäljempänä tarkemmin EIT:n oikeuskäytännöstä). Edellytyksillä tarkoitetaan pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 2 momenttia eli onko epäiltyä syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Edellytyksenä on muun kuin tapon, murhan tai surman osalta lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Toisin sanoen ennen peitetoiminnan aloittamista sen käyttö olisi saatettava Helsingin käräjäoikeuden ratkaistavaksi, onko kyseessä niin suunnitelmallinen, ammattimainen tai järjestäytynyt rikollisuus, että sen tutkinnassa saadaan käyttää peitetoimintaa (PKL 10:32 §). Poliisilain mukaisessa peitetoiminnassa (Poll 5:33 §) tuomioistuimen arviointi tehdään jälkikäteisesti eli jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 28 §:n 2 momentissa tarkoitettut peitetoiminnan edellytykset olemassa tai oliko kysymys peitetoiminnasta 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

Esityksessä ehdotetun mukaan osallistuvan tietolähteen käyttöä ei olisi sidottu rikoksen vakavuuteen tai peruserikoksiin, vaikka lähtökohtaisesti keinona sen käyttö kohdistuisi vakavien rikosten selvittämiseksi (ks. myös jakso 5.1.3.2). Tämä on arvioitu perustelluksi ja johdonmukaiseksi muun ohella pakkokeinolain mukaisen tietolähdetoimintaa koskevan sääntelyn kannalta (ks. tarkemmin nykytilan kuvausta

koskevat perustelut jaksossa 2.3.2.3). Sen sijaan edellytyksistä säädettäisiin ehdotetun 40 a §:n 2 momentissa. Luonnollisesti myös muut pakkokeinolain mukaiset yleiset periaatteet soveltuisivat, kuten 1 luvussa säädetty suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate, sekä 10 luvun 2 §:ssä säädettyt yleiset edellytykset. Salaisena pakkokeinona osallistuvan tietolähteen käyttö, myös 40 a §:n 2 momentissa säädettyjen erityisten edellytysten suhteen, eroaisi peitetoiminnasta muun ohella soluttautumiselementin puuttumisen vuoksi, vaikka sisältäisikin rikolliseen toimintaan osallistumismahdollisuuden tietolähteenä toimivan henkilön toimesta. Valmistelussa on arvioitu, että asiaan liittyen tuomioistuimen lupaharkintavallan piiri ei olisi rinnastettavissa peitetoiminnan edellytyksiin liittyvään arvioitiin tuomioistuimen toimesta. Toisaalta mahdolliseksi ei ole arvioitu poissulkea sitä mahdollisuutta, että tuomioistuin arvioisi, onko kyseessä riittävän vakava rikos esimerkiksi suhteellisuusperiaatteen kannalta, että sen tutkinnassa olisi perusteltua käyttää osallistuvaa tietolähdettä. Tällainen konstruktio ei kuitenkaan soveltuisi ehdotettuun sääntelyyn ongelmitta muun ohella, koska osallistuvan tietolähteen käyttöä ei olisi säädöstasolla sidottu rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

Osallistuvan tietolähteen käytön edellytysten arvioiminen katsotaan myös olevan sellaista, johon ei ole tarpeen liittää mukaan oikeusviranomaisen toimesta tapahtuvaa arviointia. Salaisena pakkokeinona osallistuvan tietolähteen käyttö ei ainakaan välittömästi kohdistuisi muiden henkilöiden perusoikeussuojaan, vaan siinä olisi kyse muutoinkin tapahtuvaan mahdollisesti rikolliseksi katsottavaan toimintaan osallistumisesta toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa. Muun ohella soluttautumiselementin puuttumisen vuoksi osallistuvan tietolähteen käyttö ei pakkokeinona olisi perusoikeuspuuttumisasteen kannalta yhtä kajoava kuin esimerkiksi peitetoiminta. Näin ollen perustelluksi ei myöskään arvioida toimivallan käytön alistamista tuomioistuimen luvan alaiseksi. Lisäksi samoin kuin syyttäjien osalta, Suomen järjestelmä ei tunnista esitutkintavaiheessa pakkokeinojen käyttämiseen liittyvässä kontekstissa tuomioistuimen kanssa tehtyjä sopimuksia tuomitsematta jättämiseksi tulevaisuudessa.

Esityksessä pidetään perustelluimpana vaihtoehtona säätää osallistuvan tietolähteen käytön päättämisestä samoin kuin säädetään tietolähteen ohjatusta käytöstä eli että käytöstä päättäisi sen toimittamisesta vastaavan tahon päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tosin osallistuvan tietolähteen käyttö olisi mahdollista poliisissa vain Keskusrikospoliisille ja salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun virkamiehen osalta olisi lisäedellytyksenä määräys tietolähdetoimintaan.

Kuten edellä nykytilan kuvausta koskevissa perusteluissa on todettu, perusteltuna pidetään sitä, että osallistuvaa tietolähdettä koskeva päätöksentekorakenne tukee käytännön operatiivista toimintaa. Tietolähdetoiminnan kuvatus luonteen katsotaan estävän monimutkaiset päätöksenteon rakenteet. Muun ohella toimintaan liittyvän luottamussuhteen vuoksi osallistuvankin tietolähteen käyttöön liittyvät päätökset arvioidaan perustelluksi tehdä tietolähteestä vastuussa olevassa organisaatiossa, jolla olisi myös korostunut vastuu tietolähteen hengen ja terveyden suojaamisesta.

Esityksessä valittua ratkaisua myös pidetään mahdollisena EIT:n oikeuskäytännön valossa. Erityisten salaisten tiedonhankintakeinojen (lähinnä liittyen peite-toimintaan) osalta EIT on korostanut tarvetta selkeälle ja ennakoitavalle menettelylle koskien päätösmenettelyä huomioiden myös asianmukainen valvonta. Tosin EIT on samassa yhteydessä pitänyt ongelmallisena sitä, että tapauksessa poliisioperaatiosta on päätetty yksinkertaisella hallinnollisella päätöksellä operaation suorittaneessa organisaatiossa. Toisaalta EIT:n kritiikki tältä osin on kohdistunut enimmäkseen siihen, että kyseisessä tapauksessa operaatioon perustuvassa päätöksessä on ollut hyvin vähän tietoa perusteista ja sen tarkoituksesta koskien operaation toimittamista eikä päätökseen ole liittynyt tuomioistuimen valvontaa tai muuta itsenäistä valvontaa. EIT on katsonut, että salaisten operaatioiden kontrollin kannalta tuomioistuimen valvonta olisi asianmukaisin tapa toteuttaa valvonta, mutta yhtäältä asianmukaista olisi myös muut toteuttamistavat yhdessä asianmukaisten menettelyiden ja suojakeinojen kanssa, esimerkiksi valvonnan toteuttaminen syyttäjän toimesta (ks. *Bannikova v. Venäjä* 4.11.2010 kohdat 49 ja 50 sekä kohdissa viitattut tapaukset). Vaihtoehtona syyttäjää ei kuitenkaan pidetä ainoana, vaan kyse on esimerkistä mahdollistaen näin myös muut asianmukaiset toteuttamistavat.

Pakkokeinolain 10 luvun 65 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen käytön valvonnasta. Poliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat niitä käyttävien yksiköiden päälliköt ja Poliisihallitus alaistensa yksiköiden osalta. Tullin rikostorjunnan salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Tulli ja sen salaisia pakkokeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt. Rajavartiolaitoksen salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt. Lisäksi sisäministeriön ja valtiovarainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Esityksessä ehdotetun mukaisesti osallistuvan tietolähteen käyttöön liittyvästä menettelystä, sallitun ja kielletyn rajoista, käytön edellytyksistä, päätöksenteosta sekä siihen liittyvästä menettelystä ja tiedoista säädettäisiin tarkasti. Ehdotuksen mukaan käyttö olisi myös ajallisesti rajattu kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Esityksessä ehdotettua päätöksentekomenettelyä ja siihen liittyvää valvontaa pidetään riittävänä ja mahdollisena myös EIT:n oikeuskäytännön kannalta huomioiden myös edellä mainittu 65 §:ssä säädetty laillisuusvalvonta.

5.1.3.2 Osallistuvan tietolähteen käytön sitominen perusterikoksiin tai rikoksen vakavuuteen

Esityksessä ei esitetä, että osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sidottu rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin, esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä säädettyihin telekuuntelun perusterikoksiin, vaikka lähtökohtaisesti keinona sen käyttö kohdistuisi vakavien rikosten selvittämiseen. Esityksen mukaan käytön edellytyksenä olisi pakkokeinolain 1 luvun yleiset periaatteet, kuten suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate, 10 luvun 2 §:n yleiset edellytykset ja ehdotetun 40 a §:n 2 momentissa säädetty erityiset edellytykset. Tämä on johdonmukaista myös suhteessa tietolähdetoiminnasta ja ohjatun tietolähteen käytöstä säädettyyn, joita ei myöskään ole sidottu rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

Esityksen valmistelussa arvioitiin vaihtoehtoisena toteuttamistapana sitä, että osallistuvan tietolähteen käyttö sidottaisiin esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä (telekuuntelu), 16 §:ssä (tekninen kuuntelu) tai 17 §:ssä (asuntokuuntelu) säädettyyn kynnykseen. Esimerkiksi peitetoiminnan edellytyksenä on muun ohella soveltuvin osin telekuuntelun perusterikokset.

Verratessa salaisena pakkokeinona osallistuvan tietolähteen käyttöä peite-toimintaan, kyse olisi perusoikeussuojan kannalta vähemmän kajoavasta keinosta. Se ei sisältäisi peitetoiminnalle ominaista soluttautumiselementtiä, vaan kyse olisi tapauskohtaisesta mahdollisuudesta laajentaa ohjatun tietolähteen käyttö tiettyihin toimintoihin, jotka voitaisiin katsoa rikolliseen toimintaan osallistumiseksi. Tarpeellista on pakkokeinona mahdollistaa osallistuvan tietolähteen käyttö joustavasti, ja perusteltuna pidetään osallistuvan tietolähteen käytöstä säätämistä johdonmukaisesti suhteessa yleisesti tietolähdetoimintaan ja erityisesti ohjatun tietolähteen käyttämiseen, joita ei myöskään ole sidottu käyttöedellytysten osalta rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

Ehdotuksen mukaan osallistuvan tietolähteen käyttö säädetään mahdolliseksi osana tietolähteen ohjattua käyttöä. Käytännössä tällä tarkennetaan sitä, että osallistuva tietolähde voi toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä tiedonhankintaa päätöksen rajaamalla tavoilla. Kun tosiasiallisesti esitutkintaviranomaisen ohjaavuutta näissä yksittäisissä tiedonhankintaan

liittyvissä toimenpiteissä tiukennetaan suhteessa tietolähteen ohjattuun käyttöön, ei osallistuvan lähteen käyttämistä arvioida tarpeen sitoa rikoksen vakavuuteen tai perusterikoksiin.

5.1.4 Salainen etsintä ja osallistuvan tietolähteen käyttö: sääntelytarpeen arviointi rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään salaisista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi ja poliisilain 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Lisäksi Tullia ja Rajavartiolaitosta koskevien rikostorjuntalakien 3 luvuissa säädetään niitä koskevista salaisista tiedonhankintakeinoista – sääntelyt vastaavat pitkälti poliisilain 5 luvussa säädettyä Tullia ja Rajavartiolaitosta koskevin toimivaltuusrajausin.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilain 5 luku perustuu olennaisilta osin pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin salaisista pakkokeinoista. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää olennaisesti samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen kuin niitä voidaan käyttää pakkokeinolain 10 luvun perusteella rikosten selvittämiseen. Rikoksen paljastamiseen salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää vain, jos kysymyksessä olisi laissa tarkemmin säädetty maanpetos- tai terrorismirikos. Poliisilaki kuuluu sisäministeriön vastuualueelle.

Esityksen valmistelussa arvioitavana on ollut myös soveltuvin osin vastaavien muutosten tekeminen poliisilain 5 lukuun salaista etsintää ja osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevilta osin – ottaen huomioon myös sääntelytarpeen arviointi vastaavien osin Tullin ja Rajavartiolaitoksen kannalta. Valmistelussa arvioitiin, että soveltuvin osin vastaava sääntely voisi olla tarpeellista myös rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Pakkokeinolakiin lisättäväksi ehdotettavien toimivaltuuksien säättäminen myös rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi edellyttäisi valmistelussa kuitenkin jossain määrin erilaista arviota erityisesti rikosten estämisen osalta, koska toimivaltuuksien käytön tavoite ja toimivaltuuksien käyttämisestä seuraava perusoikeuksien rajoittamisen syy ei olisi täysin sama kuin rikosten selvittämisessä. Tällä on merkitystä myös sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta. Viimeksi mainitun osalta on otettava huomioon muun muassa perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentin mukaiset kvalifioidut lakivaraukset sekä niihin liittyvä perustuslakivaliokunnan tämänhetkinen lausuntokäytäntö.

Vakavien rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyy merkittävä yhteiskunnallinen intressi. Mitä vakavampi rikos on kyseessä, sitä korkeampi tämä intressi on. Esityksessä ehdotettavat uudet salaiset pakkokeinot voivat tässä esityksessä kuvatuin perustein olla tarpeellisia myös rikoksen estämis- ja paljastamisvaiheessa. Esityksen valmistelussa on kuitenkin pidetty perustellumpana, että näiden vaiheiden osalta sääntelytarpeen tarkempi arviointi tehdään erillisessä yhteydessä. Vaikka lähtökohtaisesti muun ohella johdonmukaisuussyistä perusteltuna voidaan pitää yleisesti toimivaltuussääntelyn samanaikaista tarkastelua ja käsittelyä selvittämisen-, estämisen- ja paljastamisvaiheen osalta, edellä mainitusti tässä esityksessä ehdotettavien uusien salaisten tiedonhankintakeinojen kannalta estämis- ja paljastamisvaiheiden osalta arviointiin liittyy seikkoja, jotka puoltavat tarkastelun toimittamista erillisesti. Kyse on perusoikeusherkästä sääntelystä, joka edellyttää asianmukaista arviointia. Arvioinnin toimittamista erillisesti on pidetty tarkoituksenmukaisena. Pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia on aikaisemmin arvioitu erillisesti, viimeksi 1.10.2023 voimaan tulleiden muutosten osalta (HE 217/2022 vp ja HE 275/2022 vp, myös kokonaisuudistuksen osalta huomioitava HE 222/2010 vp ja HE 224/2010 vp).

Kokonaisuuden kannalta on syytä ottaa huomioon myös sisäministeriössä vireillä oleva lainsäädäntöhanke poliisin rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (VN/27085/2023, ks. [asettamispäätös](#)) ja oikeusministeriössä vireillä oleva perustuslain 10 §:n tarkistamishanke (VN/26633/2024, ks. [asettamispäätös](#)). Kun poliisilain 5 luvun sääntelytarpeet arvioidaan erikseen, voidaan tässä arvioinnissa ottaa huomioon myös edellä mainitut vireillä olevat muut lainsäädäntöhankkeet.

5.1.5 Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ja muiden esitutkintaviranomaisten rikostorjuntalakien yhteensovittaminen

Edellä jaksossa 2.3.2.5 on tarkemmin selostettu esityksen valmistelun loppuvaiheessa esiin tulleesta yhteensovittamistarpeesta koskien salaisten pakkokeinojen sääntelyä rikoksen selvittämiseksi erityisesti suhteessa Tulliin ja Rajavartiolaitokseen ja tietyiltä osin myös koskien Puolustusvoimia. Esityksen valmistelussa on arvioitu, että havaittu yhteensovittaminen edellyttää tarkempaa asiaan liittyvien rikostorjuntalakien teknistä tarkastelua. Tämän tarkastelun toimittamista ei pidetty mahdollisena ennen lausuntokierrosta. Selventämistarpeen arvioidaan koskevan ainoastaan lainsäädäntötekniisiä ratkaisuja koskien yhteensovittettua

ja johdonmukaista sääntelyä erikseen rikoksen selvittämisen sekä estämisen ja paljastamisen osalta. Esityksen valmistelussa on arvioitu asianmukaiseksi tehdä tämä selventämistarpeen arviointi ja sääntelyiden yhteensovittaminen esityksen jatkovalmistelussa.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailta käytetyt keinot

5.2.1 Vangitsemisen edellytykset

Norjassa vangitsemisen edellytyksistä säädetään rikosprosessilain 14 luvussa (*Straffeprosessloven*). Rikoksesta epäilty voidaan ensinnäkin vangita, kun tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta ja on syytä epäillä karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa tai rikoksesta epäilty sitä itse pyytää ja tähän on riittäväksi katsottavat syyt.

Rikosprosessilain 172 §:n mukaisesti henkilö, jota epäillään rikoksesta, josta voi seurata vähintään 10 vuoden vankeusrangaistus taikka törkeästä pahoinpitelystä tai ruumiinvammasta, voidaan edellä esitetyn perustilanteen lisäksi vangita, kun tämä tunnustaa rikoksen tai kun muut olosuhteet vahvistavat epäilyä. Tässä arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, onko todennäköistä, että rikoksesta epäillyn vapaana oleminen loukkaa yleistä oikeustajua tai aiheuttaa turvattomuutta. Jälkimmäinen säännös otettiin käyttöön torjumaan epävarmuutta ja luottamuksenpuutetta oikeusjärjestelmää kohtaan, mikä voi seurata rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä vakavissa rikoksissa. Lain 172 §:n soveltaminen ei edellytä, että yksittäistapauksessa olisi olemassa konkreettinen ja välitön vaara, että rikoksesta epäillyn vapauttaminen aiheuttaisi julkisen reaktion. Riittävää on, että tapaus kokonaisuudessaan on luonteeltaan sellainen, että vapauttaminen todennäköisesti aiheuttaa epävarmuuden tai luottamuksen puutteen yhteiskunnan lainvalvontaan. Arvioinnissa merkitystä annetaan muun muassa rikoksen vakavuudelle, sen erityisille olosuhteille sekä epäiltyyn liittyville yksilöllisille tekijöille. Lainvalmisteluasiakirjoissa on katsottu kahden samaan rikosluokkaan kuuluvan rikoksen voivan herättää teon olosuhteista riippuen hyvin erilaisia reaktioita. Esimerkiksi itsepuolustuksena tehdyn henkirikoksen on arvioitu aiheuttavan vain harvoin reaktiota, vaikka rikoksesta epäiltyä ei vangittaisi.

Tanskan oikeudenkäymiskaaren (*Bekendtgørelse af lov om rettens pleje*) mukaan rikoksesta epäilty voidaan vangita, kun rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään vuosi ja kuusi kuukautta vankeutta ja käsillä on karttamis-, sotkemis- tai

jatkamisvaara. Tämän ohella oikeudenhoitolain 762 §:n 2 momentin nojalla vakavien rikosten kyseessä ollessa epäilty voidaan vangita, kun rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta ja lainvalvonnan etujen sekä rikoksen vakavuuden katsotaan edellyttävän, että epäilty ei ole vapaana. Edelleen rikoksen vakavuutta koskevan vaatimuksen ohella momentissa on lisäksi yksilöity rikosnimiketasolla tietyt rikokset, joiden kohdalla vangitseminen on mahdollista lainvalvonnan etujen perusteella. Säännöksen piiriin kuuluvat muun muassa eräät seksuaali- ja väkivaltarikokset, jotka eivät muutoin rangaistusasteikkonsa puolesta kuuluisi soveltamisalaan. Vangitsemisperuste eroaa tavanomaisista vangitsemisperusteista, sillä rikoksesta epäillyn vangitseminen perustuu oikeustajusyihin, eikä prosessuaalisiin näkökohtiin. Ratkaisevaa arvioinnissa on, vaikuttaako vakavasta rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen yleisen oikeustajun vastaiselta.

Ruotsissa rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan vangita, kun epäilään rikosta, josta säädetty vähimmäisrangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on olemassa karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara. Oikeudenkäymiskaaren (*Rättegångsbalk*) 24 luvun 2 §:ssä säädetään vangitsemisolettamasta, jonka perusteella henkilö on vangittava, jos rikoksesta ei ole säädetty alle vuoden ja kuuden kuukauden vankeusrangaistusta, jollei ole ilmeistä, että vankeudelle ei ole perusteita. Vangitsemisolettaman osalta lainvalmisteluasiakirjoissa on arvioitu, että vaikka kyse ei ole reaktiosta rikokseen, vangitsemisen perusteet liittyvät rikoksen vakavuuteen, sillä vakavissa rikoksissa erityisten vangitsemisperusteiden katsotaan olevan yleensä vahvempia kuin vähemmän vakavissa rikoksissa.

Ranskan rikosprosessilain (*Code de procédure pénale*) 144 artiklan mukaan vankeuteen voidaan määrätä tai sitä voidaan jatkaa vain, mikäli menettelyssä esitetyt seikat osoittavat sen olevan ainoa keino saavuttaa yksi tai useampi artiklassa erikseen määritellyistä tavoitteista. Tällaisina tavoitteina on esitetty karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaaran estämistä vastaavat päämäärät sekä toisaalta rikoksen vakavuudesta, teko-olosuhteista tai sen aiheuttaman vahingon laajuudesta aiheutuvan poikkeuksellisen ja jatkuvan yleisen järjestyksen häiriön päättäminen. Yleisen järjestyksen häiriön osalta on viitattu EIT:n *Letellier* -tuomioon. Sanotun tavoitteen osalta on täsmennetty, että häiriö ei voi johtua pelkästään rikoksen saamasta julkisesta näkyvyydestä ja, että vangitseminen sanotuina perusteina ei olisi mahdollista lievempien rikosten (*matière correctionnelle*) kohdalla. Huomionarvoista on, että vuonna 2025 käynnistyneen SURE-lakihankkeen yhteydessä tarkastellaan laajennusta, jonka myötä yleisen järjestyksen häiriö mahdollistettaisiin vangitsemisperusteena myös lievempien rikosten osalta.

Saksassa vangitsemisen edellytyksistä säädetään rikosprosessilain (*Strafprozessordnung*) 9 luvussa. Rikoksesta epäillyn vangitseminen edellyttää todennäköistä rikosepäilyä sekä vangitsemisperusteen, karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran, käsillä oloa. Karttamis- ja sotkemisvaara ovat jatkamisvaaraan nähden ensisijaisia.

Lisäksi rikoksesta epäilty voidaan rikosprosessilain 112 §:n nojalla vangita tietyissä tilanteissa, vaikkei erillistä vangitsemisperustetta olisi käsillä. Tämä on mahdollista tiettyjen erikseen määriteltyjen vakavien rikosten kohdalla, kun kyse on esimerkiksi kansanmurhasta, eräistä terrorismirikoksista, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, henkirikoksesta taikka vakavan ruumiinvamman aiheuttamisesta.

Alankomaissa vangitsemisen edellytyksistä säädetään rikosprosessilaissa (*Wetboek van Strafvordering*). Rikosprosessilain 67 artiklan mukaan rikoksesta epäilty voidaan vangita, jos tätä epäillään rikoksesta, josta voidaan tuomita lain mukaan vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus tai jos kyse on jostakin muusta säännöksessä erikseen nimetystä rikoksesta. Vangitseminen edellyttää, että epäilylle on tilanteen olosuhteet huomioon ottaen todennäköisiä perusteita. Rikosprosessilain 67 a artiklan mukaan tutkintavankeutta koskeva määräys voidaan antaa 67 artiklan mukaisissa tilanteissa vain, jos käsillä on karttamisvaara tai, jos olosuhteista ilmenee merkittävä yhteiskunnallinen turvallisuusperuste, joka edellyttää välitöntä vapauden menetystä.

Merkittävällä yhteiskunnallisella turvallisuusperusteella viitataan tilanteeseen, jossa 1) epäillään rikosta, josta voidaan tuomita vähintään 12 vuoden vankeusrangaistus ja joka on vakavasti järkyttänyt oikeusjärjestystä, 2) on perusteltu syy olettaa, että epäilty tulee tekemään rikoksen, josta voidaan tuomita vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistus tai joka voi vaarantaa valtion turvallisuuden, henkilöiden terveyden tai turvallisuuden tai aiheuttaa yleistä vaaraa omaisuudelle 3) kyse on tietystä erikseen nimetystä rikoksesta, josta epäilty on viimeisen viiden vuoden aikana saanut lainvoimaisen tuomion ja on olemassa vakava riski rikoksen uusimisesta, 4) epäillään tiettyä julkisessa paikassa tehtyä tai julkista tehtävää hoitavaan henkilöön kohdistunutta rikosta, joka on aiheuttanut yhteiskunnallista levottomuutta ja asia käsitellään nopeutetussa menettelyssä tai 5) vangitseminen on kohtuudella tarpeen totuuden selvittämiseksi muulla tavoin kuin epäillyn omilla lausunnoilla.

Virossa vangitsemisen edellytyksistä säädetään rikosprosessilain (*Kriminaalmenetluse seadustik*) 130 §:ssä. Pykälän 2 momentin nojalla epäilty voidaan vangita karttamis- tai jatkamisvaaran perusteella, kun vangitseminen on välttämätöntä. Virossa ei ole säädetty vangitsemisperusteesta liittyen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen.

5.2.2 Salainen etsintä

Ruotsissa kotietsinnästä säädetään oikeudenkäymiskaaren (*Rättegångsbalken*) 28 luvussa. Sanottu sääntely koskee esitutinnan yhteydessä toimitettavaa kotietsintää ja muita rikosten selvittämiseksi toimitettavia paikanetsintöjä. Luvun 7 §:n 2 momentin mukaan, jos kukaan ei ole läsnä etsintää toimitettaessa, tulee kohdehenkilölle ilmoittaa etsinnästä heti, kun ilmoitus voidaan tehdä ilman, että siitä aiheutuu haittaa tutkinnalle. Huomionarvoista on, että lain sanamuotoa on tulkittu siten, että se antaa viranomaisille oikeuden lykätä ilmoituksen tekemistä hyvinkin kauas tulevaisuuteen silloin, kun etsintä tehdään osana herkässä vaiheessa olevaa rikostutkintaa (Selvitys poliisilain tiedonhankintasäännösten riittävytydestä yhteiskunnan kannalta kaikkein vakavimpien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa SMDno-2015–604, s. 8). Oikeudenkäymiskaaren nojalla toimitettavassa kotietsinnässä ei ole kuitenkaan kyse salaisesta pakkokeinosta (Prop. 2023/24:117, s. 122).

Ruotsissa on tehty hiljattain pakkokeinoja koskevia lakimuutoksia muun muassa lakiin toimenpiteistä tiettyjen erityisen vakavien rikosten ehkäisemiseksi (*Lag om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott*). Muutoksella laajennettiin preventiivisten pakkokeinojen käyttöä entisestään lainvalvontaviranomaisten rikos- torjunnan ja rikosten ehkäisemisen vahvistamiseksi vakavaan rikollisuuteen liittyen. Uusiin toimivaltuuksiin lukeutui muun ohella salassa toimitettava koti- ja paikanetsintä. Lain 9 b §:n 1 momentin mukaan kotietsintä tai muussa paikassa toimitettava etsintä saadaan toimittaa ilman, että toimenpiteen kohde tai se, jonka luona toimenpide muutoin suoritetaan, on läsnä tai hänelle on varattu tilaisuus olla läsnä. Säännös ei siten estä läsnäoloa etsintää toimitettaessa, mikäli viranomainen katsoo sen tarpeelliseksi tai sen ei katsota aiheuttavan ongelmia. Myös tuomioistuim voi lupaharkinnan yhteydessä liittää lupaan ehdon, jonka mukaan henkilölle tulisi varata läsnäolomahdollisuus (Prop. 2023/24:117, s. 122). Etsintä on preventiivisessä tarkoituksessa mahdollista suorittaa asunnossa, huoneessa tai suljetussa säilytyspaikassa sekä muussa paikassa, joka ei ole yleisön saatavilla vastaten oikeudenkäymiskaaren 28 luvun 1 ja 10 §:ssä etsinnästä säädettyä. Toimivaltuuden käyttö on rajattu tiettyihin erityisen vakaviin rikoksiin, ja se on sidottu korkeisiin edellytyksiin. Lupa toimivaltuuden käyttöön voidaan myöntää vain, jos toimenpiteellä on erityinen merkitys rikollisen toiminnan estämiseksi ja toimenpiteen perusteet ovat suuremmat kuin loukkaus tai muu haitta, jonka toimenpide aiheuttaa henkilölle, johon toimenpide kohdistuu, tai muulle vastakkaiselle edulle. Oikeusturvajärjestelyihin lukeutuu tuomioistuimen lupaharkinta sekä julkisen asiamiehen osallistuminen lupaharkintaan tietyissä tapauksissa. Lisäksi Turvallisuus- ja yksityisyydensuojalautakunta (Säkerhets- och integritetsskyddsmynden) valvoo salaisten pakkokeinojen käyttöä.

Norjan rikosprosessilain 15 luvussa säädetään etsinnästä. Luvun 200 §:n mukaan etsintää toimitettaessa paikalle on kutsuttava henkilö, jonka kotiin etsintä kohdistuu tai tilanteen mukaan muu henkilö, mikäli se voidaan tehdä viivytyksettä. Luvun 200 a §:n mukaan tiettyjen erikseen määriteltyjen vakavien rikosten kyseessä ollessa tuomioistuin voi päätöksellään sallia etsinnän toimittamisen ilman, että siitä ilmoitetaan etukäteisesti epäillylle tai muille. Lupa voidaan myöntää vain, jos oletetaan, että sillä on olennainen merkitys asian selvittämisen kannalta ja rikoksen selvittäminen muuten merkittävästi vaikeutuisi. Tuomioistuin voi lisäksi tietyin edellytyksin päättää, että ilmoituksen tekoa voidaan lykätä tai sitä ei tarvitse tehdä lainkaan esimerkiksi, jos tutkinta päätetään ja etsinnästä ilmoittaminen olennaisesti haittaisi asian tai muun vireillä olevan rikoksen selvittämistä taikka jos poliisin tutkintamenetelmiin tai olosuhteisiin liittyen ilmoittamatta jättäminen on tarpeellista. Kiiretilanteessa syyttäjän määräys voi korvata tuomioistuimen päätöksen etsinnän toimittamisesta. Syyttäjän päätös on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluessa toimenpiteen aloittamisesta.

Tanskassa koti- ja paikanetsinnästä säädetään oikeudenkäymiskaaren 73 luvussa. Läsnäolo-oikeudesta etsinnässä säädetään lain 798 §:ssä, joskin lain 799 §:n mukaan tuomioistuimen päätöksellä etsintä voidaan toimittaa tiettyjä erikseen määriteltyjä rikoksia selvitetessä siitä epäillylle tai muille henkilöille ilmoittamatta, jos se on tutkinnan kannalta ratkaisevan tärkeää. Tällöin etsintä voidaan suorittaa salassa, ja lain 798 §:n mukaisista läsnäoloa koskevista säännöksistä voidaan poiketa. Etsintä voidaan kohdistaa myös vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Mahdollisuus ei kuitenkaan ulotu tiloihin, joita käyttävällä henkilöllä on oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta asiassa.

Viron rikosprosessilain valvontatoimintaa koskevan 3(1) luku mahdollistaa joltakin osin paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamisen kohdehenkilön tietämättä rikosten selvittämiseksi sekä niiden estämiseksi. Lain 126(3) §:n 1 momentin nojalla tutkintaviranomainen voi salaisesti seurata henkilöä, esinettä tai paikkaa, kerätä näytteitä ja tehdä alustavia tutkimuksia, suorittaa esineen tarkastuksen sekä korvata sen. Säännöksen 5 momentin mukaan tällaisia valvontatoimia suoritettaessa on sallittua mennä rakennukseen, huoneeseen, ajoneuvoon, aidatulle alueelle tai tietojärjestelmään salaa, jos se on välttämätöntä valvontatoimenpiteen tavoitteen saavuttamiseksi. Lain 126(5) §:ssä tällainen lain 126(3) §:n 1 momentissa tarkoitettu toimenpide on sidottu syyttäjän antamaan lupaan. Jos rakennukseen, huoneeseen, ajoneuvoon, aidatulle alueelle tai tietojärjestelmään on mentävä salaisesti valvontatoimenpiteen suorittamiseksi, syyttäjän on haettava siihen lain 126(4) §:n 5 momentin mukaisesti vielä erikseen lupa tuomarilta.

Lain 126(13) §:ssä säädetään valvontatoimesta ilmoittamisesta. Valvontatoimea koskevan luvan voimassaolon päättyessä valvontatoimen kohteena olleelle henkilölle ja muulle henkilölle, jonka perhe- tai yksityiselämää toimi on olennaisesti loukannut, on ilmoitettava häneen kohdistetun toimen ajankohta ja tyyppi. Toimenpiteestä voi jättää kuitenkin syyttäjän luvalla ilmoittamatta, jos ilmoituksen tekeminen voisi olennaisesti haitata rikosprosessia; vahingoittaa toisen henkilön laissa turvattuja oikeuksia tai vapauksia taikka asettaa hänet vaaraan taikka paljastaa salassa pidettäviä valvontaviranomaisen valvontatoiminnan harjoittamisessa käytettäviä menetelmiä, taktiikoita tai välineitä taikka jonkun toimintaan osallistuneen henkilöllisyyden. Ilmoitus voidaan jättää tekemättä niin kauan kuin jokin perusteista on käsillä.

Saksassa kotietsinnästä säädetään rikosprosessilain 102 §:ssä. Rikoksesta epäillyn asunto ja muut tilat voidaan tarkastaa, kun on syytä olettaa, että tarkastus johtaa todisteiden löytämiseen. Lain 106 §:n perusteella henkilö, jonka tiloja tai esineitä tarkastetaan, saa olla läsnä etsintää toimitettaessa. Etsinnän tarkoitus on lähtökohtaisesti ilmoitettava ennen sen aloittamista. Kotietsinnästä muutoin kuin rikosten selvittämiseksi säädetään lisäksi Saksan liittovaltion poliisilain (*Bundespolizeigesetz*) 45 §:ssä sekä liittovaltion rikospoliisivirastosta sekä liittovaltion ja osavaltioiden yhteistyöstä rikospoliisiasioissa annetun lain (*Bundeskriminalamtgesetz*) 61 §:ssä.

Saksan nykyinen liittovaltion lainsäädäntö ei mahdollista salaista koti- tai paikanetsintää. Saksassa on kuitenkin käyty poliittista keskustelua salaisen kotietsinnän mahdollistamisesta. Saksan sisäministeriö on julkaissut vuoden 2024 aikana luonnoksen ehdotuksesta, joka mahdollistaisi liittovaltion rikospoliisille oikeuden salaiseen kotietsintään erityisesti terrorismin torjunnan yhteydessä. Ehdotus ei ole vielä edennyt lainsäädäntöprosessissa parlamentin käsiteltäväksi.

Alankomaiden rikosprosessilain 96 §:n perusteella tutkintaviranomaisella on oikeus mennä mihin tahansa tilaan jonkin esineen takavarikoimiseksi. Lain 96 b, 96 c ja 97 artikloissa säädetään oikeudesta tarkastaa kulkuneuvo sekä tarkemmin oikeudesta toimittaa kotietsintä takavarikointia varten. Lain 99 artiklan mukaan toimenpidettä ei voida suorittaa ennen kuin sen kohdetta tai muuta henkilöä on kuultu tai kehoitettu vapaaehtoisesti luovuttamaan takavarikoitavaa esinettä, ellei tutkinnan edut sitä vaadi. Laissa tilaan pääsystä (*Algemene wet op het binnentreden*) säädetään yleisesti pääsystä asuntoon tietyissä tilanteissa. Lain 1 artiklan mukaan jokaisen, jolle lain mukaan on annettu tehtäväksi muun muassa rikosten tutkinta ja joka tulee asuntoon tätä tarkoitusta varten, on etukäteen esitettävä

henkilöllisyytensä ja ilmoitettava sisäänpääsyn tarkoitus. Veloitteen noudattamisesta voidaan olosuhteet huomioiden poiketa joiltakin osin esimerkiksi vakavan ja välittömän turvallisuuden vaarantumisen uhan perusteella.

5.2.3 Osallistuva tietolähde

Ruotsissa ei ole säädetty laissa erikseen tietolähdetoiminnasta, sen määritelmästä tai tietolähdetoiminnan edellytyksistä. Poliisin ohjatussa käytössä toimivien tietolähteiden hyödyntäminen rikosten tutkinnassa on kuitenkin mahdollista poliisilain (*Polislag*) yleisten säännösten nojalla. Lisäksi Ruotsissa poliisi on laatinut tietolähdetoiminnasta menettelytapaohjeet, joissa kuvataan tarkemmin muun muassa tietolähdetoiminnan järjestämistä ja menettelyä. Edelleen tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaate ovat keskeisessä asemassa ja ohjaavat yleisesti tietolähdetoimintaan liittyvää menettelyä. Vaikka Ruotsin lainsäädäntö ei sisällä erityisiä säännöksiä tietolähdetoiminnasta, pääsääntönä on, ettei poliisin ohjatussa käytössä olevalla tietolähteellä ole oikeutta tehdä rikoksia, muutoin osallistua niiden tekemiseen tai oikeutta yllyttää toisia omalla toiminnallaan rikoksen tekemiseen.

Norjan rikosprosessilaki ei sisällä erityistä sääntelyä tietolähdetoimintaa koskien, vaikka tietolähteitä kuitenkin käytetään rikosten selvittämiseksi. Tietolähdetoimintaa sekä tietolähteenä toimivien palkkiojärjestelmää selostetaan sen sijaan valtakunnansyyttäjän laatimassa viranomaisohjeistuksessa (Rundskriv nr. 2/2018), jonka perusteella toimivaltuutta voidaan käyttää tilanteissa, joissa on ilmeistä, että tietoa ei saada muin keinoin ja sen ollessa suhteellisuusperiaatteen mukaista. Tietolähdetoimintaa ei ole sidottu mihinkään erikseen määriteltyihin rikoksiin, mutta ohjeistuksessa viitataan kuitenkin luonteeltaan vakavaan rikollisuuteen. Tietolähdetoiminta ei tavanomaisesti sisällä soluttautumista, mutta se voi poliisin ohjauksessa saada myös soluttautumisen piirteitä. On jokseenkin epäselvää, voidaanko ja miltä osin Norjassa käyttää osallistuvaa tietolähdettä. Osallistuvaa tietolähteen käyttöä koskevien menettelysäännösten sijasta ohjeistuksessa käsitellään tietolähteen kautta saatujen tietojen vaikutusta tätä koskeviin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Ohjeistuksessa todetusti tietolähteelle ei saa pääsääntönä jättää määräämättä tai lieventää rikosoikeudellisia seuraamuksia korvauksena tältä saaduista tiedoista. Tietolähteelle voidaan kuitenkin vaatia lievempää rangaistusta tai vähäisten rikkomusten kohdalla jättää syyte nostamatta edellyttäen, että tämä on antanut merkittävää apua poliisi- tai syyttäjäviranomaiselle. Tietolähdetoiminnasta päätetään poliisihallinnon sisällä, joskin tilanteissa, joissa tietolähteen palkkio kytkeytyy lievempään seuraamukseen, päätöksenteko edellyttää syyttäjän suostumusta, mikäli tällä on asiassa syyteoikeus.

Tanskassa peitetoiminnan edellytyksistä sekä poliisin ja siviilihenkilöiden suorittamasta peitetoiminnasta säädetään Tanskan oikeudenkäymiskaaren 754a–e §:ssä. Molempien henkilöryhmien osalta edellytyksenä on tuomioistuimen päätös, mutta kiiretilanteissa, joissa tuomioistuimen päätöksen odottaminen voi haitata peitetoiminnan tarkoitusta, poliisilla on mahdollisuus päättää toimenpiteestä. Asia on kuitenkin tällöin saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi 24 tunnin sisällä päätöksenteosta. Edellytyksenä toimivaltuuden käytölle on, että peitetoiminta ei saa kasvattaa rikoksen suuruutta tai vakavuutta. Oikeudenkäymiskaaren edellä mainitut säännökset eivät ulotu tietolähteiden käyttöön. Tietolähteiden käyttöä koskevat säännöt on kuvattu sen sijaan Tanskan valtakunnansyyttäjän ohjeistuksessa koskien tietolähteitä ja siiviiliagentteja. Ohjeistuksen mukaisesti tietolähde ei voi osallistua rikolliseen toimintaan, mutta tietolähdetoiminnassa voitaisiin sen sijaan soveltaa oikeudenkäymiskaaren 754 b §:n 2 momenttia. Sanotun nojalla tietolähde voi toteuttaa poliisin kanssa sovitusti tiettyjä peitetoimintaan liittyviä toimenpiteitä. Huomionarvoista on lisäksi, että poliisin ohjatussa käytössä oleva tietolähde voi osallistua viranomaisten rikostutkinnassa käyttämään valvottuun läpilaskuun.

Virossa tietolähde voi poliisin ohjauksessa suorittaa tiettyjä tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka muutoin katsottaisiin rangaistaviksi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tietolähteen toimiessa poliisin ohjauksessa valtuutuksen mukaisesti tämä ei syyllisty rikokseen, vaikka teko muuten täyttäisi rikoksen tunnusmerkistön. Viron rikosprosessilain 126(8) §:n mukaan rikoksen jäljitteleminen (*kuriteo matkimine*) tarkoittaa rikoksen tekemistä tuomioistuimen luvalla huomioiden kuitenkin 126(1) §:n 3 momentti, jonka mukaan toimet eivät saa olla vaaraksi henkilön hengelle tai terveydelle, aiheuttaa perusteetonta vahinkoa omaisuudelle tai luonnolle taikka perusteetonta loukkausta henkilön perusoikeuksiin. Sanottu toimivaltuus kuten myös muut lain 3 luvussa tarkoitetut toimivaltuudet on sidottu lain 126(2) §:ssä lueteltuihin rikoksiin. Luvan toimenpiteille antaa tutkintatuomari enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Säännöksen mukaan tehdyt toimet tulisi mahdollisuuksien mukaan valokuvata, videoita tai äänittää.

Saksan rikosprosessia koskevassa lainsäädännössä ei ole nimenomaisesti säädetty tietolähdetoiminnasta, eikä esimerkiksi käsitettä poliisin tietolähde ole määritelty lainsäädännössä. Käsitteen on katsottu kuitenkin vakiintuneen oikeuskäytännössä ja hallinnollisissa asetuksissa. Saksassa tietolähdetoiminnalle on ominaista, että tietolähde ei voi käyttää viranomaisille kuuluvia väliintulotoimivaltuuksia, ja tietolähde toimii suoraan poliisijohtajan valvonnan alaisuudessa, jolle tietolähde raportoi ja vastaa. Saksassa tietolähteenä toimivalla henkilöllä ei ole oikeutta tehdä rikoksia tai muutoin osallistua niiden tekemiseen eikä oikeutta yllyttää toisia omalla toiminnallaan rikoksen tekemiseen.

Huomioiden tietolähdetoimintaa koskevan sääntelyn puuttuminen, Saksassa on jonkin aikaa keskusteltu tarpeesta lainsäädäntömuutoksille. Saksassa on annettu ehdotukset laiksi tietolähdetoiminnasta sääntelemiseksi 15.3.2024 sekä 8.5.2024. Ensimmäinen ehdotus ei saanut kannatusta, mutta jälkimmäinen on yhä vireillä (ehdotus 20/11312). Ehdotuksen tavoitteena olisi säännellä tietolähteiden käyttöä rikostutkinnassa, mukaan lukien rikosprovokaatiosta tilanteissa, joissa tällä ei olisi merkittävää vaikutusta epäiltyyn. Ehdotus ei sisältäisi sääntelyä osallistuvan tietolähteen käytöstä, vaan tietolähteen käyttösuhde olisi päätettävä, jos tämän todetaan osallistuneen tutkittavaan rikokseen taikka syyllistyneen muutoin operaation aikana rikokseen.

Alankomaiden rikosprosessilainsäädännössä ei muodollisesti määritellä käsitettä poliisin tietolähde, mutta tiettyjen tiukkojen edellytysten täytyessä muu kuin poliisiin kuuluva henkilö voi tarjota apuaan poliisille tietolähteen ominaisuudessa. Tältä osin on huomioitava rikosprosessilain 126 w § koskien siviilihenkilöiden toimittamaa soluttautumista. Säännöksen 1 kohdan mukaan henkilö, joka ei ole poliisi, voi syyttäjän kanssa tehdyn sopimuksen perusteella tarjota apuaan tutkinnassa esimerkiksi osallistumalla tai tarjoamalla apua sellaiselle ryhmälle ihmisiä, joiden voidaan epäillä vakavien rikosten suunnittelusta tai tekemisestä. Säännöksessä viitataan peitetoimintaa koskevaan 126 h §:ään, jossa peitetoiminta on sidottu tiettyjen lain 67 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rikosten selvittämiseen. Peitetoiminta, ja siten samoin myös lain 126 w §:ssä tarkoitettu toiminta, on mahdollista epäiltäessä rikosta, josta voi seurata vähintään neljän vuoden vankeusrangaistus taikka eräitä muita erikseen määriteltyjä rikoksia. Alankomaiden tietolähdetoimintaa koskeva sääntely eroaa kuitenkin pakkokeinolain sääntelystä, sillä pakkokeinolaissa säädetty tietolähdetoiminta ei sisällä vastaavalla tavoin soluttautumista. Edellä mainitun 126 w §:n 3 kohdassa säädetään tällaista rikostutkintaa avustavaa henkilöä koskevasta yllytyskiellosta. Edelleen säännöksen 6 kohdan mukaan säännöksessä mainittu muu kuin poliisiin kuuluva henkilö ei saa tehdä rangaistavia tekoja, paitsi jos sellaisten tekojen tekemiseen on syyttäjän etukäteinen kirjallinen lupa. Kiiretilanteissa lupa voidaan antaa myös suullisesti, mutta se tulee jälkikäteen saattaa kirjalliseksi kolmen päivän kuluessa. Selostetun luvan rikosten tekemiseen voidaan kuitenkin yleisesti katsoa koskevan vain sellaisia rikoksia, jotka ovat välttämättömiä henkilön uskottavuuden säilyttämiseksi.

6 Lausuntopalaute

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Pakkokeinolaki

7.1.1 2 luku Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §. *Vangitsemisen edellytykset.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että nykyisen viittaussäännöksen sijasta momentista ilmenisi suoraan ne edellytykset, joiden käsillä ollessa rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin vangita. Säännöksessä ei siten viitattaisi vangitsemisen edellytysten osalta enää pidättämisen edellytyksiä koskevaan 5 §:ään.

Momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn saisi määrätä vangittavaksi, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä käsillä olevan karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara (a–c alakohdat). Tämän lisäksi rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin määrätä vangittavaksi, kun hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon tai, kun hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin määrätä vangittavaksi lisäksi, kun rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättäminen vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi kohdat 1–4, joissa olisi käytännössä kyse tavanomaisesta vangitsemisasiasta, tuntemattomasta rikoksentekijästä, rikoksesta epäiltyyn liittyvästä maasta poistumisen vaarasta sekä ylitörkeisiin rikoksiin liittyvästä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhasta. Näistä ensimmäinen sisältäisi vaatimuksen jonkin tai joidenkin kolmen esitetyn erityisen edellytyksen eli karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä olosta.

Momentissa ehdotetaan säädettävän vangitsemisen edellytyksistä suurelta osin pidättämisen edellytyksiä vastaavalla tavalla, mutta vangitseminen ei voisi kuitenkaan enää perustua 5 §:n 1 momentin 1 kohtaa vastaavasti pelkkään rikoksen vakavuuteen. Rikoksen vakavuus ei voisi siis enää toimia ainoana perusteena

vangitsemiselle, mikä on pidättämisen edellytyksiä koskevan 5 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella kuitenkin yhä mahdollista. Momentin uusi 1 kohta vastaisi pitkälti 5 §:n 1 momentin 2 kohtaa, tosin sillä erotuksella, että kohtaa ei olisi rajattu koskemaan vain niitä rikoksia, joista on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta. Ehdotetulla sääntelyllä ei muutettaisi kokonaisuudessaan niiden rikosten piiriä, joiden kohdalla rikoksesta epäillyn vangitseminen voisi tulla kyseeseen, vaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn saisi yhä vangita, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Pidättämisen edellytyksistä poiketen vangitseminen voisi perustua uuden 4 kohdan mukaisesti ylitörkeiden rikosten kohdalla tapauskohtaisesti myös vaaraan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta.

Karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaarasta säädettäisiin käytännössä voimassa olevan 5 §:n 1 momentin 2 kohtaa vastaavalla tavalla. Vaikka vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikoksen vakavuudesta huolimatta jonkin erityisen edellytyksen olevan käsillä, rikoksen vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistuksen pituus saisivat yhä merkitystä erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaessa. Ylitörkeiden rikosten osalta rikoksen vakavuuden voidaan lähtökohtaisesti katsoa muodostavan jo vahvan perustan vangitsemiselle, eikä karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaarasta edellytettäisi yhtä vahvaa selvitystä kuin lievempien rikosten kohdalla (ks. myös KKO 2024:20, kohta 41).

Vaikka rikoksen vakavuus ei yksin riittäisi kaavamaisesti vangitsemisen perusteeksi, ei voitaisi pitää poissuljettuna, että nimenomaisesti epäillystä vakavasta rikoksesta odotettavissa olevan rangaistuksen laji ja pituus vaikuttaisivat rikoksesta epäillyn toimintaan, mikäli tämä jätettäisiin vangitsematta. Sanottu koskisi ylitörkeiden rikosten ohella myös muita erityisen vakavia rikoksia, joiden rangaistusasteikko mahdollistaa hyvin ankaran rangaistuksen. Tällaisiin vakaviin rikoksiin voidaan arvioida liittyvän hyvin todellinen karttamis- ja sotkemisvaara juuri odotettavissa olevaan rangaistuksen pituuteen liittyen. Esimerkinomaisesti kyse voisi olla törkeästä huumausainerikoksesta tai väkivaltarikoskokonaisuudesta, josta olisi oikeuskäytännössä vakiintuneen rangaistuskäytännön perusteella odotettavissa useamman vuoden vankeusrangaistus. Karttamisvaaran käsillä oloa konkretisoivat entisestään muun muassa rikollisen toiminnan järjestäytyneisyys, suunnitelmallisuus tai toiminnan kansainväliset yhteydet taikka epäillyn henkilökohtaiset ulkomaiset siteet. Edellä mainittujen seikkojen voidaan katsoa puoltavan vahvasti vaaraa siitä, että rikoksesta epäilty poistuu maasta tai muulla tavoin pyrkii karttamaan rikosprosessia odotettavissa olevan pitkän vankeusrangaistuksen välttämiseksi. Samoin rikoksen vakavuus saattaa osoittaa tai viimekädessä jopa lisätä rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa. Kyse voisi olla tilanteesta, jossa rikoksesta epäilty kokee, ettei tällä ole tulevan rangaistuksen vuoksi mitään menetettävää

tai etteivät myöhemmät rikokset vaikuttaisi rangaistuksen määrään merkittävässä määrin. Myös rikollisjoukot saattavat hyödyntää rikoksissa sellaista henkilöä, jonka tiedetään saavan aikaisemmasta rikoksesta ankaran rangaistuksen, eikä muilla tuomiota odotettaessa tehtävillä rikoksilla olisi suurta merkitystä. Rikoksen vakavuus ja sitä kautta odotettavissa olevan rangaistuksen pituus olisivatkin seikkoja, jotka voisivat tapauskohtaisesti vahvasti indikoida yhden tai useamman erityisen edellytyksen käsillä oloa. Rikoksen vakavuudelle voitaisiin antaa erityisten edellytysten käsillä oloa arvioitaessa merkitystä edellä todetuin perustein myös pääkäsittelyn ja tuomion antamisen aikana. Vangitsemisvaatimusta tai vangittavana pitämistä koskevaa asiaa käsiteltäessä tulisi kuitenkin perustella tapauskohtaisesti, miten arvioitavana olevassa asiassa epäillyn rikoksen vakavuuden katsottaisiin ilmentävän jonkin erityisen edellytyksen läsnäoloa.

Momentin 2 ja 3 kohdat tuntemattomasta rikosentekijästä ja maasta poistumisen vaarasta vastaisivat käytännössä voimassa olevan pidättämisen edellytyksiä koskevan säännöksen 3 ja 4 kohtia, ja ne pysyisivät asiallisesti muuttumattomina.

Lisäksi 1 momenttiin lisättäisiin uusi *4 kohta* yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta koskien. Vangitsemisperuste tulisi sovellettavaksi, kun epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella olisi syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättämisensä vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta. Vangitsemisperusteen tarkoituksena ei olisi niinkään tutkinnan tai syytteen nostamisen tukeminen, vaan sen tarkoituksena olisi yhteydessä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon ja tarpeeseen ennalta ehkäistä häiriötä tai välitöntä vaaraa, joka saattaisi aiheutua vakavasta rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä. Kyse olisi jatkamisvaaran tavoin preventiivisestä toimenpiteestä.

Yleinen järjestys ja turvallisuus ovat määritelminä joustavia ja jokseenkin monimerkityksisiä, eikä niiden merkityssisältö ole täysin täsmällisesti tai tyhjentävästi määriteltävissä. Käsiteparilla viitattaisiin yhteiskunnassa käsillä olevaan normaaliuden tilaan ja vapauten häiriöiltä siten, että ihmiset voisivat pelkäämättä ja toisten estämättä käyttää heille kuuluvia perusoikeuksia, kuten oleskella ja liikkua yleisillä paikoilla (HE 20/2002 vp, s. 33). Turvallisuudella tarkoitettaisiin myös poliisilaissa omaksutusti yleisen turvallisuuden ohella myös yksittäisten henkilöiden turvallisuutta sekä turvallisuutta yksityisissä paikoissa (HE 224/2010 vp, s. 71). Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantuminen saisi vangitsemisen edellytyksiä arvioidessa itsenäisen merkityksensä siten, että käsitepari ei rinnastuisi täysimääräisesti siihen, mitä sillä muualla lainsäädännössä tarkoitetaan. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että rikoksesta epäiltyä ei voitaisi määrätä vangittavaksi minkä tahansa muualla lainsäädännössä yleistä järjestystä tai turvallisuutta vaarantavan toiminnan, kuten järjestyslaissa mainitun metelöimisen tai muun vastaavan toiminnan, vaaran vuoksi.

Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisella viitattaisiin muun muassa rikoksesta epäillyn toiminnallaan aiheuttamaan vakavaan häiriöön taikka muun ohella henkeen tai terveyteen kohdistuvaan vaaraan, vaikka kyse ei olisikaan välttämättä minkään rikoksen tunnusmerkistön täyttävästä toiminnasta, sekä rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä seuranneeseen yleiseen yhteiskunnalliseen levottomuuteen sekä toisaalta turvattomuuden tunteeseen tai vahvaan pelkoon uhkaavasta rikoksesta, jotka voisivat käytännössä toimia tosiasiallisina esteinä henkilön tavanomaiselle toiminnalle.

Vangitsemisperuste olisi rajattu sovellettavaksi vain ylitörkeiden rikosten kohdalla, kun rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus olisi vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tämä tarkoittaisi, että tutkinnan aikainen vankeus yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi olisi mahdollista EIT:n oikeuskäytännössään asettamat rajat huomioon ottaen rikosepäilyn kohdistuessa laadultaan ja luonteeltaan erityisen vakavaan rikokseen. Varsin tyypillisesti tällaisiin ylitörkeisiin rikoksiin voidaan arvioida liittyvän karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara, erityisesti tutkinnan alkuvaiheessa. Vangitsemisperuste soveltuisi sekä yhtäaikaisesti jonkin muun edellä mainitun perusteen kanssa, mutta se voisi olla käsillä myös tilanteissa, joissa muuta perustetta vangitsemiselle ei enää katsottaisi tutkinnan etenemisen myötä olevan.

Vangitsemisperustetta voisi soveltaa, kun se katsottaisiin perustelluksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, kuten yleisesti jonkun hengen tai terveyden suojelemiseksi. Tilanteen mukaan tällaisen mahdollisen uhan kohdehenkilö voisi olla etukäteen tiedossa, mutta tämä ei olisi vangitsemisperusteen erilaiset käyttötilanteet huomioiden edellytyksenä. Vaaraa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta voisivat osoittaa ensinnäkin epäiltyyn rikokseen liittyvät seikat, kuten rikoksen teko-olosuhteet ja laatu. Tältä osin arvioinnissa voitaisiin huomioida muun muassa, onko epäilty vakava rikos kohdistunut puolustuskyvyttömään tai rikoksesta epäillylle ennalta tuntemattomaan henkilöön. Arvioitaessa vaaraa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta merkitystä voitaisiin antaa rikokseen liittyvien seikkojen lisäksi myös rikoksesta epäiltyyn liittyville tekijöille. Arvioinnissa keskeisiä tekijöitä olisivat tältä osin muun muassa rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, käyttäytyminen sekä epäiltyä rikosta edeltänyt ja seurannut mielentila, kuten erityinen epävakaus, impulsiivisuus, aggressiivisuus taikka selvä piittaamattomuus yleisestä järjestyksestä tai turvallisuudesta. Samoin esimerkiksi mahdolliset yhteydet järjestäytyneeseen rikollisryhmään taikka muuhun rikollisjoukkoon voisivat ilmentää vaaraa yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle.

Vangitsemisperustetta tulisi soveltaa, kun se katsottaisiin perustelluksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, kuten jonkun hengen tai terveyden suojelemiseksi. Vaaraa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta voisivat osoittaa ensinnäkin rikoksesta epäiltyyn liittyvät seikat. Arvioinnissa keskeisiä tekijöitä olisivat muun muassa rikoksesta epäillyn luonne, käyttäytyminen sekä epäiltyä rikosta edeltänyt ja seurannut mielentila, kuten erityinen epävakaus, impulsiivisuus, aggressiivisuus taikka selvä piittaamattomuus yleisestä järjestyksestä tai turvallisuudesta. Arvioitaessa vaaraa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta merkitystä voitaisiin antaa rikoksesta epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden ohella myös epäiltyyn rikoksiin liittyville seikoille, kuten rikoksen teko-olosuhteille ja laadulle, esimerkiksi sille, onko epäilty rikos kohdistunut puolustuskyvyttömään tai rikoksesta epäillylle ennalta tuntemattomaan henkilöön. Samoin mahdolliset yhteydet järjestäytyneeseen rikollisryhmään taikka muuhun rikollisjoukkoon voisivat ilmentää vaaraa yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle.

Vangitsemisperustetta olisi mahdollista soveltaa, kun rikoksesta epäillyn uhkaavan tai sekavan käyttäytymisen vuoksi tai rikokseen ja sen laatuun liittyvien seikkojen perusteella olisi syytä epäillä rikoksesta epäillyn aiheuttavan vapaana ollessaan vakavaa häiriötä tai esimerkiksi jonkun henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvaa vaaraa, vaikka tilanteessa ei olisikaan viitteitä varsinaisesta rikollisen toiminnan jatkamisen vaarasta pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettulla tavalla. Vangitseminen voisi perustua esimerkinomaisesti siihen, että rikoksen luonne ja tekotapa ilmentäisivät epäillyn erityistä vaarallisuutta ja että olosuhteet kokonaisuudessaan antaisivat aiheen epäillä muun muassa tämän väkivaltaista reaktiota vähäsiinkin ärsykeisiin. Asiallisesti vangitsemisperuste voisi siten osin erota jatkamisvaarasta, sillä merkityksellistä ei olisi niinkään rikoksesta epäillyn aikaisempi rikollinen toiminta tai rikoskierteen katkaiseminen, vaikka paikoin myös epäillyn aikaisempi rikollinen toiminta voisi tukea vangitsemisperusteen käsillä oloa. Edellä todetuin perustein rikoksesta todennäköisin syin epäillyn saisi määrätä vangittavaksi, mikäli tämän henkilökohtaiset olosuhteet tai muut seikat antaisivat aiheen epäillä vangitsematta jättämisen johtavan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen. Vangitseminen yleisen järjestyksen tai vaarantumisen vaaran perusteella voisi tulla kyseeseen myös, mikäli epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin johtavan rikollisryhmien tai -verkostojen keskinäisiin välienselvityksiin tai kostotoimenpiteisiin, jotka saattaisivat vaarantaa viimekädessä myös sivullisia.

Toisaalta vangitsemisperuste voisi tulla sovellettavaksi myös, kun yleinen rikoksesta seuraava reaktio aiheuttaisi todellista huolta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta. Vangitsemisperuste saisi käyttöalaa yleiseen reaktioon liittyen tilanteissa, joissa epäillyn rikoksen vakavuus ja sen yhteiskunnallinen

vaikutus olisivat poikkeuksellisia, ja joissa rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen heikentäisi huomattavasti rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta. Vangitseminen sanottuun perustuen liittyisi lähinnä tilanteisiin, joissa tuomioistuimen arvioitavana olisi luonteeltaan ja laadultaan erityisen vakavaksi katsottava teko, kuten henki-, väkivalta- tai seksuaalirikos, jota olisi pidettävä siihen liittyvät teko-olosuhteet ja muut seikat huomioiden erityisen paheksuttavana. Arvioitaessa vangitsemisen tarpeellisuutta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden säilyttämiseksi, merkitystä voitaisiin antaa sille, että epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin aiheuttavan yleistä pelkoa ja vahvaa yhteiskunnallista levottomuutta. Tässä voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi se, onko rikos tehty erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai onko se perustunut suunnitelmallisuuteen vai onko käsillä vangitsematta jättämisen puolesta puhuvia seikkoja, kuten teon yhteys itsepuolustukseen. Kyse voisi olla mediassa ja yleisessä keskustelussa merkittävästi huomiota saaneesta vakavasta rikoksesta, jota seurannut yleinen reaktio antaisi syyn epäillä rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisen aiheuttavan vaaraa yleisestä levottomuudesta, joukkopaniikista tai muusta uhkatilanteesta. Vaaraa voisi konkretisoida muun muassa epäillyn henkilöllisyyden ja yhteystietojen, kuten osoite- tai asuinluetta koskevan tiedon, leviäminen yleisön keskuudessa.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi esittää vangitsemisvaatimuksessa samoin kuin vangitsemisasiain uudelleen käsittelyssä ne konkreettiset seikat, jotka yksittäistapauksessa osoittaisivat, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen vaarantaisi tosiasiasa yleistä järjestystä tai turvallisuutta. Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys voisi perustua pakkokeinolain 3 luvun 8 §:ää vastaavasti pelkästään kirjalliseen aineistoon liittyen erityisesti epäiltyyn rikokseen tai henkilöä koskeviin seikkoihin. Vaatimuksen tueksi esitettävä näyttö olisi käytännössä tilanteen kuvaamista esitutkintaviranomaisen näkökulmasta huomioiden myös henkilön mahdolliset aikaisemmat rikokset tai muut häiriöilmoitukset taikka rikostiedustelutiedot siltä osin kuin niitä voisi julkiseksi tulevassa vaatimuksessa käyttää.

Tuomioistuimen olisi arvioitava yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaa tilanteen ja sen erityispiirteiden mukaan. Vangitsemista yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhan perusteella ei olisi tarkoitettu yleiseksi eikä rutiininomaiseksi, vaan vangitsemisperusteen soveltaminen edellyttäisi, että tuomioistuin katsoisi yksittäistapauksen yhteydessä käsillä olevien seikkojen perusteella olevan syytä epäillä, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisen seurauksena yleinen järjestys tai turvallisuus tosiasiasa vaarantuisi. Minkään yksittäisen tekijän käsillä olo ei systemaattisesti osoittaisi edellytyksen täyttymistä, vaan kyse olisi aina tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta. Vangitsemisasiaa käsiteltäessä tulisi ottaa huomioon myös pakkokeinolain 1 luvun yleiset periaatteet ja 2 luvun mukainen kohtuuttoman vangitsemisen kieltö.

Huomionarvoista on, että vangitsemisperusteen käsillä olon osalta kyse on tulevaisuuteen suuntautuvasta arvioinnista, eikä siltä siten voida edellyttää varmuutta siitä, että rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen tosiasiasa johtaisi yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen. Riittävää tältä osin on, että tilanne on kokonaisharkintaan perustuen luonteeltaan sellainen, että epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin aiheuttavan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumista, kuten edellä kuvattua vakavaa häiriötä tai vaaraa taikka yleiseen reaktioon perustuen yhteiskunnallista levottomuutta. Rikoksesta epäillyn syyllisyyden osalta edellytetään puolestaan muita säännöksessä tarkoitettuja vangitsemistilanteita vastaavasti korkeampaa todennäköisyyttä.

Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vapautta ei voitaisi rajoittaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen perustuvan vangitsemisperusteen nojalla pidempään kuin tilanteessa olisi tarpeen vangitsemisella turvattavien etujen vuoksi. Epäillyn määrääminen pidettäväksi edelleen vangittuna sanotulla perusteella olisi mahdollista vain, jos yleinen järjestys tai turvallisuus pysyisivät edelleen uhattuna. Tähän arviointiin vaikuttaisi luonnollisesti se, mistä syystä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden epäiltäisiin vaarantuvan.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin voimassa olevan lain tavoin tilanteesta, jossa henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, joskaan epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä. Momenttia muutettaisiin johdonmukaisuussyistä siten, että siinä viitattaisiin jatkossa 5 §:n 1 momentin edellytysten sijasta vangitsemisen edellytyksiä koskevan pykälän 1 momentin 1–3 kohdissa säädettyihin edellytyksiin. Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhan perusteella vangitseminen olisi sen sijaan mahdollista vain, kun rikosepäilylle olisi todennäköisiä syitä.

Pykälän 3–5 momentit säilyisivät muuttumattomina.

7.1.2 10 luku Salaiset pakkokeinot

1 §. Soveltamisala. Pykälän 1 *momenttia* muutettaisiin siten, että siihen lisättäisiin uusiksi salaisiksi pakkokeinoiksi salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä sekä näihin etsintöihin liittyvä haltuunotto ja jäljentäminen. Uusia keinoja voitaisiin käyttää rikoksen selvittämiseksi.

Rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan salaisen pakkokeinon käyttöä sen jälkeen, kun esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti on syytä epäillä, että rikos on tehty. Momentissa säädetyn mukaisesti myös salaisia etsintöjä voitaisiin käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Momentissa jo säädettyjen muiden keinojen

tavoin tämä tarkoittaisi ainoastaan mahdollisuutta uuden keinon salaiseen käyttöön, mikä ei kaikissa tapauksissa olisi kuitenkaan välttämätöntä. Jos tiedon antaminen ei vaarantaisi esimerkiksi rikoksen selvittämistä, syytä pakkokeinon käyttöön salassa ei olisi.

2 §. Salaisen pakkokeinojen käytön edellytykset. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että osallistuvan tietolähteen käytön, salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän sekä näihin etsintöihin liittyvän haltuunoton ja jäljentämisen edellytykseksi asetettaisiin erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Kuten muutkin tämän erittäin tärkeää merkitystä koskevan edellytyksen piiriin kuuluvat salaiset pakkokeinot, osallistuvan tietolähteen käyttö ja salaiset etsinnät olisivat sellaisia salaisia pakkokeinoja, joilla voidaan puuttua perusoikeuksiin merkittävässä määrin. Tästä syystä menetelmän käytölle on perusteltua myös asettaa tämänkaltaisen erityinen edellytys.

Erittäin tärkeän merkityksen vaatimus tarkoittaa sitä, että ilman kyseisen pakkokeinon käyttöä rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai muuten olisi hyvin työlästä. Huomioon voidaan myös esimerkiksi ottaa se, että tutkinnan pitkittymisestä aiheutuu erityistä vaaraa (HE 222/2010 vp s. 121).

Osallistuvan tietolähteen käytön erityisistä edellytyksistä säädettäisiin 40 a §:ssä ja salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän erityisistä edellytyksistä säädettäisiin 26 a, 26 c ja 26 f §:ssä.

26 a §. Salainen kotietsintä ja sen edellytykset. Pykälässä säädettäisiin salaisen kotietsinnän määritelmästä ja sen edellytyksistä. Kotietsinnästä säädetään erikseen pakkokeinolain 8 luvussa.

Pykälän 1 momentin mukaan salaisella kotietsinnällä tarkoitettaisiin rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävää salaista etsintää. Kyse on kohdehenkilön tietämättä tehtävästä kotietsinnästä. Salaisen kotietsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin 60 §:ssä.

Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Kotirauhan suojaamien tilojen osalta arvioinnissa on myös otettava huomioon tilan tosiallinen käyttötarkoitus. Viime kädessä tilan tosiallinen käyttötarkoitus ratkaisee suojan piirin, sillä esimerkiksi asuinhuoneistoa ei välttämättä käytetä asumiseen, mutta toisaalta varastoakin voidaan jossakin tilanteessa käyttää asumiseen.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin salaisen kotietsinnän edellytyksistä. Momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitusta rikoksesta. Etsintä voitaisiin toimittaa vain, jos on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saataisiin toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Viitatussa 3 §:ssä säädetään telekuuntelusta ja sen edellytyksistä. Pykälän 2 momentissa on listattuna ne rikokset, joiden selvittämiseksi telekuuntelua saa käyttää. Sama rikoslistaus soveltuisi edellytyksenä salaisen kotietsinnän käyttämiseksi. Edellytys liittyisi epäilyyn tietynasteisen rikoksen tekemisestä ja etsinnän tiettyihin tavoitteisiin. Tässä yhteydessä onkin syytä kiinnittää huomiota konkreettisen, jo tehtyyn rikokseen liittyvän epäilyn olemassaoloon. Salaisen kotietsinnän ei pitäisi perustua pelkkään vihjetietoon, vaan pitäisi olla myös muuta rikosepäilyä tukevaa selvitystä tai tietoa.

Pykälän 3 *momentin* mukaan jos salaisen kotietsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voisi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Viitatussa uudessa 26 b §:ssä säädettäisiin salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja sen edellytyksistä. Salaisella erityisellä kotietsinnällä tarkoitettaisiin etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuva tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinoin 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Pykälän 4 *momentin* mukaan salaisessa kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaatonta asiakirjaa saisi tarkastella vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuimen taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saisi tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija. Momentissa säädetty vastaisi pakkokeinoin 7 luvun 11 §:ssä säädettyä koskien eräiden asiakirjojen avaamista ja tutkimista.

26 b §. *Salainen erityinen kotietsintä ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentti sisältäisi salaisen erityisen kotietsinnän määritelmän. Kyse on kohdehenkilön tietämättä tehtävästä erityisestä kotietsinnästä. Salaisen erityisen kotietsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin 60 §:ssä.

Määritelmä vastaisi 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä etsintää. Erona 8 luvussa säädettyyn etsintään olisi etsinnän tekeminen salassa ja sen käyttöedellytykset, mutta muutoin sääntely olisi yhtenevä eli etsintäpaikkojen piiri määräytyisi momentissa viitattujen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännösten perusteella (10–14, 16, 20 tai 21 §). Momentissa viitatus oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännökset koskevat velvollisuutta tai oikeutta kieltäytyä todistamasta. Näiden perusteella salaisen erityisen kotietsinnän piiriin kuuluvia tiloja yleensä olisivat esimerkiksi virkamiesten työhuoneet, lääkärin vastaanottotilat, asianajotoimistot, toimittajien asunnot sekä lehtien ja kirjojen toimitusten ja kustantamojen toimitilat ja niiden palveluksessa olevien henkilöiden asunnot. Momentissa lisäksi viitatussa pakkokeinolain 7 luvun 3 §:ssä säädetään takavarikoimis- ja jäljentämiskielloista.

Momentissa tilan korostunut liityntä salassapitovelvollisuuteen tai -oikeuteen todettaisiin ilmaisulla ”etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa”. Tämä ilmaisu tarkoittaisi sitä, että paikkaan kohdistuvan etsinnän määrittäminen salaiseksi erityiseksi kotietsinnäksi ei riippuisi kategorisesti siitä, mihin tarkoitukseen kyseessä olevaa paikkaa yleensä tai pääasiallisesti käytetään. Salaisen erityisen kotietsinnän piiriin saattaisi kuulua esimerkiksi asianajajan asunto, jos hän tekee töitä siellä tai jos siellä muuten on hänen työhönsä liittyviä asiakirjoja. Toisaalta asianajotoimistoon kohdistuva etsintä saatettaisiin rajata siten, että tietoon ei ilmeisesti tule salassa pidettäviä tietoja (esimerkiksi tietyn esineen etsiminen todistelutarkoitusta varten), jolloin ei olisi myöskään kysymys salaisesta erityisestä kotietsinnästä. Koska tarkoituksena on tältä osin suojata salassapitovelvollisuutta tai -oikeutta eikä tiettyjä tiloja, salaisen erityisen kotietsinnän kohteena olevan tilan määrittely jäisi pakostakin jossakin määrin avoimeksi ja päätöstä valmisteltaessa tehtävän huolellisen harkinnan yhteydessä yksityistapauksellisesti määritettäväksi.

Ilmaisu ”etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa” tarkoittaa sitä, että etsinnän arvioiminen salaiseksi erityiseksi kotietsinnäksi on tietyn kynnyksen takana. Tämä kynnyks riippuisi siitä, onko kysymyksessä salassapitovelvollisen tai oikeutetun työhuone, liiketila tai muu vastaava ammatinharjoittamispaikka vai onko kysymyksessä muu tila. Jos kysymys on ammatinharjoittamispaikasta ja jos etsinnän kohteena ovat paikassa olevat asiakirjat ja tiedot, lähtökohtana olisi etsinnän katsominen salaiseksi erityisesti kotietsinnäksi. Muiden tilojen osalta tulisi olla nimenomaista tietoa siitä, että sieltä saattaa löytyä kysymyksessä olevaa tietoa. Kuten edellä on viitattu, kumpienkin paikkojen kohdalla vaikuttaisi se, mitä etsintäpäätöksen perusteella paikasta etsitään ja mitä siellä tutkitaan. Lisäksi kynnykseen saattaisi vaikuttaa se, minkälaisen henkilön salassapitovelvollisuudesta tai -oikeudesta on kysymys. Esimerkiksi virkamiehillä ei välttämättä ole työhuoneessaan

samassa määrin salassa pidettävää tietoa kuin asianajajalla. Jos alkuperäinen arvio tilojen luonteesta osoittautuisi vääräksi, ehdotetun 26 a §:n 3 momentin mukaisesti toimenpide olisi keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin salaisen erityisen kotietsinnän toimittamista koskevista edellytyksistä. Edellytyksenä olisi, että tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Lisäksi momentin mukaan edellytyksenä olisi, että on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka, ja vain jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädetyllä tavalla. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saataisiin toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Kyse olisi vastaavasta rikosperusteisesta edellytyksestä kuin 26 a §:ssä säädetyssä salaisessa kotietsinnässä. Edellytys liittyisi epäilyyn tietynasteisen rikoksen tekemisestä ja etsinnän tiettyihin tavoitteisiin. Tässä yhteydessä onkin syytä kiinnittää huomiota konkreettisen, jo tehtyyn rikokseen liittyvän epäilyn olemassaoloon. Salaisen erityisen kotietsinnän ei pitäisi perustua pelkkään vihjetietoon, vaan pitäisi olla myös muuta rikosepäilyä tukevaa selvitystä tai tietoa.

Keskeistä momentissa on myös edellytys, jonka mukaan salainen erityinen kotietsintä voidaan toimittaa vain jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädetyllä tavalla. Viitatussa ehdotetussa uudessa 26 c §:ssä säädettäisiin etsintävaltuutetusta, sen kelpoisuusvaatimuksista, velvollisuuksista sekä palkkiosta ja korvauksesta. Viitatus pykälän keskeisenä sääntönä on se, että salaista erityistä kotietsintää varten määrätään etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Mikäli etsintävaltuutetun osallistumista etsintään ei voitaisi mahdollistaa 26 c §:n (erityisesti 2 momentissa säädetyt) mukaisesti, salaista erityistä kotietsintää ei saisi toimittaa. Kyse olisi vastaavasta sääntelystä kuin 8 luvun 5 §:n 4 momentissa, jonka mukaan erityistä kotietsintää ei saisi toimittaa ilman etsintävaltuutetun läsnäoloa.

26 c §. *Etsintävaltuutettu, sen kelpoisuusvaatimukset, velvollisuudet sekä palkkio ja korvaus.* Pykälän sääntely vastaisi soveltuvin osin, mitä 8 luvussa säädetään etsintävaltuutetusta.

Pykälän 1 momentin mukaan salaista erityistä kotietsintää varten olisi määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Sääntely vastaisi 8 luvun 7 §:ssä säädettyä, mutta salaisen erityisen kotietsinnän kontekstissa.

Etsintävaltuutetun määrääminen tulisi kysymykseen tilanteissa, joissa 26 b §:n 1 momentin mukaisesti on syytä olettaa etsinnän kohteeksi joutuvan tietoa, jota koskee velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta. Lähtökohtaisesti tämän tulisi ilmetä jo ennen etsintää, mutta poissuljettua ei ole sen selviäminen vasta salaisen kotietsinnän tai salaisen paikanetsinnän jo alettua. Jälkimmäisissä tapauksissa etsintä olisi keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Sääntely eroaisi 8 luvussa säädetystä siten, että kyse ei olisi vain keskeytysvelvollisuudesta ja siitä, että etsintävaltuutettu saadaan osallistumaan etsintään, vaan salaisen erityisen kotietsinnän tilanteissa kyse olisi keskeyttämisvelvollisuuden lisäksi hävittämisvelvollisuudesta tallenteiden ja tietojen suhteen.

Momentissa myös säädettäisiin, että etsintävaltuutettuna voisi toimia 44 §:n mukainen julkinen asiamies, jonka tuomioistuimien on määrännyt etsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn. Etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimukseen sovellettaisiin, mitä niistä säädetään 8 luvun 8 §:ssä. Jäljempänä tarkemmin käsitellään muutosehdotuksia 44 §:ään, mutta ehdotuksen mukaan tuomioistuimen olisi määrättävä asuntokuuntelun lisäksi salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Salaisen erityisen kotietsinnän osalta käsittelyllä tarkoitettaisiin 26 g §:ssä tarkoitettua vaatimuksen käsittelyä.

Momentissa on siten mahdollistettu viimeksi mainittuun käsittelyyn määrätyn julkisen asiamiehen toimiminen myös etsintävaltuutettuna salaisen erityisen kotietsinnän toimittamisessa. Salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyssä toimiva julkinen asiamies voisi monessa tapauksessa olla tarkoituksenmukaisin vaihtoehto etsintävaltuutetuksi. Salainen erityinen kotietsintä eroaa merkittävästi 8 luvun erityisestä kotietsinnästä salassa tehtävän luonteensa vuoksi, minä vuoksi vaatimukseen jo perehtyneen, sen käsittelyyn tuomioistuimessa osallistuvan julkisen asiamiehen toimiminen etsintävaltuutettuna voisi usein olla tarkoituksenmukaisinta.

Momentissa käytetyllä muotoilulla ”voi toimia” tarkoitettaisiin kuitenkin mahdollisuutta määrätä julkinen asiamies toimimaan myös etsintävaltuutettuna, mutta se ei poissulkisi mahdollisuutta määrätä etsintävaltuutetuksi muuta henkilöä, joka

täyttäisi 8 luvun 8 §:ssä säädettyt kelpoisuusvaatimukset. Salaisen erityisen kotietsinnässä saattaa usein kuitenkin olla korostunut tarve pitää etsinnästä tietävien henkilöiden piiri rajattuna. Tarvittaessa etsintävaltuutetuksi voitaisiin kuitenkin määrätä useampi kuin yksi henkilö. Tämä koskee esimerkiksi tapauksia, joissa läpi käytävä aineisto on poikkeuksellisen laaja tai joissa joltakin osin tarvitaan erityistä asiantuntemusta tai eri alojen asiantuntemusta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin salaiseen erityiseen kotietsintään määrätyn etsintävaltuutetun velvollisuuksista. Etsintävaltuutetun tehtävänä olisi huolellisesti ja ilman aiheetonta viivytystä valvoa sitä, että ehdotetussa 26 h §:ssä tarkoitettu haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutetun olisi oltava joko läsnä salaista erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa, tai läsnä etäyhteydellä käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa etsintävaltuutettu voi seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista siten, että sillä on puhe- ja näköyhteys etsinnän toimittamisen ja siitä vastaavien henkilöiden suhteen. Osallistumisen toteuttamismuodosta päättäisi etsintävaltuutettu salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä. On syytä huomioida, että etsintätoimenpiteiden suorittamisen seuraaminen etäyhteydellä asettaa vaatimuksia sekä käytettävälle yhteydelle että tilalle, jossa etsintävaltuutettu seuraa toimenpiteiden suorittamista.

Etsintävaltuutetun tulisi riittävän tarkasti seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista kyetäkseen havaitsemaan, mistä kohteista voi löytyä sellaisia asiakirjoja tai tietoja, joiden jäljentämiseen kohdistuu rajoituksia. Etsintävaltuutetun tehtävään ei muuten kuuluisi etsinnän asianmukaisen toimittamisen valvonta. Tältä osin kyseen tulisi 26 j §:ssä tarkoitettu tallentamisvelvollisuus teknisellä laitteella. Etsintävaltuutetun tehtävän mukaisen huolellisuusvelvoitteen käytännön sisältö riippuisi tapauksesta, esimerkiksi etsinnän kohteena olevien asiakirjojen laadusta ja asiakirja-aineiston laajuudesta. Hyvällä asianajotavalla olisi merkitystä huolellisuusvelvoitteen sisällön määräytymisessä niissä tapauksissa, joissa etsintävaltuutettu on asianajaja tai julkinen oikeusavustaja.

Jotta etsintävaltuutettu voisi hoitaa tehtävänsä asianmukaisesti, hänelle olisi ennen etsinnän toimittamista annettava tarvittavat tiedot etsinnän tarkoituksesta ja kohteesta. Huolellisuusvelvoitteen kannalta on tosin otettava myös huomioon se, että toisin kuin 8 luvun erityisessä kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä etsintävaltuutetulla ei olisi mahdollisuutta keskustella sen henkilön kanssa, jonka luona etsintä toimitetaan esimerkiksi arkaluonteisen aineiston sijainnin selvittämistä varten.

Etsintävaltuutetun tehtävä sisältäisi sellaista päätöksentekoa ja päätöksen valmistelua, jota tarkoitetaan rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa. Etsintävaltuutettu olisi kohdassa tarkoitettu julkista valtaa käyttävä henkilö, johon saman luvun 12 §:n 1 momentin mukaan sovelletaan virkamiestä koskevia rikoslain 40 luvun säännöksiä. Tehtävässään häneen sovellettaisiin sen mukaisesti muun ohessa lahjuksen ottamista koskevia säännöksiä samoin kuin virka-aseman väärinkäyttämistä ja salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä. Tehtävään sisältyvä huolellisuusvelvollisuus ilmenisi pykälän 1 ja 2 momentista ja salassapitovelvollisuus 3 momentista.

Rikostutkinnallisista syistä myös salainen erityinen kotietsintä on useimmissa tapauksissa syytä toimittaa ripeästi. Etsintävaltuutetun osallistuminen salaiseen erityiseen etsintään ei tulisi aiheettomasti viivyttää etsinnän toimittamista ja sen loppuun saattamista. Koska etsintävaltuutetun osallistuminen etsintään – joko läsnä tai etäyhteyksin – on ehdoton edellytys, etsinnän tai sen loppuun saattamiseen liittyvät aikataulukysymykset turvallisuus huomioiden olisi ratkaistava ennen etsinnän suorittamista.

Koska salainen erityinen kotietsintä tehtäisiin sen kohdehenkilöltä tai kohdehenkilöiltä salassa, kyse olisi merkittävässä määrin erilaisesta etsinnästä verrattuna 8 luvussa säädettyyn erityiseen kotietsintään ja etsintävaltuutetun osallistumisesta siihen. Todennäköisesti usein aikaikkuna toimittaa salainen erityinen kotietsintä olisi rajoitettu ja tiukka. Siksi myös momentissa säädettäisiin siitä, että etsintävaltuutetun on toimittava ilman aiheetonta viivytystä, mikä tarkoittaa myös sitä, että etsintävaltuutetun suorittaman valvonnan olisi tapahduttava siten, ettei se viivyttäisi aiheettomasti etsinnän toimittamista ja sen loppuun saattamista. Tähänkin liittyen aikataulukysymykset turvallisuus huomioiden olisi riittävässä määrin ratkaistava ennen etsinnän suorittamista.

Joka tapauksessa etsintävaltuutetun osallistuminen etsintään olisi ehdotonta, jotta etsintävaltuutettu voisi seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista. Momentissa säädetysti etsintävaltuutetun olisi oltava fyysisesti läsnä etsintää toimitettaessa, mutta vain jos se olisi kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa. Etsintään osallistuvilla tarkoitetaan etsinnän toimittamisesta vastaavia toimivaltaisia viranomaisia ja etsintävaltuutettua tai -valtuutettuja. Kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuuden huomioon ottaminen tarkoittaa etsintään osallistuvien henkilöiden turvallisuudesta huolehtimista ja mahdollisten riskitekijöiden etukäteistä hahmottamista sekä etsinnän toimittamisen huolellista suunnittelemista mahdollisten riskien välttämiseksi ja minimoimiseksi. Mikäli etsintään osallistuvien henkilöiden turvallisuutta ei voitaisi riittävällä ja asianmukaisella tavalla varmistaa – erityisesti etsintävaltuutetun etsintään osallistumisesta

johtuvista syistä – salaista erityistä kotietsintää ei saisi toimittaa. Esimerkiksi jos etsintävaltuutetun fyysinen osallistuminen voisi aiheuttaa ennakoimattomia riskitekijöitä. Tältä osin on myös huomioitava se, että etsintävaltuutetulla tulisi joka tapauksessa olla riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä velvollisuuksineen asianmukaisesti. Kysymykseen tulevat tilanteet voisivat koskea esimerkiksi etsinnän toimittamiseen liittyvän aikaikkunan rajallisuuteen tai muuten etsinnän suorittamiseen salassa liittyvien vaaratilanteiden vuoksi.

Viimeksi mainittu kieltä ei kuitenkaan olisi ehdoton, sillä momentin mukaisesti etsintävaltuutetun osallistuminen etsintään ja etsintätoimenpiteiden seuraaminen olisi mahdollista järjestää myös hyödyntämällä tietoteknistä etäyhteyttä. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että etsintävaltuutetulla olisi puhe- ja näköyhteys etsinnän toimittamiseen ja siitä vastaavien henkilöiden suhteen. Tämä tarkoittaa sitä, että etsintävaltuutetun osallistumisen toteuttaminen tietoteknisin etäyhteyksin tulisi vastata korvaavassa mielessä etsintävaltuutetun osallistumista etsinnän toimittamiseen fyysisesti siten, että etsintävaltuutettu voisi etäyhteyksin olla ”läsnä” etsinnässä ja seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista. Etsintävaltuutetun tulisi siten pysyä valvomaan sitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon.

Momentin mukaan etsintävaltuutetun osallistumuodosta päättäisi etsintävaltuutettu salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä. Tarkoituksena on jättää lopullisen osallistumuodon päättäminen etsintävaltuutetun harkittavaksi, mutta perustuen ainoastaan salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esitykseen. Jos esityksen mukaan etsintävaltuutetun osallistuminen olisi mahdollista ainoastaan etäyhteyksin, etsintävaltuutettu ei voisi valita vastoin esityksessä ehdotettua. Jos etsintävaltuutettu ei perustellusta syystä suostuisi etäyhteyksin toteutettavaan osallistumiseen etsintään, eikä hänen fyysistä osallistumista olisi mahdollista toteuttaa, salaista erityistä kotietsintää ei saisi suorittaa. Perustellun syyn tulisi liittyvä mahdollisuuksiin etsintävaltuutetun suorittaa tehtävänsä asianmukaisesti.

Jo etsintävaltuutettua valittaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, kykeneekö hän riittävällä tavalla ja tarkoituksenmukaisesti osallistumaan salaiseen erityiseen kotietsintään. Salaista erityistä kotietsintää ei voitaisi keskeyttää siksi ajaksi, kun etsintävaltuutettu joutuu hoitamaan muuta työtehtävää (esimerkiksi toisen asian käsittely tuomioistuimen istunnossa). Etsintävaltuutetun etsintään osallistumisen kesto olisi suhteutettava läpikäytävän aineiston laatuun ja laajuuteen. Näin ollen kesto

riippuisi tapauskohtaisista olosuhteista. Jos etsintävaltuutettu ei toimisi momentin mukaisesti, hänelle annettu määräys voitaisiin 8 luvun 8 §:n 3 momentin mukaisesti pätevästä syystä peruuttaa.

Pykälän 3 momentin mukaan etsintävaltuutettu ja siihen tehtävään pyydetty eivät saisi oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyinä saaneet tiedon. Säännös vastaisi 8 luvun 9 §:n 2 momenttia. Asiallisesti vastaavasti säädetään 10 luvun 44 §:n 3 momentissa. Salassapitovelvollisuus koskisi siis myös pyyntövaiheessa etsintävaltuutetuksi pyydetyn tietoon tulleita seikkoja. Salassapitovelvollisuuden turvaamiseksi etsintävaltuutetulle pitäisi pyynnön esittämävaiheessa kertoa niin vähän kuin mahdollista sellaisia tietoja, joiden eteenpäin ilmaisemisella voidaan vaarantaa etsinnän tarkoitus. Salassapitovelvollisuus koskisi etsinnän yhteydessä tietoon tulleiden asiaa koskevien yksityiskohtien lisäksi sitä, että salainen erityinen kotietsintä tullaan toimittamaan.

Ehdotetussa 3 momentissa myös säädettäisiin, että etsintävaltuutetun palkkion ja korvauksen osalta noudatettaisiin, mitä julkiselle asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta säädetään 46 §:ssä.

26 d §. *Etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottaminen sekä yksityisen avaamattoman asiakirjan tutkiminen.* Pykälässä säädettäisiin salaisen erityisen kotietsinnän toimittajan velvollisuudesta asianmukaisesti ottaa huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltuvuudesta haltuunottamisen tai asiakirjan jäljentämisen kohteeksi. Jos etsinnän yhteydessä jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka jäljentämistä tai haltuunottamista etsintävaltuutettu on vastustanut, mainittua aineistoa ei saisi enemmälti tutkia ja se olisi sinetöitävä. Kiistanalainen aineisto olisi rajattava tavalla, joka on tarkoituksenmukainen tuomioistuinkäsittelyn kannalta ja riittävä vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen kannalta.

Jäljempänä tarkemmin käsiteltävässä ehdotetussa 26 i §:ssä säädettäisiin haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättämisestä salaisten etsintöjen yhteydessä. Pykälän mukaan haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa koti- ja paikanetsinnässä päättäisi salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Etsintävaltuutetun esittämät väitteet olisi kuitenkin asianmukaisesti arvioitava.

Momentin toisessa virkkeessä säädettävä tutkimiskielto pitäisi sisällään kaikenlaisen aineiston tarkastelun ja sen lukemisen. Pykälän kolmannen virkkeen mukaisella tuomioistuinkäsittelyllä tarkoitettaisiin ehdotetun 26 g §:n mukaista tuomioistuinkäsittelyä.

Aineiston sinetöimisellä tarkoitetaan sen sijoittamista tai säilyttämistä niin, että siihen perehtyminen ei ole mahdollista. Toimintatapa tämän tavoitteen saavuttamiseksi jäisi esitutkintaviranomaisen harkintaan.

Pykälän 2 *momentin* mukaan salainen erityinen kotietsintä olisi tallennettava teknisellä laitteella ja etsinnästä olisi laadittava pöytäkirja 26 j §:n mukaisesti. Pöytäkirjoihin olisi kirjattava tai liitettävä etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa. Pöytäkirjoilla tarkoitettaisiin 26 j §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja pöytäkirjoja. Etsintävaltuutetulle olisi sen pyynnöstä varattava tilaisuus tarkastaa pöytäkirja(t) viipymättä etsinnän toimittamisen jälkeen, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua etsinnän toimittamisesta. Tarkastusmahdollisuus koskisi myös tallennetta, jos etsintävaltuutettu on osallistunut etsintään etäyhteydellä.

Pykälän 3 *momentin* mukaan salaisessa erityisessä kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saisi tarkastella vain etsintävaltuutettu.

26 e §. *Sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittely.* Pykälän 1 *momentissa* todettaisiin, että salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä ja viimeistään kolmen päivän kuluttua 26 d §:ssä tarkoitettusta sinetöimisestä saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, saadaanko sinetöityä aineistoa tutkia tai hyödyntää. Asiaa koskevassa vaatimuksessa olisi asia selostettava riittävällä tarkkuudella ja vaatimukseen olisi sinetöidyn aineiston lisäksi liitettävä 26 j §:ssä tarkoitettu pöytäkirja.

Lyhyen määräajan kuluessa tulisi selvittää, onko aineisto tai osa siitä pidettävä esitutkintaviranomaisen hallussa asiakirjan jäljentämistä varten. Lyhyen määräajan puolesta puhuvat toisaalta rikostutkinnalliset intressit, koska aineistoa ei voida tutkia sinetöinnin aikana, ja toisaalta salassapitovelvollisuuteen tai -oikeuteen liittyvät asianosaisten intressit.

Selostaminen riittävällä tarkkuudella tarkoittaisi sitä, että vaatimuksesta on ilmettävä, miltä osin aineisto on kiistanalaista sekä minkälaista on kiistanalaiseen osaan liittyvä esitutkintaviranomaisen ja etsintävaltuutetun argumentaatio. Etsintävaltuutetun näkemys voisi pääosin ja jopa kokonaan ilmetä vaatimukseen liitettävästä pöytäkirjasta.

Tuomioistuinkäsittelyä varten aineisto olisi sitä hallussaan pitävän esitutkintaviranomaisen toimesta valmistettava tarpeellisessa määrin luettavaan muotoon, jos se ei ole sellaisessa muodossa jo valmiiksi. Tämä koskee lähinnä tietojärjestelmässä tai sen tallennusalustavalla olevia datan muodossa olevia asiakirjoja.

Pykälän 2 *momentin* mukaan asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä säädetään menettelystä tuomioistuimessa 43 §:ssä. Tuomioistuimen olisi varattava vaatimuksen tekijälle ja etsintävaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi.

Viitatussa 43 §:n osalta soveltuvin osin soveltuisivat sen 1, 2 ja 4 momentti. Sinetöityä aineistoa koskevasta asiasta päättäisi syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Ennen syytteen nostamista asiasta saisi päättää myös se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä etsinnän kohteena ollut paikka sijaitsee. Lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisinta olisi, että asian käsittelisi ja ratkaisisi sama käräjäoikeus, joka on päättänyt salaisesta erityisestä kotietsinnästä.

Asiaa käsitellessään käräjäoikeus olisi päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Asia ratkaistaisiin kuulematta rikoksesta epäiltyä, etsinnän kohteena olevan paikan haltijaa taikka muuta, jota asia muuten koskee.

Pykälän 3 *momentin* mukaan tuomioistuimen olisi päätettävä siitä, voidaanko aineisto tai sen osa jäljentää. Sinetöityä aineistoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä ei saisi valittaa. Päätöksestä saisi kannella ilman määräaikaa. Kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Jos tuomioistuimen päätöksestä kannellaan, kantelun kohteena oleva aineisto olisi pidettävä sinetöitynä, kunnes asia on ratkaistu.

26 f §. *Salainen paikanetsintä ja sen edellytykset.* Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin salaisen paikanetsinnän määritelmästä. Salaisella paikanetsinnällä tarkoitettaisiin 8 luvun 1 §:n 4 *momentissa* tarkoitettuun paikkaan tehtävää salaista etsintä. Salaisen paikanetsinnän käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin 60 §:ssä.

Momentissa viitatussa 8 luvun 1 §:n 4 *momentin* mukaan kyse olisi etsinnästä, joka toimitetaan muussa kuin 2 tai 3 *momentissa* tarkoitettussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi erilliset varastotilat ja kerhotilat.

Pykälän 2 *momentin* mukaan edellytyksenä toimittaa salainen paikanetsintä olisi, että tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 16 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Viitatussa 16 §:ssä säädetään teknisen kuuntelun edellytyksistä. Näin ollen salaisen paikanetsinnän edellytyksenä olisi, että henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta taikka muusta 16 §:n 3 *momentissa* erikseen tarkoitettusta rikoksesta.

Pykälän 3 *momentin* mukaan edellytyksenä salaisen paikanetsinnän toimittamiselle olisi lisäksi, että on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saataisiin toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Jos salaisen paikanetsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Viimeksi mainitun virkkeen tilanteissa kyse olisi siitä, että etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Kyse olisi tällöin salaisesta erityisestä etsinnästä, jonka osalta olisi noudatettava 26 b–e §:ssä säädettyä.

26 g §. *Salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä päättäminen.* Pykälän 1 *momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi 26 a ja f §:ssä tarkoitettua etsinnästä (salainen kotietsintä ja salainen paikanetsintä) salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei sietäisi viivytystä, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää salaisesta kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Pykälän 2 *momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi 26 b §:ssä tarkoitettua salaisesta erityisestä kotietsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Kyse olisi vastaavanlaisesta päätöksentekomenettelystä kuin salaisessa kotietsinnässä, mutta salaisen erityisen kotietsinnän toimittaminen ei olisi mahdollista kiiretilanteissa salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä.

Pykälän 3 *momentin* mukaan lupa 26 a, b ja f §:ssä tarkoitettuun etsintään voitaisiin antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi momentissa luettelaisiin ne seikat, jotka tulisi 1 ja 2 momentissa tarkoitettua etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä riittävällä tavalla yksilöidä.

26 h §. *Haltuunottamisen ja jäljentämisen edellytykset salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä.* Pykälän 1 momentin mukaan rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka voitaisiin ottaa tilapäisesti haltuun 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten taikka jäljentää salaisen koti- tai paikanetsinnän aikana (ml. salainen erityinen kotietsintä).

Salaisen etsinnän yhteydessä voi olla tarve tilapäisesti ottaa haltuun asia tai esine sen tarkemman tutkimisen tai sitä koskevan jäljentämistarpeen vuoksi. Kyse voisi olla esimerkiksi valmistettavina olevien vaarallisten esineiden tai aineiden tarkemmasta tutkimiseksi joko etsittävässä tilassa, sen ulkopuolella olevassa toimivaltaisen viranomaisen ajoneuvossa tai jopa viranomaisen tiloissa, mikäli ajallisesti se olisi mahdollista. Jäljentämistarve voisi koskeva esimerkiksi todisteiden valokuvaamista etsittävässä kohteessa.

Tilapäisyydellä tarkoitettaisiin tapauskohtaiseen arviointiin perustuvaa lyhytkestoista ja ohimenevää tilaa, joka ei ole pysyvää, ottaen huomioon rikoksen selvittämistarpeet. Mahdollista ei ole asettaa tunti- tai päivämääriä enimmäismäärää, mutta lähtökohtana on väliaikainen toimenpide, joka mahdollistaa rikostutkinnan tarkoituksenmukaisen suorittamisen. Esimerkiksi salaisen kotietsinnän osalta kyse olisi usein todennäköisesti minuuteista tai tunneista, mutta erilaisten varastotilojen osalta kyse voisi olla esimerkiksi muutamasta päivästä. Aikaan vaikuttaisi myös se, milloin palautustoimenpide voitaisiin tehdä niin, että esitutkintaviranomaisen toiminta pysyisi salassa esitutkinnan kohteilta. Mikäli kyse olisi pidemmästä ajasta, tulisi kyseeseen 7 luvun takavarikko. Viimeksi mainitun osalta on syytä huomioida myös 7 luvun 9 §:n 2 momentti koskien haltuunottamisen ilmoituksen siirtämistä. Edelleen syytä on myös ottaa huomioon 10 luvun 47 §:ssä säädetty salaisen pakkokeinon käytön suojaaminen puuttumisvelvollisuuden suhteen sekä 60 §:ssä säädetty salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen ja ottaen huomioon myös tässä esityksessä esitetyt muutokset viimeksi mainittuun pykälään.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että 1 momentissa säädetty koskisi myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (*data*). Asiakirjasta säädettyä sovellettaisiin myös datan muodossa olevaan asiakirjaan. Tällainen datan muodossa oleva tieto voisi selvittää 10 luvun 23 §:n teknisen laitetarkkailun yhteydessä.

Pykälän 3 momentin mukaan jäljennös olisi hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että on jäljennetty materiaalia, jonka jäljentäminen on kiellettyä, tai tietoa ei tarvita rikoksen selvittämiseksi.

Jäljentämiskiellon osalta soveltuisi 7 luvun 3 § koskien takavarikoimis- ja jäljentämiskieltoja.

26 i §. *Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättäminen salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä.* Pykälän mukaan haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa etsinnässä päättäisi salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

26 j §. *Salaisen etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella ja pöytäkirja.* Pykälän 1 momentin mukaan salainen etsintä olisi kokonaisuudessaan tallennettava teknisellä laitteella. Salaisen etsinnän toimittajan olisi myös ilman aiheetonta viivytystä laadittava etsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella.

Salaisen etsinnän tallentamisvelvoite alkaisi etsittävään tilaan pääsystä aina sieltä poistumiseen saakka ja velvollisuus koskisi kaikkia etsintään osallistuvia lukuun ottamatta etsintävaltuutettua. Salassa pidettäviä tutkintakeinoja ei tulisi paljastaa, mutta niiden salaaminen ei saisi haitata tarpeettomasti tallentamisvelvoitetta.

Teknisellä laitteella tarkoitettaisiin sellaista välinettä, joka vähintään videotallentaa suoritettua etsinnän. Etsinnästä riippuen tarpeen voi olla myös sisällyttää videoon ääni. Tallentamisvelvoitteen tarkempi toteuttamistapa jätettäisiin toimivaltaisten viranomaisten päätettäväksi. Tallentamisvelvoitteen tulisi kuitenkin tallentaa suoritettu salainen etsintä siten, että tarvittaessa jälkikäteen olisi mahdollista arvioida, onko etsintä suoritettu asianmukaisesti.

Momentin mukaan salaisen etsinnän tallentamisen lisäksi etsinnästä olisi ilman aiheetonta viivytystä laadittava pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella. Tältä osin menettely olisi vastaavanlainen kuin säädetään 8 luvussa pöytäkirjan laatimisvelvoitteesta.

Pykälän 2 momentin mukaan salaisen etsinnän aikana tai sen jälkeen tehtävästä haltuunottamisesta ja jäljentämisestä olisi tehtävä erillinen pöytäkirja, jossa selostettaisiin riittävällä tarkkuudella haltuun otetun ja jäljennetyn esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä sekä mahdollisesti sen tilalle vaihdetun esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä.

Pykälän 3 momentin mukaan jäljennös 1 ja 2 momentissa tarkoitettua pöytäkirjasta ja tieto tallenteesta olisi toimitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun tai jäljennetty, kun 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty.

Tallenteen tarkastelulle olisi pyynnöstä varattava tilaisuus sille, jonka luona etsintä on suoritettu. Tallenteesta riittäisi tieto sen olemassaolosta ja mahdollisuus tarkastella sitä etsinnän toimittaneen viranomaisen tiloissa.

40 a §. Osallistuva tietolähde. Pykälässä säädettäisiin osallistuvan tietolähteen käytöstä, määritelmästä ja sen käyttämisestä koskevista edellytyksistä. Pykälässä esitutkintaviranomaisella tarkoitettaisiin poliisin lisäksi rajavartio- ja tulliviranomaisia. Tietolähdetoiminnasta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä säädetään pakkokeinolain 10 luvun 39 ja 40 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin osallistuvan tietolähteen määritelmästä ja esitutkintaviranomaisen mahdollisuudesta käyttää osana 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä yksittäistapauksessa osallistuvaa tietolähdettä. Osallistuvan tietolähteen käyttämisessä olisi kyse 40 §:ssä säädetyn ohjatun tietolähteen käyttöalan tapauskohtaisesta laajentamisesta. Tämä tarkoittaisi myös muiden 39 §:n säännösten soveltumista osallistuvan tietolähteen käyttämiseen, kuten 3 momentissa säädettyt rajoitukset ja että ennen käyttöä olisi tehtävä selkoa tietolähteelle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta, minkä lisäksi olisi velvollisuus huolehtia tietolähteen turvallisuudesta.

Mainitun 39 §:n 3 momentin rajoitus, jonka mukaan tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä, koskisi edelleen ohjattua tietolähteen käyttöä, mutta ei koskisi täysimääräisesti osallistuvan tietolähteen käyttöä siltä osin kuin kyse olisi rikolliseen toimintaan osallistumisesta tai toimista, jotka mahdollistaisivat toimivaltaiselle viranomaiselle muiden pakkokeinolain 10 luvun keinojen käyttämisen. Kyseinen rajoitus ohjatussa tietolähteen käytössä tarkoittaa, ettei tietoja saa hankkia esimerkiksi peitetoimintaa edellyttävillä tavoilla, mukaan lukien järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, eikä tietolähde saisi hankkia tietoja muillakaan poliisille kuuluvilla keinoilla, kuten teknisellä kuuntelulla tai kotietsinnällä. Lisäksi tietolähde ei voi poliisin puolesta esimerkiksi tehdä valeostoa.

Osallistuvan tietolähteen käytössä vastaava rajoitus myös tarkoittaisi, ettei tietoja saisi hankkia sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä, mutta osallistuva tietolähde saisi kuitenkin osallistua rikolliseen toimintaan ehdotetussa 1 momentissa tarkemmin säädetyllä tavalla huomioden myös ehdotettava 3 momentti. Osallistuvaa tietolähdettä ei kuitenkaan voisi käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Osallistuva tietolähde ei voisi esimerkiksi suorittaa kotietsintää tai valeostoa esitutkintaviranomaisen pyynnöstä. Selvyyden vuoksi on huomioitava,

että yksilöityjen seikkojen tarkistaminen tai havaitseminen tietyssä tilassa (esim. asunnossa) olisi edelleen mahdollista. Näissä tilanteissa kyse olisi enemmän perusmuotoisesta tietolähdetoiminnasta tai ohjatun tietolähteen käyttämisestä, joista säädetään erikseen.

Ehdotetun 1 momentin mukaan yksittäistapauksessa esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa osallistuva tietolähde saisi 1) hankkia toimitiloja, kulku- tai muita sellaisia välineitä, 2) kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, 3) hoitaa taloudellisia asioita taikka 4) avustaa muilla 1–3 kohdissa tarkoitettuihin tapoihin rinnastettavalla tavalla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää.

Momentissa esitutkintaviranomaisen ohjauksella ja valvonnalla tarkoitettaisiin mahdollisuutta suorittaa ennakolta tarkoin määriteltyjä toimenpiteitä, jotka voisivat täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Tietolähde ei voisi oma-aloitteisesti aloittaa tietyn toiminnan tekemistä tai päättää osallistumisestaan tiettyyn toimintaan eikä tietolähteen osallistuva toiminta perustuisi tai sisältäisi tietolähteelle kuuluvaa itsenäistä harkintavaltaa tai päätöksentekoa. Tavanomaiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät seikat olisivat kuitenkin tietolähteen päätettävissä siltä osin kuin kyse ei olisi esitutkintaviranomaisen vastuulle kuuluvasta toiminnasta, ohjauksesta tai valvonnasta ja kyse olisi sellaisesta toiminnasta, joka liittyisi ainoastaan tietolähteenä toimivan henkilön tavanomaiseen kanssakäymiseen muiden henkilöiden kanssa. Esimerkiksi tietolähde ei voisi päättää siitä, että henkilöiden, tavaroiden tai aineiden kuljettamisen lisäksi tietolähde hankkisi toimitiloja tavaroiden tai aineiden säilyttämistä tai varastointia varten, ellei tämä perustuisi esitutkintaviranomaisen päätökseen, ohjaukseen ja valvontaan.

Momentissa osallistuvan tietolähteen toiminta liittyisi rikollisryhmän, -joukon, -verkoston tai muun näihin verrattavissa olevan rikosten toteuttamiseksi muodostetun henkilöiden yhteenliittymän avustamiseen. Rikosten toteuttamiseksi muodostetulla henkilöiden yhteenliittymällä tarkoitettaisiin lähtökohtaisesti kahta tai useampaa henkilöä. Kyse voisi olla myös toisistaan tietämättömistä henkilöistä, jotka osallistuvat samaisen rikollisen toiminnan tekemiseen. Määritelmä kattaisi myös sellaiset yksittäiset toimijat, jotka tarvitsevat muiden henkilöiden apua tai toimenpiteitä rikoksen toteuttamiseksi. Kyse voisi olla esimerkiksi pimeässä verkossa esitetystä pyynnöstä suorittaa jokin tietty toimenpide maksua vastaan.

Pykälän 2 momentin mukaan edellytyksenä 1 momentissa tarkoitettujen toimien tekemiselle olisi, että erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että 1) toimenpide tehtäisiin ilman tietolähteen myötävaikutusta, tietolähteen toiminta ei aiheuta

vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle, ja 3) avustaminen edistäisi merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Tietolähteen osallistuva toiminta tulisi olla luonteeltaan sellaista, että toimenpide tehtäisiin ilman tietolähteen myötävaikutusta. Edellytys kuvastaa osallistuvan tietolähteen toiminnan luonnetta helposti korvattavissa olevana osana joka tapauksessa tapahtuvaa toimintaa. Esimerkiksi kuljetustilanteissa toimenpiteen ennemmin tai myöhemmin hoitaisi joku muu henkilö, mikäli tietolähde ei toimenpidettä suorittaisi. Kyse voisi olla esimerkiksi kuljetustehtävää koskevasta tarjouksesta, josta ilmenisi myös se, että tehtävä tarjottaisiin jollekin muulle, mikäli henkilö ei pystyisi tehtävää hoitamaan.

Vaaran ja vahingon aiheutumisen osalta kyse olisi konkreettisen vaaran aiheutumisesta tai sen riskistä eikä välillisestä vaaran aiheutumisesta tai mahdollisten heijastevaikutusten huomioon ottamisesta. Esimerkiksi pelkkä vaarallisten aineiden tai esineiden, kuten aseiden, kuljettaminen tai muutoin kuljettamiseen tai sen järjestämiseen osallistuminen ei vielä välttämättä tarkoittaisi momentissa tarkoitettua konkreettista vaaraa tai vahinkoa. Toisaalta erityisen vaarallisten aineiden osalta konkreettinenkin vaara voi olla käsillä, esimerkiksi jos kyse on erityisen räjähdysherkkien tai muiden vaikeasti kontrolloitavien aineiden kuljettamisesta. Mikäli kyse olisi konkreettisesta vaaran tai vahingon aiheutumisesta, osallistuvaa tietolähdettä ei saisi käyttää ellei vaaran tai vahingon riskiä muutoin pystyttäisi hallitsemaan tai vähentämään. Tämä edellytys ja kielto koskee myös tietolähteen ja muiden henkilöiden turvallisuutta. Mikäli toimintaan osallistuvien henkilöiden turvallisuutta ei voitaisi esitutkintaviranomaisen toimesta turvata, osallistuvaa tietolähdettä ei saisi käyttää. Turvallisuuden riittävä turvaaminen voisi toteutua kuitenkin esimerkiksi siten, että varmistettaisiin toimivaltaisten viranomaisten nopea puuttumismahdollisuus osallistuvana tietolähteenä toimivan henkilön tai muiden turvaamiseksi.

Lisäksi on huomioitava vaaran ja vahingon aiheutumisen arvioinnissa se, että osallistuvan tietolähteen käyttäminen, esimerkiksi toimitukseen tai kuljetukseen osallistuminen, voi myös vähentää vaaran tai vahingon aiheutumista esitutkintaviranomaisen tilannekontrollin lisääntyessä. Tämä tulisi myös ottaa huomioon arvioinnissa, täyttävätkö osallistuvan tietolähteen käyttämistä koskevat edellytykset. Vaaran aiheutumisen ja turvallisuuden vaarantumisen arvioinnissa korostuu tapauskohtainen arviointi.

Edellytyksenä olisi vielä, että avustaminen edistäisi merkittävästi tietolähte-toiminnan tavoitteen saavuttamista. Tavoitteella tarkoitetaan pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n mukaisesti rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista ottaen huomioon myös 2 §:ssä säädetty yleiset edellytykset tietolähteen käyttämiseksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että osallistuva tietolähde saisi esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Välttämättömyysvaatimus tarkoittaisi lähtökohtaisesti sitä, että voitaisiin osoittaa, että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä ei ole mahdollista tai ainakin vaatii oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttää rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Kyse voisi olla esimerkiksi teknisessä tarkkailussa käytettävän laitteen viemisestä johonkin määrättyyn kohteeseen, johon toimivaltaisella viranomaisella ei olisi käytännössä mahdollista kohdehenkilöiltä salassa päästä.

Tietolähde ei näissäkään tilanteissa tulisi toteuttamaan tiedonhankintakeinoja, vaan esimerkiksi laitteen tekninen hallinta, sen toiminnan ohjaaminen, tallenteiden tarkastaminen ja arviointi toimenpiteen keskeyttämisestä säilyisivät toimivaltaisella viranomaisella. Käytettävien muiden salaisten pakkokeinojen osalta niistä säädetty edellytykset tulisi erikseen myös täyttyä – luonnollisesti myös niiden osalta tulisi noudattaa säädettyä päätöksentekomenettelyä lupineen. Tietolähdettä ei saisi käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen.

40 b §. *Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva esitys ja suunnitelma.* Pykälässä säädettäisiin niistä seikoista, jotka olisi mainittava osallistuvaa tietolähdettä koskevassa esityksessä ja suunnitelmassa. Suunnitelma toimisi aineistona osallistuvan tietolähteen käyttämisestä päättämiseksi 40 c §:ssä säädetyllä tavalla.

Pykälän 1 momentin mukaan osallistuvaa tietolähdettä koskevassa esityksessä on mainittava 1) toimenpiteen esittäjä, 2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai 40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu ryhmä riittävästi yksilöitynä, 3) selvitetävänä oleva rikos riittävästi yksilöitynä, 4) osallistuvan tietolähteen käytön tavoite, 5) osallistuvan tietolähteen käytön tarkoitus ja 6) muut osallistuvan tietolähteen edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Mainitussa 2 kohdassa kohteen riittävä yksilöinti ei rajautuisi vain ryhmään vaan koskisi kaikkia 40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa mainittuja. Lisäksi 6 kohdassa tarkoitettu muu tarvittava tieto voisi koskea esimerkiksi 40 a §:n 3 momentin mukaista toimintaa muiden 10 luvun mukaisten toimivaltuuksien käytön mahdollistamiseksi. Tällainen toiminta olisi myös mainittava esityksessä ja tarpeen mukaan tulisi riittäväällä tarkkuudella selostaa 10 luvun keinon käyttämistä koskevien edellytysten täyttyminen ja sen käyttämiseksi saatu lupa.

Pykälän 2 momentin mukaan osallistuvan tietolähteen käytön toteuttamisesta olisi laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevan päätöksenteon ja käytön toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

40 c §. Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin osallistuvan tietolähteen käytöstä päättämisestä soveltuvin osin vastaavasti kuin säädetään tietolähteen ohjatusta käytöstä päättämisestä 40 §:ssä.

Päätöksenteko olisi keskitetty Keskusrikospoliisin päällikölle ja tietolähdetoimintaan määrätyle salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetulle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tullin osalta toimivaltuus olisi rajoitettu ainoastaan Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi ja käytöstä päättäisi Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätyle salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Vastaava rajoitus olisi Rajavartiolaitoksen osalta rajautuen sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi ja käytöstä päättäisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätyle salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että tietolähteen osallistuvaa käyttöä koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tämä vastaisi ohjatun tietolähteen käytöstä päättämistä koskevaa 40 §:n 2 momenttia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että päätös tietolähteen osallistuvasta käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Tämä vastaisi ohjattua tietolähteen käyttämistä ja sitä vastaavasti päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen esittäjä, 2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava virkamies, 3) tunnistetiedot tietolähteestä, 4) epäilty rikos, 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma, 6) päätöksen voimassaoloaika ja 7) mahdolliset tietolähteen osallistuvan käytön rajoitukset ja ehdot.

Momentin 5 kohdan osalta olisi myös huomioitava 40 a §:n 3 momentti, jonka mukaan osallistuva tietolähde saisi esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Tällainen toiminta olisi myös mainittava päätöksessä ja tarpeen mukaan tulisi riittävällä tarkkuudella selostaa 10 luvun keinon käyttämistä koskevien edellytysten täyttyminen ja sen käyttämiseksi saatu lupa.

Pykälän 4 momentin mukaan päätöstä olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen osallistuvan käytön lopettamisesta olisi tehtävä kirjallinen päätös. Sääntely vastaisi ohjatun tietolähteen käytöstä säädettyä.

40 d §. *Tietolähteen turvaaminen.* Esitutkintaviranomaisella on velvollisuus huolehtia tietolähteidensä turvallisuudesta tarpeen mukaan tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Tietolähteen turvaamistoimivaltuus ei kuitenkaan korvaisi todistajansuojeluohjelmasta annetussa laissa (88/2015) tarkoitettua todistajansuojeluohjelmaa. Jos tietolähdettä olisi tarpeen suojella pidempiaikaisesti ja häneen kohdistuisi vakava hengen tai terveyden uhka eikä uhkaa voitaisi tehokkaasti torjua muilla toimenpiteillä, niin olisi perusteltua harkita tietolähteen kohdalla todistajansuojeluohjelman käynnistämistä.

Pykälän 1 momentin mukaan tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää, että tietolähteen suostumuksella valvotaan tämän asuntoa tai muuta tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Suostumuksen saamisella varmistetaan se, että tietolähde myös itse haluaa tulla turvatuksi. Tietolähteen turvaamisesta ei tarvitsisi ilmoittaa sivullisille. Momentissa virkamiehellä tarkoitettaisiin myös tietolähdetoimintaan määrättyä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettua tulli- ja rajavartiomiestä.

Momentissa mahdollistettaisiin erilaisten tietolähteiden turvaamiseksi tarpeellisten turvajärjestelmien, kuten esimerkiksi valvontakameroiden, liiketunnistimien ja muiden anturien asentaminen suojelun tarpeessa olevan tietolähteen asuntoon ja sen välittömään lähiympäristöön. Muulla tietolähteen asumiseen käyttämällä tilalla tarkoitettaisiin esimerkiksi hotellihuonetta.

Toisin kuin teknisessä katselussa, valvonta ei tapahtuisi kohteen tietämättä eikä tiedonhankintatarkoituksessa. Valvonnan tarkoituksena olisi sen sijaan tietolähteen turvaaminen, mutta välillisesti tietolähteen turvaamiseen liittyisi myös tiedonhankintatarkoitus esimerkiksi siitä, mitä henkilöitä alueella liikkuisi.

Valvontaa ei saisi suorittaa, ellei se olisi tarpeen tietolähteen henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että tietolähteen henkeen ja terveyteen kohdistuisi ainakin potentiaalinen vaara. Lähtökohtaisesti osallistuvan tietolähteen käyttötilanteissa on aina käsillä jonkinasteinen potentiaalinen vaara, mikä tulisi ottaa huomioon sekä osallistuvan tietolähde -toimivaltuuden käyttöedellytysten, vaaran riskin ja tietolähteen turvaamistarpeen arvioinnissa.

Säännös koskisi myös tilanteita, joissa suojeltavan kotiin tai sen välittömään lähiympäristöön asennetut laitteet ulottuisivat jonkun toisen kotirauhan suojaamalle alueelle, joskaan ei sen ydinalueelle. Tällainen tilanne voisi olla kerrostalossa, jossa turvakamera kuvaisi myös taloyhtiön asukkaiden yhteistä rappukäytävää tai rivitalossa, jolloin kuvaaminen saattaisi ulottua myös yhteisille piha-alueille.

Tietolähteen turvaaminen edellyttäisi, ettei kamera- ja muusta valvonnasta tiedoteta sivullisille paljastumisriskin välttämiseksi ja tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi.

Lisäksi momentin mukaan valvonta olisi lopetettava viipymättä, jos se ei olisi enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että kun tietolähteen turvaamiselle ei olisi enää perustetta olemassa, niin turvaamistoimet tulisi lopettaa välittömästi.

Pykälän 2 *momentti* koskisi niin sanottua turvakuuntelua, -katselua ja -seurantaa. Tietolähteiden käyttö lähtökohtaisesti kohdistuu vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden ytimeen, mistä seuraa, että tietolähteeksi suostuessaan henkilö saattaa altistaa itsensä hengen ja terveyden vaaralle. Tietolähteiden kannalta riskit saattavat kasvaa erityisesti osallistuvan tietolähteen käytön tilanteissa. Tietolähteillä ei todennäköisesti ole vastaavanlaista koulutusta ja kokemusta kuin toimivaltaisilla viranomaisilla, minkä takia heidän turvallisuudestaan huolehtiminen viranomais-toimenpitein nousee erittäin tärkeään asemaan.

Salakuuntelua koskevan rangaistussäännöksen perusteella omien keskustelujen nauhoittaminen salaa ei ole rangaistavaa. Momentissa tarkoitettu laitteen käyttäminen ei muutenkaan olisi sellaista oikeudetonta toimintaa, jonka perusteella voisi seurata rangaistusvastuu salakuuntelusta tai salakatselusta. Turvakuuntelu, -katselu ja -valvonta saataisiin kohdistaa ainoastaan osallistuvan tietolähteen kanssa

vuorovaikutuksessa oleviin henkilöihin. Ilmaisu ”kuuntelun, katselun ja seurannan” tarkoittaisi sitä, että tapauksesta riippuen voitaisiin käyttää joko kuuntelun, katselun tai seurannan mahdollistavaa laitetta taikka sekä kuuntelun, katselun että seurannan mahdollistavaa laitetta.

Tietolähteen varustaminen turvakuuntelun, -katselun ja -seurannan mahdollistavilla teknisillä laitteilla olisi sallittua ainoastaan lyhytaikaisesti sellaisissa tilanteissa, joissa tietolähteen turvallisuutta ei voitaisi muilla viranomastoimilla riittävän tehokkaasti taata tai tietolähteen turvaaminen olisi muilla keinoin lähes mahdotonta. Yksittäistapauksellisuudella tarkoitettaisiin sitä, että toimenpide rajoittuisi johonkin yksittäiseen tiedonhankintaa koskevaan tapahtumaan. Toimenpiteen välttämättömyyttä ilmentäisi se, ettei tietolähteen turvallisuutta millään muulla keinoin pystyttäisi turvaamaan.

Päätöksentekijällä tulisi olla riittävä perehtyneisyys tietolähde-toimintaan. Tätä ilmentäisi muun muassa se, että toimenpiteestä päättäisi tietolähde-toimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu virkamies. Kyseisen virkamiehen päätöksen lisäksi turvakuuntelun, -katselun ja -valvonnan tulisi perustua tietolähteen suostumukseen. Tietolähteen tulisi olla henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sellainen, että hän kykenisi toimimaan luontevasti, vaikka hänen yllään olisi turvaamisen mahdollistava tekninen laite.

Kuuntelu, katselu ja seuranta saataisiin tallentaa. Turvaamistoimenpiteiden tarkoituksena olisi ainoastaan tietolähteen turvaaminen. Turvaamistoimenpiteillä ei saisi kiertää teknistä kuuntelua, katselua ja seurantaa. Tätä ilmentäisi se, että kuuntelu-, katselu- ja seurantatallenteet olisi 3 momentin mukaan hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen.

Pykälän 3 momentin mukaan 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa valvonnassa kertyneet tallenteet olisi hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin säilyttää ja niitä saataisiin käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet olisi hävitettävä, kun asia olisi lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Momentti sisältäisi turvakuuntelu-, katselu- ja seurantatallenteiden säilyttämis- ja hyödyntämisrajoitukset. Tallenteita ei saisi säilyttää ja käyttää muuhun kuin säännöksessä mainittuun tarkoitukseen. Kysymys näissä tapauksissa saattaisi olla esimerkiksi siitä, että tietolähteeseen on kohdistettu väkivaltaa tai että hän on

joutunut käyttämään väkivaltaa taikka että osallistuvan tietolähteen käytön yhteydessä on jollekin aiheutunut vahinkoa. Näissä tapauksissa tallenteita saatettaisiin tarvita rikosasian tai vahingonkorvausasian käsittelyn yhteydessä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin 40 a §:ssä tarkoitetun osallistuvan tietolähteen hengen ja terveyden suojaamisesta. Momentissa tarkoitetusta suojaamisesta päätäisi 40 a §:n 1 momentissa tarkoitettu päällikkö eli Keskusrikospoliisin päällikkö, Tullin rikostorjunnan päällikkö tai Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

Tietolähteen turvaamisessa olisi kyse tietolähteelle lyhytaikaisesti luotavasta suojasta väärin, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen tai rekisterimerkintöjen taikka väärin asiakirjojen avulla. Momentin tarkoittamassa tilanteessa olisi toissijaisesti kyse tietolähteen hallussa olevien tietojen toimittamisen turvaamisesta. Väliaikaisen suojan väärillä tiedoilla luomisen edellytyksenä olisi, että toimenpiteen on oltava välttämätön tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi.

Tietolähteen turvaaminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa väärillä tiedoilla pystyttäisiin turvaamaan osallistuvan tietolähteen osallistuminen rikolliseen toimintaan, esimerkiksi liittyen aineiden tai esineiden kuljetus- tai säilytystehtäviin taikka tilitietoihin liittyen rikollisesta toiminnasta peräisin olevan rahojen vastaanottamiseksi. Tältä osin on syytä ottaa huomioon ero peitetoimintatoimivaltuuteen. Peitetoiminnalla tarkoitetaan henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään väärää, harhauttavaa tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään väärää asiakirjoja. Osallistuvan tietolähteen käytössä muun ohella väärin tietojen käyttämisessä ei olisi kyse soluttautumisesta eikä se johtaisi soluttautumiseen, vaan kyse olisi ainoastaan tietolähteen turvaamisesta.

Yksittäistapauksellisuudella tarkoitettaisiin säännöksessä sitä, että lyhytaikaisen väärin tietojen luominen tietolähteelle tulisi aina harkita tapauskohtaisesti tarpeellisuuden perustuen kokonaisarviointiin.

Momentin viimeisen virkkeen mukaan rekisterimerkintä olisi oikaistava sen jälkeen, kun tässä momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole. Tämä tarkoittaisi sitä, että kun tietolähteen turvaaminen ei enää olisi välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamisen kannalta, väärät tiedot olisi korjattava ja väärät asiakirjat olisi otettava pois tietolähteeltä. Tietolähde ei saisi käyttää momentissa tarkoitettuja tietoja ja asiakirjoja muuten kuin oman henkensä ja terveytensä suojaamiseksi.

44 §. *Julkinen asiamies.* Pykälän 1 momenttiin uusia salaisina pakkokeinoina salainen kotietsintä ja salainen erityinen kotietsintä, joita koskevien vaatimusten käsittelyyn tuomioistuimen olisi määrättävä julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

56 §. *Ylimääräisen tiedon käyttäminen.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla lisättäväksi kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevat ampuma-aserikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytykset säilyisivät muuten ennallaan. Ylimääräistä tietoa saisi ehdotuksen johdosta jatkossa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja kyse olisi jostakin mainitusta rikoksesta.

60 §. *Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusina salaisina pakkokeinoina salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä sekä näihin liittyvä haltuunottaminen ja jäljentäminen. Momentin mukaan näidenkin salaisten pakkokeinojen käytöstä on ilmoitettava rikoksesta epäillylle viipymättä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai keskeytetty. Lisätyistä salaisista pakkokeinoista olisi kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta. Salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevassa ilmoituksessa olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena ollut tila tai muu paikka.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uutena salaisena pakkokeinona tietolähteen osallistuva käyttö, josta olisi ilmoitettava epäillylle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjä harkittavaksi.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Pakkokeinolain 11 luvun 4 §:n 1 momentin johdosta valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä useista pakkokeinolain soveltamiseen liittyvistä seikoista. Osin kyseisen säännöksen perusteella on annettu valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014, jäljempänä *VN asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta*).

Esityksessä ehdotettujen pakkokeinolain 10 lukuun tehtävien muutosten myötä tarpeellista on myös vastaavilta osin esittää muutoksia tehtäväksi VN asetukseen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta. Muutostarpeet koskisivat salaista etsintää ja osallistuvaa tietolähteen käyttöä koskevia pöytäkirjavelvollisuuksia ja mahdollisesti myös niitä koskevia selvitysvelvollisuuksia.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan syksyllä 2026.

10 Toimeenpano ja seuranta

Koska useat esityksessä ehdotettavat muutokset ovat varsin keskeisiä sekä pakko-keinojen kohteena olevien rikoksesta epäiltyjen että pakkokeinosäätelyä käytännössä soveltavien viranomaisten kannalta, ehdotetun lainsäädännön toimivuutta tulee sen voimaantultua seurata sen varmistamiseksi, että ehdotuksilla saavutetaan niillä tavoitellut vaikutukset. Vastaavasti tulee seurata uudistuksen vaikutuksia rikosasioiden käsittelyketjun eri toimijoiden työmäärään.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista valmisteilla olevista esityksistä

Ihmiskauppadirektiivin muutospäätöksen täytäntöönpanon valmistelu koskeva ihmiskauppadirektiiviryhmän mietintö julkaistiin 3.10.2025 (OM 2025:45, lausuntokierros 6.10.-18.11.2025). Mietinnön mukaisessa esitysluonnoksessa ehdotetaan rikoslain muuttamisen johdosta tarpeellisten muutosten tekemistä muun ohella pakkokeinolakiin. Muutosehdotukset koskevat pakkokeinolain 10 luvun säännöksiä televalvonnasta (6 §), televalvonnasta telesoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (7 §) ja peittelystä (14 §). Esitysluonnoksen ehdotukset eivät koske tässä esityksessä ehdotettavia säännöksiä.

Sisäministeriössä on vireillä lainsäädäntöhanke poliisin rikostiedustelua koskeväksi lainsäädännöksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (VN/27085/2023, ks. [asettamispäätös](#)). Lisäksi oikeusministeriössä on vireillä perustuslain 10 §:n tarkistamishanke (VN/26633/2024, ks. [asettamispäätös](#)).

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että uusien EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Linjaus tarkoittaa tehtävien hoitamista nykyisten määrärahojen puitteissa. Linjaus on toistettu huhtikuussa 2024 hallituksen kehysriihen yhteydessä.

Esityksellä ei ole arvioitu olevan merkittäviä talousarviovaikutuksia. Esityksessä ehdotetun salaisen etsinnän osalta on arvioitu, että tuomioistuinten kannalta kustannusvaikutus voisi vuositasona olla valtakunnallisesti arviolta noin 112 000–224 000 euroa (1–2 tuomaryövuoden lisäys). Lisäksi salaisiin erityisiin etsintöihin liittyen on arvioitu, että julkisen asiamiehen instituutioon liittyen kustannusvaikutus voisi vuositasona olla arviolta 7 500–22 000 euron luokkaa, mutta mahdollisia ovat myös suuremmat kustannukset riippuen yksittäisten tapausten erityisluonteesta ja laajuudesta. Näistä arvioista tarkemmin edellä jaksossa 4.2.2.1.

Poliisin osalta kustannusvaikutus voisi olla arviolta 204 000 euroa (kolme henkilötyövuotta koskien salaista etsintää ja osallistuvan tietolähteen käyttöä). Tullin osalta kustannusvaikutus voisi arviolta olla sama eli 204 000 euroa (kolme henkilötyövuotta koskien tietolähdetoimintaa). Rajavartiolaitoksen osalta kustannusvaikutus voisi arviolta olla 136 000 euroa (kaksi henkilötyövuotta koskien tietolähdetoimintaa). Näistä arvioista tarkemmin edellä jaksoissa 4.2.2.1, 4.2.3.1 ja 4.2.5.

Esityksen mukaan ehdotetusta sääntelystä johtuvat uudet tehtävät hoidettaisiin edellä mainitun talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti nykyisten määrärahojen puitteissa. Virastojen tulee kuitenkin seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

12.1 Vangitsemisen edellytykset

Esityksessä ehdotettu sääntely vangitsemisen edellytyksistä on merkityksellistä perustuslain 7 §:ssä turvatus henkilökohtaisen vapauden ja 21 §:ssä turvatus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa turvatus oikeuden vapautteen ja 6 artiklassa tarkoitetun syyttömyysolettaman kannalta.

EIT on aikaisemmassa ratkaisukäytännössään katsonut, että EIS 5 artiklan 1 kappaleen c kohdassa mainittu rikosepäily on välttämätön edellytys vapaudenriiston jatkamisen pätevyydelle, mutta se ei itsessään riitä vapaudenriiston perusteeksi enää tietyn ajanjakson jälkeen. Ajan kulumista koskevaa edellytystä ei ratkaisukäytännössä kuitenkaan ole tarkoin määritelty (*Stögmüller v. Itävalta* 10.11.1969, kohta 4). Edelleen EIT on katsonut, että vaikka vahva epäily henkilön osallisuudesta vakaviin rikoksiin on sinänsä merkityksellinen tekijä, ei se yksin riitä oikeuttamaan pitkää tutkintavankeutta (*Tomasi v. Ranska* 27.8.1992, kohta 89 ja *van der Tang v. Espanja* 13.7.1995, kohta 63). EIT:n oikeuskäytännössä on ollut näiltä osin kysymys jopa useita vuosia kestäneistä tutkintavankeuksista, jotka eivät kuitenkaan Suomessa tule kysymykseen. Ajanjakson kulumisen jälkeen on tullut arvioida, muodostivatko muut oikeusviranomaisten viittaamat seikat perusteen vapaudenriiston jatkamiselle. Jos nämä seikat olivat olennaisia ja riittäviä, oli vielä tutkittava, olivatko kansalliset viranomaiset noudattaneet erityistä huolellisuutta menettelyssä (ks. esim. *Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 35 sekä *van der Tang v. Espanja* 13.7.1995, kohta 55).

EIT:n tulkintakäytäntö on kuitenkin kehittynyt aikaisemmasta *Buzadji v. Moldova* -tuomion (5.7.2016) myötä. EIT piti ongelmallisena sitä, että vapaudenriiston laillisuus oli ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kappaleen mukaan ”viipymättä” saatettava viranomaisten tutkittavaksi, mutta vapaudenriiston jatkamiselle vaaditut erityiset perusteet riippuivat epämääräisestä ”tietyn ajan jälkeen” -edellytyksestä (kohta 100). EIT totesi, että oikeusviranomaisen on esitettävä rikosepäilyn lisäksi olennaiset ja riittävät perusteet vangitsemiselle jo ensimmäisessä vangitsemiskäsittelyssä (kohta 102). Olennaisina ja riittävinä perusteina EIT on pitänyt ratkaisukäytännössään muun muassa pakenemisen vaaraa, vaaraa todistajaan

kohdistuvasta painostuksesta tai muusta tutkinnan vaikeuttamisesta sekä rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 88), jotka vastaavat voimassa olevan pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen erityisiä edellytyksiä.

Samanaikaisesti olennaisiksi ja riittäviksi perusteiksi on katsottu ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä myös yleisen järjestyksen vaarantuminen, tarve rikoksesta epäillyn suojelemiseen, rikoksesta epäillyn kuuluminen järjestäytyneeseen rikollisryhmään, tarve hankkia todisteita useista eri lähteistä kunkin rikoksesta epäillyn rikosvastuun arvioimiseksi tarvittavien tosiseikkojen ja syyllisyyden asteen selvittämiseksi sekä rikosasian erityinen monimutkaisuus ja laajuus (*Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 49, *I.A v. Ranska* 23.9.1998, kohta 104 ja 108 sekä *Podeschi v. San Marino* 13.4.2017, kohta 147 sekä *Lisovskij v. Liettua* 2.5.2017, kohta 76–77). EIT:n mukaan vapaudenriistoa tutkivien viranomaisten velvollisuutena on esittää vakuutettava selvitys vapaudenriiston perusteesta. Perusteen ja siihen liittyvien tosiseikkojen on käytävä ilmi asiassa annettavasta ratkaisusta (*Idalov v. Venäjä* 22.5.2012, kohta 140 ja 141 sekä *Hysa v. Albania* 21.2.2023, kohta 63). Perusteet eivät saa olla yleisiä ja abstrakteja, vaan niiden on liityttävä konkreettisesti kysymyksessä olevan asian erityisiin olosuhteisiin (*Buzadji v. Moldova* 5.7.2016, kohta 122).

EIT:n nykyisen tulkinnan mukaisesti rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen ei voisi perustua yksinomaan rikoksen vakavuuteen, vaan vangitsemiselle tulisi aina olla lisäksi olennaiset ja riittävät perusteet. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ilmenevät olennaiset ja riittävät perusteet vastaavat pitkälti pakkokeinolaissa määriteltyjä vangitsemisen erityisiä edellytyksiä, jotka koskevat voimassa olevassa sääntelyssä kuitenkin yksinomaan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja rikoksia. Momentin 1 kohdassa tarkoitettujen ylitörkeiden rikosten kohdalla erityisiä edellytyksiä ei vastaavasti nykytilassa voida, minkä ei katsota olevan yhdenmukaista EIT:n ratkaisukäytännön kanssa (ks. myös KKO 2024:20).

Esityksessä ehdotetaan säädettävän vangitsemisen edellytyksistä siten, että vangitseminen edellyttäisi jatkossa rikoksen vakavuudesta riippumatta jonkin erityisen vangitsemisperusteen käsillä oloa. Esitetyllä muutoksella on tarkoituksena edistää perus- ja ihmisoikeutena henkilökohtaisen vapauden suojaa saattamalla vangitsemisen edellytykset ihmisoikeustuomioistuimen EIS:n 5 artiklaa koskevan tulkintakäytännön mukaiseksi. Ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin katsotaan olevan EIT:n kehittyneestä ratkaisukäytännöstä ilmenevien vapaudenriistolle asetettujen edellytysten mukainen.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi täydennettävän vangitsemisen edellytyksiä koskevaa pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momenttia uudella 4 kohdalla vangitsemisesta epäillyn yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen perusteella. Vangitsemisperuste olisi rajattu säädöstasolla koskemaan yksinomaan ylitörkeitä rikoksia, joista säädetty vähimmäisrangaistus olisi vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut yleisen järjestyksen vaarantumisen uhkaa vangitsemisen perusteena. EIT on katsonut, että tiettyjen rikosten erityisen vakavuuden ja niihin kohdistuvan yleisen reaktion vuoksi ne voivat aiheuttaa yhteiskunnallista levottomuutta, joka voi oikeuttaa rikoksesta epäillyn vangitsemisen, ainakin joksikin aikaa. EIT on kuitenkin korostanut perusteeseen vetoamisen edellyttävän, että tällainen vaara perustuu tosiseikkoihin, jotka osoittavat henkilön vapauttamisen tosiasiallisesti häiritsevän yleistä järjestystä. Rikoksesta epäillyn vangitsemista yleisen järjestyksen vaarantumisen perusteella ei voida käyttää yksinomaan ennakoimaan vankeusrangaistusta (*Letellier v. Ranska* 26.6.1991, kohta 51). EIT on katsonut yleisen järjestyksen ylläpitämistä koskevan vangitsemisperusteen vaikuttavan asianmukaiselta tapauksissa, joissa syytteet koskevat vakavia loukkauksia perustavanlaatuisia ihmisoikeuksia vastaan, ja jotka yleisesti herättävät julkisuudessa erityistä moraalista paheksuntaa. EIT on pitänyt rikoksesta epäillyn vangitsemista hyväksyttävänä sanottuun perusteeseen nojaten esimerkiksi, kun kyse on ollut seksuaali- ja henkirikoksesta sekä sotarikoksista (*J.M. v. Tanska* 13.11.2012 ja *Merčep v. Kroatia* 26.4.2016). Ehdotetun vangitsemisperusteen katsotaan olevan EIT:n 5 artiklaa koskevan ratkaisukäytännön mukainen.

Vangitsemisen edellytyksiä koskeva sääntely siirrettiin pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä uuteen pakkokeinolakiin (806/2011). Laki säädettiin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella, tosin valiokunta ei lausunnossaan ottanut kantaa tältä osin ehdotetun sääntelyn perustuslainmukaisuuteen (PeVL 66/2010 vp). Nyt käsillä oleva ehdotettu säännös ei laventaisi kokonaisuudessaan niiden rikosten joukkoa, joiden kohdalla vangitseminen voisi yleisesti ottaen tulla kyseeseen, vaan vangitseminen olisi mahdollista yhä vain, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Ylitörkeät rikokset muodostaisivat yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan liittyvän vangitsemisperusteen vuoksi käytännössä yhä oman erityisryhmänsä, mutta voimassa olevasta sääntelystä poiketen vangitseminen ei perustuisi tällaisten rikosten osalta enää pelkkään rikoksen vakavuuteen. Uutta vangitsemisperustetta koskeva muutos katsotaan perustelluksi myös rikoksesta epäillyn henkilökohtaisen vapauden suojan kannalta, kun vangitsemiselle tulisi vapautteen kohdistuvana rajoituksena esittää pelkän vakavaa rikosta koskevan epäilyn ohella myös muu konkreettinen peruste.

Ylitörkeiden rikosten kohdalla vangitsemisen tulisi jatkossa perustua joko vaaraan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta taikka muihin erityisiin vangitsemisperusteisiin.

Vapauteen puuttuvana rajoituksena ehdotettu vangitsemisperuste olisi kuitenkin uusi. Yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste voisi tulla sovellettavaksi erilaisissa tilanteissa, joissa olisi konkreettisia syitä epäillä järjestyksen tai turvallisuuden vaarantuvan. Säännöskohtaisissa perusteluissa kuvastuu vangitseminen sanotun perusteen nojalla olisi mahdollista joko rikoksesta epäiltyyn tai rikokseen liittyvien seikkojen aiheuttaessa syyn epäillä henkilön aiheuttavan vakavaa häiriötä taikka esimerkiksi henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa taikka, kun yleinen rikoksesta seuraava reaktio aiheuttaisi syyn epäillä rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisen vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

Vangitseminen yleiseen rikoksesta seuraavaan reaktioon perustuen on ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä katsottu edellä todetusti olennaiseksi ja riittäväksi perusteeksi vangitsemisella (ks. *Letellier v. Ranska* 26.6.1991). Mahdolliseksi on kuitenkin arvioitu laajentaa vangitsemisperusteen käyttöalaa myös uhkaan muusta vakavasta häiriöstä tai vaarasta sen ollessa yhteydessä nimenomaisesti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen. Ehdotetulle sääntelylle arvioidaan siten olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat muiden henkilöiden perusoikeuksien turvaamiseen kytkeytyvät perusteet. Ehdotetun katsotaan täyttävän oikeasuhtaisuusvaatimuksen, sillä vangitsemisperuste on rajattu sovellettavaksi vain ylitörkeiden rikosten kohdalla, minkä lisäksi vangitsemisvaatimuksen tueksi olisi esitettävä konkreettisia perusteita. Kuten muutkin vangitsemisen edellytykset, kyse olisi harkinnanvaraisesta arvioinnista. Lisäksi vangitsemisperusteen soveltaminen on rajattu oikeasuhtaisesti vain tilanteisiin, joissa rikosepäilylle on todennäköisiä syitä. Ylitörkeiden rikosten osalta pidetään välttämättömänä, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan tapauskohtaiseen harkintaan perustuen vangita, vaikka muiden vangitsemisperusteiden ei arvioitaisi olevan käsillä, mikäli yksittäistapauksessa olisi konkreettisia syitä epäillä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden muutoin vaarantuvan. Huomionarvoista on, että vangitsemisperustetta sovellettaessa on myös otettava huomioon pakkokeinolaissa säädetyt yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaate, sekä kohtuuttoman vangitsemisen kieltö.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä lähinnä siihen liittyviä toimivaltuuksia koskien (PeVL 23/2014 vp, PeVL 10/2006 vp ja PeVL 44/1998 vp). Esityksessä on huomioitu käsiteparin esiintyvän lainsäädännössä myös eräissä muissa yhteyksissä, ja säännöskohtaisissa

perusteluissa on täsmennetty sen saavan itsenäisen merkityssisältönsä vangitsemisen edellytyksiä koskevassa arvioinnissa. Selvää siten on, että vangitsemisperuste ei mahdollistaisi rikoksesta epäillyn vangitsemista esimerkiksi jokaisessa järjestyslaissa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisena tarkoitettussa tilanteessa. Vangitsemisperusteen käyttötilanteet ilmenevät säännöskohtaisista perusteluista ja sen soveltamiselle on esitetty selkeitä rajoja. Huomionarvoista on, että vangitsemisperuste vastaisi tarpeeseen suojella yleistä järjestystä ja turvallisuutta osin erilaisissa käyttötilanteissa, joille yhteistä on kuitenkin kytkös vaaraan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisesta. Säännöksen arvioidaan olevan siten täsmällinen ja tarkkarajainen vastaten samanaikaisesti riittävässä määrin erilaisiin käytännön tilanteisiin, joissa vangitsemisperusteen soveltaminen olisi keskeistä.

Vangitseminen on pakkokeinona merkityksellinen myös perustuslain 21 §:ssä turvattujen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan kannalta. Vangitsemisasioiden tuomioistuinmenettelystä säädetään pakkokeinolain 3 luvussa. Vangitsemisen kohteena olevan rikoksesta epäillyn oikeudet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeusturvaan ovat perustuslain edellyttämällä tavalla turvattu. Oikeustilaan ei esitetä tältä osin myöskään muutoksia.

12.2 Salainen kotietsintä, salainen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä

12.2.1 Johdanto

Esityksessä ehdotetaan säädettävän salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä sekä salaisesta paikanetsinnästä. Ehdotetut säännökset ovat valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellisiä perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja kotirauhan suojan kannalta sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisen oikeuden nauttia yksityiselämäänsä ja kotiinsa kohdistuvaa kunnioitusta kannalta. Jokaisen yksityiselämä ja kotirauha on perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan turvattu. Kotirauhan suojaan liittyy perustuslain 10 §:n 3 momentin kvalifioitu lakivaraus, jonka mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

12.2.2 Salainen kotietsintä

Voimassa oleva pakkokeinolaki mahdollistaa eräiden salaisten pakkokeinojen kohdistamisen rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuihin kotirauhan suojaamiin tiloihin ja osin, joskin rajatummin, myös vakituiseen asumiseen käytettyyn tilaan. Esitutkintaviranomaiselle ehdotetaan säädettävän rikosten selvittämiseksi uutena toimivaltuutena oikeudesta mennä kotirauhan suojaamaan paikkaan, mukaan lukien vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, salassa etsinnän kohdehenkilöltä salaisen kotietsinnän toimittamiseksi. Jo tällä hetkellä esitutkintaviranomaisella on osana salaista tiedonhankintaa oikeus mennä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan peitetoiminnan yhteydessä taikka teknisen tarkkailun edellyttämän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi tai poisottamiseksi. Näissä tilanteissa kotietsintä ei ole kuitenkaan sallittua.

Perustuslakivaliokunta on käytännössään katsonut kotirauhan suojan piiriin ulottuvan toimen olevan hyväksyttävä ”rikosten selvittämiseksi”, jos toimi sidotaan siihen, että on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan (PeVL 40/2002 vp, s. 2, PeVL 44/2002 vp, s. 3). Rikoksen selvittämisenä on pidetty perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettussa mielessä myös sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei vielä olisi ehtinyt toteutuneen teon asteelle (PeVL 2/1996 vp, s. 2).

Kotirauhan suojaa koskevan rajoituslausekkeen sisältämä välttämättömyysvaatimus rajoittaa tilanteita, joihin kotirauhan suojan piiriin ulottuva tarkastusvaltuus voidaan antaa sekä laajuutta, jossa sitä voidaan käyttää (HE 309/1993 vp, s. 54). Perustuslakivaliokunta on katsonut aikaisemmin, ettei pakkokeinolakiin perustuvia kotietsintävaltuuksia tulisi laajentaa tarpeettomasti eikä ilman perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä erityisiä syitä (PeVL 26/2001 vp, s. 5). Samoin kokonaan uusien toimivaltuuksien perusteeksi valiokunta on edellyttänyt perusoikeus-tarkastelussa erityisen painavia syitä (PeVL 5/1999 vp, s. 5). Salaisella kotietsinnällä tehostettaisiin vakavien rikosten selvittämistä. Rikosten selvittäminen on tavoite, jonka saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttää. Intressi rikosten selvittämiseksi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia.

Voimassa olevan kotietsintäsääntelyn nojalla kotietsintä voidaan tapauskohtaisesti toimittaa ilman paikan haltijan, muun paikassa luvallisesti oleskelevan tai todistajan läsnäoloa, mikäli etsinnän toimittaminen muutoin viivästyisi merkittävästi. Kyse ei ole kuitenkaan salaisesta kotietsinnästä, vaan etsinnästä on ilmoitettava viipymättä sille, jonka luona etsintä on toimitettu. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt jo perusoikeusuudistusta edeltäneessä lausuntokäytännössään huomiota pakkokeinon kohdehenkilön tietoisuuteen kotirauhan suojan piiriin kohdistuvasta

toimenpiteestä. Valiokunta on pitänyt salaisena pakkokeinona teknistä tarkkailua ankarampana kotirauhaan puuttumisen muotona, kun vertailukohteenä on ollut asianomaisen läsnä ollessa tai muutoin tämän tietensä tapahtuva kotirauhan piiriin meneminen (PeVL 15/1994 vp, s. 2). Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin luonnehtinut teknisen tarkkailun merkitsevän suhteellisen ankaraa puuttumista perusoikeuksiin erityisesti toimenpiteen salavihkaisen luonteen vuoksi, minkä takia sen sallittavuudelle on tullut asettaa tiukat edellytykset (PeVL 5/1999 vp, s. 4, PeVL 12/1998 vp, s. 5, PeVL 2/1996 vp, s. 3 ja PeVL 8/1994 vp, s. 3). Ehdotetun toimivaltuuden salavihkainen luonne huomioon ottaen salaisen kotietsinnän käyttöalan ehdotetaan olevan hyvin rajattu ja sen käytön edellytykset ehdotetaan asetettavan tiukaksi. Salaisen kotietsinnän käyttötilanteet eroaisivat siten merkittävästi yleisen kotietsinnän käyttötilanteista.

Esityksessä salaista kotietsintää koskeva toimivaltuus ehdotetaan kytkettäväksi pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n mukaisiin telekuuntelun perusterikoksiin. Tämän arvioidaan olevan perustuslakivaliokunnan käytännön mukaista, sillä valiokunta on perustuslain 10 §:ää koskevassa tulkintakäytännössään useasti korostanut perusoikeusrajoituksen oikeasuhtaisuuden sekä 10 §:n 3 momentissa ilmaistun välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta, ettei kotietsintävaltuuksia tulisi voida kytkeä kuinka vähäisiin rikoksiin tahansa (PeVL 40/2002 vp, s. 2, PeVL 6/1998 vp, s. 2–3 ja PeVL 36/2002 vp, s. 6/II). Telekuuntelun perusterikoksissa on kyse vakavista rikoksista, joiden selvittämistä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena puuttua perusoikeutena turvattuihin yksityiselämän ja kotirauhan suojaan.

Nykyiset salaiset pakko- tai tiedonhankintakeinot eivät vastaa kaikilta osin täysin rikosten tutkinnan tarpeisiin, jolloin tapauskohtaisesti salaisen kotietsinnän toimittaminen voisi olla välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. On huomioitava, että myös muuttunut toimintaympäristö on muuttanut tilannetta siten, että nyky sääntelyn puitteissa sallitut keinot eivät välttämättä useinkaan ole riittäviä. Paikoin vakavien rikosten selvittämisessä salaisen kotietsinnän toimittamisen voidaan arvioida olevan välttämätöntä myös muiden toimivaltuuksien tehokkaaksi hyödyntämiseksi sekä niiden käytön rajaamiseksi. Salainen kotietsintä täydentäisi välttämättömin osin voimassa olevan pakkokeinolain mukaisia toimivaltuuksia, sillä toimivaltuutta käyttämällä voitaisiin varmistaa esimerkiksi epäiltyjen huumausaineiden saapuminen ilman, että saman tiedon saamiseksi kohdehenkilöä tulisi seurata mahdollisesti useita eri salaisia pakkokeinoja hyödyntäen pitkiäkin aikoja. Etsinnän salainen luonne olisi välttämätöntä sen estämiseksi, ettei väärin ajoitettu yleinen kotietsintä ja sitä koskeva ilmoitusvelvollisuus vaarantaisi meneillään olevaa tutkintaa kokonaisuudessaan.

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:ssä salaisten pakkokeinojen käyttö on sidottu toimivaltuuden mukaan eri asteisiin edellytyksiin. Esityksessä salaisen kotietsinnän toimittamisen ehdotetaan edellyttävän sitä, että etsinnällä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tämä katsotaan asianmukaiseksi ottaen huomioon pakkokeinon edellä kuvattu paikoin myös muita toimivaltuuksia tehostava ja toisaalta rajaava luonne. Salaisen kotietsinnän sitomista pakkokeinolain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun välttämättömyysvaatimukseen ei katsota salaisen kotietsinnän käyttötilanteiden joukko huomioiden perustelluksi. Sanottuun pakkokeinolain mukaiseen välttämättömyyteen on sidottu muun muassa asuntokuuntelu, joka mahdollistaa salaiseen kotietsintään verraten selvästi pitkäkestoisemman puuttumisen kotirauhan suojan ytimeen ja joka tämän ohella puuttuu myös rikoksesta epäillyn sekä mahdollisesti muiden henkilöiden yksityisyyden suojaan ja luotamukselliseksi tarkoitettuun keskusteluun (HE 309/1993 vp, s. 53 ja PeVL 36/2002 vp, s. 6). Salaisen kotietsinnän toimittamisesta seuraavan perusoikeuspuuttumisen arvioidaan olevan huomattavasti rajallisempi sekä suojeltaviin oikeushyviin nähden että toisaalta myös ajallisesti, eikä pakkokeinojen ole siten arvioitu perusoikeuden rajoituksena rinnastuvan toisiinsa.

Kotirauhan suojaan verrattain hetkellisesti puuttuvan salaisen kotietsinnän toimitamisella mahdollistettaisiin se, että muiden kohdehenkilön perusoikeuksiin merkittävästi ja mahdollisesti myös pitkäaikaisesti puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttö ei olisi välttämätöntä tai niitä voitaisiin rajoittaa ainakin ajallisesti vähäisempään. Näin muista eri tutkintakeinoista seuraavat perusoikeuspuuttumiset rajautuisivat pakkokeinolain 1 luvun mukaisten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden mukaisesti vain välttämättömään.

Salaisen kotietsinnän ehdotetaan kohdistuvan samoihin tiloihin kuin pakkokeinolain 8 luvun mukainen yleinen kotietsintä. Kyse olisi rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettussa kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavasta etsinnästä. Rikoslaisissa tarkoitettu kotirauhan suojaama piiri on laajempi kuin valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan piiri, ja se pitää sisällään kaikenlaiset pysyväisluontoiseen asumiseen käytetyt tilat. Salaista kotietsintää ei ehdoteta rajattavan yksinomaan pysyväisluonteeseen asumiseen käytettävään tilaan kohdistettavaan etsintään, vaan se kattaisi laajemminkin rikoslaisissa tarkoitettua kotirauhan suojaamat paikat. Tällä varmistettaisiin, että tutkintakeinon käytön tiukat edellytykset sekä epäillyn sekä muiden perusoikeuspuuttumisen kohteeksi mahdollisesti joutuvien henkilöiden oikeusturva suojaavat säännökset tulisivat sovellettavaksi aina, kun etsinnällä puututtaisiin kotirauhan suojaan.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt aikaisemmin salavihkaisia kotirauhan suojan piiriin ulottuvia toimenpidevaltuuksia perusoikeusjärjestelmään soveltuvina edellyttäen, että puuttumisen perusteista säädetään tarpeeksi täsmällisesti ja yleiset oikeusturvajärjestelyt ovat riittävät (PeVL 15/1994 vp, s. 2). Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuimien päätöksiä salaisesta kotietsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Lupa-asian käsittelyyn osallistuisi julkinen asiamies. Tämä katsotaan perustelluksi ottaen huomioon, että salainen kotietsintä puuttuu voimakkaasti rikoksesta epäillyn ja mahdollisten muiden henkilöiden yksityisyyteen ja kotirauhan suojaan eikä sen kohteeksi joutuvat henkilöt kykene itse valvomaan oikeuksiensa toteutumista. Julkisen asiamiehen käytöllä lupa-asian käsittelyssä turvattaisiin etsinnän kohteeksi joutuvien oikeusturvaa. Tuomioistuimen päätöksenteosta voisi poiketa kiireellisissä tapauksissa, jolloin asia tulisi kuitenkin saattaa tuomioistuimen päätettäväksi jälkikäteisesti. Oikeusturvamekanismeina toimisivat lisäksi etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella sekä etsinnästä laadittava pöytäkirja.

Vaikka salaista kotietsintää ei ehdoteta sidottavan pakkokeinolain 10 §:n 2 momentissa toimivaltuuden käytön välttämättömyyteen, ehdotetun sääntelyn katsotaan täyttävän perustuslain 10 §:n 3 momentissa säädetyn kotirauhan suojaan koskevan rajoituslausekkeen välttämättömyysvaatimuksen erityisesti, kun etsinnän toimittaminen olisi mahdollista vain hyvin rajallisissa tilanteissa vakavien rikosten selvittämiseksi ja sääntelyssä turvattaisiin oikeusturvakeinot.

12.2.3 Salainen erityinen kotietsintä

Salainen erityinen kotietsintä tarkoittaisi etsintää tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Tyypillisiä pykälässä tarkoitettuja tiloja olisivat muun muassa asianajotoimistot ja asianajajien tai toimittajien asunnot. Salainen erityinen kotietsintä voisi siten kohdistua myös kotirauhan suojaamaan paikkaan. Näin ollen toimivaltuuden käytön edellytyksistä ehdotetaan säädettävän pitkälti samoin kuin salaisesta kotietsinnästä. Salaisesta kotietsinnästä poiketen salaisesta erityisestä kotietsinnästä päätöksiä aina sen erityinen luonne huomioiden tuomioistuimien, eikä tästä tuomioistuimen ennakkolisesta valvonnasta voisi poiketa edes kiireellisissä tilanteissa. Salaista erityistä kotietsintää koskevaan prosessiin osallistuisi pakkokeinolain 8 luvun mukaista erityistä kotietsintää vastaavasti etsintävaltuutettu.

12.2.4 Salainen paikanetsintä

Salaisen kotietsinnän ja salaisen erityisen kotietsinnän lisäksi etsintä voi olla tarpeen ulottaa myös rikoksesta epäillyn käyttämään varasto-, liike- tai muuhun vastaavaan tilaan taikka kulkuneuvoon. Kyse on tiloista, jotka eivät lähtökohtaisesti ole tyypillisiä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja. Muun muassa teknistä kuuntelua ja katselua saadaan kohdistaa epäiltyyn tämän ollessa varasto- tai muussa sellaisessa tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Perustuslakivaliokunta on arvioinut valtuuden olevan rajatussa muodossaan sopusoinnussa kotirauhaa koskevaan säännökseen (PeVL 12/1998 vp, s. 5).

Erilaiset liike- tai varastotilat taikka kulkuvälineet saattavat joissakin tilanteissa sisältää kotirauhan suojan piiriin lukeutuvia tiloja. Esimerkiksi EIT:n oikeuskäytännössä kodin käsitteen on paikoin katsottu laajentuvan koskemaan tiettyjä kodin ulkopuolisia tiloja, kuten liikehuoneistoja ja muita ammattikäytössä olevia huoneistoja, jolloin myös yrityksen liiketilan on katsottu nauttivan kodin suojaa (*Société Colas Est ym. v. Ranska* 16.4.2002, kohta 41, *Niemietz v. Saksa* 16.12.1992, kohta 27–33). Tällainen suoja ei kuitenkaan - ainakaan, jos kysymys ei ole esimerkiksi asianajajan kaltaisen tai kotona työskentelevän ammatinharjoittajan tiloista - näyttäisi olevan täysin samaistettavissa luonnollisen henkilön kodin nauttimaan suojaan (PeVL 5/2010 vp, s. 2). Salainen paikanetsintä ehdotetaan rajattavan siten, ettei etsintä ulottuisi rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaiseen kotirauhan suojaamaan paikkaan eikä siten myöskään perustuslain 10 §:n turvaaman kotirauhan suojan piiriin. Ehdotetun paikan etsintää koskevan sääntelyn ei siten arvioida olevan perustuslain 10 §:n tarkoitetun kotirauhan suojan osalta ongelmallinen.

Paikanetsintää koskeva toimivaltuus voi puuttua rajauksestaan huolimatta kuitenkin perustuslain 10 §:n turvaamaan yksityiselämän suojaan. Tämä huomioon ottaen ehdotetussa sääntelyssä salainen paikanetsintä on sidottu pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n mukaisen teknisen kuuntelun perusterikoksiin sekä tuomioistuimen ennakko- tai jälkivalvontaan, minkä lisäksi sitä koskisi laaja etsinnän tallentamisvelvollisuus teknisellä laitteella.

12.3 Osallistuva tietolähde

12.3.1 Johdanto

Ehdotettu sääntely osallistuvasta tietolähdetoiminnasta on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn oikeusvaltioperiaatteen, 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan, 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan, 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen ja 124 §:ssä säädetyn julkisen hallintotehtävän antamista koskevan perustuslain säännöksen kannalta.

Osallistuvasta tietolähdetoiminnasta säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 40 a–d §:ssä. Kyse olisi pakkokeinolain perusteella jo käytössä olevan ja perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyn ohjatun tietolähteen käytön tapauskohtaisesta laajentamismahdollisuudesta (PeVL 66/2010 vp). Toimivaltuuden laajentaminen kohdistuisi käytännössä tietolähteen toimintamahdollisuuksiin viranomaisvalvonnan ja -ohjauksen alaisena vaarallisessa ympäristössä siten, että tietolähde voisi ensinnäkin suorittaa tarkoin määritellyjä toimenpiteitä, jotka voivat tilanteen mukaan täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön, sekä toisaalta tehdä esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa toimenpiteitä, jotka mahdollistavat tälle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen sikäli kuin niitä koskevat muut edellytykset lupineen täyttyvät.

12.3.2 Osallistuvuutta koskeva elementti

Tietolähdetoiminnasta säädettiin Suomessa lain tasolla ensimmäisen kerran 2005 voimaan tulleissa poliisilain 3 luvun 28 §:ssä ja 36 a §:ssä (525/2005). Poliisilain 28 § sisälsi tietolähdetoiminnan määritelmän, kun taas lain 36 a §:ssä säädettiin poliisin oikeudesta käyttää poliisihallinnon ulkopuolista henkilöä tietolähteenä tehtäviensä hoitamiseksi, tietolähteen antamien tietojen käsittelystä sekä palkkion maksusta. Tietolähdetoimintaa koskevan säännöksen lisääminen lakiin katsottiin tarpeelliseksi erityisesti hallinnon lainalaisuusperiaatteen näkökulmasta (HE 266/2004 vp s. 24). Tietolähdetoiminnasta säädettiin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Esityksessä ehdotettiin useita muutoksia poliisilakiin, eikä valiokunta arvioinut lausunnossaan nimenomaisesti tietolähdetoimintaa koskevan toimivaltuuden perustuslainmukaisuutta (PeVL 11/2005 vp). Säännöstä muutettiin poliisi- ja pakkokeinolakien kokonaisuudistuksen yhteydessä (806/2011 ja 872/2011), mutta myöskään tässä yhteydessä toimivaltuutta ei nimenomaisesti käsitelty perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 66/2010 vp ja PeVL 67/2010 vp). Edelleen säädettäessä tietolähdetoiminnasta sittemmin siviilitiedustelua koskevassa poliisilain

5 a luvussa tietolähdetoimintaa ei arvioitu erityisesti perustuslain kannalta (PeVL 35/2018 vp). Tietolähdetoimintaa ei ole siten arvioitu perustuslakivaliokunnan tähänastisessa lausuntokäytännössä erityisesti minkään perusoikeuden kannalta.

Tietolähdetoiminta, ohjattu tietolähteen käyttö sekä esityksessä ehdotettava osallistuva tietolähteen käyttö perustuvat lähtökohtaisesti tietolähteen olemassa oleviin kontakteihin ja ihmissuhteisiin sekä ihmisten väliseen tavanomaiseen kanssakäymiseen. Tietolähdetoimintaa ei tulisi arvioida perusoikeussuojan rajoittamisen kannalta samoista lähtökohdista kuin peiteltyä tiedonhankintaa tai peitetoimintaa koskevia toimivaltuuksia, koska toimivaltuudessa on kyse tietolähteen käytössä olevien verkostojen hyödyntämisestä, joihin viranomaisella ei lähtökohtaisesti ole vastaavaa pääsyä. Jos tietolähde ei kykenisi tietoja hankittaessa toimimaan tavalla, joka on normaalia ihmisten välisessä kanssakäymisessä, voisi tämä johtaa jopa mahdollisiin vaaratilanteisiin. Tietolähdetoiminnassa ei katsota olevan kyse niinkään julkisen vallan puuttumisesta henkilön yksityiselämään, vaan yksilöiden keskinäisistä suhteista ja kanssakäymisestä sekä niiden hyödyntämisestä rikosten selvittämiseksi.

Esityksessä ehdotetaan laajennettavan ohjattua tietolähteen käyttöä siten, että pakkokeinolain 10 luvun 40 a §:n mukaan tietolähde saisi esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä tietyin edellytyksin rikoksen toteuttamiseen liittyviä toimia (ks. enemmän yleisperustelut jakso 2.2.2.2). Keskeisenä eroavaisuutena ohjatun tietolähtöön käyttöön on siten tietolähteen käytön osallistuva luonne.

Perustuslakivaliokunta on peitetoimintaan liittyen luonnehtinut epäsovinnaiseksi toimivaltuudeksi sellaista tutkintakeinoja, joka merkitsee poliisin oikeutta toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta. Valiokunnan lausunnon mukaan hallinnon lainalaisuuden periaatteen voidaan katsoa merkitsevän muun ohella sitä, että viranomaiselle ei ilman erittäin painavia syitä ja täsmällisesti määriteltyjä edellytyksiä voida antaa uudenlaista toimivaltaa suorittaa toimia, jotka muutoin ovat rikosoikeudellisesti sanktioituja myös viranomaisen tekeminä (PeVL 5/1999 vp, s. 5). Esityksessä ehdotetaan säädettävän tietolähdetoimintaa koskien rikolliseen toimintaan liittyvistä toimista, jotka voisivat täyttää tilanteen mukaan jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Toimenpiteet vastaavat pitkälti sitä, mitä peitetoiminnassa on säädetty pakkokeinolain 10 luvun 29 §:ssä.

Tietolähdetoiminnassa saattaa ilmetä nykytilassa tilanteita, joissa tietolähteen paljastumisen estämiseksi, tiedonhankinnan turvaamiseksi ja tietolähteen turvallisuuden varmistamiseksi tietolähteen tulisi voida avustaa rikolliseen toimintaan liittyvissä toimissa. Osallistuvan tietolähteen säännösten puuttumisen katsotaan tuottavan tietolähteille merkittäviä turvallisuusongelmia, kun tietolähteet välttävät toiminnassaan vähäisestikin arvioitavaa rikolliseen toimintaan osallistumista.

Toimivaltuuden laajennus tällaisten avustustoimien osalta perustuu siten tietolähdetoiminnan tehostamiseen sekä käytännön toiminnassa tunnistettuun tarpeeseen suojata tietolähteen turvallisuutta. Ehdotetun sääntelyn taustalla katsotaan siten olevan erittäin painavat rikosten selvittämiseen ja tietolähteen perusoikeuksien turvaamiseen pohjautuvat syyt (ks. PeVL 5/1999 vp, s. 5). Peitetoimintaa vastaavasti osallistuvan tietolähteen käyttö on toimivaltuudelle säädettävien edellytysten mukaan sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta, tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle ja avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Sanotuista edellytyksistä ensimmäinen kytkeytyy läheisesti jäljempänä oikeusturvajärjestelyiden yhteydessä käsiteltävään rikosprovokaatioon. Lisäksi osallistuvan tietolähteen käyttö edellyttäisi pakkokeinolain 1 luvun yleisten periaatteiden sekä 10 luvun 2 §:n yleisten edellytysten täyttymistä. Osallistuvan tietolähteen käytössä olisi kyse esitutkintaviranomaiselle kuuluvasta toimivaltuudesta, ja avustustoimia olisi mahdollista suorittaa yksinomaan viranomaisen valvonnassa ja ohjauksessa. Toimiessaan vastoin saamaansa ohjeistusta tietolähde olisi rikosoikeudellisessa vastuussa toimistaan (ks. enemmän nykytilan kuvausta koskevien perusteluiden jakso 2.3.2.3).

Ohjatun tietolähteen käyttöä ei ole sidottu pakkokeinolaissa mihinkään perusterikoksiin, eikä tällaista rajaamista ehdoteta myöskään osallistuvan tietolähteen käyttöä koskien (ks. myös esityksen jakso 5.1.3.2). Edellä todetusti tietolähdetoiminta ei rinnastu luonteeltaan peitetoimintaan, eikä toimivaltuutta ole siten perusoikeusnäkökohdat huomioiden tarpeen sitoa peitetoiminnan tavoin perusterikoksiin. Osallistuvan tietolähteen käyttö ei edellyttäisi yksityiselämän suojan kannalta merkityksellistä soluttautumista, vaan kyse olisi tapauskohtaisesta mahdollisuudesta laajentaa ohjatun tietolähteen käyttö tiettyihin toimintoihin, jotka voitaisiin katsoa rikolliseen toimintaan osallistumiseksi.

Toimivaltuuden laajentaminen kohdistuisi tietolähteen osallistuvaan luonteeseen liittyen edellä todetusti myös viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa suoritettuihin teknisluontoisiin toimenpiteisiin, jotka mahdollistavat viranomaiselle jonkin 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen. Sanotun myötä tietolähdetoiminta muuttuu jossakin määrin aktiivisemmaksi, mutta tästä huolimatta ei katsota olevan perusteita arvioida osallistuvan tietolähteen käyttöä sen epäitsenäinen luonne huomioiden ohjatun tietolähteen käytöstä poiketen (ks. jäljempänä kohta perustuslain 124 §).

Ehdotetun sääntelyn ei katsota osallistumiselementtiin liittyen muutoin eroavan perusoikeusjärjestelmän näkökohdista arvioiden perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetystä ohjatun tietolähteen käytöstä (PeVL 66/2010 vp ja PeVL 67/2010). Osallistuvaan luonteeseen liittyen on myös syytä huomioida, että osallistuvan tietolähteen käytöllä saatavien tietojen perusteella on mahdollista kohdentaa tarkemmin myös muita salaisia pakkokeinoja. Tällä arvioidaan olevan perusoikeusmyönteisiä vaikutuksia, kun muiden perusoikeuksiin merkittävästikin puuttuvien salaisten pakkokeinojen käyttöajat ja -tarpeet voisivat vähentyä.

12.3.3 Tietolähteen turvallisuuden varmistaminen

Pakkokeinolain 10 luvun 39 §:n 3 momentissa säädetään korostetusta tietolähteen turvallisuuden huolehtimisvelvollisuudesta. Lain esitöissä ei kuitenkaan tarkemmin selosteta, mitä tietolähteen turvallisuudesta huolehtiminen konkreettisesti tarkoittaisi. Esityksessä ehdotetaan säädettävän pakkokeinolain 10 luvun 40 d §:ssä tietolähteen turvaamisesta yksityiskohtaisemmin kuin voimassa olevassa tietolähdetoimintaa koskevassa sääntelyssä kattaen perusmuotoisen tietolähdetoiminnan, ohjatun tietolähteen käytön sekä osallistuvan tietolähteen käytön tilanteet.

Siviilitiedustelun osalta tietolähteen turvaamisesta säädetään pakkokeinolakia yksityiskohtaisemmin voimassa olevan, perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella hyväksytyyn poliisilain 5 a luvun 25 §:ssä (HE 202/2017 vp). Tietolähteen suostumuksella voidaan valvoa tietolähteen asuntoa tai muuta tämän asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja valvonnassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen, ellei niitä ole tarpeen säilyttää ja käyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä. Lisäksi tietolähde voidaan tämän suostumuksella varustaa kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Samoin peitetoiminnan ja peitetyn tiedonhankinnan osalta pakkokeinolaissa säädetään poliisimiehen turvaamisesta varustamalla tämän kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua poliisimiehen turvallisuuden varmistamiseksi.

Esityksessä ehdotetaan, että tietolähteen asuntoa tai muuta tämän asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä voitaisiin tietolähteen suostumuksella valvoa kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se olisi tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Ehdotettu säännös vastaisi siviilitiedustelussa tietolähteen turvaamisesta perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyä (PeVL 35/2018 vp). Ehdotettu säännös merkitsisi rajoitusta kotirauhan suojaan, mutta se arvioidaan perustuslain kannalta ongelmattomaksi, sillä rajoitus olisi välttämätön perusoikeuksien turvaamiseksi – käytännössä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Valvonta edellyttäisi lisäksi tietolähteen antamaa suostumusta.

Tietolähde voitaisiin lisäksi esityksessä ehdotetusti varustaa tämän suostumuksella kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä tietolähteen turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu ja katselu saataisiin tallentaa. Myös tältä osin ehdotettu vastaisi pitkälti siviilitiedustelun osalta säädettyä. Tietolähteen turvaamista koskevaa sääntelyä ei ole nimenomaisesti arvioitu perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 35/2018 vp). Selvää on, että tietolähteen turvaamisen varmistamiseksi käytettävien teknisten kuuntelu- tai katselulaitteiden hyödyntämisen tarkoituksena ei saisi olla tiedonhankinta viranomaisten toimivaltuuksia koskevien edellytysten ja rajoitusten kiertämiseksi, vaan kyse oli nimenomaisesti tietolähteen turvaamisesta. Vaikka pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä lain esitöissä on todettu, että poliisi ei voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla (HE 222/2010 vp, s. 348), on sanottu kielto esitetty suhteessa tietolähteelle sallittuun ja kiellettyyn toimintaan eikä sen tarkoituksena ole tietolähteen turvallisuudesta huolehtimisen estäminen (ks. myös nykytilan kuvausta koskevat perustelut jaksossa 2.3.2.3).

Tietolähteen varustamisella turvakuuntelun, -katselun ja -seurannan mahdollistavilla teknisillä laitteilla voidaan puuttua tietolähteen seurassa olevien henkilöiden yksityiselämän suojaan (*Uzun v. Saksa* 2.9.2010, kohta 52). Tietolähteen varustaminen tällä tavoin olisi kuitenkin sallittu ainoastaan lyhytaikaisesti ja sellaisissa tilanteissa, joissa tietolähteen turvallisuutta ei voitaisi muilla viranomaistoimilla riittävän tehokkaasti taata (ks. enemmän säännöskohtaiset perustelut jaksossa 7.1.2). Joissakin satunnaisissa tilanteissa on mahdollista, että turvavälinein varustettu tietolähde joutuisi tilanteen mukaan menemään kotirauhan suojaamaan tilaan. Tietolähte-toiminta perustuu luottamuksellisten ihmissuhteiden varaan, minkä seurauksena tietoja hankittaessa pitää myös kyetä toimimaan tavalla, joka on normaalia ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Tällöin tietolähteen varustaminen teknisillä laitteilla voi rajoittaa perustuslain 10 §:n mukaista kotirauhan suojausta. Ottaen huomioon, että tietolähteen varustamisen turvakuuntelun, -katselun ja -seurannan mahdollistavilla

teknisillä laitteilla perusteena on tarkoitus suojella viime kädessä tietolähteen perusoikeuksia ja sanottu on rajattu suhteellisuusvaatimus huomioiden vain välttämättömiin tilanteisiin, joissa tietolähteen turvallisuutta ei pystyttäisi millään muulla keinoin turvaamaan, katsotaan ehdotettavan sääntelyn olevan perustuslain 10 §:n 3 momentin mukainen.

Tietolähteen voisi ehdotetusti varustaa ääniyhteyden mahdollistavalla teknisellä laitteella. Siviilitiedustelun osalta sanottua ei ole arvioitu perustuslain 10 §:n 2 momentin kannalta (PeVL 35/2018 vp). Perustuslain 10 §:n 2 momentti ei suoja tavallisella kuuloetäisyydellä käytävän keskustelun sisältöä, mutta luottamukselliseksi tarkoitetun viestin kuunteleminen teknisillä apuvälineillä on puuttumista säännöksessä turvattuihin oikeuksiin (HE 309/1993 vp, s. 53). Viestin kuuntelemisella teknisin apuvälinein katsotaan tarkoitetun esimerkiksi telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, eikä esityksessä käsillä olevaa tilannetta, jossa ääniyhteyden tarkoituksena on tietolähteen turvaaminen eikä tiedonhankinta. Tietolähdetoiminta on luonteeltaan poikkeuksellista ja ääniyhteyden käyttäminen rajautuisi tilanteisiin, joissa tietolähteen turvallisuutta ei voitaisi muilla viranomaistoimilla riittävän tehokkaasti taata. Teknisellä laitteella ei ole tarkoitus hankkia tietoa luottamuksellisesta viestinnästä eikä tietolähteen avulla voida kiertää laissa säädettyjä perustuslain 10 §:n 2 momentin rajoittamista tarkoittavien keinojen käytön edellytyksiä. Näin ollen katsotaan, että kysymys ei ole perustuslain 10 §:ssä tarkoitetun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan piiriin kuuluvasta toiminnasta.

Tietolähteen turvaamisesta säätäminen ehdotetulla tavoin katsotaan perustuslain 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen näkökulmasta perustelluksi. Myös perustuslakivaliokunta on katsonut, että muun ohella yksityiselämän suoja tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin (PeVL 14/2018 vp, s. 6).

12.3.4 Perustuslain 124 §

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksen mukaiseksi hoitamiseksi eikä vaarana perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle.

Julkisella hallintotehtävällä viitataan verraten laajaan hallinnollisten tehtävien kokonaisuuteen, johon kuuluu muun ohella lakien toimeenpanoon sekä yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen oikeuksia, velvollisuuksia ja etuja koskevaan päätöksentekoon

liittyviä tehtäviä (PeVL 8/2022 vp, s. 3–4). Perustuslain 124 §:ssä tarkoitetun julkiseen hallintotehtävään liittyen lähtökohtana on, että tällaisten tehtävien antaminen yksityiselle ei saa vaarantaa perusoikeuksia, oikeusturvaa eikä muita hyvän hallinnon vaatimuksia (ks. esim. PeVL 48/2001 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on katsottu, että oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten toteutumisen varmistaminen perustuslain 124 §:ssä tarkoitetussa merkityksessä edellyttää, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla (PeVL 3/2009 vp, s. 4 ja PeVL 20/2006 vp, s. 2).

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on arvioitu useissa eri yhteyksissä erinäisiä toimintoja suhteessa niiden luonteeseen julkisena hallintotehtävänä (ks. esim. PeVL 26/2017 vp). Perustuslakivaliokunnan käytännössä julkisen hallintotehtävän hoitamisena on pidetty muun muassa yksityisten palveluntuottajien tarjoamia lakisääteisiä sosiaali- ja terveystalvaeluja (PeVL 15/2018 vp), järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä (PeVL 20/2002 vp, s. 2), vartioimisliiketoimintaa (PeVL 28/2001 vp, s. 5), viranomaisten yhteishankintayhtiönä toimimista (PeVL 15/2019 vp), meripelastustoimea (PeVL 24/2001 vp), lakisääteistä työeläkevakuutusta (PeVL 45/1996 vp), viranomaisen vastuulla olevaa neuvontaa (PeVL 11/2006 vp) ja jätehuoltotehtäviä (PeVL 58/2010 vp).

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan merkittävänä julkisen vallan käyttönä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta puuttua merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin (HE 1/1998 vp, s. 179/II, ks. myös PeVL 48/2001 vp, s. 3/II, PeVL 20/2002 vp, s. 3 ja PeVL 30/2010 vp, s. 10/I, ks. myös PeVL 62/2010 vp, s. 6).

Tietolähdetoimintaa ei ole sen sijaan arvioitu perustuslain 124 §:n kannalta perustuslakivaliokunnan tähänastisessa lausuntokäytännössä. Esityksessä katsotaan, että tietolähdetoiminnassa ei ole kyse yksityiselle henkilölle annettavasta julkisesta hallintotehtävästä. Vaikka esityksessä ehdotetaan lisättävän jo käytössä olevaan toimivaltuuteen osallistuvuutta koskevan elementin, ei tämän katsota muuttavan toimivaltuuden luonnetta siten, että osallistuvan tietolähteen toiminta tulisi arvioida perustuslain 124 §:ssä tarkoitetuksi julkiseksi hallintotehtäväksi.

Perusmuotoinen tietolähdetoiminta on passiivista, sillä kyse on tietojen vastaanottamisesta ja välittämisestä viranomaisille (PKL 10:39.1). Tietolähteen ohjatussa käytössä on puolestaan kyse jossakin määrin aktiivisemmasta toiminnasta tietojen hankkimiseksi, eikä pelkästään tietojen vastaanottamisesta ja välittämisestä (PKL 10:39.2). Samoin esityksessä ehdotettavan tapauskohtaisen laajennuksen osallistuvan tietolähteen käyttöön voidaan katsoa ilmentävän tietolähteen aktiivisempaa toimintaa.

Tietolähteet ovat rikostutkinnassa usein tärkeässä roolissa ja tietolähteiltä saaduilla tiedoilla voi usein olla yksittäisissä rikosasioissa jopa ratkaiseva merkitys rikoksen selvittämiseksi (Esitutkinta ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1 126). Tietolähdetoiminnassa tietolähteenä toimivan henkilön kannalta on lähtökohtaisesti kyse sellaisesta toimesta, jota viranomaiset eivät pystyisi tekemään muita tutkintakeinoja käyttämällä, tai kyse voi olla tilanteesta, jossa muiden keinojen käyttäminen tavoitteisiin pääsemiseksi ei olisi tarkoituksenmukaista tai mahdollista aika- tai resurssirajoitteiden vuoksi. Tiivistetysti tietolähdetoiminnassa on kyse muun kuin viranomaisen eli yksityisen henkilön jo olemassa olevien sosiaalisten kontaktien ja muiden tietojen sekä mahdollisuuksien hyödyntämisestä. Tietolähdetoiminnassa hyväksyttävää on esimerkiksi se, että nimenomaisesti tietolähde suhteidensa avulla liikkuu rikollisten keskuudessa tai rikollisryhmissäkin, tapaa entuudestaan tuntemiaan henkilöitä sekä keskustelee heidän kanssaan. Voimassa olevan sääntelyn mukaan kielletyksi toiminta muuttuu silloin, jos tietolähteen on poliisin pyytämien tai tarvitsemien tietojen saamiseksi soluttauduttava sellaiseen rikollisryhmään, johon hän ei entuudestaan kuulu (HE 222/2010, s. 348, ks. myös Esitutkinta ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 1 128). Tällöin kyse olisi viranomaisille kuuluvan peitetoimintatoimivaltuuden käyttämisestä.

Vaikka tietolähteiden hyödyntäminen rikostorjunnassa on ollut pitkään osa viranomaisten rikostorjuntakeinovalikoimaa, tietolähdetoiminnasta päädyttiin aikanaan säättämään tarkemmin lailla perustuen siihen, että kaiken viranomaistoiminnan tulee perustua laista selkeästi ilmeneviin toimintamahdollisuuksiin (ks. esim. HE 266/2004, s. 6 ja 24). Selvää on, että tietolähdetoiminnan käyttämisessä on kyse yksinomaan viranomaiselle kuuluvasta toimivaltuudesta, vaikka konkreettista tietojen passiivista vastaanottamista ja välittämistä (perusmuotoinen tietolähdetoiminta) tai aktiivisempaa hankkimista (ohjattu ja osallistuva käyttö) ei ole mahdollista tai tietyissä tilanteissa tarkoituksenmukaista tehdä viranomaisten toimesta. Tietolähdetoiminnassa on kyse tietolähteen jo olemassa olevien sosiaalisten suhteiden sekä henkilöiden normaaliin kanssakäymiseen perustuvan tietolähteen saatavilla olevan tiedon tai tiedonsaantimahdollisuuksien hyödyntämisestä.

Vaikka tietolähteen rooli on ohjatussa ja esityksessä ehdotettavassa osallistuvassa tietolähdetoiminnassa tietyissä määrin konkreettisempi kuin perusmuotoisessa tietolähdetoiminnassa, kun kyse ei olisi yksin tietojen passiivisesta vastaanottamisesta ja tietojen välittämisestä viranomaisille, tietolähdetoiminta ei näissäkään tilanteissa muodostu luonteeltaan sellaiseksi, että siinä annettaisiin yksityiselle henkilölle sellainen tehtävä, jota tulisi arvioida julkisena hallintotehtävänä. Tietolähdetoiminta ei perustuisi tietolähteen itsenäiseen harkinta- ja päätöksentekovaltaan, eikä tietolähteenä toimiva henkilö tekisi toiminnan osana itsenäisesti sellaisia ratkaisuja, jotka vaikuttaisivat yksityisten oikeuksiin tai velvollisuuksiin.

Osallistuvan tietolähteen käytössä olisi aina kyse esitutkintaviranomaisen päätökseen ja harkintaan perustuvasta toiminnasta, ja tietolähteen rooli säilyisi samana ja sen toiminta epäitsenäisenä tietolähteen toimiessa viranomaisen tarkoin asettamissa puitteissa sekä ohjeiden ja valvonnan alaisena. Toimivaltuuden perustana toimisi aina viranomaisen päätös pakkokeinon käyttämisestä ja toimivaltuutta käytettäisiin viranomaisen päätöksen mukaisesti täsmällisesti määritettyjen toimien suorittamiseen suunnitelmallisesti ja tapauskohtaisesti ominaisuuksiltaan sopivaksi arvioidun tietolähteen toimesta. Tietolähde ei tulisi käyttämään tehtäväänsään julkista valtaa, vaan kyseessä olisi nimenomaisesti viranomaisen toimivaltuus, jossa tiedonhankintaa toteuttaisi yksityinen henkilö viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa.

Osallistuvalla tietolähteelle ehdotetaan säädettävän viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa mahdollisuus toteuttaa teknisluonteisia toimenpiteitä, jonka myötä viranomainen voisi hyödyntää jotakin 10 luvussa säädettyä salaista pakkokeinoa. Tältä osin kyse olisi käytännössä viranomaisten toimivaltuuksien käyttöön liittyvästä tukemisesta hyödyntäen tietolähteen jo olemassa olevia sosiaalisia suhteita ja asemaa rikollisissa piireissä. Tietolähteen suorittamat toimet olisivat hyvin tarkoin rajattuja ja myös tältä osin luonteeltaan epäitsenäisiä, kun kyse olisi esimerkiksi kuuntelulaitteen jättämisestä tiettyyn ennalta määrättyyn paikkaan. Tietolähteelle ei ehdoteta annettavaksi oikeuksia perusoikeuksien ydinalueelle kohdistuvien toimivaltuuksien käyttöön, vaan kyse olisi edellä todetusti yksinomaan viranomaisen toimivaltuudesta. Ehdotettavasta sääntelystä ei katsota toiminnan epäitsenäinen luonne huomioiden seuraavan myöskään tältä osin julkisen hallinto-tehtävän antamista yksityiselle henkilölle.

Siltä osin kuin tietolähteen suorittama toimenpide, esimerkiksi kuuntelulaitteen asettaminen tiettyyn paikkaan, edellyttäisi tietolähteen toimia kotirauhan suojamassa tilassa, on toiminnan sallittavuutta arvioitava kotirauhan suojan kannalta erityisesti huomioiden sanottuun perusoikeussäännökseen sisältyvä kvalifioitu lakivaraus sekä perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Asiaa ei ole syytä arvioida yksittäisten 10 luvun toimivaltuuksien ja niistä seuraavien perusoikeusrajoitusten kannalta, vaan merkityksellistä on ennemmin se, rajoittaako tietolähde toimea suorittaessaan perusoikeussuojaa.

Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan suojan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Teknisluontoisten tietolähteen suorittamien toimien osalta ehdotetun sääntelyn katsotaan rajautuvan perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla rikosten selvittämisen kannalta välttämättömään, koska säännöksessä edellytetään, että toimenpiteen suorittaminen tietolähteen toimesta olisi välttämätöntä

rikoksen selvittämiseksi käytettävän toimivaltuuden käyttämiseksi. Se että tietolähde suorittaisi toimenpiteen voisi olla välttämätöntä tilanteissa, joissa vain tietolähteellä olisi pääsy sellaisiin tiloihin tai paikkoihin taikka porukoihin, joihin esitutkintaviranomaisilla ei muutoin olisi käytännön syistä mahdollisuutta päästä, vaikka oikeudellisesti tämä olisikin sallittua. Näistä tietolähteen toimesta tehtävistä toimista säädettäisiin sääntelyn tarkoitukseen nähden ja sääntely-yhteys huomioon ottaen riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti ehdotetussa pakkokeinolain 10 luvun 40 a §:n 3 momentissa. Ehdotettu tehostaisi tietolähdetoimintaa ja muiden tutkintakeinojen käyttömahdollisuuksia sekä siten yleisesti rikosten selvittämistä, mitä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena rajoittaa kotirauhan suojaa. Ehdotettavaa sääntelyä voidaan pitää oikeasuhtaisena, sillä osallisuus toimenpiteisiin olisi rajattu pelkästään tilanteisiin, joissa se olisi välttämätöntä toimivaltaisen viranomaisen toimivaltuuden käyttämiseksi. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden sekä oikeusturvajärjestelyjen osalta on huomionarvoista, että tietolähdettä ei voitaisi käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien edellytysten tai rajoitusten kiertämiseen, vaan tilanteen mukaan kyseessä olevalle 10 luvun mukaiselle toimivaltuudelle asetettujen edellytysten tulisi aina täyttyä eikä toimivaltuuskohtaisesta päätöksentekomenettelystä voitaisi poiketa (*Allan v. Yhdistynyt kuningaskunta* 5.11.2002, *Van Vondel v. Alankomaat* 25.10.2007, *M.M. v. Alankomaat* 8.4.2003 ja *A. v. Ranska* 23.11.1993).

12.3.5 Oikeusturva

Salaisten pakkokeinojen käytössä on olennaista varmistaa menettelylliset oikeusturvatakeet (ks. esim. PeVL 98/2022 vp, s. 2).

Tietolähdetoiminnan on siitä pakkokeinolaissa säädettäessä tunnistettu muodostavan tehokkuudestaan huolimatta riskin tietolähdetoiminnassa mukana olevien poliisimiesten ja tietolähteiden oikeusturvalle. Esitöissä on viitattu muun muassa tietolähteen käyttämiseen valeostossa esimerkiksi huumausaineita koskeissa kauppaneuvotteluissa huomioiden, että se ei vapauta tietolähdettä rangaistusvastuusta omasta osallisuudestaan huumausaineen kauppajärjestelyissä tehtyyn rikokseen. Tällöin arvioitavaksi voi tulla myös tietolähdettä käyttäneen poliisimiehen varsinainen osallisuus tietolähteen rikokseen. Tämän vuoksi sekä tietolähdettä ohjaavan virkamiehen että tietolähteen oikeusturvan kannalta on pidetty erityisen tärkeänä, että tietolähde on tietoinen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä lain mukaan sallitun ja kielletyn toiminnan rajoista (HE 222/2010 vp, s. 135). Osallistuvaa tietolähdetoimintaa koskevien säännösten katsotaan selvittävän oikeusturvaan liittyvää oikeustilaa mahdollistaen samanaikaisesti tietolähdetoiminnan tehokkaamman

käytön, kun toiminnassa ei jouduta oikeusturvariskien vuoksi pidättäytymään tiettyistä toimista, jotka voisivat tulla tilanteen mukaan arvioitavaksi jonkin rikoksen tunnusmerkistön täyttävänä.

Osallistuvaan tietolähdetoimintaan liittyen oikeusturvaa, mukaan lukien oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten turvaaminen, toteutetaan lisäksi sillä, että päätösvalta toimivaltuuden käyttämisestä säädetään esitutkintaviranomaisten sisällä hyvin rajatulle henkilökunnalle. Osallistuvan tietolähteen käytöstä päätettäisiin päällikötasoisesti taikka tietolähdetoimintaan määrätyn salaisen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun virkamiehen toimesta. Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevaa päätöksenteon osoittamista tuomioistuimelle ei arvioida tarkoituksenmukaiseksi (ks. enemmän jakso 5.1.3.1). Pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä peiteltyyn tiedonhankinnan, peitetoiminnan, valedoston, tietolähteen ohjatun käytön ja valvotun läpilaskun katsottiin muodostavan päätöksentekotoimivallan osalta oman ryhmänsä. Lain esitöissä todetusti tuomioistuimen tulisi osallistua peitetoimintaa koskevaan päätöksentekoon, mutta ihmis- ja perusoikeusnäkökohdat huomioon ottaen tämä ei ole tarpeen muiden mainittujen menetelmien osalta (HE 222/2010 vp, s. 137). Oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen tarpeellisenä ei pidetä päätöksentekotoimivallan säätämistä tuomioistuimelle myöskään osallistuvaa tietolähdetoimintaa koskien.

Rikoksesta epäillyn oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyen olennaisena voidaan pitää rikoksesta epäillyn ja tämän puolustajan oikeutta saada tieto ja lausua kaikesta asiaan vaikuttavasta aineistosta, jolla voi olla vaikutusta annettavaan tuomioon (PeVL 5/1999 vp, s. 6). Osallistuvaa tietolähdetoimintaa koskien on huomionarvoista, että pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 4 momentin mukaan pakkokeinon käyttöä koskeva ilmoitus voidaan tuomioistuimen päätöksestä jättää kokonaan tekemättä, jos se on perusteltua muun ohella hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Tietolähdetoiminnan luonne huomioiden tietolähteen hengen ja terveyden suojaaminen saattaisivat edellyttää paikoin ilmoituksen tekemättä jättämistä. Kyse on kuitenkin harkintaan perustuvasta päätöksestä yksittäistapauksessa, eikä ilmoitusta voi jättää tekemättä kaavamaisesti. Tilanne ei poikkeaisi ohjatun tietolähteen käytöstä, ja pakkokeinon käytöstä ilmoittamista arvioidaan tapauskohtaisesti. Pakkokeinolain esitöissä on tunnistettu, että jos tietolähteen ohjattu käyttö jouduttaisiin 60 §:n mukaisesti paljastamaan, tarkoittaisi se käytännössä poliisin velvollisuutta suorittaa henkilöturvallisuustoimenpiteitä tietolähteen suojaamiseksi (HE 222/2010 vp, s. 348). On myös huomioitava, että säännöksen 5 momentin mukaan harkittaessa

ilmoituksen tekemättä jättämistä 4 momentissa tarkoitettussa tapauksessa on otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kytkeytyvät näkökulmat korostuvat erityisesti arvioitaessa osallistuvan tietolähteen käyttöä rikosprovokaation näkökulmasta (ks. esityksen jakso 2.3.2.3).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kiinnittänyt oikeudenmukaisen rikosoikeudenkäynnin vaatimukset huomioiden ratkaisukäytännössään huomiota yllytyksen seurauksena saatujen todisteiden käytön oikeudettomuuteen (*Teixeira de Castro v. Portugali* 9.5.1998, kohta 35–36 ja *Vanyan v. Venäjä* 15.3.2006, kohta 46). Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan salaisten pakkokeinojen käyttäminen ei itsessään voi loukata oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusta, joskin keinon käyttöön mahdollisesti liittyvän rikosprovokaation riskin vuoksi pakkokeinon käytölle on asetettava selkeät rajat. Keskeisenä arvioinnissa on pidetty erityisesti sitä, olisiko rikos tehty ilman viranomaisen vaikutusta (*Bannikova v. Venäjä* 4.11.2010, kohta 35 ja 37).

Osallistuvan tietolähteen käytön ei sanotuilta osin katsota vaarantavan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tältä osin on huomioitava toimivaltuuden käytölle asetettavat tiukat edellytykset. Osallistuvan tietolähteen käyttö olisi sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta. Rikosprovokaationkielto ilmenee siten säännöstasoisesti, ja se on sidottu erityisen korkeaan näyttökynnykseen (HE 14/1985 vp, s. 17). Osallistuvaa tietolähdetoimintaa valvottaisiin pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n mukaisesti.

12.4 Ampuma-aserikoksen lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämisestä koskevaksi perusterikokseksi

Esityksessä ehdotetaan täydennettävän ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin perusterikosluetteloa ampuma-aserikoksella, jonka enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn arvioinnissa on syytä ottaa huomioon yhtäältä perustuslaissa turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja ja toisaalta tämän oikeuden tietynasteista rajoittamista puoltavat vakavien rikosten selvittämisintressiin ja rikosoikeudellisen

järjestelmän uskottavuuteen liittyvät hyväksyttävät ja yhteiskunnallisesti painavat perusteet (PeVL 32/2013 vp, s. 7). Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään pitänyt hyväksyttävänä, että ylimääräistä tietoa saadaan käyttää, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta. Valiokunta ei ole katsonut olevan estettä myöskään sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin ja jotka täyttävät perustuslain 10 §:ssä luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoittamiselle asetetut vaatimukset (PeVL 32/2013 vp, s. 6–7 ja LaVM 17/2013, s. 7).

Täydennettäessä 2 momenttia uudella perusterikoksella, sanotun rikoksen on siten rinnastuttava muihin säännöksessä tarkoitettuihin rikoksiin sekä oltava luonteeltaan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantava rikos.

Lakivaliokunta on aikaisemmin katsonut rikoslain 41 luvun 1 §:ssä rangaistavaksi säädetyn ampuma-aserikoksen pitävän sisällään varsin monenlaisia tekemuotoja siten, että kysymyksessä voi olla esimerkiksi ampuma-aselaissa säädetyn pakkausmerkinnän tekemistä koskevan velvollisuuden laiminlyöminen. Lausunnon mukaan ampuma-aserikos ei siksi vakavuudeltaan vaikuttaisi ainakaan kaikilta osin rinnastuvan muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin (LaVM 30/2022 vp, s. 17). Ampuma-aserikoksia koskevalla rikoslain muutoksella (HE 204/2024 vp) kavennetaan ampuma-aserikoksen soveltamisalaa siirtämällä tiettyjen hallinnollisten velvoitteiden rikkomiseksi luonnehdittavia tekotapoja lievää ampuma-aserikosta koskevan 4 §:n 1 momenttiin. Lainmuutoksen eduskuntakäsittelyssä tiettyjen siirrettäväksi ehdotettujen tekotapojen osalta katsottiin kuitenkin perustelluksi säilyttää ne myös jatkossa ampuma-aserikoksena. Lakivaliokunta kiinnitti huomiota muun muassa siihen, että ampuma-aselaissa säädettyillä velvollisuuksilla pyritään turvaamaan ampuma-aseiden viranomaisvalvontaa sekä estämään laitonta asekauppaa (LaVM 9/2025). Eräiden tekotapojen osalta ampuma-aserikoksen tunnusmerkistö on kuitenkin kaventunut.

Vaikka ampuma-aserikos kattaa yhä monentasoisia tekoja, katsotaan sen vastaavan tältä osin esimerkiksi huumausainerikosta, jonka tunnusmerkistön alaisten tekojen kirjo on melko laaja ja joissain tapauksissa kyse voi olla esimerkiksi melko pienimuotoisesta huumausaineen kasvattamisesta. Lakivaliokunta on myös muutoin todennut jo voimassa olevan perusterikoslistan sisältävän rikosnimikkeitä, joiden sisällä voi olla varsin monentasoisia tekoja ja myös paljon käytännössä sakolla

rangaistavia tekemuotoja (LaVM 30/2022 vp, s. 14). Ampuma-aserikoksen katsotaan luonteeltaan rinnastuvan muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin.

Käytännön haasteita, jotka seuraavat ampuma-aserikoksen puuttumisesta ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan säännöksen piiristä, on käsitelty esityksen nykytilaa ja sen arviointia koskevassa jaksossa (ks. enemmän jakso 2.3.2.4). Ampuma-aserikosta koskevaa täydennystä on perusteltu muun muassa laittomien ampuma-aseiden määrän huomattavalla lisääntymisellä (LaVM 30/2022 vp, s. 17). Kyse on rikoksesta, jonka selvittämistä voidaan pitää hyvin suurena huomioiden eri oikeushyvät, joiden loukkaamiseen ampuma-aseen käyttö voi liittyä (HE 204/2024 vp, s. 44 ja PeVL 7/2025 vp, s. 4). Ampuma-aserikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Kysymys voi olla järjestäytyneen tai muuten ammattimaisen rikollisuuden toiminnasta. Myös hallintovaliokunnan mietinnössä valtioneuvoston selonteosta sisäisestä turvallisuudesta on huomioitu, että aseita liikkuu rikollisilla entistä enemmän, ja laittomien aseiden yleistyessä myös niiden käyttö yleistyy. Laittomien ampuma-aseiden lisääntymisen on katsottu myös lisäävän ampuma-aseiden käyttöön liittyviä riskejä, kuten ampumavälikohtauksia, myös Suomessa (HaVM 19/2021 vp, s. 20). Ampuma-aserikoksen arvioidaan näin ollen luonteeltaan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitetuksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavaksi rikokseksi.

Ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevan sääntelyn systematiikkaan perustuen ampuma-aserikosta koskevaa tietoa saisi käyttää vain, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voitaisiin olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi (PeVL 66/2010 vp, s. 10 ja PeVL 32/2013 vp, s. 6).

12.5 Yhteenveto

Edellä mainituin perustein lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan lausunnon antamista pidetään kuitenkin suotavana ehdotettua salaista paikkaan kohdistuvaa sääntelyä koskien, koska kyse on uudensalaisista toimivaltuuksista, jotka ovat luonteeltaan salaisia ja puuttuvat kotirauhan suojaan.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki

pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 11 §:n 1 ja 2 momentti, 10 luvun 1 §:n 1 momentti, 2 §:n 2 momentti, 44 §:n 1 momentti, 56 §:n 2 momentti ja 60 §:n 1 ja 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 112/2018, 10 luvun 56 §:n 2 momentti laeissa 452/2023 ja 182/2024, 60 §:n 1 momentti laissa 452/2023 ja 10 luvun 60 §:n 2 momentti laissa 1146/2013,
lisätään 10 lukuun uusi 26 a–26 j ja 40 a–40 d § seuraavasti:

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, ja tutkinta-aresti

11 §

Vangitsemisen edellytykset

Tuomioistuin saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi, jos:

1) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että:

a) hän lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) hän vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) hän jatkaa rikollista toimintaa.

2) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon;

3) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

4) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättämisensä vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muuten on 1 momentin 1–3 kohdissa säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Jos epäily on vangittu tämän momentin nojalla, on häntä koskeva vangitsemisasiä käsiteltävä uudelleen siten kuin 3 luvun 11 §:ssä säädetään. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuin voi siirtää vangitsemisasiän uudelleen käsittelyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

---

10 luku

Salaiset pakkokeinot

1 §

Soveltamisala

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähdetoimintaa, valvottua läpilaskua, salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018).

---

2 §

Salaisten pakkokeinojen käytön edellytykset

Sen lisäksi, mitä salaisten pakkokeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua ja osallistuvan tietolähteen käyttöä, valvottua läpilaskua, salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

26 a §

Salainen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Etsintä voidaan toimittaa vain, jos on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Jos salaisen kotietsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Salaisessa kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuin taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija.

26 b §

Salainen erityinen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan salaista etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta. Etsintä voidaan toimittaa vain, jos on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka ja vain, jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädettyllä tavalla. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

26 c §

Etsintävaltuutettu, sen kelpoisuusvaatimukset, velvollisuudet sekä palkkio ja korvaus

Salaista erityistä kotietsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutettuna voi toimia 44 §:n mukainen julkinen asiamies, jonka tuomioistuin on määrännyt etsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn. Etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimukseen sovelletaan, mitä niistä säädetään 8 luvun 8 §:ssä.

Etsintävaltuutetun tehtävänä on huolellisesti ja ilman aiheetonta viivytystä valvoa sitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutetun on oltava joko läsnä salaista erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa, tai etäyhteydellä videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen osallistuttava etsintään siten, että hän voi seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista puhe- ja näköyhteydellä etsinnän toimittamisen ja siitä vastaavien henkilöiden suhteen. Etsintävaltuutetun

etsintään osallistumisen toteuttamismuodosta päättää etsintävaltuutettu salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä.

Etsintävaltuutettu ja siihen tehtävään pyydetty eivät saa oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyessä saaneet tiedon. Etsintävaltuutetun palkkion ja korvauksen osalta noudatetaan, mitä julkiselle asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta säädetään 46 §:ssä.

26 d §

Etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottaminen sekä yksityisen avaamattoman asiakirjan tutkiminen

Salaisen erityisen kotietsinnän toimittajan on otettava asianmukaisesti huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltuvuudesta haltuunottamisen tai asiakirjan jäljentämisen kohteeksi. Jos etsinnän yhteydessä jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka jäljentämistä tai haltuunottamista etsintävaltuutettu on vastustanut, mainittua aineistoa ei saa enemmälti tutkia ja se on sinetöitävä. Kiistanalainen aineisto on rajattava tavalla, joka on tarkoituksenmukainen tuomioistuinkäsittelyn kannalta ja riittävä vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen kannalta.

Salainen erityinen kotietsintä on tallennettava teknisellä laitteella ja etsinnästä on laadittava pöytäkirja 26 j §:n mukaisesti. Pöytäkirjoihin on kirjattava tai liitettävä etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa. Etsintävaltuutetulle on sen pyynnöstä varattava tilaisuus tarkastaa pöytäkirja viipymättä etsinnän toimittamisen jälkeen, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua etsinnän toimittamisesta. Tarkastamismahdollisuus koskee myös tallennetta, jos etsintävaltuutettu on osallistunut etsintään etäyhteydellä.

Salaisessa erityisessä kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain etsintävaltuutettu. Datat muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija.

26 e §

Sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittely

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä ja viimeistään kolmen päivän kuluttua 26 d §:ssä tarkoitettua sinetöimisestä saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, saadaanko

sinetöityä aineistoa tutkia tai hyödyntää. Asiaa koskevassa vaatimuksessa on asia selostettava riittävällä tarkkuudella ja vaatimukseen on sinetöidyn aineiston lisäksi liitettävä 26 j §:ssä tarkoitettu pöytäkirja.

Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä säädetään menettelystä tuomioistuimessa 43 §:ssä. Sinetöityä aineistoa koskevasta asiasta päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Tuomioistuimen on varattava vaatimuksen tekijälle ja etsintävaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi.

Tuomioistuimen on päätettävä siitä, voidaanko aineisto tai sen osa jäljentää. Sinetöityä aineistoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä ei saa valittaa. Päätöksestä saa kannella ilman määräaika. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Jos tuomioistuimen päätöksestä kannellaan, kantelun kohteena oleva aineisto on pidettävä sinetöitynä, kunnes asia on ratkaistu.

26 f §

Salainen paikanetsintä ja sen edellytykset

Salaisella paikanetsinnällä tarkoitetaan pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 4 momentissa tarkoitettuun paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 16 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta.

Etsintä voidaan toimittaa vain, jos on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Jos salaisen paikanetsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

26 g §

Salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä päättäminen

Tuomioistuin päättää 26 a ja f §:ssä tarkoitetusta etsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää salaisesta kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut

luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Tuomioistuin päättää 26 b §:ssä tarkoitetusta salaisesta erityisestä kotietsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa 26 a, b ja f §:ssä tarkoitettuun etsintään voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on riittävällä tarkkuudella yksilöitävä:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;
- 2) henkilö, jota on syytä epäillä 1 kohdassa tarkoitetusta rikoksesta;
- 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja etsinnän edellytykset perustuvat;
- 4) luvan voimassaoloaika;
- 5) etsinnän kohteena oleva tila tai muu paikka;
- 6) mahdollisuuksien mukaan se, mitä etsinnällä pyritään löytämään;
- 7) etsinnän suorittamista johtava ja valvova 1 tai 2 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies;
- 8) mahdolliset etsinnän rajoitukset.

26 h §

Haltuunottamisen ja jäljentämisen edellytykset salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä

Rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka voidaan ottaa tilapäisesti haltuun 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten taikka jäljentää salaisen koti- tai paikanetsinnän aikana.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (*data*). Asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan.

Jäljennös on hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että on jäljennetty materiaalia, jonka jäljentäminen on kielletty, tai tietoa ei tarvita rikoksen selvittämiseksi.

26 i §

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättäminen salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa koti- ja paikanetsinnässä päättää salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

26 j §

Salaisen etsinnän tallentaminen teknisellä laitteella ja pöytäkirja

Salainen kotietsintä, salaisen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä on kokonaisuudessaan tallennettava teknisellä laitteella. Salaisen etsinnän toimittajan on myös ilman aiheetonta viivytystä laadittava etsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella.

Salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän aikana tai sen jälkeen tehtävästä haltuunottamisesta ja jäljentämisestä on tehtävä erillinen pöytäkirja, jossa selostetaan riittävällä tarkkuudella haltuun otetun ja jäljennetyn esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä sekä mahdollisesti sen tilalle vaihdetun esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä.

Jäljennös 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta pöytäkirjasta ja tieto tallenteesta on toimitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun tai jäljennetty, kun 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Tallenteen tarkastelulle on pyynnöstä varattava tilaisuus sille, jonka luona etsintä on suoritettu.

40 a §

Osallistuva tietolähde

Yksittäistapauksessa osana 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tietolähde saa (*osallistuva tietolähde*):

- 1) hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä;
- 2) kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita;
- 3) hoitaa taloudellisia asioita; taikka
- 4) avustaa muilla 1–3 kohdissa tarkoitettuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu osallistuvan tietolähteen käyttö on sallittua, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta;
- 2) tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja

3) avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Osallistuva tietolähde saa myös esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi.

40 b §

Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva esitys ja suunnitelma

Osallistuvaa tietolähdettä koskevassa esityksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;
- 2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai 40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu ryhmä riittävästi yksilöitynä;
- 3) selvitettävä rikos riittävästi yksilöitynä;
- 4) osallistuvan tietolähteen käytön tavoite;
- 5) osallistuvan tietolähteen käytön tarpeellisuus;
- 6) muut osallistuvan tietolähteen käytön edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Osallistuvan tietolähteen käytön toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevan päätöksenteon ja käytön toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

40 c §

Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää tietolähteen osallistuvasta käytöstä. Tietolähteen osallistuvasta käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies. Tietolähteen osallistuvasta käytöstä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Tietolähteen osallistuvaa käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös tietolähteen osallistuvasta käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;
- 2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava virkamies;
- 3) tunnistetiedot tietolähteestä;
- 4) epäilty rikos;
- 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
- 6) päätöksen voimassaoloaika;
- 7) mahdolliset tietolähteen osallistuvan käytön rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen osallistuvan käytön lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

40 d §

Tietolähteen turvaaminen

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää, että tietolähteen suostumuksella valvotaan tämän asuntoa tai muuta tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tietolähteen turvaamisesta ei tarvitse ilmoittaa sivullisille. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että tietolähde tämän suostumuksella varustetaan kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu, katselu ja seuranta saadaan tallentaa.

Edellä 1 ja 2 momentissa valvonnassa, kuuntelussa, katselussa tai seurannassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeus-turvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Edellä 40 c §:n 1 momentissa tarkoitettu päällikkö saa päättää, että 40 a §:ssä tarkoitettulle tietolähteelle annetaan yksittäistapauksessa käytettäväksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka tietolähteen

käytettäväksi valmistettavia vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun tässä momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole.

44 §

Julkinen asiamies

Tuomioistuimen on määrättävä asuntokuuntelua, salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun tai etsinnän kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
- 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
- 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
- 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laitton uhkaus tai pakottaminen;
- 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
- 7) kiristys;
- 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
- 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö;
- 10) huumausainerikos; taikka
- 11) ampuma-aserikos.

60 §

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta, valvotusta läpilaskusta, salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä sekä näihin liittyvästä haltuunotosta ja jäljentämisestä on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet sekä salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena ollut tila tai muu paikka.

Epäiltyyn kohdistetusta peitetoinnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta ja osallistuvasta käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjä harkittavaksi.

— — — — —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

Lagförslag

Lag

om ändring av 2 och 10 kap. i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tvångsmedelslagen (806/2011) 2 kap. 11 § 1 och 2 mom., 10 kap. 1 § 1 mom., 2 § 2 mom., 44 § 1 mom., 56 § 2 mom. och 60 § 1 och 2 mom.,
av dem 10 kap. 1 § 1 mom. sådant det lyder i lag 112/2018, 10 kap. 56 § 2 mom. sådant det lyder i lagarna 452/2023 och 182/2024, 10 kap. 60 § 1 mom. sådant det lyder i lag 452/2023 och 10 kap. 60 § 2 mom. sådant det lyder i lag 1146/2013,
fogas till 10 kap. nya 26 a–26 j och 40 a–40 d § som följer:

2 kap.

Gripande, anhållande, häktning och häktningsarrest

11 §

Förutsättningar för häktning

På begäran av en tjänsteman som är berättigad att framställa häktningsyrkande får domstolen bestämma att den som på sannolika skäl är misstänkt för brott får häktas, om

1) det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst ett år och den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter ger anledning att misstänka att

a) personen flyr eller på något annat sätt drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff,

b) personen försvårar utredningen av saken genom att undanröja, förstöra, ändra eller gömma bevis eller påverka ett vittne, en målsägande, en sakkunnig eller en medgärningsman, eller

c) personen fortsätter sin brottsliga verksamhet,

2) han eller hon inte är känd och vägrar uppge sitt namn eller sin adress eller lämnar uppenbart osanna uppgifter om detta,

3) han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland och det är sannolikt att han eller hon genom att lämna landet drar sig undan förundersökning, rättegång eller verkställighet av straff, eller

4) det inte föreskrivs ett lindrigare straff för brottet än fängelse i två år och den misstänktes personliga förhållanden eller andra omständigheter ger anledning att misstänka att den allmänna ordningen eller säkerheten äventyras om personen inte häktas.

När någon är skäligen misstänkt för brott får han eller hon häktas fastän det inte finns sannolika skäl för misstanken, om de förutsättningar som nämns i 1 mom. 1–3 punkten för häktning i övrigt finns och det är synnerligen viktigt att den misstänkte häktas i avvaktan på tilläggsutredning. Om den misstänkte är häktad med stöd av detta moment, ska häktningsärendet behandlas på nytt enligt 3 kap. 11 §. På begäran av den som har framställt häktningsyrkandet kan domstolen överföra häktningsärendet till den domstol som är behörig att handlägga åtal i saken för att behandlas på nytt. Den förstnämnda domstolen ska omedelbart underrätta den sistnämnda om sitt beslut.

---

10 kap.

Hemliga tvångsmedel

1 §

Tillämpningsområde

I samband med förundersökning får man i hemlighet för dem åtgärden riktas mot använda sig av teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation (teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning och teknisk observation av utrustning), inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadresser eller teleterminalutrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, användning av informationskällor, kontrollerade leveranser, hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning samt av omhändertagande och kopiering i anslutning till dessa. Bestämmelser om användningen av dessa metoder för att förhindra eller avslöja brott finns i polislagen, lagen om brottsbekämpning inom Tullen (623/2015) och lagen om brottsbekämpning inom Gränsbevakningsväsendet (108/2018).

---

2 §

Förutsättningar för användning av hemliga tvångsmedel

Utöver vad som föreskrivs nedan om de särskilda förutsättningarna för att använda hemliga tvångsmedel får teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, systematisk observation, teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning av en person, teknisk observation av utrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, styrd användning av informationskällor, användning av deltagande informationskällor, kontrollerade leveranser, hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning samt omhändertagande och kopiering i anslutning till dessa användas bara om de kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott. För täckoperation, bevisprovokation genom köp och bostadsavlyssning krävs det dessutom att metoden är nödvändig för att ett brott ska kunna utredas.

26 a §

Hemlig husrannsakan och dess förutsättningar

Med *hemlig husrannsakan* avses hemlig genomsökning av hemfridskyddade platser som avses i 24 kap. 11 § i strafflagen.

Förundersökningsmyndigheten kan ges tillstånd att företa en genomsökning som avses i 1 mom., om innehavaren av utrymmet eller platsen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 3 §. Genomsökningen får företas endast om det finns grundad anledning att anta att föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som behövs för utredningen av brottet kan påträffas vid genomsökningen. På platser som inte innehas av den misstänkte får genomsökningen företas endast, om brottet har begåtts där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att det vid genomsökningen påträffas ovan avsedda föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter.

Om det under tiden för hemlig husrannsakan eller vid något annat tillfälle framkommer att sådan information som avses i 26 b § kan bli föremål för genomsökningen, ska åtgärden avbrytas och de upptagningar som fåtts genom den och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom den genast utplånas.

En enskild sluten handling som påträffats vid hemlig husrannsakan får undersökas endast av undersökningsledaren, åklagaren eller domstolen eller enligt undersökningsledarens förordnande av en polisman. När en handling i form av data öppnas får undersökningsledaren vid behov besluta att en expert på det informationssystem som åtgärden gäller eller på dess lagringsplattform ska anlitas.

26 b §

Hemlig särskild husrannsakan och dess förutsättningar

Med *hemlig särskild husrannsakan* avses hemlig genomsökning där det finns anledning att anta att genomsökningen kommer att omfatta information som någon enligt 17 kap. 10–14, 16, 20 eller 21 § i rättegångsbalken har skyldighet eller rätt att vägra vittna om och som enligt 7 kap. 3 § i denna lag inte får tas i beslag eller kopieras.

Förundersökningsmyndigheten kan ges tillstånd att företa en genomsökning som avses i 1 mom., om innehavaren av utrymmet eller platsen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 3 §. Genomsökningen får företas endast om det finns grundad anledning att anta att föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som behövs för utredningen av brottet kan påträffas vid genomsökningen och endast om genomsökningsombudets närvaro kan möjliggöras på det sätt som föreskrivs i 26 c §. På platser som inte innehas av den misstänkte får genomsökningen företas endast, om brottet har begåtts där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att det vid genomsökningen påträffas ovan avsedda föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter.

26 c §

Genomsökningsombud, dess behörighetsvillkor och skyldigheter samt arvode och ersättning

För hemlig särskild husrannsakan ska det förordnas ett genomsökningsombud som ska se till att omhändertagande eller kopiering av handlingar inte gäller information som avses i 26 b § 1 mom. Genomsökningsombudet kan vara ett i 44 § avsett offentligt ombud som domstolen har förordnat för handläggningen av ett yrkande som gäller genomsökning. På behörighetsvillkoren för genomsökningsombud tillämpas vad som föreskrivs om dessa i 8 kap. 8 §.

Genomsökningsombudet ska med omsorg och utan ogrundat dröjsmål övervaka att omhändertagande och kopiering av handlingar inte gäller information som avses i 26 b § 1 mom. Genomsökningsombudet ska antingen vara närvarande vid hemlig särskild husrannsakan och följa hur åtgärderna för genomsökning vidtas, om det med beaktande av säkerheten för alla som deltar i genomsökningen är möjligt, eller delta i genomsökningen via en distansförbindelse med hjälp av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring så att genomsökningsombudet kan följa hur åtgärderna för genomsökning vidtas genom att höra och se genomsökningen och de personer som ansvarar för den.

Beslut om hur genomsökningsombudet deltar i genomsökningen fattas av genomsökningsombudet på framställning av en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

Ett genomsökningsombud eller den som ombetts fullgöra ett sådant uppdrag får inte obehörigen röja en omständighet som han eller hon fått kännedom om under uppdraget eller när han eller hon ombads fullgöra det. I fråga om arvode och ersättning till genomsökningsombud iakttas bestämmelserna i 46 § om arvode och ersättning till offentliga ombud.

26 d §

Beaktande av den uppfattning som ett genomsökningsombud har samt undersökning av en enskild sluten handling

Den som förrättar en hemlig särskild husrannsakan ska på behörigt sätt beakta den uppfattning som genomsökningsombudet har om hur informationen lämpar sig som objekt för omhändertagande och för kopiering av handling. Om sådant material kopieras eller annars omhändertas i samband med en genomsökning i fråga om vilket genomsökningsombudet har motsatt sig kopiering eller omhändertagande, får materialet inte undersökas ytterligare utan det ska förseglas. Omtvistat material ska avgränsas på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på domstolsbehandlingen och tillräckligt för att tystnadsplikten och tystnadsrätten ska tillgodoses.

Hemlig särskild husrannsakan ska upptas med en teknisk anordning och genomsökningen ska protokollföras i enlighet med 26 j §. Uttalanden av genomsökningsombudet ska dokumenteras i eller fogas till protokollen i behövlig omfattning. Genomsökningsombudet ska på begäran ges tillfälle att granska protokollet utan dröjsmål efter genomsökningen, dock senast 24 timmar efter genomsökningen. Granskningsmöjligheten gäller också upptagningen, om genomsökningsombudet har deltagit i genomsökningen via en distansförbindelse.

En enskild sluten handling som påträffats vid hemlig särskild husrannsakan får undersökas endast av genomsökningsombudet. När en handling i form av data öppnas får undersökningsledaren vid behov besluta att en expert på det informationssystem som åtgärden gäller eller på dess lagringsplattform ska anlitas.

26 e §

Domstolsbehandling av förseglat material

En anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information ska utan dröjsmål och senast inom tre dagar från förseglingen enligt 26 d § till domstolen hänskjuta frågan om huruvida det förseglade materialet får undersökas eller tillgodogöras. I ett yrkande som gäller ärendet ska ärendet beskrivas tillräckligt exakt och till yrkandet ska förutom det förseglade materialet fogas det protokoll som avses i 26 j §.

Vid domstolsbehandlingen av ärendet gäller i tillämpliga delar vad som i 43 § föreskrivs om förfarandet i domstol. Ärenden som gäller förseglat material avgörs av den domstol som är behörig att behandla åtal i saken. Domstolen ska ge den som framställt yrkandet och genomsökningsombudet tillfälle att bli hörda.

Domstolen ska besluta om huruvida materialet eller en del av det får kopieras. Domstolens beslut som gäller förseglat material får inte överklagas genom besvär. Klagan över beslutet får anföras utan tidsfrist. Klagan ska behandlas skyndsamt. Om klagan anföras över beslutet, ska det material som klagan gäller hållas förseglat till dess ärendet har avgjorts.

26 f §

Hemlig platsgenomsökning och dess förutsättningar

Med *hemlig platsgenomsökning* avses hemlig genomsökning av en plats som avses i 8 kap. 1 § 4 mom.

Förundersökningsmyndigheten kan ges tillstånd att företa en genomsökning som avses i 1 mom., om innehavaren av utrymmet eller platsen är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 16 §.

Genomsökningen får företas endast om det finns grundad anledning att anta att föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som behövs för utredningen av brottet kan påträffas vid genomsökningen. På platser som inte innehas av den misstänkte får genomsökningen företas endast, om brottet har begåtts där eller om det annars på synnerligen giltiga skäl kan antas att det vid genomsökningen påträffas ovan avsedda föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter. Om det under tiden för hemlig platsgenomsökning eller vid något annat tillfälle framkommer att sådan information som avses i 26 b § kan bli föremål för genomsökningen, ska åtgärden avbrytas och de upptagningar som fåtts genom den och anteckningarna om de uppgifter som fåtts genom den genast utplånas.

26 g §

Beslut om hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning

På yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information ska domstolen besluta om genomsökning enligt 26 a och 26 f §. Om ärendet inte tål uppskov, får en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information besluta om hemlig husrannsakan och hemlig platsgenomsökning till dess att domstolen har avgjort yrkandet om beviljande av tillstånd. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar efter det att tvångsmedlet började användas.

Domstolen beslutar om hemlig särskild husrannsakan enligt 26 b § på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

Tillstånd till genomsökning enligt 26 a, 26 b och 26 f § kan ges och beslut fattas för högst en månad åt gången. I ett yrkande och beslut som gäller genomsökning enligt 1 och 2 mom. ska tillräckligt exakt specificeras

- 1) det brott som ligger till grund för åtgärden samt brottstidpunkten,
- 2) den person som är skäligen misstänkt för det brott som avses i 1 punkten,
- 3) de fakta som misstanken mot personen och förutsättningarna för genomsökningen grundar sig på,
- 4) tillståndets giltighetstid,
- 5) det utrymme eller den plats av annat slag som genomsökningen riktas mot,
- 6) i den mån det är möjligt, vad som söks genom genomsökningen,
- 7) den i 1 och 2 mom. avsedda anhållningsberättigade tjänsteman som leder och övervakar utförandet av genomsökningen,
- 8) eventuella begränsningar för genomsökningen.

26 h §

Förutsättningar för omhändertagande och kopiering vid hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning

Föremål, egendom, handlingar, information eller omständigheter som behövs för utredning av ett brott får tillfälligt omhändertagas för beslag eller kopiering enligt 7 kap. eller kopieras under hemlig husrannsakan eller hemlig platsgenomsökning.

Bestämmelserna i 1 mom. gäller också information som finns i en teknisk anordning eller i något annat motsvarande informationssystem eller på dess lagringsplattform (data). Vad som bestäms om handlingar tillämpas även på handlingar i form av data.

En kopia ska förstöras utan dröjsmål, om det framgår att sådant material har kopierats som det är förbjudet att kopiera eller att informationen inte behövs för utredningen av brottet.

26 i §

Beslut om omhändertagande och kopiering vid hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning

Beslut om omhändertagande och kopiering vid hemlig husrannsakan och hemlig platsgenomsökning ska fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

26 j §

Upptagning av hemlig genomsökning med teknisk anordning samt protokoll

Hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning ska i sin helhet upptas med en teknisk anordning. Den som företar en hemlig genomsökning ska utan ogrundat dröjsmål upprätta ett protokoll över genomsökningen, i vilket det med tillräcklig noggrannhet redogörs för förfarandet vid genomsökningen.

Över omhändertagande och kopiering under eller efter hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning ska det upprättas ett separat protokoll i vilket det med tillräcklig noggrannhet redogörs för arten och mängden av det föremål, det ämne eller den egendom som har omhändertagits och kopierats samt arten och mängden av det föremål, det ämne eller den egendom som det eventuellt bytts ut mot.

En kopia av det protokoll som avses i 1 och 2 mom. och uppgift om upptagningen ska lämnas till den hos vilken föremålet, egendomen eller handlingen har omhändertagits eller kopierats när den underrättelse som avses i 60 § har gjorts. Den hos vilken genomsökningen har utförts ska på begäran ges tillfälle att granska upptagningen.

40 a §

Deltagande informationskälla

I enskilda fall får en informationskälla som en del av sådan styrd användning av informationskällor som avses i 39 § 2 mom. under förundersökningsmyndighetens styrning och övervakning (*deltagande informationskälla*)

- 1) skaffa lokaler, fordon eller andra sådana hjälpmedel,
- 2) transportera personer, föremål eller ämnen,
- 3) sköta ekonomiska angelägenheter, eller
- 4) bistå en kriminell sammanslutning, en kriminell gruppering, ett kriminellt nätverk eller en jämförbar sammanslutning av personer som bildats för att begå brott på andra sätt som är jämförbara med de som avses i 1–3 punkten.

Användning av en deltagande informationskälla enligt 1 mom. är tillåten om det av synnerligen giltiga skäl har kunnat antas att

- 1) åtgärden genomförs också utan informationskällans medverkan,
- 2) informationskällans verksamhet inte äventyrar eller skadar någons liv, hälsa eller frihet eller orsakar betydande fara för eller skada på egendom, och
- 3) biståndet avsevärt främjar möjligheterna att uppnå syftet med användningen av informationskällor.

En deltagande informationskälla får också under förundersökningsmyndighetens styrning och övervakning vidta sådana åtgärder som gör det möjligt för förundersökningsmyndigheten att utnyttja andra hemliga tvångsmedel enligt 10 kap. till den del det är nödvändigt för utövandet av befogenheten.

40 b §

Framställning om och plan för användning av en deltagande informationskälla

I en framställning om användning av en deltagande informationskälla ska följande nämnas:

- 1) den som föreslagit åtgärden,
- 2) den person eller i 40 a § 1 mom. 4 punkten avsedda sammanslutning, tillräckligt specificerad, som är föremål för inhämtandet av information,
- 3) det brott, tillräckligt specificerat, som ska utredas,
- 4) syftet med användningen av den deltagande informationskällan,
- 5) behovet av användningen av den deltagande informationskällan,
- 6) övriga uppgifter som behövs för att bedöma förutsättningarna för användningen av den deltagande informationskällan.

Över genomförandet av användning av en deltagande informationskälla ska en sådan skriftlig plan göras upp som innehåller väsentlig och tillräckligt detaljerad information för beslutsfattandet om och genomförandet av användningen av en deltagande informationskälla. När omständigheterna förändras ska planen vid behov ses över.

40 c §

Beslut om användning av deltagande informationskälla

Beslut om deltagande användning av informationskällor ska fattas av chefen för centralkriminalpolisen eller en för användning av informationskällor förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information. Beslut om deltagande användning av informationskällor i syfte att utreda ett tullbrott som Tullen undersöker fattas av Tullens brottsbekämpningschef eller av en för användning av informationskällor förordnad anhållningsberättigad tullman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information. Beslut om deltagande användning av informationskällor i syfte att utreda brott som det ankommer på Gränsbevakningsväsendet att undersöka fattas av avdelningschefen eller biträdande avdelningschefen för juridiska avdelningen vid staben för Gränsbevakningsväsendet eller av en för användning av informationskällor förordnad anhållningsberättigad gränsbevakningsman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information.

Beslut om deltagande användning av informationskällor får meddelas för högst sex månader åt gången.

Beslut om deltagande användning av informationskällor ska fattas skriftligen. I beslutet ska följande nämnas:

- 1) den som föreslagit åtgärden,
- 2) den enhet som genomför inhämtandet av information och den tjänsteman som ansvarar för genomförandet av detta,
- 3) identifikationsuppgifterna för informationskällan,
- 4) det misstänkta brottet,
- 5) syftet med inhämtandet av information och planen för genomförandet av detta,
- 6) beslutets giltighetstid,
- 7) eventuella begränsningar och villkor för den deltagande användningen av en informationskälla.

När omständigheterna förändras ska beslutet vid behov ses över. Beslut om att användning av en deltagande informationskälla ska avslutas ska fattas skriftligen.

40 d §

Tryggande av informationskällor

En för användning av informationskällor förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information kan med en informationskällans samtycke besluta att dennes bostad eller en annan lokal eller ett annat utrymme som informationskällan använder för boende och dess omedelbara närmiljö ska övervakas med kamera eller någon annan teknisk anordning, metod eller programvara som placerats på platsen, om det behövs för att avvärja en fara som hotar informationskällans liv eller hälsa. Utomstående behöver inte upplysas om att informationskällan tryggas. Övervakningen ska avslutas utan dröjsmål, om den inte längre behövs för att avvärja en fara som hotar informationskällans liv eller hälsa.

En för användning av informationskällor förordnad anhållningsberättigad tjänsteman som särskilt utbildats för hemligt inhämtande av information får besluta att en informationskälla, med informationskällans samtycke, ska förses med en teknisk anordning som möjliggör avlyssning, observation och spårning, om utrustningen i ett enskilt fall är nödvändig för att informationskällans säkerhet ska kunna tryggas. Avlyssningen, observationen och spårningen får upptas.

Upptagningar som uppkommit vid övervakning, avlyssning, observation eller spårning enligt 1 och 2 mom. ska utplånas så snart de inte behövs för att trygga informationskällans säkerhet. Om upptagningarna trots allt behöver bevaras av orsaker som har samband med rättsskyddet för delaktiga, får upptagningarna bevaras och användas i detta syfte. De ska i så fall utplånas när saken har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut eller lämnats därhän.

En i 40 c § 1 mom. avsedd chef får besluta att en i 40 a § avsedd informationskälla ges falska, vilseledande eller förtäckta uppgifter eller registeranteckningar, som får användas i ett enskilt fall, eller att falska handlingar får upprättas för att användas av informationskällan, om det är nödvändigt för att skydda informationskällans liv och hälsa. En registeranteckning ska rättas när förutsättningarna enligt detta moment inte längre föreligger.

44 §

Offentligt ombud

För handläggningen av ett yrkande som gäller bostadsavlyssning, hemlig husrannsakan och hemlig särskild husrannsakan ska domstolen förordna ett offentligt ombud att bevaka den misstänktes intressen och deras intressen som eventuellt också kan bli föremål för avlyssning eller genomsökning.

56 §

Användning av överskottsinformation

Överskottsinformation får också användas, om användningen av överskottsinformationen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet och om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst tre år eller det är fråga om något av följande brott:

- 1) givande av muta,
- 2) deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet,
- 3) misshandel, dödsvållande, grovt vållande av personskada, deltagande i slagsmål, framkallande av fara eller utsättande,
- 4) grovt hemfridsbrott,
- 5) frihetsberövande, bortförande av barn, olaga hot eller olaga tvång,
- 6) givande av muta i näringsverksamhet eller tagande av muta i näringsverksamhet,
- 7) utpressning,
- 8) förberedelse till allmänfarligt brott,
- 9) tagande av muta, brott mot tjänsthemlighet, missbruk av tjänsteställning eller missbruk av Europeiska unionens medel,
- 10) narkotikabrott, eller
- 11) skjutvapenbrott.

60 §

Underrättelse om användning av hemligt tvångsmedel

En misstänkt som varit föremål för teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation, kontrollerade leveranser, hemlig husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning samt omhändertagande och kopiering i anslutning till dessa ska utan dröjsmål underrättas om detta skriftligen när ärendet har förts till åklagaren för prövning eller förundersökningen annars har avslutats eller avbrutits. Den misstänkte ska dock underrättas om ett tvångsmedel senast ett år efter det att användningen av det har avslutats. I en underrättelse om teleavlyssning eller teleövervakning som riktats mot en misstänkt ska de teleadresser eller den teleterminalutrustning som varit föremål för åtgärden specificeras och i en underrättelse om hemlig

husrannsakan, hemlig särskild husrannsakan och hemlig platsgenomsökning ska det utrymme eller den plats av annat slag som varit föremål för åtgärden specificeras.

En misstänkt som varit föremål för en täckoperation, bevisprovokation genom köp och styrd och deltagande användning av informationskällor ska utan ogrundat dröjsmål underrättas om detta skriftligen när ärendet har förts till åklagaren för prövning.

Helsingfors den 20xx

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

Liitteet

Rinnakkaistekstit

Laki

pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 11 §:n 1 ja 2 momentti, 10 luvun 1 §:n 1 momentti, 2 §:n 2 momentti, 44 §:n 1 momentti, 56 §:n 2 momentti ja 60 §:n 1 ja 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 1 §:n 1 momentti osaksi laissa 112/2018, 10 luvun 56 §:n 2 momentti ja 60 §:n 1 momentti osaksi laissa 452/2023 ja 10 luvun 60 §:n 2 momentti osaksi laissa 1146/2013,
lisätään 10 lukuun uusi 26 a–26 j ja 40 a–40 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	Ehdotus
2 luku	2 luku
Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, ja tutkinta-aresti	Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, ja tutkinta-aresti
11 §	11 §
<i>Vangitsemisen edellytykset</i>	<i>Vangitsemisen edellytykset</i>
<p>Tuomioistuin saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi 5 §:n 1 momentissa säädetyin edellytyksin.</p>	<p>Tuomioistuin saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi, jos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että: <ol style="list-style-type: none"> a) hän lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; b) hän vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka c) hän jatkaa rikollista toimintaa. 2) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; 3) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai 4) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hänen vangitsematta jättämisensä vaarantaisi yleistä järjestystä tai turvallisuutta.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muuten on 5 §:n 1 momentissa säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Jos epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, on häntä koskeva vangitsemisasiä käsiteltävä uudelleen siten kuin 3 luvun 11 §:ssä säädetään. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuin voi siirtää vangitsemisasiä uudelleen käsittelyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muuten on *1 momentin 1–3 kohdissa* säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Jos epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, on häntä koskeva vangitsemisasiä käsiteltävä uudelleen siten kuin 3 luvun 11 §:ssä säädetään. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuin voi siirtää vangitsemisasiä uudelleen käsittelyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

10 luku

10 luku

Salaiset pakkokeinot**Salaiset pakkokeinot**

1 §

1 §

*Soveltamisala**Soveltamisala*

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähdetoimintaa ja valvottua läpilaskua voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018).

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähdetoimintaa, valvottua läpilaskua, *salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä* voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta. Näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018).

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

2 §

*Salaisten pakkokeinojen käytön edellytykset**Salaisten pakkokeinojen käytön edellytykset*

Sen lisäksi, mitä salaisten pakkokeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Sen lisäksi, mitä salaisten pakkokeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua *ja osallistuvan tietolähteen* käyttöä, valvottua läpilaskua, *salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä näihin liittyvää haltuunottoa ja jäljentämistä* saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

26 a §

Salainen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Etsintä voidaan toimittaa vain, jos on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Jos salaisen kotietsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Salaisessa kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuimien taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

26 b §

Salainen erityinen kotietsintä ja sen edellytykset

Salaisella erityisellä kotietsinnällä tarkoitetaan salaista etsintää sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Etsintä voidaan toimittaa vain, jos on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka ja vain, jos etsintävaltuutetun läsnäolo voidaan mahdollistaa 26 c §:ssä säädetyllä tavalla. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

26 c §

Etsintävaltuutettu, sen kelpoisuusvaatimukset, velvollisuudet sekä palkkio ja korvaus

Salaista erityistä kotietsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutettuna voi toimia 44 §:n mukainen julkinen asiamies, jonka tuomioistuin on määrännyt etsintää koskevan vaatimuksen käsittelyyn.

Etsintävaltuutetun kelpoisuusvaatimuksiin sovelletaan, mitä niistä säädetään 8 luvun 8 §:ssä.

Etsintävaltuutetun tehtävänä on huolellisesti ja ilman aiheetonta viivytystä valvoa sitä, että haltuunotto tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 26 b §:n 1 momentissa tarkoitettuun tietoon. Etsintävaltuutetun on oltava joko läsnä salaista erityistä kotietsintää toimitettaessa ja seurattava etsintätoimenpiteiden suorittamista, jos se on kaikkien etsintään osallistuvien turvallisuus huomioon ottaen mahdollista toteuttaa, tai etäyhteydellä videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen osallistuttava etsintään siten, että hän voi seurata etsintätoimenpiteiden suorittamista puhe- ja näköyhteydellä etsinnän toimittamisen ja siitä vastaavien henkilöiden suhteen. Etsintävaltuutetun etsintään osallistumisen toteuttamismuodosta päättää etsintävaltuutettu salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä.

Etsintävaltuutettu ja siihen tehtävään pyydetty eivät saa oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta he ovat tehtävänsä vuoksi tai siihen pyydettyessä saaneet tiedon. Etsintävaltuutetun palkkion ja korvauksen osalta noudatetaan, mitä julkiselle asiamiehelle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta säädetään 46 §:ssä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

26 d §

Etsintävaltuutetun käsityksen huomioon ottaminen sekä yksityisen avaamattoman asiakirjan tutkiminen

Salaisen erityisen kotietsinnän toimittajan on otettava asianmukaisesti huomioon etsintävaltuutetun käsitys tiedon soveltuvuudesta haltuunottamisen tai asiakirjan jäljentämisen kohteeksi. Jos etsinnän yhteydessä jäljennetään tai muuten otetaan haltuun aineistoa, jonka jäljentämistä tai haltuunottamista etsintävaltuutettu on vastustanut, mainittua aineistoa ei saa enemmälti tutkia ja se on sinetöitävä. Kiistanalainen aineisto on rajattava tavalla, joka on tarkoituksenmukainen tuomioistuinkäsittelyn kannalta ja riittävä vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen kannalta.

Salainen erityinen kotietsintä on tallennettava teknisellä laitteella ja etsinnästä on laadittava pöytäkirja 26 j §:n mukaisesti. Pöytäkirjoihin on kirjattava tai liitettävä etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa. Etsintävaltuutetulle on sen pyynnöstä varattava tilaisuus tarkastaa pöytäkirja viipymättä etsinnän toimittamisen jälkeen, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua etsinnän toimittamisesta. Tarkastamismahdollisuus koskee myös tallennetta, jos etsintävaltuutettu on osallistunut etsintään etäyhteydellä.

Salaisessa erityisessä kotietsinnässä löydettyä yksityistä avaamatonta asiakirjaa saa tarkastella vain etsintävaltuutettu. Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

26 e §

Sinetöidyn aineiston tuomioistuinkäsittely

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä ja viimeistään kolmen päivän kuluttua 26 d §:ssä tarkoitetusta sinetöimisestä saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, saadaanko sinetöityä aineistoa tutkia tai hyödyntää. Asiaa koskevassa vaatimuksessa on asia selostettava riittävällä tarkkuudella ja vaatimukseen on sinetöidyn aineiston lisäksi liitettävä 26 j §:ssä tarkoitettu pöytäkirja.

Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä säädetään menettelystä tuomioistuimessa 43 §:ssä. Sinetöityä aineistoa koskevasta asiasta päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Tuomioistuimen on varattava vaatimuksen tekijälle ja etsintävaltuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi.

Tuomioistuimen on päätettävä siitä, voidaanko aineisto tai sen osa jäljentää. Sinetöityä aineistoa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä ei saa valittaa. Päätöksestä saa kannella ilman määräaikaa. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Jos tuomioistuimen päätöksestä kannellaan, kantelun kohteena oleva aineisto on pidettävä sinetöitynä, kunnes asia on ratkaistu.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

(uusi)

26 f §

Salainen paikanetsintä ja sen edellytykset

Salaisella paikanetsinnällä tarkoitetaan pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 4 momentissa tarkoitettuun paikkaan tehtävää salaista etsintää.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa toimittaa 1 momentissa tarkoitettu etsintä, jos tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä 16 §:ssä tarkoitettusta rikoksesta.

Etsintä voidaan toimittaa vain, jos on perusteltua syytä olettaa, että etsinnässä voidaan löytää rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, etsintä saadaan toimittaa vain, jos rikos on tehty siellä tai jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy edellä tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Jos salaisen paikanetsinnän aikana tai muutoin ilmenee, että etsinnän kohteeksi voi joutua 26 b §:ssä tarkoitettua tietoa, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

(uusi)

26 g §

Salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä päättäminen

Tuomioistuin päättää 26 a ja f §:ssä tarkoitettusta etsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää salaisesta kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Tuomioistuin päättää 26 b §:ssä tarkoitetusta salaisesta erityisestä kotietsinnästä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa 26 a, b ja f §:ssä tarkoitettuun etsintään voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua etsintää koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on riittäväällä tarkkuudella yksilöitävä:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;*
- 2) henkilö, jota on syytä epäillä 1 kohdassa tarkoitetusta rikoksesta;*
- 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja etsinnän edellytykset perustuvat;*
- 4) luvan voimassaoloaika;*
- 5) etsinnän kohteena oleva tila tai muu paikka;*
- 6) mahdollisuuksien mukaan se, mitä etsinnällä pyritään löytämään;*
- 7) etsinnän suorittamista johtava ja valvova 1 tai 2 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies;*
- 8) mahdolliset etsinnän rajoitukset.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

26 h §

Haltuunottamisen ja jäljentämisen edellytykset salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä

Rikoksen selvittämiseksi tarpeellinen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka voidaan ottaa tilapäisesti haltuun 7 luvussa tarkoitettua takavarikoimista tai jäljentämistä varten taikka jäljentää salaisen koti- tai paikanetsinnän aikana.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (data). Asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan.

Jäljennös on hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että on jäljennetty materiaalia, jonka jäljentäminen on kielletty, tai tietoa ei tarvita rikoksen selvittämiseksi.

(uusi)

26 i §

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä päättäminen salaisessa kotietsinnässä, salaisessa erityisessä kotietsinnässä ja salaisessa paikanetsinnässä

Haltuunottamisesta ja jäljentämisestä salaisessa koti- ja paikanetsinnässä päättää salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

26 j §

*Salaisen etsinnän tallentaminen teknisellä
laitteella ja pöytäkirja*

Salainen kotietsintä, salaisen erityinen kotietsintä ja salainen paikanetsintä on kokonaisuudessaan tallennettava teknisellä laitteella. Salaisen etsinnän toimittajan on myös ilman aiheetonta viivytystä laadittava etsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella.

Salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän aikana tai sen jälkeen tehtävästä haltuunottamisesta ja jäljentämisestä on tehtävä erillinen pöytäkirja, jossa selostetaan riittävällä tarkkuudella haltuun otetun ja jäljennetyn esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä sekä mahdollisesti sen tilalle vaihdetun esineen, aineen tai omaisuuden laatu ja määrä.

Jäljennös 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta pöytäkirjasta ja tieto tallenteesta on toimitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun tai jäljennetty, kun 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Tallenteen tarkastelulle on pyynnöstä varattava tilaisuus sille, jonka luona etsintä on suoritettu.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

40 a §

Osallistuva tietolähde

Yksittäistapauksessa osana 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietolähteen ohjattua käyttöä esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tietolähde saa (osallistuva tietolähde):

- 1) hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä;*
- 2) kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita;*
- 3) hoitaa taloudellisia asioita; taikka*
- 4) avustaa muilla 1–3 kohdissa tarkoitettuihin tapoihin rinnastettavilla tavoilla rikollisryhmää, rikollisjoukkoa, rikollisverkostoa tai muuta näihin verrattavissa olevaa rikosten toteuttamiseksi muodostettua henkilöiden yhteenliittymää.*

Edellä 1 momentissa tarkoitettu osallistuvan tietolähteen käyttö on sallittua, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman tietolähteen myötävaikutusta;*
- 2) tietolähteen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja*

3) avustaminen edistää merkittävästi tietolähdetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Osallistuva tietolähde saa myös esitutkintaviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa tehdä sellaisia toimenpiteitä, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen siltä osin kuin se on välttämätöntä kyseisen toimivaltuuden käyttämiseksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

40 b §

*Osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva esitys
ja suunnitelma*

*Osallistuvaa tietolähdettä koskevassa
esityksessä on mainittava:*

- 1) toimenpiteen esittäjä;*
- 2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tai
40 a §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu ryhmä
riittävästi yksilöitynä;*
- 3) selvitettävä rikos riittävästi yksilöitynä;*
- 4) osallistuvan tietolähteen käytön tavoite;*
- 5) osallistuvan tietolähteen käytön
tarpeellisuus;*
- 6) muut osallistuvan tietolähteen käytön
edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.*

*Osallistuvan tietolähteen käytön
toteuttamisesta on laadittava kirjallinen
suunnitelma, jonka tulee sisältää osallistuvan
tietolähteen käyttöä koskevan päätöksenteon
ja käytön toteuttamisen kannalta oleelliset ja
riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa
on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa
tarkistettava.*

(uusi)

40 c §

Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen

*Keskusrikospoliisin päällikkö tai
tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen
tiedonhankintaan erityisesti koulutettu
pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää
tietolähteen osallistuvasta käytöstä. Tietolähteen
osallistuvasta käytöstä Tullin tutkiman
tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin
rikostorjunnan päällikkö tai tietolähdetoimintaan
määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti
koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Tietolähteen osallistuvasta käytöstä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Tietolähteen osallistuvaa käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös tietolähteen osallistuvasta käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen esittäjä;*
- 2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava virkamies;*
- 3) tunnistetiedot tietolähteestä;*
- 4) epäilty rikos;*
- 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;*
- 6) päätöksen voimassaoloaika;*
- 7) mahdolliset tietolähteen osallistuvan käytön rajoitukset ja ehdot.*

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen osallistuvan käytön lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

40 d §

Tietolähteen turvaaminen

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää, että tietolähteen suostumuksella valvotaan tämän asuntoa tai muuta tietolähteen asumiseen käyttämää tilaa ja sen välitöntä lähiympäristöä kameran tai muun paikkaan sijoitetun teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston avulla, jos se on tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tietolähteen turvaamisesta ei tarvitse ilmoittaa sivullisille. Valvonta on lopetettava viipymättä, jos se ei ole enää tarpeen tietolähteen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että tietolähde tämän suostumuksella varustetaan kuuntelun, katselun ja seurannan mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä tämän turvallisuuden varmistamiseksi. Kuuntelu, katselu ja seuranta saadaan tallentaa.

Edellä 1 ja 2 momentissa valvonnassa, kuuntelussa, katselussa tai seurannassa kertyneet tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita tietolähteen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Edellä 40 c §:n 1 momentissa tarkoitettu päällikkö saa päättää, että 40 a §:ssä tarkoitettulle tietolähteelle annetaan yksittäistapauksessa käytettäväksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka tietolähteen käytettäväksi valmistettavia vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä tietolähteen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun tässä momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole.

44 §

44 §

*Julkinen asiamies**Julkinen asiamies*

Tuomioistuimen on määrättävä asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

Tuomioistuimen on määrättävä asuntokuuntelua, *salaista kotietsintää ja salaista erityistä kotietsintää* koskevan vaatimuksen käsittelyyn julkinen asiamies valvomaan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun *tai etsinnän* kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

56 §

56 §

*Ylimääräisen tiedon käyttäminen**Ylimääräisen tiedon käyttäminen*

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
- 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
- 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
- 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
- 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
- 7) kiristys;
- 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
- 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö; *taikka*
- 10) huumausainerikos.

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
- 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
- 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
- 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
- 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
- 7) kiristys;
- 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
- 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö;
- 10) huumausainerikos; *taikka*
- 11) *ampuma-aserikos.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

60 §

60 §

*Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen**Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen*

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tavoittamiseksi, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

Epäiltyyn kohdistetusta peitetöinnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi.

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta, valvotusta läpilaskusta, *salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä sekä näihin liittyvästä haltuunotosta ja jäljentämisestä* on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet *sekä salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena ollut tila tai muu paikka.*

Epäiltyyn kohdistetusta peitetöinnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta *ja osallistuvasta* käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjä harkittavaksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-582-1 (PDF)